

T.C.
ÇANKIRI KARATEKİN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

**“KASIM OĞLAN” İLE “GÖVHER KIZ VE ŞİRALI
BEY” DESTANLARININ MOTİF İNDEKSİ**

Mustafa ŞENCAN

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman
Prof. Dr. Abdulselam ARVAS

Çankırı-2022

T.C.
ÇANKIRI KARATEKİN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

**“KASIM OĞLAN” İLE “GÖVHER KIZ VE ŞİRALI
BEY” DESTANLARININ MOTİF İNDEKSİ**

Mustafa ŞENCAN

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman
Prof. Dr. Abdulselam ARVAS

ankırı-2022

İÇİNDEKİLER

BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ.....	i
TEZ KABUL VE ONAY.....	ii
ÖNSÖZ	iii
ÖZET.....	v
ABSTRACT.....	vi
KISALTMALAR	vii
1. GİRİŞ	1
1.1. TEZ ARAŞTIRMASI HAKKINDA GENEL BİLGİLER.....	1
1.1.1. Çalışmanın Amacı ve Kapsamı.....	1
1.1.2. Çalışmanın Yöntemi	1
1.1.3. Çalışmanın Önemi	3
1.2. TEZİN KAVRAMSAL ÇERÇEVESİ	3
1.2.1. Destan Kavramına Genel Bir Bakış.....	3
1.2.2. Motif Kavramına Genel Bir Bakış.....	5
BİRİNCİ BÖLÜM	7
2. TÜRKMEN DESTANLARINDAN “KASIM OĞLAN”	7
2.1. “KASIM OĞLAN” DESTANI ÜZERİNE YAPILAN ÇALIŞMALAR.....	7
2.2. “KASIM OĞLAN” DESTANININ ÖZETİ.....	8
2.3. “KASIM OĞLAN” DESTANININ MOTİF İNDEKSİ.....	11
2.3.1. Hayvanlar.....	11
2.3.2. Büyü (Sihir)	13
2.3.3. Ölüm	14
2.3.4. Olağanüstülükler (Harikulâdelikler).....	14
2.3.5. Testler (İmtihan)	15
2.3.6. Akıllılar ve Aptallar	15
2.3.7. Aldatmalar	16
2.3.8. Talihin Ters Dönmesi	17
2.3.9. Geleceğin Tayini.....	17
2.3.10. Şans ve Kader	17
2.3.11. Toplum (Cemiyet).....	17
2.3.12. Mükâfatlar ve Cezalar.....	19
2.3.13. Esirler ve Kaçaklar.....	20
2.3.14. Anormal Zulümler	20

2.3.15. Evlilik (Cinsiyet).....	20
2.3.16. Din	21
2.3.17. Karakter Özellikleri	23
2.3.18. Çeşitli Motif Grupları	23
İKİNCİ BÖLÜM.....	28
3. TÜRKMEN DESTANLARINDAN “GÖVHER KIZ VE ŞİRALI BEY”	28
3.1.“GÖVHER KIZ VE ŞİRALI BEY” DESTANI ÜZERİNE YAPILAN ÇALIŞMALAR	28
3.2. “GÖVHER KIZ VE ŞİRALI BEY” DESTANI ÖZETİ	29
3.3. “GÖVHER KIZ VE ŞİRALI BEY” DESTANININ MOTİF İNDEKSİ	43
3.3.1. Mitolojik	43
3.3.2. Hayvanlar.....	43
3.3.3. Tabu (Yasak).....	44
3.3.4. Büyü (Sihir)	44
3.3.5. Ölüm	45
3.3.6. Olağanüstülükler (Harikulâdelikler)	45
3.3.7. Testler (İmtihan)	47
3.3.8. Akıllılar ve Aptallar	49
3.3.9. Aldatmalar	50
3.3.10. Talihin Ters Dönmesi	51
3.3.11. Geleceğin Tayini.....	52
3.3.12. Şans ve Kader	54
3.3.13. Toplum (Cemiyet).....	55
3.3.14. Mükâfatlar ve Cezalar.....	61
3.3.15. Esirler ve Kaçaklar.....	61
3.3.16. Anormal Zulümler	62
3.3.17. Evlilik (Cinsiyet).....	63
3.3.18. Din	64
3.3.19. Karakter Özellikleri	67
3.3.20. Mizah	70
3.3.21. Çeşitli Motif Grupları	70
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	77
4. “KASIM OĞLAN” İLE “GÖVHER KIZ VE ŞİRALI BEY” DESTANLARININ MUKAYESESİ	77
4.1. İKİ DESTANIN MOTİFLERİNDE BULUNAN BENZERLİKLER.....	77

4.1.1. Hayvan Motifleri.....	78
4.1.2. Sihir Motifleri	79
4.1.3. Olağanüstü Motifler.....	80
4.1.4. Testler (İmtihan) Motifi	82
4.1.5. Aldatma Motifi	82
4.1.6. Toplum (Cemiyet) Motifi	83
4.1.7. Evlilik (Cinsiyet) Motifi	83
4.1.8. Dini Motifler	84
4.1.9. Karakter Motifleri	85
4.1.10. Formülistik Motifler	86
4.2. İKİ DESTANIN MOTİFLERİNDE BULUNAN FARKLILIKLAR	87
4.2.1. Mitolojik Motifler	88
4.2.2. Hayvan Motifleri.....	88
4.2.3. Olağanüstü Motifler.....	89
4.2.4. Toplum (Cemiyet) Motifi	90
4.2.5. Evlilik (Cinsiyet) Motifi	91
4.2.6. Din Motifi	92
4.2.7. Formülistik Sayı Motifi	92
5. SONUÇ	94
KAYNAKÇA.....	96
EKLER.....	98
1. “KASIM OĞLAN” DESTANININ TRANSKRİPSİYONU	98
2. “GÖVHER KIZ VE ŞİRALI BEY” DESTANININ TRANSKRİPSİYONU .	143
ÖZGEÇMİŞ	223

BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ

Yüksek Lisans tezi olarak hazırladığım “*Kasım Oğlan*” ile “*Gövhер Kız ve Şıralı Bey*” *Destanlarının Motif İndeksi* adlı çalışmanın öneri aşamasından sonuçlanmasına kadar geçen süreçte bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle uyduğumu, tez içindeki tüm bilgileri bilimsel ahlak ve gelenek çerçevesinde elde ettiğimi, tez yazım kurallarına uygun olarak hazırladığım bu çalışmamda doğrudan veya dolaylı olarak yaptığım her alıntıya kaynak gösterdiğimi ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu beyan ederim.

30/11/2022

Mustafa ŞENCAN

TEZ KABUL VE ONAY

ÇANKIRI KARATEKİN ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Mustafa ŞENCAN tarafından hazırlanan “*Kasım Oğlan*” ile “*Gövher Kız ve Şıralı Bey*” *Destanlarının Motif İndeksi* başlıklı bu çalışma, 30.11.2022 tarihinde yapılan tez savunma sınavı sonucunda *oybirliği ile* başarılı bulunarak jürimiz tarafından *Türk Dili ve Edebiyatı* Anabilim Dalı’nda Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

TEZ JÜRİSİ ÜYELERİ (Unvanı, Adı ve Soyadı)

Danışman : Prof. Dr. Abdulselam ARVAS

İmza:

Üye : Doç. Dr. Recep TEK

İmza:

Üye : Dr. Öğr. Üyesi Seval KASIMOĞLU

İmza:

ONAY

Bu Tez, Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulunun 10 / 11 / 2022 tarih ve 2022/50-12-B sayılı oturumunda belirlenen jüri tarafından kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Coşkun POLAT

Enstitü Müdürü

ÖNSÖZ

Toplumların gelenek, görenek ve yaşam biçimlerini içinde barındıran kültürün nesilden nesile aktarımını sağlayan en önemli unsurlardan biri sözlü ürünlerdir. Bu manada yazının icadından önce kültür taşıyıcılığı görevini üstlenen sözlü anlatılardan destanlar, bu tezin çalışma konusunu oluşturmaktadır. Bu tezin temel amacı, Türkmenistan halk destanlarından “Kasım Oğlan” ile “Gövher Kız ve Şıralı Bey”in motiflerini belirlemek, bunların motif indeksini oluşturmak ve iki destan metninin motiflerini mukayese ederek bunlar arasındaki benzerlik ve farklılıkları ortaya koymaktadır. Ayrıca, bu destanların motif indeksini çıkarmak suretiyle Türk destanlarına ilişkin yapılan motif indeks çalışmalarına katkı sağlamak da çalışmanın amaçlarından bir diğeridir.

Tezin giriş bölümünde araştırmanın amacı, kapsamı, önemi ve yöntemi hakkında genel bilgiler verilmiş ve daha sonra destan ve motif kavramlarının kavramsal çerçevesi belirlenmiştir. Birinci bölümde “Kasım Oğlan” destanı, destanla ilgili yapılan çalışmalar, destan özeti ve Stith Thompson’ın “Motif İndeks” olarak bilinen motiflere harf ve numara verme yöntemi kullanılarak bu destanın motif indeksine yer verilmiştir. “Gövher Kız ve Şıralı Bey Destanı” tezin ikinci bölümünü oluşturmakta olup, burada destan üzerine yapılan çalışmalar ve içeriğe dair bilgiler aktarılmış, yine bu destanın Türkçe özeti verilmiş ve motif indeksi hazırlanmıştır. “Kasım Oğlan” destanı ile “Gövher Kız ve Şıralı Bey” destanının incelenmesinde oluşabilecek karışıklığı önlemek amacıyla destan içeriklerine farklı bölümlerde yer verilmiştir.

Üçüncü bölümde ise “Kasım Oğlan” ile “Gövher Kız ve Şıralı Bey” destanları ayrıntıya girmeden mukayese edilmiş ve her iki destanın benzer ve farklı motifleri belirlenmiştir. Bu bölümde ayrıca konuya ilişkin çalışmaları olan bilim adamlarının eserlerine (Ögel 2002, 2014; Çoruhlu 2017; Şahin 2011; Arvas 2012 vb.) müracaat edilerek, mukayeseler neticesinde benzer ve farklı motifler tespit edilmiştir. Sonuç bölümünde kültür aktarımında önemli bir yere sahip olan destanların hafızalarda kalıcılığını sağlamak adına motiflerini belirlemek; tespit edilen motifleri “Motif İndeks” esasına uygun sınıflandırmak, motiflerin karşılaştırmasını yapmak gibi hususlara dikkat çekilmiştir. Tezde yararlanılan kaynaklar yazıldıktan sonra Kiril

alfabesiyle yazılan “Kasım Oğlan” ile “Gövhher Kız ve Şıralı Bey” destanlarının kolay okunup anlaşılması amacıyla Latin alfabesiyle transkripsiyonu yapıp ekler bölümünde sunulmuştur. Bu kapsamda, S. Thompson’un “Motif Indeks of Folk Literature” adlı katalogu temelinde hazırlanan bu tezin gelecekte yapılacak olan motif indeks çalışmalarına ve yapılması öngörölen “Türk Dünyası Destanları Motif İndeksi”ne katkı sağlaması beklenmektedir.

Son olarak tezin tekâmöl etmesinde katkısı olan Doç. Dr. Recep TEK ile Dr. Öğr. Üyesi Seval KASIMOĞLU’na teşekkür ederim. Bu manada, araştırma konusunun tespiti ve hazırlanmasında, tezin yazım aşaması ile tashihinde katkılarını ve yardımlarını esirgemeyen danışman hocam Prof. Dr. Abdulselam ARVAS’a; eğitim hayatım boyunca yetişmemde katkısı olan tüm hocalarıma; manevi destekleriyle her zaman yanımda olan aileme teşekkürlerimi arz ederim. Yine, çalışmayı tamamlamam konusunda moral ve motivasyonumu üst düzeyde tutmama yardımcı olan, fedakârlık eden kıymetli eşim Aynur Hanım’a; birlikte zaman geçirebilmek için sabırla bekleyen oğlum Talha ile kızım Zeynep’e şükranlarımı sunarım.

01/11/2022

Mustafa ŞENCAN

ÖZET

Tezin Başlığı	: “Kasım Oğlan” ile “Gövher Kız ve Şıralı Bey” Destanlarının Motif İndeksi
Tezin Yazarı	: Mustafa ŞENCAN
Danışman	: Prof. Dr. Abdulselam ARVAS
Anabilim Dalı	: Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı
Tezin Türü	: Yüksek Lisans
Kabul Tarihi	: 30/11/2022

Sözlü gelenek eserleri içinde önemli yere sahip olan destanlar, ait olduğu toplumun hafızasını taşıyıp nesilden nesile aktaran ürünlerdir. Bu eserler, yapılan çalışmalar sayesinde bir topluma ait barındırdığı kültürel miras tespit edilmek ve gelecek nesillere aktarılacak açısından önem arz etmektedir. Bu düşünceden yola çıkarak, Türkmen destan geleneği içinde yer alan “Kasım Oğlan” ile “Gövher Kız ve Şıralı Bey” destanları incelenmiş, bunların motifleri belirlenmiş ve motif indeksi oluşturulmuştur. Bu kapsamda, anlatının parçalanamayan en küçük birimi olarak tarif edilen motif, sözlü gelenek içinde uzun yıllar anlatılacak olan destanların zihinsel hafızada kalmasını sağlayan bir unsurdur. Bu tez çalışmasında metin merkezli halkbilimi kuramları içinde yer alan “Tarihi-Coğrafi Fin” yöntemi kullanılmıştır. Bu yöntemin en önemli eseri, dünyaca ünlü folklorist Stith Thompson’un; halkbilimi ve halk edebiyatı alanlarında yapılan çalışmalarda başucu kaynağı olarak kabul gören “Motif Indeks of Folk Literature” (Halk Edebiyatı Motif İndeksi) adlı katalogudur. Adı geçen eserdeki motif dizinine uygun olarak “Kasım Oğlan” ile “Gövher Kız ve Şıralı Bey” destanlarının motifleri tasnif edilmiş ve her iki destanda sıklıkla karşılaşılan motiflerin benzer ve farklılıkları tespit edilerek genel bir mukayese yapılmıştır. Çalışma sonucunda her iki destanın motifleri harf ve sayı dizinine uygun olarak sıralanmıştır. Destanların Türkmen sahası destan geleneği içerisinde yer almasından dolayı benzer motiflerin daha fazla olduğu fakat farklı motifleri de barındırdığı tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler : Kültür, Halkbilimi, Destan, Motif, Motif İndeks

ABSTRACT

Title of the Thesis : Motif Index of Epics “Kasım Oğlan” and “Gövher Kız ve Şıralı Bey”

Author of the Thesis: Mustafa ŞENCAN

Counselor : Prof. Dr. Abdulselam ARVAS

Department : Department of Turkish Language and Literature

Type of Thesis : Master's Degree

Date of Acceptance : 30/11/2022

The epics, which have an important place in the works of oral tradition, are the products that carry the memory of the society they belong to and transfer them from generation to generation. Thanks to the studies, these works are important in terms of determining the cultural heritage of a society and transferring it to future generations. Based on this thought, the epics of “Kasım Oğlan” and “Gövher Kız and Şıralı Bey”, which are in the Turkmen epic tradition, have been examined, their motifs have been determined and a motif index has been created. In this context, the motif, which is described as the smallest indivisible unit of the narrative, is an element that ensures that the epics that have been told for many years in the oral tradition remain in the mental memory. In this thesis, the "Historical-Geographical Fin" method, which is included in the text-centered folklore theories, has been used. The most important work of this method is the catalog named “Motif Indeks of Folk Literature” of the world-famous folklorist Stith Thompson, which is accepted as a bedside source in studies in the fields of folklore and folk literature. In accordance with the motif index in the aforementioned work, the motifs of the "Kasım Oğlan" and "Gövher Kız and Şıralı Bey" epics have been classified and a general comparison has been made by determining the similarities and differences of the motifs frequently encountered in both epics. As a result of the study, the motifs of both epics have been arranged in accordance with the letter and number index. Due to the fact that the epics are included in the Turkmen field epic tradition, it has been determined that there are more similar motifs, but they also contain different motifs.

Keywords: Culture, Folklore, Epic, Motif, Motif Index

KISALTMALAR

akt.	: Aktaran
Çev.	: Çeviren
ed.	: edebiyat
Ed.	: Editör
ET	: Erişim Tarihi
Hız.	: Hazreti
müz.	: müzik
s.	: sayfa
ss.	: sayfa sayısı
(T)	: Türk
TDK	: Türk Dil Kurumu
TÜRDV	: Türkiye Dayanışma Vakfı
TÜRKSOY	: Türk Kültür ve Sanatları Ortak Yönetimi
vb.	: ve benzeri
vd.	: ve diğerleri
vs.	: ve saire

1. GİRİŞ

1.1. TEZ ARAŞTIRMASI HAKKINDA GENEL BİLGİLER

Toplumları ayakta tutan en önemli unsurlardan biri kültürdür. Kültür, içinde o toplumun kodlarının bulunduğu gelenek, görenek, sanat, edebiyat ve yaşam tarzını barındırır. İnsanlar, bu kültürel unsurları, gelecek nesillere aktarabildiği oranda varlıklarını devam ettirirler. Bu manada Türk dünyası destanları da Türk milletinin en önemli kültürel unsurlarından birini teşkil etmektedir. Ancak çalışmanın kavramsal çerçevesini belirlemeden önce tez araştırması hakkında genel bilgiler vermek faydalı olacaktır.

1.1.1. Çalışmanın Amacı ve Kapsamı

Türkmen sahası destancılık geleneği içinde yer alan “Kasım Oğlan” ile “Gövher Kız ve Şıralı Bey” destanları başka araştırmacılar tarafından kısa bir motif incelemesine tabi tutulduğu hâlde bunların motif indeksi daha önce hazırlanmamıştır. Bundan ötürü tezin amacı, dünyaca ünlü S. Thompson’un “Motif Indeks of Folk Literature” (Halk Edebiyatı Motif İndeksi) adlı kitabına göre söz konusu destanların motiflerini belirlemek ve böylece motif indeksini oluşturmaktır. Ayrıca bu iki destanda tespit edilen motiflerin benzerlik ve farklılıkları belirlenerek motiflerin mukayesesinin yapılması da amaçlanmaktadır. Çalışmanın kapsamını ise adı geçen iki destan metni teşkil etmektedir.

1.1.2. Çalışmanın Yöntemi

Kaarle Krohn, Alex Olrik, Annti Aarne ve Annti Aarne’nin öğrencisi Stith Thompson’un temelini atıp, geliştirdikleri Tarihi-Coğrafi Fin Yöntemi; metin merkezli halkbilimi kuramları içinde yer almaktadır. Metin merkezli çalışmalarda sözlü gelenek ürünlerinden biri, diğer tüm varyantlarıyla karşılaştırılıp bunun kökeni tespit etmeye çalışılmaktadır. Bu kapsamda Stith Thompson’un ilk baskısını 1932-1936 yıllarında yaptığı altı ciltlik “Motif Indeks of Folk Literature” (Halk Edebiyatı

Motif İndeksi) adlı çalışması bu alanda yapılmış en kapsamlı çalışma olarak kabul edilmektedir.

Thompson, 23 ana başlık altında bir araya getirdiği motifleri, kendi içinde alt başlıklar halinde kategorilendirmiştir. 1955-1958 yıllarında ikinci baskısı yapılan “Motif Indeks” kataloğuna W. Eberhard ve P. N. Boratav’ın 1953 yılında birlikte hazırladıkları “Typen Türkischer Volksmärchen” adlı Türk masal tiplerine ait katalog çalışması da katkı sağlamıştır (Çobanoğlu, 2019, s. 135). Bu manada söz konusu eserler, Tarihi-Coğrafi Fin Yöntemi’nin temelini oluşturan eserler olup, bunlar temel alınmak suretiyle Türk halk edebiyatında birçok çalışma yapılmıştır.

İşte bu tez çalışmasında, ana hatlarıyla değindiğimiz metin merkezli halkbilimi kuramlarından Tarihi-Coğrafi Fin Yöntemi temel alınmaktadır. Evvela her iki destan metninde tespit edilen motifler Thomson’un “Motif Indeks” kataloğuna uygun olarak sıralanıp, numaralandırması yapılmıştır. Bu sayede “Kasım Oğlan” ile “Gövher Kız ve Şıralı Bey” destanlarının motif indeks katoluğu hazırlanmaya gayret sarf edilmiştir. Stith Thompson’un harf ve numaralarla yapmış olduğu motif dizini kullanılarak her iki destanın motifleri sıralanmıştır. Bu motif dizininin alfabetik sıralaması aşağıdaki gibidir:

- A. Mitolojik Motifler
- B. Hayvan Motifleri
- C. Tabu Motifleri
- D. Büyü (Sihir)
- E. Ölü
- F. Harikalar (Olağanüstülükler)
- G. Ogreleler (Devler)
- H. Testler
- J. Bilge ve Budala (Akıllı ve Aptal)
- K. Aldatmacalar
- L. Fortune Ters Çevirmeleri (Kaderin Ters Dönmesi)
- M. Geleceği Düzenlemek
- N. Şans ve Kader
- P. Toplum

- Q. Ödüller ve Cezalar
- R. Esirler ve Kaçaklar
- S. Doğal Olmayan Zulüm
- T. Seks (Cinsiyet)
- U. Hayatın Doğası
- V. Din
- W. Karakter Özellikleri
- X. Mizah
- Z. Çeşitli Motif Grupları (<https://sites.ualberta.ca>) (ET:01.11.2022)

1.1.3. Çalışmanın Önemi

Türkmen destanları içinde yer alan “Kasım Oğlan” ile “Gövher Kız ve Şıralı Bey” destanları üzerine daha önce birkaç çalışma yapılmış ancak bunların motif indeksleri hazırlanmamıştır. Bundan ötürü, bu durum Türk halkbilimi alanı açısından bir eksiklik olarak görülmüştür. Bu eksikliği gidermek ve “Türk Dünyası Destanları Motif İndeksi”ne katkı sağlamak amacıyla bu tez çalışması hazırlanmıştır. Bu manada, söz konusu iki destanın motiflerini numaralarıyla birlikte tespit etmek çalışmanın önemini ortaya koymaktadır.

1.2. TEZİN KAVRAMSAL ÇERÇEVESİ

1.2.1. Destan Kavramına Genel Bir Bakış

Edebiyat başlığı altında da değerlendirilebilen destanlar hem sözlü hem de yazılı kültür ürünleri içinde yer alır. Mesela Manas destanı tamamen sözlü geleneğin ürünü iken, Şehnâme yazılı geleneğin ürünü hâline gelmiştir. Bu tez çalışmasının temelini oluşturan iki destan da sözlü gelenekte ortaya çıkan, icra edilen, nesiller boyunca aktarılagelen ürünler olup, sonradan yazıya aktarılmış anlatılardır. Pertev Naili Boratav’a göre destanlar, milletlerin yazı öncesi dönemlerinde meydana gelmiş eserleridir. Bu eserler, o dönemlerde meydana gelen kozmogonik ve mitolojik konular ile bir milletin geçmişinde meydana gelen önemli olaylar hakkında bilgi verir (Boratav, 1969, s. 38). P. N. Boratav (1969, s. 37) destanların genellikle şiir

biçiminde oluşturulduğunu, milletlerin yazılı kültür dönemine ulaştıktan sonra “edebiyat” kavramıyla ifade edilen sanatlı yaratmaların meydana geldiğini, bu kavramın yazı öncesi dönemlerde söz, nağme ve seyirlik anlatmaların karşılığı olarak da kabul edilebileceğini söylemektedir.

Değişik coğrafyalarda farklı kavramlarla karşılanan bu anlatmalar, Azerbaycan Türkçesinde “dastan”, Özbek Türkçesinde “dastan”, Kazan Tatar Türkçesinde “dastan, epos”, Uygur Türkçesinde “rivayet, dastan”, Kazak-Kırgızlar’da “comok, cır”, Yakutlar’da “olongho”, Kuman, Kırım ve Çağatay dillerinde “irtegi, ertegü”, Başkurtlar’da “kobayır” şeklinde ifade edilmektedir (Sulti, 1998, s. 11). Özkul Çobanoğlu ise destanın farklı Türk boylarında “Alıptıg nımax”, “comok”, “jomok”, “cır”, “jır”, “batırlar cırı”, “maadırlıg tool”, “kahramandık epos”, “kay çörçök”, “olongho”, “boy”, “epos”, “köne epos”, “batırlık ertegi” gibi kavramlarla dile getirildiğini belirtmektedir (Çobanoğlu, 2003, s. 14).

Destan kavramının farklı kullanımları olduğu gibi farklı anlamlara sahip olduğu görülür. Farsça kökenli destân kelimesinin Türk Dil Kurumu sözlüğünde üç farklı anlamı verilmiş olup, bunlar şu şekilde sıralanmıştır: 1. Tarih öncesi tanrı ve kahramanlarla ilgili olağanüstü olayları konu alan şiir, epope: *Manas, Şehname, İlyada, Kalevala birer destan örneğidir*. 2. Bir kahramanlık hikâyesini veya bir olayı anlatan, koşma biçiminde, ölçüsü on bir hece olan halk şiiri. 3. Çağdaş Türk edebiyatında biçim ve içerik yönünden, geleneksel destanlardan ayrılık gösteren uzun kahramanlık şiiri: *Üç Şehitler Destanı, Çanakkale Destanı* (Türkçe sözlük, 2019, s. 641).

Halkbilimi alanında özellikle destanları çalışan Metin Ekici ise kavramı şöyle tanımlamaktadır:

“Bir millet veya toplumun hayatında derin bir iz bırakmış olaylardan kaynaklanıp; çoğunlukla manzum, bazen de manzum-mensur karışık; birden fazla olayın aktarımına izin veren genişlikte; usta bir anlatıcı tarafından veyahut da ustalardan öğrendiğini aktaran bir çırak tarafından, bir dinleyici kitlesi önünde bir müzik aleti eşliğinde ya da bir melodiyle anlatılan; sözlü olarak anlatılanlardan bazıları yazıya geçirilmiş; bir milleti veya toplumu sonuçları bakımından ilgilendiren bir kahramanlık konusuna sahip; dinlendiğinde veya okunduğunda milli

değerleri, şahsî değerlerin üstünde tutmayı benimseten sözlü veya yazılı edebi yaratmalardır” (Ekici, 2002, s. 18).

Şükrü Elçin (2004, s. 72) destanı “Bir boy, ulus (kavim) veya millet hayatında tam estetik hüviyet kazanmamış eser sayılan efsanelerden sonra nazım şeklinde ortaya çıkan en eski halk edebiyatı mahsullerinden biri” şeklinde tanımlar.

Baki Bora Hança; destanı, sözlü kültür içinde tarih öncesi dönemlerde ortaya konulmaya başlanan, tarihi ya da doğal bir vaka üzerine oluşturulan, bu esnada belli evrelerden geçen, zamanla coğrafi olarak yayılma gösteren, toplumsal-kültürel yapıya bağlı olan eş metinlerin oluşturduğu tür olarak tanımlar (Hança, 2009, s. 43).

Türkmenistan’da destan “Epos, Dessan, Avtorlu Dessan, Anonim Dessan, Halk Dessanı, Gahırmançılıklı Halk Dessanı, Erteki Eposu” gibi kavramlarla ifade edilir. Kavramların farklılık göstermesinde içerik ve hacminin ya da onu oluşturan veya icra eden kişiyi işaret ederken bazılarında ise politik bakış açısının etkileri görülmektedir (Şahin, 2009, s. 69). Türkmen folklorunda ve yazınında nesir-nazım beraber kullanılarak sırasıyla yazılan, büyük konu yapısına sahip eserler destan olarak isimlendirilir. Bu eserlerin gerçek özelliği nazım-nesirin bir araya getirilerek oluşturulmasıdır (Mametyazov, 1998, s. 41). Türkmen destanlarının tasnifinde ise muhtevaları önemsenmiştir. H. İbrahim Şahin, bu özelliği dikkate alarak Türkmen destanlarını üç grupta tasnif etmiştir: “1. Kahramanlık destanları”, “2. Aşk Destanları” ve “3. Dini Destanlar” (Şahin, 2009, s. 89).

1.2.2. Motif Kavramına Genel Bir Bakış

Motif kavramının araştırmadaki anlam çerçevesini de belirlemek önemlidir zira genel hatlarıyla açıklanan destanın oluşmasında motif mühim bir yer işgal etmektedir. Buna göre Fransızca kökenli olan motif kavramının Türkçe sözlükte üç farklı anlamı verilmiştir: 1. Yan yana gelerek bir bezeme işini oluşturan ve kendi başlarına birer birlik olan öğelerden her biri: *Halı motifi. Danteldeki motifler.* 2. *ed.* Kendi başlarına konuya özellik kazandıran öğelerin her biri. 3. *müz.* Bestenin bir parçasına çeşitli yönlerden birlik sağlayan belirleyici küçük birimdir: *Melodi motifi* (Türkçe sözlük, 2019, s. 1698).

Abdulsalam Arvas (2012, s. 60) motifi, kapsülün içine sıkıştırılmış epizot olarak tarif ederken, asıl amacın anlatının içeriğini hatırlatmak olduğunu ifade eder. Aynı yazar, anlatıcının motif, kalıp, formül gibi birimleri aklında tutarak, anlatı metnini uzun süre zihninde tutmasına gerek kalmayacağını, bu sayede zihinsel doluluktan kurtulacağını belirtir.

Motif teriminin farklı tanımlamaları yapılmış olsa da bu konuda en bilindik tarifıyla akla gelen isim Stith Thompson'dır. Thompson'ın Halk Masalı (The Folktale) adlı eserindeki tanımıyla motif, "Bir masaldaki en küçük unsur olup, bu unsur gelenekte sürekli bir varoluş gücüne sahiptir. Bu güce sahip olabilmek için bu unsur görülmemiş ve çarpıcı bir özelliğe sahip olmak zorundadır." Thompson'ın sadece masalları değil, bütün halk edebiyatı araştırmalarını ilgilendiren bir diğer çalışması da "Halk Edebiyatı Motif İndeksi" (The Motif Index of Folk Literature) adlı eseridir (Ekici, 2008, s. 74).

Stith Thompson'ın altı ciltlik "Halk Edebiyatı Motif İndeksi" (The Motif Index of Folk Literature) adlı eserinin ilk baskısı 1932-1936 yıllarında, ikinci baskısı ise 1955-1958 yıllarında yapılmıştır. "Motif İndeks" adlı bu eserde motifler 23 ana başlık altında ve bu başlıklara bağlı alt başlıklar halinde gruplandırılmıştır. Eserin ikinci baskısına ilave olarak "Typen Türkischer Volksmärchen" adlı Türk masal tiplerine yönelik çalışmasıyla W. Eberhard ve P. N. Boratav (1953) katkıda bulunmuştur (Çobanoğlu, 2019, s. 135; akt. Şencan, 2022, s. 344). A. Arvas, "Motif İndeks" adıyla tanınan "The Motif Index of Folk Literature" adlı eserin Tarihi-Coğrafi Fin Metodu kullanılarak ortaya konulduğunu belirtir. Kuram ile metod arasındaki farklılıklara dikkat çekerek bunun bir kuram olmadığını, metod olduğunu ifade eder (Arvas, 2009, ss. 65-66).

E. Karagöz (2016, s. 34); mit, destan, masal, kıssa gibi sözlü halk edebiyatı ürünlerinin anlatı kültürünün devamını sağlayan en küçük birimin motif olduğunu belirtir. Anlatılardaki motifin görevini, dil bilimindeki kök ve yapım eklerinin üstlendikleri işleve benzetir. Kelime kökü, kelimenin parçalanamayan en küçük birimi olduğu gibi sözlü anlatıların da parçalanamayan en küçük biriminin motif olduğunu ifade eder.

BİRİNCİ BÖLÜM

2. TÜRKMEN DESTANLARINDAN “KASIM OĞLAN”

Türklerin en eski ve önemli boylarından Türkmenler Oğuz grubuna dahil olup, pek çok açıdan Anadolu Türklerine yakın olan Orta Asya Türk devletlerinden biridir. Dil, kültür ve yaşam tarzı olarak Türkiye Türklerine benzeyen Türkmenlerin Oğuz Kağan, Dede Korkut gibi çok sayıda destanları bulunmaktadır. Bunlardan biri de “Kasım Oğlan” destanıdır. Bu bölümde ilgili destan hakkında bilgi verilecektir.

“Kasım Oğlan” destanı, yazarı belli olmayan, anonim ya da halk destanı olarak adlandırılan destan grubunda yer almaktadır. Destan, içerik olarak fantastik (Simurg kuş, konuşan papağanlar) unsurları barındırdığı için fantastik destan olarak kabul edilmektedir (Mametyazov, 1998, ss. 41-43). Destan, kahramanın olağanüstü şekilde dünyaya gelişi, olağanüstü özelliklere sahip kuşların kahramana yardımcı olmalarından ötürü fantastik aşk destanı olarak kabul edilmiştir.

2.1. “KASIM OĞLAN” DESTANI ÜZERİNE YAPILAN ÇALIŞMALAR

Halil İbrahim Şahin (2009, s. 40), yaptığı doktora çalışmasında, “Kasım Oğlan” destanını 1964 yılında Māti Köseyev’in ve B. Ahundov’un birlikte “Kasımoglan Halk Dessanı” adıyla yayımladıklarını; B. Ahundov’un destanı tanıttığı “Kasımoglan Dessanı Hakkında” adlı giriş bölümü eklediğini belirtir.

Üzerinde çalıştığımız eser, B. Mämmetyazov ve A. Durdıyeva tarafından 1976 yılında bastırılmış olup, yazarlar iki destanı birleştirerek kitap halinde yayınlamışlardır. “Kasım Oğlan, Gövher Gız ve Şıralı Beg” adıyla yayınlanan bu kitabın 5-63. sayfalar arasında “Kasım Oğlan” destanı yer almaktadır. Destan metninin devamına, destanın içeriği hakkında ek bilgilerin ve destana yönelik sözlüğün bulunduğu bölüm de eklenmiştir. Ayrıca kitabın 81-90. sayfaları arasında bulunan “Kasım Oğlan Dessanı Hakkında” adlı bölümüyle B. Mämmetyazov, destan içeriği ve şekil özellikleri hakkında bilgi vermektedir (Mämmetyazov ve Durdıyeva, 1976, ss. 5-90).

“Kasım Oğlan” destanı dışında farklı destanların da yer aldığı 1993 yılında Amangöl Garriyeva, Kakalı Berkeliyev ve Kakabay Seyitmıradov’un birlikte hazırladıkları, “Türkmen Halk Dessanları I” adlı kitap yayımlanmıştır. İki cilt olarak yayımlanan kitabın birinci cildinde bulunan “Kasım Oğlan” destanının içeriği ve motifleri hakkında genel bilgiler verilmiştir (Garriyeva, 1993 akt. şahin, 2009, s. 53).

İsa Özkan danışmanlığında, 1999 yılında Fatih Akkaya tarafından yapılan tez çalışmasında, “Kasımogđlan Destanı”nın muhteva ve biçim özellikleri ile genel olarak motif unsurları belirlenip, destan hakkında bilgi verilmiştir. Sözlük bölümü ile destan metninin Türkiye Türkçesi’ne aktarımı da çalışmada yer almaktadır (Akkaya, 1999, s.248).

2.2. “KASIM OĞLAN” DESTANININ ÖZETİ

Rum şehrinde Kâzim isminde yetim biri yaşamaktadır. Kâzim, çocuğu olmayan yaşlı birinin yanında çalışır. Yaşlı adam ölünce tüm serveti Kâzim’a kalır. Evleneli yedi yıl olmasına rağmen çocuğu olmayan Kâzim’ın eşinin yanına yaşlı bir kadın gelir. Yedi yıldan beri çocukları olmamışsa artık çocuklarının olmayacağını, Kâzim’dan ayrılmasını, başkası ile evlenirse çocuğunun olacağını söyler. Bunu duyan Kâzim eşinden kırk gün süre ister ve yola çıkar.

Kırk erenin bulunduğu bir yere ulaşır. Açlıktan bayılan Kâzim’a Hızır peygamber içecek verir. Uyanan Kâzim yaşadıklarını Hz. Ali’ye ve erenlere anlatır. Hz. Ali, Kâzim’ın çocuğunun olacağı müjdesini verir. Özellikleri olarak; Hz. Yusuf’un armağını, Hz. Davut’un sözü(nağme) ve Mecnun’un aşkına sahip olacağını söyler. Hz. Ali, Kâzim’e bir elma verir. Yarısını kendisinin diğer yarısını eşinin yemesini söyler. Kâzim ve eşi elmayı yedikten sonra eşi hamile kalır. Dokuz ay, dokuz gün, dokuz saat sonra bir oğlu doğar.

Kâzim, oğlunu bir yaşına gelince kadın ve erkeklerin bir arada bulunduğu alana götürüp oğluna ad koymalarını ister. Kimse ad vermeyince kendisi Kasım adını verir ve oğlunu eşine emanet eder. Kasım yedi yaşına geldiğinde babası Kâzim, onu mollalardan eğitim almaya götürür. Çocuğu olmayan Kâzim’ın Kasım isminde

çocuğu olduğunu, eğitim almaya başladığını duyan Rum şehrinin padişahı, Kasım ve babasını yanına çağırır. Kasım'ı evlatlık olarak yanına alır.

Rum şehrinin padişahı, Kasım'ı kırk oğlana baş yapar. Kasım on dört yaşına gelince padişah olmadığı zaman padişahın yerine onun görevlerini yapar. Bir gün padişaha arz için gelen kalenderin elinde kitap görür. Kitabın içinde perî yüzlü bir kız görür. Kıza âşık olur. Onu bulmak için tek başına yola çıkar. Üç günlük yolculuktan sonra bir yere varır. Üstünde birer papağanın olduğu iki çınar ağacı vardır. Papağanların tavsiyelerini uygulayan Kasım, kırk günlük yol yürüse yorulmayan, nehirde geçse suya batmayan bir özellik kazanır. Bu şekilde yolculuğuna devam eder.

Yedi yıldır hasta olan şehri-Zernigar'ın padişahı için tedavi bulunamaz. Padişah, hastalığa derman bulmaları için tüm doktorlarına kırk gün süre verir. Yaşlı olan doktor; Simurg kuşun kanını bir parça eti ile yemenin ve kanını bedenine sürmenin hastalığı iyileştireceğini söyler. Padişah kuşu bulup getirene yurdunun dörtte birini, şehrin yönetimini ve kızını vereceğini söyler. Padişahın yetmiş yaşındaki hizmetkârı yaşlı Baba da Simurg kuşu aramaya gider. Dağın başında çınar ağacı üzerinde kuşu görür. Pınar başında Kasım ile karşılaşan yaşlı Baba, kuşu yakalamak için plan yapar.

Pınar başına su içmeye gelen Simurg kuşun boynuna, kurulan tuzaktan, ip geçer. Diğer ucu yaşlı Baba'nın beline bağlıdır. Kuş uçar, yaşlı Baba ile gidip çınar ağacının üzerine konar. Simurg kuşu burada gören Kuşbeyi ile Büyük Kadı'nın oğulları arkadan yaklaşıp kuşun kanatlarından yakalayarak, yaşlı Baba'nın elinden alıp götürürler. Yaşlı Baba olup biteni Kasım'a anlatır.

Yaşlı Baba ile Kasım şehre varıp, padişahı iyileştireceklerini söyleyerek padişahın huzuruna çıkarlar. Kasım; Simurg kuşu, Kuşbeyi ile Büyük Kadı'nın oğullarının yaşlı Baba'nın elinden zorla aldıklarını anlatır. Padişah kuşun öldürülmesini emreder fakat Kasım kuşun kendisine verilmesini ister. Kırk gün içinde padişahı iyileştirecek dermanı bulacağını söyler. Simurg kuşa kefil olur, onu dev-perinin nehrinden ab-ı hayat suyu getirmesi için gönderir. Kırk günün sonunda Simurg kuş ab-ı hayat suyunu getirir. Padişah içip iyileşir, on dört yaşında bir yiğit olur. Bu sudan içen yaşlı

Baba da gençleşip on dört yaşında bir delikanlı olur. Padişah, on dört yaşında delikanlı olan (yaşlı Baba) kişiye Simurg kuşu yakaladığı için kızını ve hediyelerini verir, sözünü yerine getirir. Simurg kuşu da Kasım'a verir.

Kasım, Simurg kuşa yanındaki kitaptan sevdiği kızın resmini gösterip yârinin nerede olduğunu sorar. Kuş, çok uzakta bulunan Yemen padişahının kızı olduğunu söyler. Hazırlık yapıp yola çıkarlar. Otuz altı gün boyunca üstünde Kasım ile uçan Simurg kuş, üç gece üç gündüz de aç susuz uçar. Daha sonra çölün ortasında düşüp ölür.

Simurg kuşun annesi yavrusunu seksen günden beri aramaktadır. Yavrusunun çölde öldüğünü gören anne onu Kasım'ın öldürmediğini anlar. Simurg kuşun annesi Kasım'ı yemen şehrine kendisi götürmek ister. Kasım kabul etmez. Simurg kuşun ölümüne çok üzülen Kasım, yoluna tek başına devam eder. Yedi yıl boyunca devam eden yolculuğunun sonunda kible yönünde parlayan bir köşk görür.

Yemen şehrinin padişahı Hurşit Şah, tek çocuğu olan kızı Melike ve Melike'nin kırk hizmetçisiyle köşkünde yaşar. Melike, kırk hizmetçisi ile şehri gezmeye çıkmak ister. Şehrin kapıları kapatılır. Kasım, bir giriş bulup içeri girer. Şehrin meydanında kırk hizmetçi ile gezmekte olan Melike'yi görünce kitabı(resmi) açıp bakar. Sevdiği kişinin Melike olduğunu anlar. Melike yabancı olarak gördüğü Kasım'ın üzerine hizmetçileri gönderir. Fakat Kasım onları kovalar. Melike, rüyasında gördüğü yiğidin Kasım olduğunu o zaman anlar. Atından inen Melike, havuz başında Kasım'a âşkını bir şiir okuyarak anlatır.

Melike, Kasım'ı sınamak için kırk hizmetçisinden birini Kasım'a vereceğini söyler. Kasım onları istemediğini, perî yüzlü sevdiği Melike için geldiğini söyler. Onun için şiir söyler. Melike beğenir. Padişaha Kasım adında hünerli bir yiğidin olduğunu söylerler. Padişah, Kasım'ın yetenekli olduğunu anlar ve onun eğitim almasını sağlar.

Bir gün bir haber gelir. Başka bir ülkenin padişahı Katran Şah, Hurşit Şah'ın kızı Melike'yi ister, vermezse onunla savaşaacağını söyler. Hurşit Şah, gelen elçinin

kulağını kesip, onu geri gönderir. Bu duruma öfkelenen Katran Şah, askerlerini toplayıp, onlara Hurşit Şah'ın şehrini yıkmalarını emreder.

Hurşit Şah, kendi askerlerini toplar. Kim düşman askerlerinin önüne çıkar, onları darmadağın ederse; hazinesinin yarısını ve kızı Melike'yi vereceğini söyler. Teklifini üç defa tekrarlamasına rağmen kimse çıkmaz. Bunu duyan Kasım, kendisine asker ve ihtiyaçlarının verilmesi şartıyla teklifi kabul eder.

Melike ile vedalaşan Kasım, Katran Şah'ın ordusuyla savaşır. Elli bin asker takviyesi olarak düşman ordusunu dağıtır. Haberi alan Hurşit Şah, Kasım'ı şehre girmeden karşılar. Kasım'a hem tahtını hem de kızı Melike'yi verir. Melike ile Kasım'ın yedi gün-yedi gece düğün toyu olur, nikâhları kıyılır. Kasım hem tahta çıkıp şehrin padişahı olur hem de Melike'yi alıp muradına erer.

2.3. “KASIM OĞLAN” DESTANININ MOTİF İNDEKSİ

“Kasım Oğlan” destanının motif indeksi hazırlanırken S. Thompson'un eseri kullanıldığı için eserdeki orijinal numaralandırma sistemi kullanılmıştır. Onun için motiflerin tasnifinde rakamlardan ziyade harf ve rakam sistemi aslına uygun olarak destana uyarlanmıştır. Yay ayraç içinde büyük “T” harfi (T) ile verilen motifler Türk destanlarına ait olup tarafımızdan tespit edilmiştir. Bu tarz motifleri ilk defa hangi Türk bilim adamı tespit etmişse motifin sonunda yay ayraç içinde ilgili bilim adamının ismi yazılmıştır. Ayrıca S. Thompson indeksinde harflerle gösterilen ana başlıklardaki harfler atılmış olup, bu durum alt başlıklarda devam ettirilmiştir. Örneğin “**B. Hayvanlar**” şeklindeki ana başlık, tez içerisinde “**2.3.1. Hayvanlar**” olarak yazılmış, alt başlıkta ise “**B31.5. Simurg: dev kuş**” biçiminde tam hâliyle ifade edilmiştir.

2.3.1. Hayvanlar

B31.5. Simurg: dev kuş.

Şehri Zernigar'ın padişahı Simurg kuşu getirene on sekiz yaşındaki kızını, yurdunun dörtte birini, şehrin yönetimini, boyu kadar altını vereceğini söyler.

Simurg kuş, padişahın iyileşmesi için dev perinin nehrinden ab-ı hayat suyu getirir. Simurg kuş, Kasım'ı alıp Yemen şehrine yolculuk ederken, açlık ve susuzluktan çöl ortasında düşüp ölür.

B211.3. Konuşan kuş

Simurg kuş, Kasım ile şehri-Zernigar'dan ayrıldıktan sonra konuşup, dertleşirler. Yemen'e gitmek için yolculukta ihtiyaç olan yiyecekleri belirlerler.

Çınar ağacı üstündeki iki papağan kendi arasında konuşur.

B211.3.4. Konuşan papağan.

Çınar ağacı üstünde duran iki papağan kendi aralarında konuşup Kasım'a tavsiyelerde bulunurlar.

B215.1. Kuş dili.

Kasım, yedi yıl okuyup, birçok ilim öğrenir. Kuşların dilinden bile anlar.

Kasım, çınar ağacı üstünde konuşan iki papağanın konuşmasını anlar.

B216. Hayvan dilleri hakkında bilgi. Kişi onların konuşmasını anlar.

Kasım, çınar ağacı üstünde konuşan iki papağanın konuşmasını anlar ve papağanların tavsiyelerini uygular.

B217. Hayvan dillerinin öğrenilmesi.

Kasım yedi yıl okuyup, birçok ilim öğrenir. Bunların içinde kuşların dilini de öğrenir.

B457.Yardımcı kuşlar.

Kasım'ın Yemen'e gitmesinde Simurg kuş yardım eder.

Şehr-i Zernigar'ın padişahını iyileştirmek için ab-ı hayat suyunu Simurg kuş getirir.

Çınar ağacı üzerindeki papağanlar, verdikleri bilgilerle Kasım'a yardımcı olurlar.

B469.9. Yararlı papağan.

Çınar ağacı üzerinde bulunan iki papağanın verdikleri bilgilerle Kasım kısa sürede uzun yol kat eder.

B744. Hayvan olağandışı mesafeye seyahat eder.

Kasım, Yemen şehrine ulaşmak için Simurg kuşla otuz altı gün boyunca gece-gündüz durmadan uçar.

Simurg kuşun annesi seksen gün boyunca yavrusunu bulmak için uçar.

2.3.2. Büyü (Sihir)

D915. Sihirli nehir.

Kasım, üç çınar yaprağını çiğneyip ayağının altına sürer. Karşılaştığı nehirde batmadan karşıya geçer.

Simurg kuş, ab-ı hayat suyunu dev-perinin nehrinden getirir. Suyu içen padişah iyileşip on dört yaşında delikanlı gibi olur.

D925. Sihirli pınar/çeşme.

Dağın üstünde pınardan çıkan su, dağın çukur bir yerine toplanır. Simurg kuş buradan su içmek için gelir.

Yaşlı Baba(hizmetkâr) ile Kasım pınar başında karşılaşır, Simurg kuşu yakalamak için plan yaparlar.

D950. Sihirli ağaç.

Kasım yürüyüp bir yere varır, orada iki çınar ağacı görür. Her çınar ağacının üstünde birer papağan oturup, konuşur.

Çınar ağacının üstünde oturan papağan, Kasım'ın çınar ağacından üç yaprak alıp çiğneyerek ayağının altına sürerse kırk gün yol yürüse de hiç yatmayacağını ve acıkıp susamayacağını söyler.

Çınar ağacının üstünde oturan papağan, Kasım'ın çınar ağacından üç yaprak alıp bir lokma yutarsa, bin günlük yolu bir günde hiç yatmadan, acıkmadan susamadan gideceğini, önüne deniz, göl, su çıksa da hemen girip geçebileceğini; suyun topuğundan yukarı çıkmayacağını söyler.

D955. Sihirli yaprak.

Çınar ağacındaki papağan, “Benim oturduğum çınar ağacının yaprağından üç tane alıp çiğneyerek ayağının altına sürünce kırk gün yol yürüse hiç yatmaz, acıkıp susamazdı.” der.

Çınar ağacındaki papağan, “Benim oturduğum çınar ağacının yaprağından üç yaprak alıp bir lokma yutsa, bin günlük yolu bir günde hiç yatmadan, acıkmadan susamadan gider. Her çeşit deniz, göl, su çıksa hemen girip geçiverir; su topuğundan yukarı çıkmaz” der.

D1030. Sihirli yiyecek.

Kâzım, Hazreti Ali'nin verdiği elmayı bıçakla kesip yarısını hanımı diğer yarısını kendisi yer. Yedikten sonra hanımı hamile kalır.

Kâzım; hanımına, “Bana bir kazan talhan (pirinçli tatlı) pişiriver. Ben evliyanın hepsini dolaşıp dağıtayım. Belki Allah bana bir evlat verir.” der.

D1242. Sihirli sıvı

Hızır peygamber, yıkılmış yatmakta olan Kâzım’a bir kâse şarap verir. Kâzım şarabı içtikten sonra kendine gelir.

Simurg kuşun getirdiği ab-ı hayat (hayat suyu) padişahı iyileştirir, yaşlı Baba’yı on dört yaşında bir yiğide dönüştürür.

2.3.3. Ölüm

Kâzım’ın hizmet ettiği zengin adam iki yıl sonra hastalanıp ölür. Mirası Kâzım’e kalır.

2.3.4. Olağanüstülükler (Harikulâdelikler)

F660. Olağanüstü yetenek.

Kâzım, yirmi günde yürüyeceği yolu Allah’ın emri ve evliyaların duasıyla bir günde yürür.

F715. Olağanüstü nehir.

Simurg kuş, ab-ı hayat suyunu dev-perinin nehrinden getirir. Suyu içen padişah yedi yıllık derdinden kurtulup on dört yaşında delikanlı gibi olur.

(T) F758. Kaf dağı. (Abdulsalam Arvas)

Kasım, ab-ı hayat suyunun bulunduğu yeri; Kaf Dağı’nın ardında Zulmat(karanlık) denilen yerde dev-perinin nehrinde, şeklinde tarif eder.

F811.20. Kutsal ağaç.

Simurg kuş, dağdaki büyük çınar ağacında oturur.

Kasım, çınar ağacından aldığı üç yaprak sayesinde yolculuğunda yorulmadan gider ve önüne çıkan nehirden batmadan geçer.

F863. Sıra dışı zincir.

Melike, Kasım’ı altın zincirle bağlar.

F950. Muhteşem tedaviler.

Yaşlı tabip(doktor), padişahın hastalığı için Simurg kuşun kanını vücuduna sürmesini, kanı ile etini bir kâsede içmesini söyler.

(T) F989.25. Hayvanla konuşma. (Abdulsalam Arvas)

Kasım bir baksa, her çınar ağacının başında bir papağan oturup konuşur. Kasım papağanlara kulak kabartıp, onları dinler.

Kasım, Simurg kuşa, kitaptan resmini gösterdiği kızın nerede olduğunu sorar. Simurg kuş da çok uzakta olan yemen padişahının kızı olduğunu söyler.

Kasım, Simurg kuş ile konuşup, dertleşir.

F1068. Gerçekçi rüya.

Melike, sevdiği yiğit olan Kasım'ı rüyasında görür.

2.3.5. Testler (İmtihan)

H80. İşaretlerle tanıma.

Hurşit Şah, Katran Şah'ın ordusunun yaklaştığını gelen seslerden tanır.

(T) H148. Şiirle tanıma. (Ali Berat Alptekin)

Baba, dağın başındaki çeşmenin başında Simurg kuşu yakalamak için beklerken yanına Kasım gelir. Baba ile Kasım şiir okuyarak tanışır.

H502. Eğitim testi/ilim-irfan testi.

Melike, Kasım'dan kendi çadırına, tahtına, bahtına, altın köşküne, yüzüne gazel okumasını ister. Okuyamazsa Kasım'ı öldüreceğini söyler.

H1556. Sadakat testi.

Melike, Kasım'a kızlardan bir kız vereyim, der. Kasım bu teklifi kabul etmez, Melike için geldiğini söyler.

H1563. Yetenek testi.

Melike, Kasım'ın kendisine âşık olup olmadığını anlamak için Kasım'dan güzelliğini, tahtını, bahtını anlatan bir şiir söylemesini ister.

2.3.6. Akıllılar ve Aptallar

J130. Hayvanlardan elde edilen bilgelik (bilgi).

Çınar ağacı üzerinde bulunan iki papağanın verdikleri bilgilerle Kasım kısa sürede uzun yolu acıkmadan susamadan gider.

Kasım, Simurg kuşa kitaptaki resmi sorar. Simurg kuş, Yemen şehrinin padişahı Hurşit Şah'ın kızı Melike olduğunu söyler.

J140. Eğitim yoluyla edinilen bilgi.

Kasım yedi yaşına gelince, mollalardan eğitim alır.

Kasım yedi yıl okuyup, birçok ilimler öğrenir. Kuşların dilinden bile anlar.

J155. Kadınların verdiği akıl(bilgi).

Kâzim'in karısının yanına yaşlı kadın gelir. Yedi yıldır çocuklarının olmadığını, kocasından ayrılıp, başkasıyla evlenirse çocuğunun olacağını söyler.

2.3.7. Aldatmalar**K750.Tuzakla yakalama.**

Kasım ile yaşlı Baba, Simurg kuşu yakalamak için tuzak kurarlar.

K1010. Sahte doktorluk yoluyla aldatma.

Kasım, doktor kılığına girip Şehri Zernigar'ın padişahının korumalarını aldatır.

K1700. Yalan yoluyla aldatma.

Kasım, "Rum'un güçlü tabibi Hazreti Pukman'ın (Lokman) soyundan geldim." diyerek padişahın korumalarını aldatır.

Kasım, kireçten, kaymak taşından, külden, topraktan, kumdan, undan karıştırarak ilaç yapar. Şehri Zernigar'ın padişahını iyileştirmek için geldiğini söyleyerek nöbetçileri aldatır.

K1821.1. Sakal boyayarak kılık değiştirme.

Kasım, yaşlı Baba'nın tanınmaması için saçını, sakalını ve kaşlarını kara(siyah) renge boyar.

K1821.5. Cildi boyayarak kılık değiştirme.

Kasım, yaşlı Baba'nın tanınmaması için kızıl renkli bir boya ile yüzünü, boynunu, görünen yerlerini boyadı.

K1825.1. Doktor kılığına girme.

Kasım, eline asasını alıp doktor kılığında şehre yönelir.

K2249.4.1. Hain kasap.

Eşekli kasap, Kâzim'in hanımını açık avlu kapısından görür. Onu almak için yaşlı kadına yüz gümüş para ve iki hazır koyun eti göndereceğini söyler.

K2293. Hain yaşlı kadın.

Yaşlı kadın, Kâzim'in hanımına, "Kızım bununla (Kâzim) yüz yıl yaşasan da çocuğun olmaz. Sen başka bir eş al." der.

2.3.8. Talihin Ters Dönmesi

L111.4. Yetim kahraman.

Kâzim, Rum şehrinde bulunan yetim biridir.

2.3.9. Geleceğin Tayini

M201. Pazarlık ve vaatlerin yapılması

Kasap oğlan; kendisine Kâzim'ın hanımını alıvermesi için yaşlı kadına, yüz gümüş para ve iki hazır koyun eti vereceğini vaat eder.

Yedi yıldır hasta olan padişah; hastalığının tedavisi için Simurg kuşu getirene şehrinin yönetimini, yurdunun dörtte birini ve on sekiz yaşındaki kızını vereceğini söyler.

Hurşit Şah, Katran Şah'ın ordusunu yenilgiye uğratan komutana boyu kadar altın, hazinesinin yarısı ve Melike kızını vereceğini söyler.

M241. Pazarlık: tüm kazançları paylaşma.

Padişahın Simurg kuşu getirene yaptığı vaadini, Kasım ile yaşlı Baba kendi aralarında paylaşırlar.

M300. Kehanetler.

Şiri-Huda (Hz. Ali) Kâzim'a "Allah size bir oğul verdi." diye haber verir.

Hz. Ali, Kâzim'in doğacak oğlunun (Kasım) üç özelliği olacağını söyler.

2.3.10. Şans ve Kader

N836.1. Kral kahramanı evlat edinir.

Çocukları olmayan aile Kâzim'a "sen yakışıklı bir delikanlı oldun" diyerek oğlu gibi evlendirip; para ve yiyecek verirler. Zengin adam ölünce tüm serveti Kâzim'a kalır.

Rum şehrinin padişahı Kasım'ı evlat edinir.

2.3.11. Toplum (Cemiyet)

P10.Krallar.

Rum şehrinin padişahının çocuğu yoktur. Kasım'ı evlat edinir.

Şehri Zernigar'ın padişahı yedi yıldır hastadır.

Hurşit Şah, Yemen şehrinin padişahıdır.

Başka bir şehrin padişahı Katran Şah, Melike'yi almak ister.

P12.1. Zalim kral.

Hurşit Şah, Katran Şah'ın Melike'yi almak için gönderdiği elçinin kulağını keser.

Şehri Zernigar'ın padişahı, Kasım'ı Simurg kuş dönene kadar tutsak eder.

P16.1. Kral dünyadan elini eteğini çeker.

Hurşit Şah, kızı Melike'yi ve tahtını Kasım'a bırakır.

(T) P42. Harikulâde güzel prensesler. (Abduselam Arvas)

Kasım, Yemen padişahı Hurşit şahın kızının resmini kitap içinde görür. Ay deseniz ağzı var; gün deseniz gözü var. Su içse çenesinden, yiyecek yese karnından görünür.

Badem göz kapağı, fıstık dudak, ince bellidir.

Şehri Zernigar'ın padişahının on sekiz yaşındaki kızının ay gibi ağzı, güneş gibi gözleri var. Su içse damarlarından, yemek yese boğazından görünür.

P150. Zengin adamlar.

Kâzim, Rum şehrinde yaşayan, çocuğu olmayan zengin bir aileye hizmetkâr olur.

(T) P230.0.1. Çocuksuzluk. (Abduselam Arvas)

Kâzim'in, yanında çalıştığı zengin, yaşlı adamın oğlu-kızı yoktur.

Yedi yıldır evli olan Kâzim'in çocuğu yoktur.

Rum şehrinin padişahının çocuğu yoktur.

P234. Baba ve kız.

Melike, Hurşit Şah'ın tek çocuğudur.

(T) P361.8.1. Elçi padişahı uğruna işkenceye uğrar.

Hurşit Şah, Katran Şah tarafından gönderilen elçinin kulaklarını keser ve elçiyi geri gönderir.

P424. Hekim.

Yaşlı tabip, padişahın hastalığı için Simurg kuşun kanını vücuduna sürmesini, kanı ile etini bir kâsede içmesini söyler.

Şehri Zernigar'ın padişahı, bütün doktorları toplayıp “Benim hastalığıma çare bulamadınız mı?” diye sorar.

Kasım, doktor kılığında Şehri Zernigar'ın padişahının yanına gider.

P448. Kasap.

Kâzım'ın hanımı odun almak için dışarı çıkınca, yoldan geçen eşekli kasap oğlanın gözü Kâzım'ın hanımına çarpar.

Kasap oğlan; dükkanına gidince yaşlı kadına, iki hazır koyun eti göndereceğini, söyler.

P551. Ordu.

Kasım'ın askerleri ile Katran Şah'ın ordusu savaşı.

P555. Savaşta yenilgi.

Kasım ve askerleri Katran Şah'ın ordusunu yenilgiye uğratar.

P634. Ziyafetler.

Kâzım, oğlu doğduktan bir yıl sonra oğluna ad koymak için herkesi toylayıp toy(ziyafet) hazırlar.

P634.0.1. Yemekler ve yiyeceklerle ilgili gelenekler.

Yedi yıl boyunca hasta olan padişah, ab-ı hayat suyunu içerek iyileşir. Padişah, kırk gün toy düzenler.

P634.2. Ziyafet yedi gün yedi gece sürer.

Katran Şah'ın ordusunu yenilgiye uğratan Kasım ile Melike'nin yedi gün yedi gece toy-düğünü yapılı.

P682.1. Allah adına selam vermek.

Baba ile Kasım karşılaştıklarında “-Selamünaleyküm baba / -Aleykümselam oğlum” şeklinde selamlaşırlar.

(T) P722. Elçi.

Katran Şah, Hurşit Şah'a elçi gönderir.

2.3.12.Mükâfatlar ve Cezalar

Q33. Dua etmekten dolayı ödül.

Kâzım, Allah'ın emri ve erenlerin duasıyla yirmi günlük yolu bir günde yürüyüp akşama evine varır.

(T) Q102. Ödül olarak prenses. (Abdulselam Arvas)

Şehri Zernigar'ın padişahı, Simurg kuşu yakalayıp getiren Baba'ya on sekiz yaşındaki kızını verir.

Hurşit Şah, Katran Şah'ın ordusunu yenilgiye uğratan Kasım'a kızı Melike'yi verir.

Q111. Ödül olarak zenginlik.

Zengin yaşlı adam hastalanıp ölünce bütün malı -mülkü, zenginliği yanında ona hizmet eden Kâzim'a kalır.

Şehri Zernigar'ın padişahı, Simurg kuşu yakalayıp getiren kişiye yurdunun dörtte birini verir.

Hurşit Şah, Katran Şah'ın ordusunu yenilgiye uğratan komutana (Kasım) hazinenin yarısını verir.

Q114. Ödül olarak hediyeler.

Kasım, Şehri Zernigar'ın padişahını iyileştirdiği için padişah; Kasım'a, güzel elbiseler, altın kemer, giyecekler ve Simurg kuşu verir.

Q192. Duadan dolayı ödül olarak verilen çocuk.

Allah'ın emri, erenlerin duasıyla Kâzim'in çocuğu doğar.

2.3.13. Esirler ve Kaçaklar

R5. Savaş alanında yakalama.

Kasım, Katran Şah'ın askerlerini öldürür, geride kalanları esir eder.

2.3.14. Anormal Zulümler

S133. Kafasını keserek öldürme.

Padişahın arz çayına gelen kalender elindeki kitabı Kasım'a vermek istemediği için Kasım kılıcıyla kafasını keser.

S168. Sakatlama: kulakları yırtma.

Katran Şah tarafından gönderilen elçinin kulaklarını, Hurşit Şah keser ve elçiyi geri gönderir.

2.3.15. Evlilik (Cinsiyet)

T11.2. Resmi görerek aşk.

Kasım, kalenderin elinden aldığı kitabı açtığı anda peri yüzlü Melike'yi görür ve âşık olur.

T11.3. Rüyaıyla âşık olma.

Hurşit şah'ın kızı Melike rüyasında gördüğü Kasım'a âşık olur.

T30. Âşıkların karşılaşması.

Kasım, Yemen şehrine girer. Gezmeye çıkan Melike ve kırk hizmetçisini görür. Melike de yabancı bir yiğit olan Kasım'ı görür.

T42. Âşıkların konuşması.

Kasım ile Melike havuz başında birbirlerine şiir okuyup, konuşurlar.

T104. Yabancı kral zorla evlenmeyi istediği prenses için savaşa devam eder.

Katran Şah, Yemen padişahı Hurşit Şah'ın kızı Melike'yi almak için Kasım'ın ordusuyla savaşır.

T131.5. Ekzogami: Sadece grup dışından yapılan evlilik.

Kasım, Rum diyarından çıkıp, Yemen padişahının kızı Melike ile evlenir.

T135. Düğün töreni.

Kasım, Katran Şah'ın ordusunu yener; Hurşit Şah, kızı Melike ile Kasım'ı düğün toyuyla evlendirir.

T511.1.1. Elma yiyerek hamile kalma.

Hazreti Ali'nin verdiği elmanın yarısını Kâzim, diğer yarısını Kâzim'in hanımı yer. O gece Kâzim'in hanımı hamile kalır.

T526. Duadan dolayı hamile kalma.

Allah'ın emri, erenlerin duasıyla elmayı Kâzim ve hanımı yer. Kâzim'in hanımı hamile kalır.

T596. Çocuğa ad koyma

Kâzim, oğlunu erkek ve kadınların bulunduğu bir alana çıkarıp, oğluna ad koyacak kişi olup olmadığını sorar. Ad koyacak kişi çıkmayınca bir şiir okur. Şiirde oğlunun adının Kasım olduğunu söyler.

Rum şehrinin adeti üzerine çocuk bir yaşına girmeden ad koymazlar.

T670. Çocukların evlat edinilmesi.

Kâzim, Rum şehrinde oğlu-kızı olmayan zengin bir aileye hizmetkar olur. İki yıl hizmet ettikten sonra aile Kâzim'ı oğlu gibi evlendirir, güzel yiyecekler ve para verir. Rum şehrinin padişahı Kasım'ı evlat edinir, onu okutur.

2.3.16. Din**V50. Dua.**

Allah'ın emri, erenlerin duasıyla Kâzim, yirmi günlük yolu bir günde gider.

Kasım'ın ata binebildiğini gören Kâzim, Allah'a dua eder.

Kasım, çınar ağacının üç yaprağını çiğneyip yuttuktan sonra yolculuğunda önüne bir nehir çıkar. “Bismillahirrahmanirrahim” diyerek nehre girer. Su topuğuna çıkmaz.

V52. Duanın mucizevi gücü.

Kâzim yirmi günde yürüyeceği yolu, Allah'ın emri ve erenlerin(evliyaların) duası ile bir günde yürüyüp akşama evine vardı.

Kasım, çınar ağacındaki papağanların söylediklerini yapar. “Bismillah” diyerek karşılaştığı nehrin bir tarafından diğer tarafına, suya batmadan geçer.

(T) V57.9. Yolculuğa çıkan için dua etme.

Kasım Rum şehrinde ayrılıp yola çıkarken kırk yiğidi yanına gelir. “Yolun açık olsun, yoldaşın Hakk olsun.” deyip dua ederler.

V200. Kutsal kişiler.

Kâzim, kırk günlük yol yürüdükten sonra düşüp bayılır. Hızır peygamber ve kırk erenler yardım eder.

(T) V206. Hızır. (Ali B. Alptekin)

Kâzim, kırk günlük yol yürüdükten sonra düşüp bayılır. Hızır peygamber içecek(şarap) verir. Kâzim bir anda iyileşip ayağa kalkar.

(T) V208. Peygamberlerin halefleri.

(T) V208.01. Halifeler.

(T) V208.01.1. Hazreti Ali.

Kırkların (erenler, evliyalar) başı Hazreti Ali'dir.

Hazreti Ali, Kâzim'in doğacak oğlunun üç özelliği olduğunu söyler.

Hazreti Ali, Kâzim'a bir elma verir. Yarısını kendisinin diğer yarısını da hanımının yemesini söyler. “Allah'ın emri ve bizim duamızla Allah sana oğul verir” der.

(T) V301. Nikâh kıyma. (Abdulselam Arvas)

Şehri Zernigar'ın padişahı, kızını Simurg kuşu yakalayan yaşlı Baba'ya (Ab-ı hayat suyunu içip, on dört yaşında yiğit olur.) verir. Mollaları çağırıp, nikâh kıymalarını söyler.

Hurşit Şah, Melike ile Kasım'ın nikâhını kıyıp, yedi gün yedi gece düğün toyu yapılmasını emreder.

(T) V386. Nazar değme.

Kâzim hanımına, “Bu çocuğu hiçbir yere çıkarma, kimseye gösterme, nazar değer.” der.

V462. Zahitlik.

Melike, ömründe eline erkek eli değmemiş padişah kızıdır.

2.3.17. Karakter Özellikleri**W28. Fedakârlık.**

Kasım, Simurg kuşun serbest bırakılması için ona kefil olur. Kendini tutsak etmelerine razı olur.

W32. Cesaret.

Hurşit Şah, Katran Şah'ın ordusu ile savaştacak komutan arar. Üç defa sormasına rağmen komutanlarından kimse çıkmaz. Kasım çıkıp, düşman ordusuyla savaşacağını söyler.

W33. Kahramanlık.

Kasım, düşman ordusunu yenilgiye uğratar.

(T) W33.3. Kahramanlığın belirtisi baş kesmektir. (Abdulselam Arvas)

Kasım, elindeki kitabı vermek istemeyen kalenderin başını keser.

W188. Kavgacılık.

Katran Şah, Hurşit Şah'ın kızı Melike'yi ister, vermezse onunla savaşacağını söyler

W196. Sabır eksikliği.

Kâzim hanımından kırk gün izin ister ve bu zamana kadar sabretmesini söyler.

2.3.18. Çeşitli Motif Grupları**Z10.1. Başlama formülleri.**

Anlatılanlar şöyle rivayet ederler. Kendisi Rum şehrinden Kâzim adlı bir yetim vardır.

Z10.2. Bitiş formülleri.

Tahta çıkan Kasım, padişah olur, Melike'yi alıp muradına erer.

Z10.3. Geçiş formülleri

Elkıssa...

Elkıssa, Kâzim sözünü söyledikten sonra...

Haberi kimden işidîn.

Z18. Biçimsel konuşmalar.

Baba ile Kasım karşılaştıklarında “-Selamünaleyküm baba / -Aleykümselam oğlum” şeklinde selamlaşırlar.

Z64. Atasözleri.

“Yiğiti su bozar, insanı konuşma bozar.”

“İnsanın insana saygı göstermesi, akıllılıktır; insanın ölüye saygı göstermesi ise akılsızlıktır.”

Z71. Formüle dayalı sayılar.

Z71.0.1. Tek sayılar -- formüsel.

Kâzim, yirmi günde yürüyeceği yolu Allah’ın emri ve erenlerin duasıyla bir günde yürür.

Rum şehrinin geleneklerine göre Kasım bir yaşına girince ad koyulur.

(T) Z71.0.3. Formülistik sayı: 2. (Abdulselam Arvas)

Kâzim, zengin, yaşlı adama iki yıl hizmet eder, evlendikten iki yıl sonra yaşlı adam ölür.

Kasım, yolculuğunda iki çınar ağacı üzerinde bulunan iki papağan ile karşılaşır.

Z71.1. Formülistik sayı: 3.

Kâzim, oğluna ad koyacak kişiyi bulabilmek için üç defa soru sorar.

Kâzim, kırk erenle beraber üç gün gezer.

Hız. Ali, Kâzim’in doğacak oğlunun üç özelliği olduğunu söyler: Hız. Yusuf’un güzelliği, Hız. Davut’un dili, Mecnun’un aşkı.

Kasım, çınar ağacından üç yaprak alır, çiğneyip yutar.

Falcı, büyücü ve doktorlar, padişahın hastalığına çare bulabilmek için üç gün mühlet isterler.

Kasım, Rum şehrinden çıkıp kırk molla öğrencisi ile vedalaşıp yola çıkar. Üç gün yol yürüyüp aklına gelince bir yerde yatar.

Kasım; nöbetçilere, padişahlarını üç günde anasından doğmuş gibi sağlıklı yapmaya geldiğini söyler.

Simurg kuş ile Kasım’ın Yemen şehrine yolculuklarında suyu ve yiyeceği biter.

Simurg kuş üç gece-gündüz daha yol gider. Çölde düşüp ölür.

Hurşit Şah, düşman ordusuyla savaşacak komutanı bulabilmek için üç defa soru sorar.

Z71.3.0.1. Formülistik sayı: 5 ve katları (örn.50,500).

Kasım, kalenderin elindeki kitabı beş on para verip satın almak ister.

Düşman ordusuyla savaşan Kasım, Hurşit Şah'tan elli bin asker göndermesini ister.

Z71.5. Formülistik sayı: 7.

Kâzim evlenir, yedi yıl boyunca çocuğu olmaz.

Kâzim, oğlu yedi yaşına gelince molla olması için mektebe vermeye yola çıkar.

Kasım, kırk oğlana baş olup, mektepte okur. Yedi yıl sonra on dört yaşına girer.

Şehri Zernigar'ın padişahı yedi yıldır hastadır.

Kasım, Yemen şehrine ulaşmak için dağlarda, yollarda, çöllerde yedi yıl yolculuk eder.

Kasım ile Melike'nin yedi gün yedi gece toy düğünleri olur.

Z71.5.0.1. Formülistik sayı: 7 katları (ör. 49, 70, 70,000, 7,777).

Şehri Zernigar'ın padişahının yetmiş yaşında ihtiyar bir hizmetçisi (Baba) vardı.

Z71.6. Formülistik sayı: 9 (99,900,999,99.999, vb.).

Kâzim ile karısı Hazreti Ali'nin verdiği elmayı paylaşarak yerler. O gece Kâzim'in hanımı hamile kalır. Dokuz ay, dokuz gün, dokuz saat sonra oğlu doğar.

Yaşlı Baba dokuz yıldan beri padişahın hizmetini yapar.

Z71.8.7. Formülistik sayı: 36.

Kasım, Yemen şehrine ulaşmak için Simurg kuşla otuz altı gün durmadan uçar.

Z71.12. Formülistik sayı: 40.

Kâzim'in hanımı, çocukları olmadığı için Kâzim'a kendisinden ayrılmak istediğini söyler. Kâzim, karısından kırk gün mühlet ister.

Kâzim, hanımına kırk günlük yola gittiğini söyler.

Kâzim çıktığı yolculuk sonunda kırk erenin(evliya) bulunduğu yere ulaşır.

Kasım, Rum şehrinin padişahı tarafından kırk oğlana(molla) baş tayin edilir.

Yedi yıldır hasta olan padişah, ilaç bulmaları için tabiplere(doktorlara) kırk gün süre verir.

Kasım ve yaşlı Baba padişahın yanına ulaşabilmek için ilaç yaparlar. Bunun için Kasım yaşlı Baba'dan kırk kâğıt ister.

Kasım, kefil olduğu Simurg kuşa kırk gün mühlet verir.

Yedi yıldır hasta olan padişah, hastalığından kurtulunca kırk gün toy verir.

Kasım, Simurg kuşla Yemen şehrine ulaşabilmek için tam kırk gün uçar.

Melike'nin kırk hizmetçisi(yardımcısı) vardır.

Z71.16.2. Formülistik sayı: 10.

Kasım, kalenderin elindeki kitabı beş on para verip satın almak ister.

Z71.16.6. Formülistik sayı: 80.

Simurg kuşun annesi seksen gün boyunca yavrusunu arayıp bulmak için uçar.

Z71.16.10. Formülistik sayı: 14.

Kasım kırk oğlana baş olup, mektepte yedi yıl okur. On dört yaşına giren Kasım padişah bir yere gidince, onunla giderdi.

Z71.16.11. Formülistik sayı: 15.

Kâzim'in hanımı, on beş kavunu una atıp bir kazan talhan pişirir.

(T) Z71.16.19. Formülistik sayı: 100. (Abdulselam Arvas)

Eşekli kasap, Kâzim'in hanımını getirmesi için yaşlı kadına yüz pul(para) vereceğini söyler.

Yaşlı kadın Kâzim'in hanımına "Kızım bununla yüz yıl yaşasan yine çocuğun olmaz." der.

(T) Z71.16.21. Formülistik sayı: 1000. (Abdulselam Arvas)

Çınar ağacındaki papağan, "Benim oturduğum çınar ağacının yaprağından üç yaprak alıp bir lokma yutsa, bin günlük yolu bir günde hiç yatmadan, acıkmadan susamadan gider." der.

Kasım, "Âşık oldum bir güzele; yüreğim oldu bin parça," diyerek Baba'ya şiir okur.

(T) Z71.16.25. Formülistik sayı: 18.

Şehri Zernigar'ın padişahının on sekiz yaşında harikulade güzelliğe sahip kızı vardır.

(T) Z71.16.26. Formülistik sayı: 20.

Kâzim, bütün evliyalari dolaşıp çölde yirmi gün yol yürür.

Kâzim, yirmi günde yürüyeceği yolu Allah'ın emri ve erenlerin duasıyla bir günde yürür.

Z141. Sembolik renk: kırmızı.

Kasım, yaşlı Baba'nın tanınmaması için kızıl(kırmızı) renkli bir boya ile yüzünü, boynunu, görünen yerlerini boyadı.

Z143. Sembolik renk: kara (siyah).

Kasım, yaşlı Baba'nın tanınmaması için saçını, sakalını ve kaşını siyah renge boyar. Simurg kuşun gövdesi Türkmen'in kara(siyah) evinden büyüktür.

Z146. Sembolik renk: kahverengi.

Baba ile Kasım karşılaştıklarında Kasım, "Aksakallı, kahverengi donlu, can babam" diye hitap eder.

Z300. Benzersiz istisnalar.

Hz. Ali, Kasım'ın üç özelliğe; Hz. Yusuf'un güzelliğine, Hz. Davut'un diline(sözlerine), Mecnun'un aşkına sahip olacağını söyler.

İKİNCİ BÖLÜM

3. TÜRKMEN DESTANLARINDAN “GÖVHER KIZ VE ŞİRALI BEY”

Sözlü gelenek içinde bahşiler tarafından aktarılan destanlar zamanla ilk yazar metinden uzaklaşarak metinlerin farklı versiyonları oluşmuştur. “Gövher Kız ve Şıralı Bey” destanı da yazarı belli olmayan (anonim) destanlar içinde yer almaktadır (Mametyazov, 1998, ss. 41-42).

B. Mametyazov, Türkmen halk destanlarının fantastik, ışkılı-lirik, hayati kahramanlık destanları olarak isimlendirilebileceğini belirtir (Mametyazov, 1998, s. 43). “Gövher Kız ve Şıralı Bey” destanına muhteva ve konu yönüyle bakıldığında kahramanın âşık olduğu kıza ulaşmak için yaşadığı meşakkatli yolculuğun sonunda sevdiğine kavuşması anlatılmaktadır. Destanda olaylar aşk teması etrafında geçtiği için destan kanatimizce, ışkılı-lirik (aşk) destanları kategorisine dahil edilebilir.

3.1.“GÖVHER KIZ VE ŞİRALI BEY” DESTANI ÜZERİNE YAPILAN ÇALIŞMALAR

Çalışmaya konu olan eser 1976 yılında B. Mämmetyazov ve A. Durdıyeva tarafından “Kasım Oglan, Gövher Gız ve Şıralı Beg” adıyla yayınlanmıştır. Kiril alfabesiyle yazılan eserin 91-184. sayfaları arasında “Gövher Gız ve Şıralı Beg” destanı yer almaktadır. Destan içeriğine yönelik kavramlarla ilgili 185. sayfaya da sözlük eklenmiştir. A. Durdıyeva, destan muhtevasına yönelik yazdığı “Gövher Gız ve Şıralı Beg Dessanı Hakkında” yazısını eserin 186-192. sayfaları arasına ekleyerek destanı yayınlar (Mämmetyazov ve Durdıyeva, 1976, ss. 91-192).

H. Koroglı tarafından 1991 yılında yayımlanan “Şasenem i Garıp, Kasım-Oglan i Drugiye Turkmenskiye Narodniye Povesti” adlı eserinde “Gövher Gız ve Şıralı Beg” destanı gibi dokuz Türkmen destanının Rusça versiyonları yer almaktadır. Aynı eserin önsözünde Koroglı, Türkmen destanları ve destancılık geleneği hakkında bilgi vermektedir (Koroglı 1991 akt. Şahin, 2011, s. 38)

Halil İbrahim Şahin, “Türkmen Sahası Destancılık Geleneği ve Türkmen Destanları” adlı doktora çalışmasında “Gövher Kız ve Şıralı Bey” destanının konusu, biçimsel özellikleri ve genel motifleri hakkında bilgi verir. Şahin’in çalışmasının 586-654. sayfaları arasında destanın Türkmen Türkçesine ve Türkiye Türkçesine aktarılmış hali yer almaktadır (Şahin, 2009, ss. 586-654).

“Türkmen Destanları ve Destancılık Geleneği” adlı kitabında Şahin, bazı Türkmen destanları gibi “Gövher Kız ve Şıralı Bey” destanının da konusu, içeriği ve motifleri hakkında genel bilgi verir (Şahin, 2011, ss.1-708).

3.2. “GÖVHER KIZ VE ŞİRALI BEY” DESTANI ÖZETİ

Bir varmış, bir yokmuş. Eski zamanlarda Tebriz şehrinde Alım Şah adında bir padişah yaşarmış. Bu padişahın Nuralı, Pıralı ve Şıralı adında üç oğlu varmış. En büyüğü Nuralı, on dört; ortanca olan Pıralı, on bir; en küçüğü Şıralı, dokuz yaşına gelince; Alım Şah ağır hastalığa yakalanmış. Alım Şah oğullarını yanına çağırarak onlara vasiyet etmiş. Kendisinden sonra tahta küçük oğlu Şıralı’nın geçmesini, onun küçük ama fikrinin büyük olduğunu söylemiş. Öldükten sonra kırk gün cuma geceleri mezarına gitmelerini vasiyet etmiş.

Alım Şah öldükten sonra halkın içinden aksakallı ihtiyar biri çıkarak, tahta Alım Şah’ın büyük oğlu Nuralı’nın çıkmasının uygun olacağını söyler. Şıralı’nın mollası Dana molla ise devlet kuşunu uçurmanın daha uygun olacağını söyler. Böylece devlet kuşu uçurulur. Kuş gelip Şıralı’nın başına konar. Böylece Şıralı padişah olur. Şıralı bir gün kardeşleriyle otururken babasının vasiyeti aklına gelir. Büyük ağabeyi Nuralı’yı cuma günü babasının mezarına gönderir. Döndüğünde ne gördüğünü sorar. Nuralı babasının mezarına gitmez, dayısının yanında kalır ve hiçbir şey görmediğini söyler. Diğer ağabeyi Pıralı’yı gönderir. O da aynı şekilde hiçbir şey görmediğini söyler. Bir de kendisi gitmek ister. Yanına mollası, Dana Molla’yı da alarak babasının mezarına varırlar. Birkaç ayet okuyup gece orada kalırlar.

Şıralı Bey rüyasında aksakallı bir adam görür. Aksakallı adam elinden tutup büyük bir yere götürür. Kendisini orada beklemesini söyler. Bir süre sonra bir kızın elinden

tutup getirir. Şıralı, kızı görünce kendinden geçer. Kendine geldiğinde aksakallı adam ona bir kadeh şarap verir ve anlatmaya başlar. Bu kızın Şıralı'nın evleneceği kız olduğunu, Söyün Şah'ın kızı ve adının Gövher olduğunu söyler. Bu şehir İsfahan şehri, bu bağın adı da “Bağ-ı Hövesdar”dır, der. Yalnız bu gidilen yolun uzak ve zorlu olduğunu söyler. Herhangi bir şey olursa kendisinin yetişip yardım edeceğini söyleyerek ortadan kaybolur. Gövher ile Şıralı birbirleriyle konuşup tanışır. Gövher, babası Söyün Şah'ın ağır şartları olduğunu söyler. Şıralı, her türlü ağır şartların üstesinden geleceğini söyler. Daha sonra Şıralı rüyasından uyanır. Yanında Dana molanın uyuduğunu görür. Uyandığında mollasına rüyasını anlatır.

Şıralı, Gövher'e âşık olduğunu onun yanına gideceğini söyler. Mollası göndermek istemez fakat Şıralı'nın kararlı olduğunu görünce, onu ikna edemeyeceğini anlayıp Şıralı'yı şehre götürür. Bu sırrı Şıralı'nın kardeşlerine, akrabalarına anlatır. Hiç kimse Şıralı'yı bu kararından vazgeçiremez. Şıralı, atlardan bir at seçip, kılıcını kuşanıp, biraz da yiyecek alıp, herkesle vedalaşıp, ülkesini büyük ağabeyi Nuralı'ya bırakıp yola çıkar.

Şıralı yola çıkarken mollası da onunla gelir. Üç gün üç gece yol aldıktan sonra dördüncü gün Şıralı, mollasını geri ülkesine dönmesi için ikna eder. Mollasından dua isteyip, ülkesini Nuralı ağabeyine emanet ederek yoluna devam eder. Birkaç gün yol gittikten sonra atı yolda kalır. Yola yürüyerek devam eder. Yedi gün yedi gece yol yürür. Ayakları şişmiş, bitkin düşmüş, yiyeceği de bitmiştir. Gövher kızı görmeden çöllerde ölmekten korkar ve Allah'a yalvarır. Hızır, İlyas ve Piri Hz. Ali'den kurtuluş için yardım diler ve ağlar. Tam o anda kible tarafından siyah atlı, yeşil bastonlu bir adam gelip, cesur, genç bir yiğit kişinin ağlamasının ayıp olduğunu söyleyerek onu ayağa kaldırır. Şıralı aksakallı, yeşil bastonlu, rüyasında gördüğü bu adamı tanır. Bu adam kendisinin Hz. Ali olduğunu söyler. Koltuk altından iki yüzük çıkarıp Şıralı'nın parmaklarına takar. O anda doğu taraftan bir at çıkıp gelir. Hz. Ali, o atı yularından tutup Şıralı'ya verir. Dünyayı dolaşsan da yine yorulmaz, dediği bu atın adı Kuşkanat'tır. Bir de dağa, taş vursan keser, dediği “Almaz kılıcı” da Şıralı'ya verir. Ona dua edip gözden kaybolur. Şıralı, Almaz kılıcını kuşanıp, Kuşkanat atına binerek, yoluna devam eder.

İsfahan şehrinin padişahı Söyün Şah'ın tek çocuğu olan kızı, Gövher'dir. Gövher, dokuz yaşını bitirip onlu yaşlara geldiğinde Söyün Şah kızına bir bahçe diktirir. Çok güzel olan bu bahçeye giren bir kişi, zamanın nasıl geçtiğini bilemeyip, çıkmak istemez. Bundan dolayı bu bahçeye “Bahçe Âşığı” (Bağ-ı Hövesdar) denirmiş. Söyün Şah, kızının yanına kırk kız(hizmetçi), her on kızın başına bir baş seçip, Gülcemal, Zeynep, Meryem, Güzel adında dört kız belirlemiş. Söyün Şah, bahçeye altından bir saray yaptırıp Bağ-ı Hövesdar'ı kızına vermiş.

Gövher, her gün yanındaki kızlarla bahçeye gider, orada altın tahtında oturur, eğlenirmiş. Bir gün altın tahtında oturup, yanındaki kızlarla şarap içip, eğlenip, uyuyup kalır. Sabah seher vaktinde bir rüya görür. Rüyasında mor elbiseli, yeşil bastonlu bir adam görür. Adam Gövher'in elinden tutup bahçeye götürür. Bir gülün altında oturan yakışıklı, yiğit biri olan Şıralı ile tanışır. Şıralı ile Gövher'e birer kâse şarap verip, ben sizleri birbirinize uygun gördüm deyip, inşallah muradınıza erersiniz diyerek gözden kaybolur. Şıralı ile Gövher, tanışıp birbirleri ile hoş sohbet ederler. Gövher babasının ağır şartları olduğunu Şıralı'ya söyler. Buna karşılık Şıralı, tüm ağır şartlara rağmen ben senin yolundan dönmem, der. Gövher kız, Şıralı'ya dili ve gönlü ile âşık olmuştur. Bu sırada Gövher, silkinip uykudan uyanır. Bahçedeki gülün altına gider fakat Şıralı'yı bulamaz. Artık Gövher eskisi gibi değildir. Yürürken inleyip, ağlayarak gider.

Gülcemal, Gövher'in yattığı yere gider fakat onu bulamaz. Diğer kızlarla beraber bahçede aramaya başlarlar, akşama kadar ararlar fakat bulamazlar. Akşam evlerine dönerken bir ağacın altında yatan Gövher'i görürler. Gövher'in gözlerinden akan yaşlar kana dönmüştür. “Şıralı” diye inlemektedir. Gövher'i alıp saraya götürürler. Gövher, kendine gelince gördüğü rüyayı ve Şıralı'yı kızlara anlatır. Kızlar ne yapacaklarını bilemezler. Dinlediklerini başkalarına anlatmamaya karar verirler. Gövher'in annesi Badam, o günlerde kızını ziyaret etmek için bahçeye gelir. Kızını perişan halde, ölmek üzere olduğunu gören annesi kızının durumuna çok üzülür, ağlar. Gövher, rüyada gördüklerini ve Şıralı'ya âşık olduğunu anlatır. Annesi Gövher'e bu işten vazgeçmesini söyler fakat Gövher, bu işten vazgeçemediğini bu işi aklına Allah'ın koyduğunu, âşkın ateşinin yüreğine ulaştığını ve Hz. Ali Pir'in yanında antlaşma(sözleşme) yaptıklarını söyler.

Gövhher'i gelin olarak almak isteyen kişiler dünür geldiklerinde Söyün Şah, üç şartı olduğunu söyler. Bu şartları yerine getiremeyen kişiler, kızına söz söylerse; dünyanın en ağır cezasıyla cezalandıracağını belirtir. Şah'ın bu şekilde şart koymasının sebebi; erkek çocuğu olmadığı için kızı ile evlenecek kişinin tahta geçecek olmasıydı. Söyün Şah, bundan dolayı seçeceği genç adamın bilgili olmasını istemektedir.

Şıralı Bey, çok yol gider. Bir pınara rastlar. Burada durur, atı Kuşkanat'ı sulayıp dinlenir. Dağlarda, kayalıklarda, çöllerde durmadan yol gidebilen Pîr'inin verdiği Kuşkanat'a bakıp mutlu olur. Şıralı Bey yoluna devam eder. Tebriz'den ayrılalı altı ay olup yedinci ayda büyük bir dağın eteğine ulaşır. Atı ile bu dağa çıkıp etrafı seyreder. Bir şehir görür. Bu şehir Hemedan şehridir. Padişahı da Mümin Şah'dır. Mümin Şah'ın kırk yaşlı adamı vardır. Bunların bir de başı vardır. Şıralı Bey, şehre gelerek yaşlı adamlarla görüşür. Bir şiir söyleyerek nereden gelip, nereye gittiğini, maksadının Gövhher'e ulaşmak olduğunu anlatır. Yaşlı adamların başı, padişahları Mümin Şah'ın da Gövhher'e âşık olduğunu bildiği için Şıralı'yi razı ederek geri döndürmek ister fakat Şıralı, kararlı bir şekilde ya Gövhher'i alırım ya da ölürüm diyerek, son sözünü söyler. Şıralı'nın bu sözlerine öfkelenen kırk adam, Şıralı'ya saldırırlar. Şıralı Almaz kılıcıyla bu adamlardan altısını öldürür, diğerleri de kaçıp saraya dönerler. Kırk adamın serdarı, padişahın huzuruna çıkarak olanları anlatır. Mümin Şah, altı adamının öldürülmesine ve serdarının anlattıklarına öfkelenerek, yanına bir grup ordusunu alıp Şıralı'nın peşine düşer.

Şıralı yoluna devam ederken arkasından bir toz bulutunun geldiğini fark etti. Bu toz bulutunun Mümin Şah 'ın ordusu olduğunu anlayarak onlarla savaşı. Şıralı, orduyu yok eder; Mümin Şah, kaçmaya başlayınca arkasından Şıralı yetişerek ellerini bağlar. Mümin Şah, Şıralı'dan kendisini bırakmasını, onunla dost olduğunu, baba-oğul olduklarını söyler. Mümin Şah, Şıralı'nın kendi ülkesinde kalmasını ister. Ona en güzel kızlarından birini, ülkesinden mal ve tahtını vereceğini vadeder. Şıralı, Gövhher'den başka kızı, malı ve tahtı istemediğini söyleyerek Mümin Şah'dan izin ister. Mümin Şah, izin vereceğini fakat Söyün Şah'ın ağır üç şartı olduğunu, kendisinin ordusuyla yirmi defa gitmesine rağmen savaşı kaybettiğini söyler. Mümin Şah, beş yüz kişilik ordusuyla Şıralı'nın yanında gitmek ister. Üç gün yol yürüdükten sonra bir pınar başında konaklarlar. Dinlendikten sonra Şıralı, Mümin Şah'ın

ordusuyla geri ülkesine dönmesini ister. Mümin Şah ülkesine dönerek hüküm sürer. Şıralı, herkesle vedalaşarak yoluna devam eder.

Şıralı, çöllerde dokuz ay dokuz gün yol yürüyüp bir tepenin üzerine çıkarak etrafı izler. Tepenin ilerisinde bir çadır görür, çadırın yanında iki kişinin develerle su taşıdığını görür. Onların yanına giderek, kendini tanıtır. Gövher'e âşık olduğunu, İsfihan'a gitmek istediğini söyleyerek, onlardan Gövher'in yerini öğrenip yoluna devam eder. Bu iki adam Şıralı gittikten sonra düşünürler. Gövher'in yerini söyledikleri için Söyün Şah'ın kendilerini öldürmesinden korkarak, Şah'a Şıralı'nın geldiğini haber verirler. Söyün Şah, bu habere çok öfkelenir. Kırk atlı askerinin başına bir vezirini getirerek, Şıralı'ya gönderir. Vezir ve kırk atlı Şıralı'yı karşılarlar, onu Şah'a götürürler. Söyün Şah ile Şıralı konuşup, tanışır. Söyün Şah, üç şartını, bu şartları yerine getiremezse onu darağacına asacağını, sonunun ölüm olacağını söyler.

Gövher, Şıralı Bey'in geldiğini duyunca annesinin yanına gider. Şıralı ile görüşmek istediğini, annesinin bir çare bulmasını, ağlayarak dile getirir. Badam anne, kızının inlemesine dayanamaz, yardım etmeye karar verir. Söyün Şah'ı çağırır, ona bir bardak şarap verir, Şah şuursuz hale gelir. Badam anne, Gövher'in kızlarından Gülcemal'ı Şıralı Bey'i çağırmak için elçi gönderir. Kendisi de Gövher'i alıp bahçeye götürür. Gülcemal, Şıralı Bey'i alıp bahçedeki gülün altına götürür. Şıralı Bey, rüyasında gördüğü gülü tanır, Gövher'i orada beklemeye başlar. Gövher hazırlanmış; bahçede Şıralı'yı beklemektedir. Gülcemal, Gövher'i ve diğer kızları da alarak, Şıralı'nın yanına, gülün altına götürür. Şıralı, gelen kızlar içinde öne çıkmış, güzelliği Ay'dan daha güzel, uzun boylu, ince belli, kara gözlü, tatlı dilli, badem gözlü, ince dudaklı ve sert yürüyüşlü Gövher'i tanır. Gövher de Şıralı'yı tanır. Birbirlerine sarılarak, kendilerini kaybederler. Bir süre sonra kendilerine geldiklerinde hoş vakit geçirip, başlarından geçenleri anlatırlar. Gövher'in annesi bu âşıkları görüp, Şah'ın onları bu şekilde görmesinden endişelenerek, "Şıralı'ya gayret, Gövher'e sabır ver." diyerek Allah'a yalvarıp, dua eder.

Gövher ile Şıralı el ele tutuşup bahçede gezerler. Zamanlarını güzel geçirip birbirlerine hayran olurlar. Bir ara Gövher'in aklına babasının şartları gelir ve

hüzünlenir. Şıralı'dan ayrılmaktan korkar. Bunu fark eden Şıralı, şiir okuyarak Gövher'i sakinleştirir. Daha sonra Badam anne gelip Gövher ile Şıralı'nın bu sevgi dolu hallerini görüp onların ayrılacaklarından dolayı üzülür. Şah'ı üç günlüğüne baygın bıraktığını, bu sürenin sonuna geldiğini söyler. Artık Şıralı'nın Şah'ın yanına gitme zamanı geldiğini belirtir. Fakat olanları gizli tutmasını ister. Badam anne Şıralı'yı Şah'ın yanına gönderir, kendisi de Şah'ın yanına gidip uyandırır. Şah, kendisini uyandırmadıklarından dolayı sitem eder. Yardımcılarını çağırıp Şıralı'nın durumunu danışır. Onlar da başarabilirse yapsın, derler.

Söyün Şah, Şıralı'yı çağırarak, üç şartından birisi olan ülkesine zarar veren ejderhayı öldürmesini ister. Ejderhanın her gün hayvanlarına, halkına zarar verdiğini, onu öldürmek için ordusuyla mücadele ettiğini fakat başarılı olamadığını, söyler. Söyün Şah, bu şekilde ejderhanın Şıralı'yı öldüreceğini düşünüp ondan kurtulmayı planlamaktadır. Kendisi Şıralı'yı öldürürse halkının buna karşı geleceğini düşünerek, ejderha ile savaşmasının doğru fikir olduğunu düşünür. Hem de Gövher'i yaşlı vezirinin oğlu ile evlendirmeyi hayal eder. Şıralı, bu şartı bitireceğim deyip, gider. Şıralı, Hz. Ali'den yardım dileyerek, bu beladan nasıl kurtulacağını düşünür. Rüyasında Hz. Ali'yi görür. Hz. Ali, ejderhanın ecelinin geldiğini, korkmaması gerektiğini söyler. Şıralı uyandığında Hz. Ali'nin ona yardıma geldiğini anlar. Atının yanına gider, yola çıkmak için hazırlanır. Söyün Şah'dan izin alıp, ejderhanın yerini öğrenir. Gövher, babasının Şıralı'yı ejderha ile savaşmaya göndereceğini düşünüp, kızlarından birini babasının yanına casus olarak gönderir. Casus kız, olup biteni gelip anlatınca Gövher diğer kızlarıyla beraber karalar giyip babasının sarayına yürür. Söyün Şah öfkelenir, dışından hiç sezdirmeden, sen ejderhanın işini bitirsen de kızımı alamazsın, diye düşünür. Söyün Şah yanındakilerle Şıralı Bey'le ejderhanın savaşını izlemeye gider. Gövher kız da öfkelenip; Şıralı senin uğrunda canından korkmazken sen neden babandan korkarsın, diye kendi kendine kızar. Kırk yardımcısını ve annesini yanına alıp Şıralı Bey'in peşinden giderler.

Şıralı Bey, ejderhanın bulunduğu dağlardan biri olan Sapar Dağı'nın önüne varır. Dağın önündeki düzlükte insanlar sıra sıra olup onları izlerler. Şıralı, Almaz kılıcını çekip bir şiir okur. Ejderha Şıralı'nın sesinden baygın gibi olur ve kulübesinden çıkar. Şıralı, Kuşkanat atına binip, Almaz kılıcını çekip, ejderhanın üzerine at sürer.

Ejderhanın başını kesip, gövdesini ikiye böler. Geri döndüğünde Gövher'i baygın görür. Bir ilaç çıkarıp Gövher'in üzerine serper. Gövher kendine gelir. Şıralı ile birbirlerine sarılırlar. Onları gören halk muratlarına ulaşmaları için dua ederler. Söyün Şah gelip, Şıralı'ya ya zindana göndereceğini ya da başını keseceğini söyler. Şıralı Bey, Şah'a karşı gelmek istemez. Tam cellatlarını çağırırken Şah'ın vezirlerinden Suhan vezir, Şıralı'nın yapması gereken iki şartı daha olduğunu söyleyerek, onun bu şartları bitirmesine izin verilmesini ister. Şartları bitiremezse bir yolunu buluruz, bitirirse de bir hile yaparız, der. Bu sözler Söyün Şah'ı mutlu eder. Ejderhayı öldürüp, şehre geri döndüklerinde, Gövher babasından Şıralı ile bahçede kalmak için izin ister. Söyün Şah izin verir. Gövher kız ile Şıralı Bey bir de kırk hizmetçisi bahçeye gidip hoş vakit geçirirler. Yedi gün yedi gece bahçede kalırlar. Sekizinci günün sabahı Söyün Şah, bir adam göndererek Şıralı'yı çağırır. Şıralı Bey adama gitmesini kendisinin arkadan geleceğini söyler. Gövher ile Şıralı birbirlerine şiir söyleyerek, tüm zorluklara rağmen birbirlerini bırakmayacaklarına söz verirler; Şıralı Bey, âşık olan kişinin ölümden korkmadığını söyler. Gövher kız, kırk hizmetçisi ve Şıralı Bey yola çıkıp Söyün Şah'ın yanına giderler. Şıralı Bey, Şah'ın önünde sekiz kez eğilip dokuz kez selamlar. Selamlaştıktan sonra Söyün Şah, ikinci şartını söyler. Doğu tarafta Harasat Dağı adında bir dağ olduğunu, bu dağda eşkıya kılığında beş yüz Arap'ın yaşadığını söyler. Bunların başında Pirnazar Ali adında biri olduğunu, hiçbir Şah'ın onu yenemediğini söyler. Şıralı Bey'den Pirnazar Ali'yi yakalayıp, öldürmeden ellerini bağlayarak getirmesini ister.

Şıralı ayrılırken Gövher kız da Şıralı ile gitmek ister. Şıralı, Gövher'i yanında götürürse gittiği yerlerde Gövher'in kendisine engel olacağını düşünüp, bir şiir söyleyerek, Gövher'in kalıp, onu beklemesi için ikna eder. Gövher, kaderine razı olur, orada bulunan insanlarla el kaldırıp Şıralı için dua ederler. Şıralı atına binip yola çıkar. Gövher de yanındaki hizmetçileriyle bahçeye gider.

Şıralı Bey, at üstünde dokuz gün yol gider, onuncu gün sabahı bir bahçenin yanında dört gücüm ağacı altında bulunan suyun başında kızlar görür. Bu kızlardan uzun boylu, ince belli bir kız vardır. Bu kız Sölgün adında Pirnazar serdarın öz kızıydı. Sölgün de Harazmin denilen bir gence âşıktır. Harazmin de Sölgün'ü almak için defalarca ordusuyla gelse de yenilgiye uğrayıp geri dönmüştür. Sölgün, babasının

kendilerine yaptıklarını bu heybetli kişiye söyleyip, onun da babasını öldüreceğini düşünür. Bu şekilde Harazmin ile kavuşabileceğini hayal eder.

Şıralı Bey, Sölgün kızın kim olduğunu öğrenince babasının yerini sorar. Eğer babasını yakalayabilirse onları da birbirlerine kavuşturacağını söyler. Sölgün kız babasının Harasat Dağı eteğinde bir yerde olduğunu, askerlerinin ava gittiğini, hemen giderse onu tek başına yakalayabileceğini söyler. Şıralı Bey Pirnazar'ın yerine varır. Pirnazar ile tanışır. Söyün Şah adına geldiğini, onu Söyün Şah'a götüreceğini söyler. Pirnazar öfkelenir, atına binip savaşmak üzereyken Şıralı, Pirnazar'a acıyarak onunla konuşmak istediğini söyler. Üç gün konuşurlar. Sonunda Şıralı Bey, Pirnazar'ın başından tutup, ellerini arkasından bağlar. Sölgün kızın bulunduğu yere gelirler. Burada bir saat durmadan genç bir süvari gelir. Bu genç süvari, Şıralı'nın yanına gelip bir şiir okur. Kendisinin Risalık şehrinden Perde Han'ın oğlu Harazmin olduğunu söyler. İsfahan şehrinden Şıralı isminde biri geldiğini, Pirnazar'ın ellerini arkasından bağladığını, Sölgün kızı da kendisi alacağını duyduğu için geldiğini belirtir. Bu kızı bana bağışla seninle kıyamete kadar kardeş olalım, der. Ama gerçek böyle değildir. Şıralı de bu gencin söylediklerinden etkilenir ve onunla kıyamete kadar kardeş olmak için sözleşirler. Beraber Esevan'a gelince dağ yamacında bir grup atlı görürler. Şıralı, bunların Pirnazar serdarın yiğitleri olduğunu, kendisinin onların karşısına çıkacağını söyler. Fakat Harazmin razı olmaz bu duruma. Kıyamet kardeşi olarak beraber savaşmak istediğini söyleyerek gelen orduya yönelirler. Şıralı Bey önden gidip konuşmak ister. Harazmin'e de dağın eteğine saklanıp beklemesini söyler. Şıralı Bey, gelen adamlardan öne çıkan biri ile görüşür. Pirnazar serdarın adamları olduklarını, Pirnazar'ı kaçıran kişiyi aradıklarını söylerler. Şıralı Bey, kendini tanıtip, bu adamla savaşır. Beş yüz kişilik atlıyla Şıralı ve Harazmin savaşır. Bunlardan yetmiş beş atlı kaçıp kurtulur ve savaş biter. Şıralı ile Harazmin atlarına binerek, Sölgün kızın yanına bahçeye giderler. Şıralı Bey, Harazmin'in Sölgün kıza kavuştuğunu, kendisinin yurdundan uzak kaldığını, Gövh'er'e kavuşamadığını söyleyerek, hüzünlenir. Bahçede güzel vakit geçirip, eğlenirler. Şıralı Bey, yola çıkmak için Harazmin'den izin ister. Harazmin dua edip, izin verir. Sölgün kız, hatıra olarak Şıralı'ya altın kemer ve süslü elbiseler verir. Şıralı, altın kemeri kendisi alır diğer elbiseleri yanındaki oğlanlara dağıtır. Elleri arkasından bağlanmış olan Pirnazar serdarı da alıp yola çıkar.

Söyün Şah'ın, Pırak şehrinin padişahı olan, Keymir Han adında bir dayısı vardır. Onun da Gışık Sarı adında büyük bir ordunun komutanı olan oğlu vardır. Keymir Han, Söyün Şah'a bir elçi gönderip, kızını yabancı birine vermezse kendi oğlu Gışık Sarı'ya almak istediğini söyler. Söyün Şah, bu konuşmaları kabul edip Şıralı geri dönerse onu nasıl öldürebileceğini düşünür.

Gövher kız, Şıralı'nın dönmesine bir gün kala meraklanıp, hizmetçileriyle beraber kılık değiştirip, erkek elbiseleri giyerek, Şıralı'nın yoluna giderler. Şehrin kible yönünde büyük bir dağ vardır. O dağa tırmanıp, etrafa bakarlar. Uzaktan gelen adamların Şıralı ve Pirnazar olduğunu anlayan Gövher ve hizmetçileri, onların önüne çıkarlar. Gövher kız kendini tanıtmadan şiir okur, Şıralı da cevap verir. Şıralı Bey, Gövher'i tanıır fakat yanındaki kişileri tanıyamaz. Tanıdığını belli etmeden Gövher'in sırrını anlamak için bir şiir okur. Şıralı Bey, konuşmasını bitirdikten sonra Gövher yüzünü açar, kızlarının da yüzlerini açmasını emreder. Onları gören Şıralı, söylediklerine pişman olup, Gövher'in kendisine olan aşkını daha iyi anlamış olur. Beraber Bağ-ı Hövesdar'a giderler. Orada eğlenip, hoş vakit geçirip, uyurlar. Şıralı Bey, Pirnazar'ı da alıp Söyün Şah'ın yanına gider. Pirnazar serdarı Şah'a teslim eder. Söyün Şah, üçüncü şartı da yaparsa Gövher'in onun olacağını söyler. Gövher'in bahçesinin yanında beş yüz katlı köşk olduğunu, atıyla onu geçebilirse Gövher'i alabileceğini söyler. Bu şartı kabul eden Şıralı, Şah'ın yanından ayrıldıktan sonra Şah, Pirnazar serdar ile konuşur. Kızını Şıralı'ya vermeyeceğini, Pirnazar'ın Şıralı'yı öldürmesini ister. Pirnazar serdar, Şıralı'nın ancak uyurken yakalanıp, ellerinin kelepçelenip, hapsedilebileceğini belirtir. Söyün Şah, Pirnazar'a istediği kadar adamı alıp, bu işi bitirmesini söyler. Şıralı, Gövher'in yanına gidip, gece orada kalır. Sabah, bahçenin yanında büyük küçük herkes toplanır. Keymir Han ve oğlu Gışık Sarı da ordusuyla beraber gelir. Söyün Şah, kızını Şıralı'ya vermek istemediğini, dayısı Keymir Han'dan kendilerine yardım etmesini ister. Bunun üzerine dost olup, Şıralı'yı izlemeye giderler. Şıralı Bey, Kuşkanat atına binip, kamçılar. Kuşkanat atı, olduğu yerden fırlayıp, sarayın tepesine çıkar. Bütün topluluk, Şıralı'yı takdir eder. Topluluk dağılınca, dayısı ile Söyün Şah, kendi tahtına geçer, Şıralı da Gövher'in yanına gidip, uyur. Söyün Şah, gece yarısında Pirnazar'ın yanına Gışık Sarı ile adamlarını gönderir. Bunlar Gövher'in sarayına gidip, yirmi otuz kişi Şıralı'nın üzerine atılıp, ellerini bağlarlar. Gövher, Şıralı'nın üzerine kapanıp, kendisinden ayrı

kalıp, bir gün bile yaşayamayacağını, söyler. Şıralı'yı Gövher'den ayırıp Söyün Şah'ın huzuruna götürürler. Söyün Şah, Şıralı'ya benim kızıma senin gibi eşkıya ve dilenciler ulaşamaz, diyerek onu hapse attırır.

Mahkûmların başında, Kasım mahkûmbaşı adında bir liderleri vardır. Bu lider bir çöl ülkesinden gelirken eşkıyaların saldırısına uğrar. Alım Şah, askerleriyle beraber oradan geçerken Kasım mahkûmbaşını kurtarır. Mahkûmbaşı Şıralı'nın hapis cezasına çarptırıldığını duyar, bunu bir sır olarak saklar.

Gövher kız, Şıralı gittikten sonra ağlayarak, yüzünü parçalayarak, hizmetçileriyle bahçeye gider. Gövher kız, yiyecek hazırlayıp, örtünün arasına sarıp, hapishaneye gider fakat görevliler Şıralı'yı göstermezler. Gövher götürdüğü eşya ve yiyecekleri Şıralı'ya ulaştırması için görevlilere teslim edip, geri bahçeye döner. Gışık Sarı, Şıralı'yı hapse attığını, Gövher'i alabileceğini düşünerek, bahçeye gelip bir şiir okur. Gövher, Gışık Sarı'yı bahçeden kovar, gereksiz yere âşık olmasını istemez, onu geri çevirir. Gışık Sarı, Gövher'e âşık olduğunu babasının Gövher'i kendisine vereceğini söyler. Gövher, babası Söyün Şah'ın en ağır acıları yaşatsa da yine de Gışık Sarı ile evlenmeyeceğini belirtir. Gışık Sarı, Söyün Şah'ın yanına gidip olanları anlatır. Öfkelenen Söyün Şah, Şıralı'nın darağacında asılmasını emreder.

Pirnazar serdar, kızın kendisine verilmeyeceğini anlayınca tek başına hiçbir iş yapamayacağını düşünüp, Şıralı darağacına gelince ya onu kurtarayım ya da öleyim, diye akıl eder. Muhafızlar, Şıralı'yı çıkarıp bir ağacın altına ulaştırırlar. Bütün halk toplanır. Şıralı, elleri arkasından bağlı olduğu için bir şey yapamaz. Allah'a yalvarır, Hz. Ali Pır'ından yardım diler.

Gövher kız, karalar giyip, saçlarını yayıp, yüzünü yırtarak Şıralı'nın bulunduğu yere gelir. Gövher, Şıralı'ya sarılıp, ona mert ve cesur olmasını; korkaklık edip sözünden dönmemesini ister. Şıralı, Gövher'e bakıp beş kelime söz eder. Halkın hepsi ağlayıp, Şah'dan affetmesini diler. Söyün Şah öfkelenip, kim Şıralı'nın kurtuluşunu isterse onu öldüreceğini söyler. Gövher kız, ağlayıp babasının ayaklarına kapanır. Gövher, Şıralı ölse bile Gışık Sarı'ya gönül vermeyeceğini belirtir. Gövher kız, her ne kadar babasının ayaklarına kapansa da karşılık bulamaz. Şıralı Bey, Gövher'e Harazmin

adında bir dostu olduğunu, tek ümidinin o olduğunu söyler. Pirnazar serdar, Şıralı'nın cesur bir adam olduğunu, onu kurtarırsa kendisini affedeceğini ve eski yerine göndereceğini düşünür. Alamasam da bu yiğit adam için ölürüm, der. Şıralı'nın yanında durup bir şiir okur. Pirnazar serdar'ın sözlerini Şah'a ulaştırırlar. Söyün Şah öfkelenir, Pirnazar'ın ellerini bağlayıp, hapse atılmasını, Şıralı'nın da darağacına asılmasını emreder. Koruma askerleri, Pirnazar'ı hapse atarlar, Şıralı'nın da boynuna darağacının urganını takarlar. Şıralı, Gövher'in kendisinden razı olmasını ister, Gövher de Şıralı'nın olmadığı bir gün bile yaşayamayacağını söyleyerek, birbirlerine şiir okurlar.

Söyün Şah, cellatlara seslenerek, Şıralı'nın kafasını kesmelerini söyler. Cellatlar kesmek üzereyken, Gövher kız, cellatlardan bir iki saat zaman ister. Bu arada Gövher'in annesi Badam anne, Şah'ın yanına gider. Bunların gerçek âşık olduklarını, geride kalan Gövher'in Gışık Sarı ile birlikte olmayacağını kesin olduğunu söyleyip, Şıralı'nın azat edilmesini ister.

Harazmin, Sölgün'ü kendi sarayına götürüp, nikahlayıp, evlenir. Bir gün aklına Şıralı gelir. Kendi kendine, ben yârime kavuştum ama Şıralı'nın durumu nedir bilmiyorum, der. Ben, Şıralı'nın izini takip edip, durumunu öğrenmem gerekir, deyip akıl eder. Babasından izin alıp, yola çıkar. Birkaç gün yol gittikten sonra Şıralı'nın Gövher ile tanıştığı dağa varır. Dağın üstünde büyük bir ağaç vardır. Ağacın gölgesinde uyuyakalır. Rüyasında Şıralı, elleri arkasından bağlanmış, darağacında asılmış görür. Harazmin silkinip uyanır, hemen atına binerek İsfahan'ın yolunu tutar. Önüne yaşlı bir adam çıkar. Yaşlı adam ile Harazmin tanışır. Söyün Şah'ın Şıralı'yı darağacına astığını, onu öldüreceğini, Şah'ın çok askeri olduğunu, hiç şansı olmadığını söyler. Harazmin ise geri dönmektense ölmeyi tercih ederim, der. Yaşlı adam, benim kardeşimi Alım Şah, soyguncuların elinden kurtardı, Şıralı'ya nasıl yardım edebilirim, diye düşünür. Harazmin, yaşlı adamın evine gider. Orada mahkûmbaşı ile görüşür. Harazmin, mahkûmbaşından Şıralı'nın atını belirttiği vakitte, belirlediği yere getirmesini ister. Birbirleriyle sözleşirler.

Söyün Şah; Badam annenin, Gövher'in, oradaki halkın yalvarmalarına rağmen Şıralı'nın ellerini çözmeyeceğini söyler. Sadece ertesi güne kadar zaman tanıyacağını

belirtir. Ertesi gün Söyün Şah “Şıralı’yı asın, cellat darağacının ipini çek.” diye emreder. Şıralı, Gövher’den helallik diler. Cellatlar, darağacının ipini çekerler. Tam o sırada atıyla Harazmin gelip, kılıcıyla darağacının ipini keser. Darağacının etrafında bulunan Şah’ın askerlerini ve korumalarını kılıçtan geçirir. Kimseyi yaklaştırmaz yanlarına. Badam anne Şıralı’nın yere düştüğünü görünce kızları göndererek, Şıralı’nın ellerini çözdürür. Mahkûmbaşı da atını getirmiştir. Şıralı atına biner fakat kendisini kimin kurtardığını sorar. Kızlar bilmediklerini, bir yiğidin gelip kurtardığını söylerler. Söyün Şah’ın ve Gışık Sarı’nın orduları Harazmin’e saldırırlar. Bir taraftan Harazmin, diğer taraftan Şıralı saldırır, orduyu dağıtırlar. Şıralı’nın karşısına Gışık Sarı çıkar. Şıralı boynunu vurup, bırakır. Askerler içinden kaçanlar kurtuldu, duranı yakaladılar. Söyün Şah’ın kendisi yanındaki komşu yurda kaçıp, sığındı. Topluluk dağıldıktan sonra Şıralı ile Harazmin buluşup, kucaklaşıp, görüştüler. Şıralı, Pirnazar’ın söylediklerini anlatır, Harazmin de mahkûmbaşı’nın dost olduğunu söyler. Şıralı ile Gövher, konuşup, şükrederler.

Gövher, Şıralı’nın tek iken artık dört kardeş olduğunu söyler. Şıralı, Harazmin ve mahkûmbaşı beraber gidip Pirnazar’ı hapisten çıkarırlar. Dördü bir araya gelerek Bağ-ı Hövesdar’a vardılar. Yanlarında Gövher ve hizmetçileri de vardı. Bunlar, Pirnazar’ı Şah yapıp tahta çıkarmak isterler. Fakat Pirnazar kabul etmez. Bunlar daha sonra Söyün Şah’a haber gönderip ülkesine gelmesini ve tahtına çıkmasını isterler. Söyün Şah, Şıralı’nın ayaklarına kapanır. Onlar da yurdunu Söyün Şah’a teslim ederler. Bu yerde kırk gün kaldıktan sonra Harazmin yurduna dönmek için Şıralı’ya gelerek izin ister. Şıralı izin verir. Gövher ile Şıralı, Harazmin ile Pirnazar’ı şehrin kible tarafında “Çınarlı Çeşme”denen yere kadar götürüp, vedalaşıp, uğurlarlar. Pirnazar ile Harazmi buradan yola çıkarlar, Şıralı ile Gövher de Bağ-ı Hövesdar’a geri dönerler. Orada güzel vakit geçirirler, kavuştukları için Allah’a dua ederler.

Bir gece Şıralı’nın rüyasına mollası girer. “Ey Şıralı, sevdiğine kavuşmuşsan gel de yurduna sahip çık.” der. Şıralı silkinip uyanır, bunun bir rüya olduğunu fark eder. Dayanamayıp bir ah çekince, Gövher ne olduğunu sorar. Şıralı, babası öldükten sonra ülkenin sahibi olduğunu, iki kardeşini geride bırakıp, üç yıldır onları görmediğini onun için ah çektiğini söyler. Gövher’in kendisiyle gelip, ülkesine dönmeyi ister. Gövher, bunun için ah çekmene gerek yok, senin öldüğün yerde

ölüyüm, senin yaşadığın yerde hayattayım, der. Sonra Şıralı, Gövher’e bakıp, bizim ülkemize gidelim, der.

Şıralı, zırhını kuşanıp, atını hazırlar. Gövher de erkek kıyafetleri giyip, ata biner. Gövher, Cemal adındaki kıza da erkek kıyafeti verip, onu da yanında götüreceğini söyler. Cemal de kabul edip hazırlanır. Bu üçü yola çıkıp Söyün Şah’ın karşısına çıkıp, izin isterler. Söyün Şah, yaptıklarından dolayı pişman olmuştur. Başka kızı ya da oğlu olmadığı için kalıp, tahtın, malın -mülkün sahibi olmalarını ister. Fakat Şıralı kalmayı kabul etmez. Sonra Gövher’in annesi gelip, kızına sarılarak şiir söyler. Kızının gitmesini istemez, fakat Gövher, Şıralı’dan ayrı yaşayamayacağını söyler. Bunu anlayan annesi izin verir. Söyün Şah da kendi sözleriyle kalmayacaklarını anlayınca “Allah yardımcınız olsun.” der. Şıralı, babasının öldüğünü, ağabeylerini, yurdunu-milletini bıraktığını söyler. Muradıma erdim, bunu onlara söylemezsem olmaz, der. Gitmesi gerektiğini belirtir.

Söyün Şah, etrafındakilere seslenerek, el kaldırıp yol duası edelim, der. Bunların gerçek âşık olduklarını söyler. Herkes el kaldırıp dua eder. Söyün Şah, uzun yola gideceklerini, yanlarına asker almalarını ister fakat Şıralı bunu kabul etmez. Gelirken askeri olmadığını, giderken de gerek olmadığını söyler. Şıralı, Gövher ve Cemal atlanıp, yola çıkarlar. Söyün Şah, Badem anne, diğer insanlar, kız-gelinler bunları göndermek için yürüdüler. Bir meydan yol yürüdükten sonra Şıralı, yollarının uzak olduğunu, Gövher ve Cemal’in kendisine yoldaş olarak yeterli olduğunu söyler. Söyün Şah; Şıralı, Gövher ve Cemal’e veda eder. Şah, Şıralı’nın atını tutup, Şıralı’ya nasihat edip, kızı Gövher’i ona emanet eder. Şıralı Bey de bütün her şey için söz verir. Kemikleri toprak oluncaya kadar Gövher’i terk etmeyeceğini söyler. Gövher de annesi, babası, kırk hizmetçisi ve halkına veda eder. Böylece vedalaşıp onlar geri dönerler. Şıralı, Gövher ve Cemal Tebriz şehrine doğru yola çıkarlar.

Şıralı ve yanındakiler, uzun yol kat edip Hemedan şehrine ulaşırlar. Üçü Mümin Şah’ın kalesinin kapısına çıkarlar. Kapı bekçisi gelip niçin geldiklerini sorar. Şıralı, Mümin Şah’ı çağırmasını, onunla görüşmek istediğini söyler. Kapı bekçisi Şah’ın her gelenin önüne çıkmadığını söyleyerek reddeder. Şıralı ya Şah’ı çağırmasını ya da izin vermesini ister. Yoksa başını keseceğini söyler. Bunun üzerine kapı bekçisi

Mümin Şah'ın yanına gidip kapıya üç atlı geldiğini, bunların içinde bir yiğit olduğunu, kendisini tehdit ettiğini, Şah'la görüşmek istediğini söyler. Mümin Şah görüşmek için yanına gelmesine izin verir. Şıralı, Şah'ın yanına varıp selamını verir. Mümin Şah, Şıralı'ya bakarak önceden gördüğü birine (Şıralı) benzetir. Şıralı, yanında Gövher ve Cemal ile geldiğini söyleyerek kendisini tanıtır. Mümin Şah ile tanışıp, orada kalırlar. Mümin Şah, elinden gelenin en iyisini yapar onlar için. Üç gün güzel vakit geçirirler. Dördüncü günün sabahında Şıralı yola çıkmak için Mümin Şah'dan izin ister. Mümin Şah, izin verdikten sonra bu üçü yola çıkarlar. Yolculuklarında Şıralı'nın ayağının şişip kaldığı, Hazreti Ali'nin Kuşkanat'ı verdiği yere gelirler. Şıralı o günü hatırlayarak çektiği ıstırapları anlatır, burada biraz dinlendikten sonra tekrar yola devam ederler. Bir gün Gövher'in kalbinde kötü bir şüphe oluşur. İsfahan gibi bir şehirden Tebriz kadar uzak şehre gittiğini, oraya vardıklarında Şıralı'nın sevgilisi varsa diye şüphe eder. Şıralı, Gövher'den başka sevgilisi olmadığını söyler. Gövher, Şıralı'ya inandığını, onu bu şekilde sınıadığını söyler. Birbirlerine sarılıp, kucaklaşıp, yollarına devam ederler.

Yolculukları devam ederken, Alım Şah'ın türbesine ulaşırlar. Türbeyi ziyaret edip, birkaç ayet okuyarak yollarına devam ederler. Tebriz'e bir günlük yol kaldığında bir yere çıkarlar. Kel bir oğlan mallara bakmaktadır. Şıralı Bey'in sorması üzerine oğlan, Nuralı Bey'in mallarına baktığını söyler. Şıralı Bey'in, Nuralı Bey'e müjde vermesi için oğlana söylemesi üzerine, oğlan onları alıp Tebriz kalesinin kapısına götürür, Nuralı Bey'e müjdesi olduğunu, küçük kardeşinin geldiğini söyler. Nuralı Bey, Ziyada Kel olarak bilinen bu oğlanın kendisini kandırdığını düşünüp, bin canın olsa da birini bırakmam, der. Kardeşini Söyün Şah'ın darağacına astığını gelen kervanlardan haber almıştır. Ziyada Kel, müjdeyi verince Nuralı, Pıralı, Dana molla ve diğer akrabalar, Şıralı gelin getiriyor, deyip öne çıkarlar. Gövher ile Cemal erkek kıyafetlerini çıkarıp, kendi kıyafetlerini giyerler. Sonra tanışıp, görüşürler. Nuralı evlidir. Nuralı'nın eşi Gövher ve Cemal'i gelin ve kızların yanına götürür. Etrafta büyük bir sevinç olur. Şıralı Bey eline sazını alıp, başından geçenleri tek tek şiir okuyarak anlatır.

Nuralı Bey, kırk gün kırk gece toy verir, Dana molla da Şıralı ile Gövher'in nikahını kıyar. Pıralı Bey de Cemal ile nikahlanır. Nuralı Bey, yirmi gece gündüz toy verir.

Böylece altmış gece-gündüz toy-düğün yapılır. Şıralı Bey’in, zamanı hoş, keyfi çok olur. Şıralı Bey dünyada hayalinin kalmadığını söyler.

3.3. “GÖVHER KIZ VE ŞİRALI BEY” DESTANININ MOTİF İNDEKSİ

“Kasım Oğlan” destanında uygulanan motifleri sıralama yöntemi “Gövher Kız ve Şıralı Bey” destanında da uygulanmıştır. “Motif İndeks”te büyük harfle gösterilen motif ana başlıkları (**A. Mitolojik**) bu bölümde harfleri atılarak (**3.3.1. Mitolojik**) sıralanmıştır. Motiflerin harf ve numaralandırması alt başlıklarda (**A42.3. İnsanların canını alan melek**) ise tam olarak devam ettirilmiştir.

3.3.1. Mitolojik

(T) A42.3. İnsanların canını alan melek. (Abdulselam Arvas)

Şıralı Bey, Mümin Şah’ın altı muhafızının başını Almaz kılıcı ile alır. Bu mücadelede muhafızların serdarı, Azrail’in elinden kaçır.

3.3.2. Hayvanlar

B11. Ejderha.

Söyün Şah’ın yurdunda bulunan ejderha, devletinin yarısına zarar verir, her gün halkını, hayvanlarını ve ülkenin batısında ne olsa onu yer.

B11.3.2. Ejderhanın evi dağın tepesinde.

Şıralı ve onu izlemek için giden insanlar, ejderhanın bulunduğu dağ olan, Sapar dağının berisinde durdular.

B11.11. Ejderha ile savaş.

Şıralı Bey, Söyün Şah’ın ilk şartını tamamlamak için ejderha ile savaşır.

(T) B38. Devlet (Hüma) kuşu.

Dana mollarının sözünü kabul eden insanlar toplanıp, Devlet (Hüma) kuşunu uçurttu. Devlet kuşu da gelip Şıralı Bey’in başına kondu. Şıralı Bey, ülkenin padişahı oldu.

B312.1. Yararlı hayvanlar bir hediye.

Şıralı Bey çölde kaldığında Hz. Ali, yularından tuttuğu atı getirip Şıralı Bey’e, oğlum atın yolda kaldığı için bu atı sana vereyim, diyerek atı hediye eder.

B401. Yardımcı at.

Şıralı Bey çölde kaldığında onun Gövher'e ulaşmasında Kuşkanat at yardım eder.

Şıralı Bey, ejderha ile savaşırken, Kuşkanat at yardım eder.

Söyün Şah, Şıralı Bey'den beş yüz basamaklı köşkün üstünden atıyla geçmesini ister.

Kuşkanat at köşkün üzerinden geçerek, Şıralı Bey'e yardım eder.

B571.3. Hayvanlar efendileriyle birlikte savaşır.

Şıralı Bey Kuşkanat ata binip, Almaz kılıcını sıyırıp, ejderhanın üstüne at sürdü.

B582. Hayvan, kişinin aşkta başarıya ulaşmasına yardımcı olur.

Şıralı Bey'in Gövher'e ulaşmasında Kuşkanat at yardımcıdır.

Şıralı Bey, Kuşkanat ata binip, beş yüz basamaklı köşkün tepesine çıkar. Bu şekilde

Söyün Şah'ın son şartını da yerine getirir.

B700. Hayvanların olağandışı özellikleri.

Hazreti Ali, Şıralı Bey'e "Bu ata binip dünyayı dolaşsan da bu at durmaz. Bu atın adı Kuşkanat'tır." der.

Kuşkanat at, kanatlanmış kuş gibi varıp ejderhanın üstüne çıktı.

Şıralı'nın üzerine bindiği Kuşkanat at, köşkten yirmi kez yukardan sıçrayıp geçti.

B740. Hayvanların olağanüstü güçleri.

Hazreti Ali, Şıralı Bey'e "Bu ata binip dünyayı dolaşsan da bu at durmaz." der.

B744. Hayvan olağandışı mesafeye seyahat eder.

Kuşkanat at; dağlarda, kayalıklarda, çölde durmadan uzun yolu bir saatte gidebilir.

3.3.3. Tabu (Yasak)

C420. Yasak: mutlak sırlar.

Badam anne Şıralı'ya "Ey kuzum, inlemenize dayanamadım ve Şah'ı üç gün baygın bıraktım. Şimdi üç günün sonu. Şah uyanırsa ne cevap vereyim. Şimdi Gövher'in yanından git. Şah bunu bilmesin." diyerek bu sırrı saklamasını ister.

Şıralı Bey; Gövher kıza, Gışık Sarı ve rakiplerine sırlarını söylememesini nasihat eder.

3.3.4. Büyü (Sihir)

D925. Sihirli pınar/çeşme.

Şıralı Bey, az yürüyüp, çok yürüyüp bir siyah çeşmenin başına vardı. Burada atını sulayıp, çay içip, sarhoş olur.

Gövher ile Şıralı, Harazmin ile Pirnazar'ı bulundukları yerin kible tarafında çınarlı çeşme denen bir çeşmenin yanına varıp, oradan uğurladılar.

D975.2. Sihirli gül.

Gövher, rüyasında Şıralı Bey'i bahçedeki gülün dibinde otururken görüp, etkilenir.

Gülcemal, Şıralı Bey'i Gövher'le görüştürmek için bahçedeki gülün dibine çağırır.

D1046.1. Sihirli nesne olarak kutsanmış şarap.

Kahverengi elbiseli, yeşil asalı adam, Şıralı Bey'e rüyasında bir kadeh şarap verir.

Kahverengi kaftanlı, yeşil asalı adam, Gövher'in rüyasında Gövher ve Şıralı'nın her birine birer kâse şarap verip, inşallah muradınıza erersiniz, deyip gözden kaybolur.

Gövher'in annesi Badam, Söyün Şah'a bir bardak(kadeh) şarap verir. Şah, şuursuz olur.

D1081. Sihirli kılıç.

Hız. Ali'nin Şıralı Bey'e verdiği Almaz kılıç; dağa, taşa vursa da keser.

D1242. Sihirli sıvı.

Gövher kız, ejderhanın Şıralı'ya zarar vereceğini düşünüp, baygın(bihuş) hale geldi.

Şıralı, Gövher'i bu şekilde görünce cebinden bir derman çıkarıp, Gövher'in üzerine serpti. Gövher silkinip, "Vay, Şıralı!" diye kendine geldi.

3.3.5. Ölüm

Alım Şah; büyük oğlu on dört, ortanca oğlu on bir, küçük oğlu dokuz yaşına gelince ağır hastalığa yakalanır. Oğullarına nasihat ettikten sonra ölür.

Gışık Sarı, Şıralı ve Harazmin ile girdiği mücadelede Şıralı tarafından başı kesilerek öldürülür.

3.3.6. Olağanüstülükler (Harikulâdelikler)

F556. Olağanüstü ses.

Şıralı Bey, Sapar dağının önünde Almaz kılıcını çekip, bir şiir okudu. Şıralı Bey'in sesiyle ejderha baygın(bihuş) gibi olup mağarasından çıktı.

F564.3.2. Kişi üç gün üç gece uyur.

Badam, Söyün Şah’a bir bardak(kadeh) şarap verdikten sonra Şah şuursuz olur. Uyumaya başlar. Üç günün sonunda Şah uyanıp karısına, “Ben çok uyudum, neden uyandırmazsın?” diyerek sitem eder.

F610. Çok güçlü adam.

Pirnazar serdar, Şıralı Bey’e ayaktayken her ne kadar adam saldırısa da yakalayamayacağını ancak uyurken ellerinin bağlanabileceğini, hapsedilebileceğini söyler.

Uyuyan Şıralı Bey’in üzerine yirmi, otuz kişi bindi. Hızlıca ellerini bağlayıp götürmek istediler.

(T) F643. Kişi bir anda kaybolur.

Şıralı Bey’in rüyasında gördüğü aksakallı kişi “Oğlum kendine iyi bak.” der. Şıralı Bey, geriye dönse adam çoktan gitmiştir.

Çölde Şıralı Bey’in yanına gelen Hz. Ali, Kuşkanat atı ve Almaz kılıcı Şıralı Bey’e verir. “İnşaallah muradına erersin.” deyip gözden kaybolur.

F700. Sıra dışı yerler.

Atı gitmeyince Şıralı Bey, yürümekten ayakları şişmiş, yemeği bitmiş, bitkin bir halde çölde kalır.

F755.1. Konuşan dağ.

Harazmin, Şıralı ile Gövher’in görüşüp konuştuğu dağa gitti. Bu dağa Şıralı’yı sordu.

F771. Sıra dışı şato (ev, saray).

Gövher’in bağının (Bağ-ı Hövesdar) içinde beş yüz basamaklı köşkü(saray) vardır.

F771.1.1. Altın saray.

Söyün Şah, bahçede (Bağ-ı Hövesdar) altından bir saray(köşk) yaptırır.

F785. Sıra dışı taht.

Gövher kız, sarayında beş yüz altınlı tahtında oturur.

F811.4. Ağacın sıra dışı mekânı.

Şıralı ile Gövher’in konuşup, görüştüğü dağın üstünde büyük, ulu bir gücüm ağacı vardır. Harazmin ağacın gölgesine varıp, uykuya daldı.

F818. Sıra dışı bahçe.

Söyün Şah, kızı doğduğunda onun adına bir bahçe yaptırır. Kızı on yaşlarına geldiğinde bu bahçe büyür, cennet gibi bir bahçeye dönüşür. Bu bahçeye giren kişi zamanın nasıl geçtiğini anlayamaz ve geri dönmek istemez. Bu yüzden bu bahçeye “Bahçe aşığı (Bağ-ı Hövesdar)” derler.

F825. Sıra dışı yüzük.

Şıralı Bey; çölde kaldığında yanına gelen pîri Hazreti Ali koltuk altından iki yüzük çıkarıp, Şıralı Bey'in parmaklarına geçirdi.

F833.5. Kılıç her şeyi keser.

Hazreti Ali, "Bu kılıcın adı Almaz kılıçtır. Bu kılıcı dağa, taşla vursan da kesip geçer." der.

F866.3. Altın kupa.

Gövher Şıralı'ya altın bir tasta dokuz farklı yemek ikram eder.

F989.1. At yüksek duvarın üzerinden atlar.

Şıralı'nın üzerine bindiği Kuşkanat at, köşkten yirmi kez yukardan sıçrayıp geçti.

(T) F989.25. Hayvanla konuşma. (Abdulselam Arvas)

Haz. Ali'nin Şıralı Bey'e verdiği Kuşkanat atın dağlarda, taşlarda, çölde durmadan uzun yolu bir saatte gidebilmesinden mutluluk duyan Şıralı Bey, Kuşkanat atına bir şiir söyler.

F1068. Gerçekçi rüya.

Şıralı Bey'in, rüyasında gördüğü kahverengi elbiseli, yeşil asalı adam, bir kız getirerek; evleneceği kızın Gövher olduğunu, İsfahan şehrinde, Bağ-ı Hövesdar denilen bahçede olduğunu söyler.

Harazmin, ağacın gölgesinde uyurken rüyasına Şıralı girer. Şıralı'nın darağacında elleri arkasından bağlı olduğunu görür.

F1068.1. Rüyada alınan işaretler.

Şıralı Bey, akşam rüyasında mollasını görür. Mollası; Şıralı, sevdiğine kavuşmuşsan gel, yurduna sahip çık, diye söyler. Şıralı Bey, silkinip uyanınca yurduna gitmek ister.

Harazmin ağacın altında uyur. Rüyasında Şıralı'nın darağacına asıldığını görür. Uykudan uyanan Harazmin atına binip, atını İsfahan şehrine sürer.

3.3.7. Testler (İmtihan)**H0. Kimlik imtihanları.**

Siyah atlı, yeşil asalı adam, Şıralı'ya hangi adamın çocuğusun diye sorunca o da Tebrizli Alım Şah'ın oğluyum, der.

Gövhher rüyasında Şıralı'ya kim olduğunu sorması üzerine Tebrizli Alım Şah'ın oğlu Şıralı Bey olduğunu söyler.

Söyün Şah, Şıralı Bey'e nereli ve kim olduğunu sorması üzerine Tebrizli ve Alım Şahın oğlu olduğunu söyler.

Şıralı Bey yanına gelen kıza, kimin kızı olduğunu sorduğunda; kız, Gövhher'in kızlarından olduğunu söyler.

Şıralı Bey, karşıdan gelen bir grup askere "Siz kimin adamlarısınız?.." diye sorduğunda; onlar Pirnazar serdarın adamlarıyız, derler.

Tebriz'e dönerken bir yere çıkarlar. Burada kel bir çocuk, besili kuzu kesiyor ve et kavuruyordu. Şıralı bu çocuğa; "Ey oğlan, hangi şehirden, kimin mallarına bakıyorsun." der. Oğlan da "Ben Tebrizliyim ve mallar Nuralı Bey'e ait." der.

H80. İşaretlerle tanıma.

Şıralı Bey, rüyasında Gövhher'le tanıştığı yer olan gülün dibini görünce, aynı yer olduğunu tanır.

Şıralı Bey, Alım Şah'ın mezarına geldiklerinde Gövhher'i rüyasında gördüğü yerin burası olduğunu söyler.

Arkasından gelen toz bulutunu gören Şıralı Bey, Mümin Şah'ın ordusunun peşinden geldiğini anlar.

(T) H148. Şiirle tanıma. (Ali Berat Alptekin)

Şıralı Bey, Mümin Şah'ın muhafızlarına kendisini tanıtmak için şiir söyler.

Şıralı Bey ile Sülgün kız şiir söyleyerek tanışırlar.

Harazmin, Şıralı'nın yanına varıp eline sazını alır. Karşılıklı şiir söyleşerek tanışırlar.

Mümin Şah ile Şıralı Bey şiir söyleyerek tanışırlar.

H970. Yerine getirilen görevlerde yardım.

Şıralı Bey, ejderha ile savaşırken atı Kuşkanat yardım eder.

Söyün Şah'ın son şartı yerine getirilirken; Kuşkanat at, beş yüz basamaklı köşkün üstüne çıkarak Şıralı Bey'e yardım eder.

H1174.2. Aday testi: Ejderhanın üstesinden gelmek.

Şıralı Bey, ejderhanın başını kesip, gövdesini ikiye bölerek, Söyün Şah'ın ilk şartını yerine getirir.

H1556. Sadakat testi.

Tebriz'e dönerken Gövhher'in kalbine bir şüphe düşer. Şıralı'ya şiirle sorar. "Doğruyu söyle, başka yârin var mıdır?" Şıralı şiirle cevap verir. "Benim senden başka

sevdiğim yârim yok.” der. Gövher, “Bu sözü sınamak için söyledim, ben yârinin(sevgili) olmadığına inandım.” der.

H1561. Cesaret testi.

Şıralı Bey, Kuşkanat atına binip, ejderha ile tek başına savaşı.

Pirnazar’ın askerlerinin karşısına Şıralı Bey, tek başına çıkar.

3.3.8. Akıllılar ve Aptallar

J21.35. Hükümdar çoğunluğun tavsiyesine uymalıdır.

Söyün Şah, uykudan uyandıktan sonra yardımcılarını(danışman) çağırıp, Şıralı’ya ne diyeceklerini sorar.

J140. Eğitim yoluyla edinilen bilgi.

Şıralı Bey’in mollası Dana Sufi, Şıralı Bey’i okutup eğittikten sonra Şıralı’nın kardeşlerinden daha zeki olduğunu anlar.

J152. Bilgeden alınan akıl.

Alım Şah’ın tahtına oğullarından geçecek kişinin seçimi için Dana mollarının fikri kabul edilip, Devlet (Hüma) kuşu uçarılır.

Söyün Şah’ın bilge veziri Suhan vezir, “Ey Şah’ım daha önce üç şart söylediniz. İnsanlar hâlâ önündekini bilmez, sonunu bekleyin, şartları bitirmese bir yol bulur; bitirse de sonunda bir hile ile almasın, bu işlere yüreklenip, başvuran adam eli boş sana gelmez (el vermez).” dedi. Bu söz Şah’ı memnun etti.

J154. Ölmek üzere olan babanın nasihatı.

Alım Şah, ağır hastalığından korkup, ölmenden önce Şıralı’ya bir nasihat edeyim, deyip oğullarını çağırıp, onlara nasihat eder.

J154.0.1. Babanın nasihatı.

Alım Şah, Nuralı ve Piralı oğullarının kendisinden razı olmalarını isteyip, tahtını en küçük oğlu Şıralı Bey’e bıraktığını vasiyet eder. Vekillerine, yardımcılara seslenerek bildirir.

Alım Şah, oğullarına çok nasihat eder. Kendisi öldükten sonra mezarının başına kırk gün boyunca cuma geceleri gitmelerini ister.

Söyün Şah (Kaynata) şiir söyleyip, “Başka kız sevip sırtını dönme. / O dünya bu dünya sözün bir olsun. / Gövher kızım için sana nasihatımdır.” diyerek Şıralı’ya nasihat eder.

J155. Kadınların verdiği akıl (bilgi).

Sülgün kız, babası Pirnazar serdarın bulunduğu yeri Şıralı Bey'e söyler.

J1110. Zeki insanlar.

Alım Şah'ın ölümünden sonra kalabalığın içinden aksakallı bir ihtiyar çıkıp, Şah'ın oğullarından birinin tahta çıkarılması gerektiğini söyler. İçlerinden yaşlı bir adam en büyük oğlu Nuralı'nın tahta çıkarılmasının uygun olduğunu söyler.

Alım Şah'ın ölümünden sonra, tahta çıkacak kişinin seçiminde; Dana molla, Devlet (Hüma) kuşunun uçurulmasının daha uygun olacağını söyler.

J1111. Zeki kız.

Gövher kızın güzellikte ve zekada eşi benzeri yoktur.

Gövher'in yardımcısı dört kızdan biri olan Gülcemal, çok akıllı bir kızdır.

J1113. Zeki çocuk.

Alım Şah, kendisi küçük olsa da aklı, fikri büyük olduğu için tahtı küçük oğlu Şıralı'ya bıraktığını söyler.

3.3.9. Aldatmalar**K1700.Yalan yoluyla aldatma.**

Nuralı Bey, cuma gecesi Alım Şah'ın kabrini ziyaret etmeye gitmez. Şıralı Bey'in "Varıp ne olduğunu gördün mü?" demesi üzerine "Evet, varıp geldim ama bir şey görmedim." diyerek aldatır.

Pıralı Bey, "Ölen bir babanın ne faydası var?" deyip Alım Şah'ın kabrine gitmez, geceyi dayısının yanında geçirir. Şıralı Bey, varıp ne gördüğünü sorar. Pıralı Bey, "Hiçbir olay görmedim." diyerek aldatır.

K1792. Kişinin kimliği hakkında bilgisizmiş görünmek kişinin fikrini dürüstçe söylemesi içindir.

Şıralı Bey, erkek elbisesi giyen Gövher kızını tanıdı ancak tanımazlığa vurup, şunun içindeki sırrını anlayayım, dedi.

K1835. Casusluk için kılık değiştirme.

Gövher kız, Şıralı Bey ejderhayı öldürmek için gittiğinde, karalar giyip yas tutar. Daha sonra hizmetçisini casus edip babasının yanına gönderir. "Orada ne konuşulduğunu haber verin." der.

K1837. Kadın, erkek kıyafetlerini giyerek kılık değiştirir.

Şıralı, Pirnazar'ı yakalayıp, dönerken; Gövher kız, kendisi erkek elbisesi giyip, hizmetçilerine de erkek elbisesi giydiren, atlarına binip, Şıralı'nın önüne çıktı.

Gövher kız, Şıralı ile Tebriz'e dönmek için erkek elbisesi giyip, atını hazırlar. Cemal adındaki kıza da erkek elbisesi verip, hemen hazırlanmasını ister.

K2210. Hain akrabalar.

Söyün Şah'ın dayısının oğlu Gışık Sarı, Gövher'i alabilmek için Şıralı'yı öldürmek ister.

K2218.2. Hain kaynata.

Söyün Şah, Şıralı'yı ilk şartı olan ejderhayı öldürmesi için gönderdikten sonra ejderhanın Şıralı'yı öldüreceğini düşünüp, Gövher'i yanındaki yaşlı vezirin oğluna vermeyi planlar.

Söyün Şah öfkelenip, Şıralı Bey'e içinden, "Sen ejderhayı öldürüp gelsen de benim kızımı alamazsın." der.

Söyün Şah, dayısı Keymir Han'a, Şıralı şartları bitirse de ona kızı Gövher'i vermeyeceğini söyler.

K2221. Hain rakip âşık.

Mümin Şah da Gövher'i sever (âşıktır). Bundan dolayı Şıralı Bey, Mümin Şah ve ordusuyla savaşır.

Gışık Sarı, adamlarıyla Şıralı Bey'i öldürüp, Gövher kızla evlenmek ister.

Gışık Sarı, Şıralı Bey'i zindana attığını artık Gövher'i alabileceğini düşünüp, ona olan aşkını beyan eder.

K2248. Hain vezir.

Söyün Şah, ejderhayı öldürme şartını tamamlayan Şıralı'yı öldürmek ister. Suhan vezir, Şıralı şartları bitiremezse bir yolunu buluruz, bitirirse de ona bir hile yaparız, der.

3.3.10. Talihin Ters Dönmesi

L111.4. Yetim kahraman.

Alım Şah öldükten sonra Şıralı Bey yetim kalır.

L111.4.3. Kahramanlar olarak yetim erkek kardeşler.

Alım Şah'ın ölümünden sonra Nuralı, Pıralı ve Şıralı adlı üç erkek kardeş yetim kalır.

L156.1. Alçak gönüllü kahraman mağrur rakiplerin üstesinden gelir.

Şıralı Bey, Mümin Şah ve ordusunun üstesinden gelir.

Şıralı Bey, Pirnazar serdar ve savaş eğitimi almış adamlarının üstesinden gelir.

Söyün Şah ve Gışık Sarı ordularını toplayıp, Harazmin üstüne gönderirler. Darağacından kurtulan Şıralı Bey ile Harazmin orduları dağıtırlar. Kaçan kurtulur, kalanları esir ederler.

3.3.11. Geleceğin Tayini

M110. Ant içmeler ve yeminler.

Şıralı'nın çölde ayağının şişip kaldığı, Hz. Ali'nin Kuşkanat'ı verdiği yere geldiklerinde; Şıralı şiir okuyup, “Ben ant içip aşkın zor yollarından dönmedim.” der. Şıralı'nın Gövher'den başka yârinin olmadığını söylemesi üzerine Gövher şiirle karşılık verir. “Valla, senin sözlerine inandım.” der.

M200. Anlaşmalar ve vaatler.

Söyün Şah, üç şartını yerine getiren kişiye kızı Gövher'i vereceğini söyler.

Gövher, rüyasını annesine anlatırken, Hz. Ali pîrin huzurunda Şıralı Bey ile anlaşma yaptıklarını söyler.

Harazmin, darağacının yanına gidip bir oyun yapacağını, mahkûmbaşı Kasım'ın da Şıralı'nın atını bulup getirmesini ister. İkisi de sözlerini bir araya getirip anlaşır.

Söyün Şah; Şıralı'ya, “Şıralı Bey, oğul yerinde göreyim. Senin için düğün kurayım. Şahlığını vereyim. Köşk, bağ-bahçeler senindir.” diyerek kalması için vaatte bulunur.

Şıralı Bey; veda ederken Söyün Şah'a şiir söyleyerek, “Bizler Pîr'den dualıyız, kemiklerim toprak oluncaya kadar (Gövher) bırakmayacağım.” diyerek vaatte bulunur.

M201. Pazarlık ve vaatlerin yapılması.

Mümin Şah, Şıralı Bey orada (Hemedan şehri) kalırsa kendisine tahtını ve şehrin en güzel kızını vereceğini vaat eder.

Şıralı Bey; Sülgün kızın, babası Pirnazar'ın yerini söylerse, işi bitince onu da muradına erdireceğini vaat eder.

M202. Anlaşma ve vaatlerin yerine getirilmesi.

Şıralı Bey, Pirnazar'ın ellerini arkasından bağlayıp esir ettikten sonra Sülgün kız ile Harazmin kavuşurlar.

M205. Anlaşma ya da vaatlerin bozulması.

Şıralı Bey, Söyün Şah'ın şartlarını yerine getirmesine rağmen Söyün Şah, kızı Gövher'i vermez. Şıralı'nın ellerini arkasından bağlatıp, zindana attırır.

(T) M206.0.1. Düşmanın önerdiği pazarlık. (Abdulselam Arvas)

Söyün Şah, Şıralı Bey'i öldürmesi karşılığında Pirnazar serdara gitmesi için izin vereceğini söyler.

M246. Dostluk anlaşması.

Şıralı Bey, Mümin Şah'ın ellerini bağladığında, Mümin Şah Şıralı Bey'le baba-oğul gibi dost olduklarını söyler.

Harazmin, "Şıralı kardeş, şimdi ikimizde kıyamete kadar kardeş olalım. Bu kızı (Sülgün) bana bağışla." der. Şıralı ile Harazmin el sıkışıp kıyamet günü kardeşi oldular.

Harazmin, mahkûmbaşı Kasım'ın yaptığı işleri(yardımları) belirtip, onun dost olduğunu söyler.

Şıralı Bey; Mümin Şah'a, "Sen benim kıyamete kadar babam oldun." der.

M300. Kehanetler.

M300.2. Şuur dışı kehanet.

Şıralı Bey'in rüyasına kahverengi elbiseli, yeşil asalı bir adam girip, onun evleneceği kız olan Gövher'i getirip gösterir.

Gövher'in rüyasına giren kahverengi kaftanlı, yeşil asalı bir adam, Gövher'i elinden tutup, bahçede bir gülün dibinde oturan, evleneceği oğlanla (Şıralı Bey) tanıştırır.

Şıralı, ilk şart olan ejdarhayı nasıl öldüreceğini düşünürken Hz. Ali rüyasına girip ejderhanın sonunun geldiğini söyler.

M301.5. Kâhin olarak aziz (kutsal adam).

Şıralı Bey'in, rüyasında gördüğü kahverengi elbiseli, yeşil asalı adam (Hz. Ali), bir kız getirerek; evleneceği kızın Gövher olduğunu, İsfahan şehrinde, Bağ-ı hövesdar denilen bahçede olduğunu söyler.

Şıralı'nın çölde ayağının şişip kaldığı, Hz. Ali'nin Kuşkanat'ı verdiği yere geldiklerinde; Şıralı şiir okuyup, "Rüyamda kırk erenler ellerinden şarap verdi." der.

M340.5. Tehlike tahmini.

Şıralı Bey, Mümin Şah'ın muhafızlarından altısını öldürüp, yoluna devam ederken; arkasından yükselen toz bulutunu görünce, onu takip eden büyük bir ordu olduğunu düşünüp, dağın ardına gizlenir.

M356.1. Savaşın sonucuyla ilgili kehanetler.

Şıralı, ejdarhayı nasıl öldüreceğini düşünürken Hz. Ali rüyasına girer. “Ey oğul, sen hiç kaygılanma bu ejderhanın eceli doldu. Kendisi ölecek, merak etme.” der.

3.3.12. Şans ve Kader

N127.4. Hayırlı gün olarak Cuma.

Alım Şah, ölmeden önce oğullarına nasihat ederken, kendisinin ölümünden sonra kırk gün boyunca cuma geceleri mezarına gelip ayet okumalarını ister.

N440. Değerli sırlar öğrenildi.

Gövher'in annesi Badam, Gövher'i ziyarete geldiğinde kızının gözleri kan ve gözyaşıyla dolu olduğunu görünce; kızına üzülür ve halini sorar. Gövher kız da rüyasında gördüğü Şıralı Bey'e âşık olduğu sırrını annesine anlatmak zorunda kalır.

Dana molla, Şıralı Bey'in Gövher'in yanına gitme sırrını Şıralı'nın kardeşlerine, akrabalarına ve büyüklerine açıkladı.

N817. Yardımcı olarak Allah.

Şıralı Bey, çölde ayakları şişip, bitkin düştüğünde Allah'tan yardım diler.

Badam anne, “Her şeyi yoktan var eden Allah, âşığı maşuka dilenci etme.” diyerek Allah'tan yardım diler.

Şıralı Bey, ejderha ile savaşmadan önce bir gazel söyleyerek Allah'tan yardım diler.

Şıralı Bey, Söyün Şah'ın suçlamalarına dayanamaz fakat elleri arkasından bağlı olduğu için kurtuluşu yoktur. Allah'a yakarır “Yoktan var eyleyen Allah, senden yardım dilerim.” der.

N820. Yardımcı İnsanlar.

Kasım mahkûmbaşı, Şıralı Bey'in atını bulup darağacının yanına getirir.

Badam anne, darağacından yere düşen Şıralı'nın ellerini çözmeleri için Gövher'in hizmetçilerini gönderir.

N825.2. Yardımcı olarak yaşlı kişi.

Şıralı Bey'in rüyasında kahverengi elbiseli, yeşil asalı ve aksakallı bir adam gelir.

Gövhher kızın rüyasında kahverengi elbiseli, yeşil asalı bir adam gelip, Gövhher'in Şıralı Bey'le tanışıp kavuşmasına yardım eder.

Harazmin İsfahan'a giderken önüne bir yaşlı adam çıkar. Yaşlı adam Şıralı'nın durumu hakkında bilgi verip, mahkûmbaşı olan kardeşinin onlara yardım edebileceğini söyler.

N827. Yardımcı olarak çocuk.

Zıyada kel adındaki çocuk Şıralı Bey'le tanıştıktan sonra onları alıp şehre götürür ve Nuralı Bey'e kardeşinin geldiği müjdesini verir.

N832. Yardımcı olarak delikanlı.

Şıralı Bey, Pirnazar serdarın adamlarıyla savaşırken Harazmin yardım eder. İki koldan saldırarak yenilgiye uğratırlar.

Şıralı, darağacına asıldığında Harazmin yetişir, cellatları, Şah'ın korumalarını kılıçtan geçirir. Söyün Şah ve Gışık Sarı'nın ordularıyla mücadele edip, Şıralı'yı kurtarır.

N848. Yardımcı olarak aziz (dindar adam).

Şıralı Bey, babasının mezarına giderken Dana molla, sen gidersen ben de giderim, deyip Şıralı Bey'in yanında Alım Şah'ın mezarına gider.

N931. Yardımcı olarak kız.

Söyün Şah, kızı Gövhher'in yanına kırk kız, onlardan her on kızın başına da bir kız seçip gönderir. Bu dört kızın adı, Gülcemal, Zeynep, Meryem ve Güzel'dir.

Şıralı Bey'i bahçeye (Bağ-ı Hövesdar) götürmek için elçi olarak Gülcemal gelir.

Şıralı Bey'in Pirnazar'ı bulabilmesi için yerini söyleyen (tarif eden) Sülgün kızdır.

Tebriz'e dönerken; Gövhher kız, yanında yardımcı olarak, Cemal adındaki kızı da götürür.

3.3.13. Toplum (Cemiyet)

P10. Krallar.

Alım Şah, Tebriz şehrinin padişahıdır.

Alım Şah, ağır hastalığa yakalanmış. Hastalığından korkup, ölmeden oğullarını yanına çağırıp, onlara vasiyet etmiş.

Alım Şah'ın ölümünden sonra Tebriz şehrinin padişahı Şıralı Bey olur.

İsfahan şehrinin padişahı Söyün Şah'dır.

Mümin Şah, Hemedan şehrinin padişahıdır.

Rısalık şehrinin şahı Perde Han'dır.

Pırak şehrinin padişahı Keymir Han'dır. Söyün Şah'a dünür olur.

P11. Kralların seçimi.

Alım Şah'ın vefatından sonra Dana molların tavsiyesi üzerine halk toplanıp, Devlet (Hüma) kuşunu uçurur. Devlet kuşu da gelip Şıralı Bey'in başına konar. Böylece Şıralı Bey de ülkenin padişahı olur.

Komşu yurda kaçan Söyün Şah'a haber gönderip, "Yurduna gel, tahtına çık." derler. Söyün Şah Şıralı'nın ayağına kapanır. Onlar da danıştıktan sonra Söyün Şah'ı tahtına çıkarırlar.

P12. Kralların karakteri.

Gövher, "Bu Şah'ta (Söyün Şah) adalet yoktur." diyerek Şah'ın adaletsiz olduğunu söyler.

Badam anne; Söyün Şah'a şiir söyleyerek, rakiplere inanmamasını, sözünden dönüp, namertlik etmemesini söyler.

P12.1. Zalim kral.

Söyün Şah, Şıralı Bey'e ağır şartlar söyleyip, onu darağacına asarak öldürmek ister.

Söyün Şah tarafından zindana atılan Şıralı Bey, zulüm bana Şah'tan (Söyün Şah) geldi, der.

İnsanların(halk) Şıralı Bey'in azat olması için Söyün Şah'a arz etmeleri üzerine Şah öfkelenip "Şimdi her kim Şıralı'nın kurtuluşundan bahsederse başı ölümlü, malı yağmalı olacak." der.

P14.15.1. Sarayın yaşlı, bilge danışmanı.

Söyün Şah'ın bilge veziri, Suhan vezirdir.

P16. Kralın hakimiyetinin sonu.

Şıralı Bey, Gövher'e ulaşabilmek için yolculuğa çıkarken tahtını büyük ağabeyi Nuralı'ya bırakır.

Bir yandan Harazmin diğer yandan Şıralı'nın saldırılarını Söyün Şah'ın ordusu engelleyemedi. "Kaçan kurtuldu, kalanı tuttular." Söyün Şah da komşu bir yurt vardı, oraya kaçtı.

P16.1. Kral dünyadan elini eteğini çeker.

Şıralı Bey, tahtından, mal ve mülkünden vazgeçip, sevdiği Gövher uğruna yola çıkar.

Mümin Şah, tahtını ve şehrindeki en güzel kızı Şıralı Bey'e vermeyi vadetmesine rağmen Şıralı Bey kabul etmez. "Benim gözüme dünyada başka bir mal ve peri(kız) görünmez" diyerek, Tebriz'den Gövher için geldiğini söyler.

Söyün Şah, Şıralı'ya, "Sen gitme. Benim Gövher'den başka oğlum-kızım yok. Sen burada kal ve tahtın, malın- mülkün, hepsinin sahibi ol." der.

P17.8. Küçük erkek kardeşe verilen krallık.

Alım Şah, ağır hastalığa yakalandıktan sonra oğullarını çağırıp vasiyet eder. Tahtını(padişahlık) küçük oğlu Şıralı Bey'e bıraktığını söyler.

P40. Prensesler.

Söyün Şah'ın Gövher adında bir kızı vardır.

Sülgün, Pirnazar serdarın kızıdır.

(T) P42. Harikulade güzel prensesler. (Abduselam Arvas)

Gövher kızın güzellikte ve zekada eşi benzeri yoktur.

Gövher, güzelliği aydan da öte, uzun boylu, ince belli, kara gözlü, tatlı dilli, badem gözlü, ince dudaklı bir kızdır.

Sülgün, uzun boylu, ince belli bir kızdır.

P110. Kralın vezirleri.

Söyün Şah, danışmanlarını(vezirlerini) yanına çağırıp Şıralı'ya ne diyeceklerini danışır.

Söyün Şah'ın bilge veziri, Suhan vezirdir.

Söyün Şah, kızı Gövher'i, yanındaki yaşlı vezirinin oğluna vermeyi düşünür.

P230. Ebeveynler ve çocuklar.

Alım Şah'ın üç oğlu vardır.

Söyün Şah'ın tek çocuğu olan Gövher adında kızı vardır.

Badam annenin tek çocuğu Gövher kızdır.

Sülgün kız, Pirnazar serdarın kızıdır.

Harazmin'in babasına Perde Han derler.

Gışık Sarı'nın babasının adı Keymir Han'dır.

P232. Anne ve kız.

Gövher kızın annesi Badam, kızının yüreğine aşk ateşi düştüğünü görünce üzülür, ağlar. Onu bu durumdan vazgeçirmek ister.

P233. Baba ve oğul.

Alım Şah, tahtını ve yurdunu oğlu Şıralı Bey'e bırakır.

Harazmin, Perde Han'ın oğludur.

Keymir Han'ın Gışık Sarı adında bir oğlu vardır.

P234. Baba ve kız.

Gövher kız, Söyün Şah'ın kızıdır.

Pirnazar serdarın kızı, Sülgün kızıdır.

P251. Erkek kardeşler.

Nuralı, Pıralı ve Şıralı erkek kardeşler.

P251.6.1. Üç erkek kardeş.

Nuralı, Pıralı ve Şıralı Alım Şah'ın oğulları olup üç erkek kardeşirler.

P261. Kaynata.

Pirnazar serdar, Harazmin'in kaynatasıdır.

Şıralı'nın kaynatası Söyün Şah'tır.

Söyün Şah (Kaynata), Şıralı Bey'e kızı Gövher'i emanet edip, nasihatte bulunur.

P262. Kaynana.

Badam anne, Şıralı'nın kaynanasıdır. Gövher ile Şıralı'nın buluşmasını tertip eder.

P293. Amca/dayı.

Şıralı Bey, babasının vasiyetini hatırlayıp, ağabeyi Nuralı Bey'i babasının mezarına gönderir. Nuralı Bey babasının mezarından korkarak dayısından birinin yanına gider.

Şıralı Bey, babasının mezarına ağabeyi Pıralı Bey'i gönderir. O da "Ölen bir babanın ne faydası var?" deyip gece dayısının yanında kalır.

Pırak şehrinin padişahı Keymir Han, Söyün Şah'ın dayısıdır.

P320. Misafirperverlik.

Mümin Şah, Şıralı, Gövher ve Cemal'e izzet hürmet ederek, elinden gelenin en iyisini yaptı. Meyhaneye gidip, iyi vakit geçirdiler. Burada dinlendiler.

P360. Efendi ve hizmetçi.

Gövher'in yanına kırk hizmetçi kız, onlardan her on kızın başına da bir kız seçip gönderir. Bu dört kızın adı, Gülcemal, Zeynep, Meryem ve Güzel'dir.

Gövher kız, kırk hizmetçisi ile Bağ-ı Hövesdar'da kalır.

Gövher, Tebriz'e giderken yanında Cemal (Gülcemal) adındaki hizmetçisini yoldaş olarak götürür.

P361. Sadık hizmetçi.

Gövher'in hizmetçilerinden Cemal kız, "Ey Gövher can, senin öldüğün yerde ben de ölürüm, asıl ayrılıp, kalasım yok." deyip, onunla Tebriz'e gelir.

P475. Eşkîya/Haydut/Soyguncu.

Söyün Şah, Şıralı Bey'e "Harasat Dağı denilen bir dağ var. O dağda yaklaşık beş yüz Arap var. Bütün bu Araplar eşkıya görünüşüdür." der.

P551. Ordu.

Mümin Şah, bir grup ordusuyla Şıralı Bey'in pişinden gider.

Pirnazar serdarın savaş eğitimi almış beş yüz yiğiti(asker) vardır.

Gışık Sarı, büyük bir ordunun komutanıdır.

Şıralı Bey ile Harazmin, Söyün Şah ile Gışık Sarı'nın ordularıyla savaşır, yenilgiye uğratırlar.

P555. Savaşta yenilgi.

Mümin Şah'ın muhafızları, Şıralı Bey'le girdikleri mücadelede yenilgiye uğrarlar.

Mümin Şah, ordusuyla beraber gelip, Şıralı Bey'le savaşır. Savaşta yenilen Mümin Şah, esir düşer.

Şıralı Bey, ejderha ile girdiği mücadelede, ejderhayı alt eder.

Şıralı Bey, Pirnazar serdarla üç gün görüşükten sonra yakasından tutup yere vurur. Yere uzanan Pirnazar'ın ellerini arkasından bağlayıp canlı olarak yakalar.

Pirnazar serdarın adamlarıyla Şıralı Bey ve Harazmin savaşır. Beş yüz atlı adamdan yaralanıp, yetmiş beş atlı kaçır, kurtuldu.

Bir yandan Harazmin diğer yandan Şıralı'nın saldırılarını Söyün Şah'ın ordusu engelleyemedi. "Kaçan kurtuldu, kalanı tuttular." Söyün Şah da komşu bir yurt vardı, oraya kaçtı.

P556. Savaşta meydan okuma.

Şıralı Bey ile peşinden gelen kalabalık Sapar dağı önündeki ovada saf saf olup durur.

Şıralı Bey, ejderhaya kalabalığın önünde, Almaz kılıcını kınından çekip, bir şiir söyledi.

P634. Ziyafetler.

Nuralı Bey, Şıralı ile Gövher'in düğününde kırk gün kırk gece ziyafet verdi.

Nuralı Bey, Piralı ile Cemal'in düğününde yirmi gece gündüz ziyafet olduğunu söyleyerek yurduna duyurdu.

Nuralı Bey; Şıralı Bey ve Piralı Bey için altmış gece gündüz ziyafet verdi.

(T) P678.2. Üzüntüden dolayı ağlama. (Abdulsalam Arvas)

Alım Şah öldükten sonra küçük oğlu Şıralı Bey, kalabalığın önünde babasının mezarına sarılıp ağlar.

Şıralı Bey ejderha ile savaşmaya gittikten sonra Gövher kız; yas tutup, ağlayıp, oturdu.

Gövher kız, Şıralı Bey Pirnazar Ali'yi yakalayıp getirmek için yola çıkarken Şıralı'dan ayrı kalacağı için üzülür, ağlar.

Gövher kız; Şıralı gittikten sonra (zindana atıldıktan sonra) kan yaş ağlayıp, saçlarını yayıp, yüzünü yırtıp, yanındaki hizmetçilerini alıp, bahçeye gitti.

Şıralı Bey zindana atıldıktan sonra Gışık Sarı, aşkını Gövher kıza beyan eder. Şıralı Bey'i unutmasını söyler. Gövher kız, Gışık Sarı'nın bu sözlerine dayanamayarak; inleyip, ağlayıp, saçlarını dağıtıp, yüzünü yırtar.

Söyün Şah, Şıralı'yı darağacında asmak üzereyken insanların hepsi ağlayıp, onların gerçek âşık olduklarını söylediler.

Şıralı'yı darağacında gören Gövher kız; kan yaş içinde ağlayıp, babasının ayaklarına kapanır.

Söyün Şah “Şıralı'yı darağacına asın!” diye bağırınca; Gövher kız ağlayarak, kendini Şıralı'nın üstüne attı.

Söyün Şah, “Şıralı'yı asın. Cellat, darağacının ipini çek!” dediğinde Gövher; kan yaş ağlayıp, saçını yayıp, yüzünü yırtıp, inleyip bağırırdı.

P681. Yas gelenekleri.

Alım Şah'ın ölümünden sonra Tebriz şehrinin ileri gelenleri şehrin kible tarafına bir kubbe yükseltip, o kubbede Alım Şah'ın yasını tutarlar.

Gövher kız; Şıralı gittikten sonra ağlayıp, saçlarını yayıp, yüzünü parçalayıp hizmetçileriyle bahçeye gitti.

Gövher, rüyasından uyandıktan sonra yanında Şıralı'yı bulamayınca ağlar. Gözlerinden akan yaşlar kana dönüşür.

(T) P681.1. Ölü aşı. (Abdulselam Arvas)

Şıralı Bey, Alım Şah'ın mezarından, büyük küçük kalabalıkla, döndükten sonra babası için yiyecek, içecekler verip, çok hayırlar etmiştir.

P682. Selamlama adetleri.

Şıralı Bey, Şah'ın önünde sekiz kez eğilip, dokuz kez Şah'ı selamlar.

(T) P683. Müjde. (Abdulselam Arvas)

Zıyada kel adındaki çocuk, Nuralı Bey'in kalesinin kapısına gelerek şiir söyleyip, “Müjde! Yanında iki kız ile bugün kardeşin geldi.” diyerek müjdesini ister.

(T) P686. Vedalaşma adetleri.

Şıralı Bey'in etrafında genç-yaşlı herkes toplandı. Kardeşleri, akrabaları ve insanlarla vedalaştı. Yurdu ağabeyi Nuralı Bey'e teslim ederek, yola koyuldu.

Gövher, Şıralı ve Cemal İsfahan'da insanlarla vedalaşıp, Tebriz'e doğru yola çıkarlar.

(T) P715.2. Araplar.

Söyün Şah, "Harasat Dağı denilen bir dağ var. O dağda yaklaşık beş yüz Arap var. Bütün bu Araplar eşkıya görünüşlüdür. Onların liderleri Pirnazar Ali'dir." der.

(T) P722. Elçi.

Badam anne, Şıralı Bey'i çağırmak için Gülcemal'ı elçi olarak gönderir.

Keymir Han, Söyün Şah'a elçi gönderir. Gövher kızı oğlu Gışık Sarı'ya ister.

3.3.14. Mükâfatlar ve Cezalar

Q114. Ödül olarak hediyeler.

Şıralı Bey, Sülgün kız ile Harazmin'in kavuşmasına yardımcı olduğu için Sülgün kız, Şıralı Bey'e altın kemer ve başka süslü elbiseler hediye eder.

Q410. Ölüm cezası.

Mümin Şah'ın kapı bekçisi; Şıralı, Gövher ve Cemal'i içeri almaz. Şah'la görüştürmez. Şıralı da bir şiir söyleyip, Şah'la görüştürmezse başını keseceğini, kanını dökeceğini söyleyerek, tehdit eder.

Nuralı Bey, kardeşinin geri döndüğüne inanamaz. Müjde getiren Zıyada kel adlı çocuğa, "Ey kel, beni kandırıp kardeşin geldi, dersen; ben senin bin canın olsa da bir canını koymam." der.

Q413.0.1. Asılma tehdidi.

Söyün Şah, Şıralı Bey'e belirttiği şartlarını bitiremezse darağacına asacağını söyler.

3.3.15. Esirler ve Kaçaklar

R0. Esaret.

Ordusu yenilen Mümin Şah, Şıralı Bey'e esir olur.

Şıralı Bey, Pirnazar serdari yakasından tutup yere vurur. Yere uzanan Pirnazar'ın ellerini arkasından bağlayıp esir eder.

Bir yandan Harazmin diğerk yandan Şıralı'nın saldırılarını Söyün Şah'ın ordusu engelleyemedi. “Kaçan kurtuldu, kalanı tuttular.”

Pirnazar serdarın Şıralı'ya şiirle söylediklerini duyan Söyün Şah, Pirnazar'ı zindana attırır.

R5. Savaş alanında yakalama.

Mümin Şah, atını kaleye doğru çevirip kaçmaya başlayınca; Şıralı Bey, kovalayıp yakaladı. Ellerini bağladı.

Söyün Şah ile Gışık Sarı'nın ordularıyla bir taraftan Şıralı, diğerk taraftan Harazmin savaşıırken; Şıralı'nın karşına Gışık Sarı çıkar. Şıralı, Gışık Sarı'nın boynunu keser, kafası yere düşer.

R41.3. Zindana hapsetme.

Şıralı'yı zindana atıp üstünden kilitlediler.

Pirnazar'ın Şıralı'yı kurtarmak için söylediklerini Söyün Şah'a ulaştırırlar. Şah; öfkelenip, Pirnazar serdarın ellerinin bağlanıp, zindana atılmasını emreder. Korumalar Pirnazar'ı hemen zindana atarlar.

R110. Esirlikten kurtulma.

Söyün Şah, Pirnazar serdar'a Şıralı Bey'i öldürmesi için görev verir. Ne zaman öldürürse o zaman gitmesine izin vereceğini söyler ve Pirnazar'ın ellerini çözüp serbest bırakır.

Söyün Şah'ın ordusu yenilgiye uğradığı için Şıralı, darağacına asılmaktan ve esirlikten kurtulur.

Şıralı, Harazmin ve Kasım mahkûmbaşı beraber zindana giderek, Pirnazar'ı serbest bırakırlar.

R169.5. Kahraman arkadaşı tarafından kurtarıldı.

Şıralı, darağacına asıldığında Harazmin yetişir. Cellatları, Şah'ın korumalarını kılıçtan geçirir. Söyün Şah ve Gışık Sarı'nın ordularıyla mücadele edip, Şıralı'yı Harazmin kurtarır.

3.3.16. Anormal Zulümler

S11. Zalim baba.

Gövher kız, babasının onu Şıralı Bey'den ayırmasından korktuğu için Şıralı Bey'e “Yiğit, ben zalim babamdan kokuyorum.” der.

Gövhher kız ailesine veda ederken, Söyün Şah’a, “Ben sizde vefalı söz görmedim, Şıralı’ya zulmü-cefayı gösterdin, sözü yalan, zalim babam, kal şimdi!” der.

S133. Kafasını keserek öldürme.

Şıralı Bey, Mümin Şahın muhafızlarından altısının kellesini alıverdi.

Şıralı Bey, ejderha ile savaşırken Almaz kılıcı ile ejderhanın kafasını keser.

Pirnazar serdarın adamlarından biri öne çıkıp Şıralı Bey’e kılıç çeker. Şıralı Bey de kılıcını çekip adamın boynuna saldı. Adamın kafası atın önünden yere düştü.

Şıralı Bey, Gışık Sarı’nın boynunu büküp, vurup bırakıverdi. Gışık Sarı’nın kellesi sanki küçük çocuğun elinden topu kaçmış gibi horuldayıp yere düştü.

(T) S139.9. Darağacına asarak öldürme.

Şıralı Bey, Söyün Şah’ın kızı için belirlediği üç şartı tamamlar. Kızı Gövhher’i vermek istemeyen Söyün Şah, Şıralı Bey’i darağacına astırır.

(T) S181.2. Kılıçla yaralama. (Abdulsalam Arvas)

Pirnazar serdarın adamları ile Şıralı Bey savaşır. Beş yüz atlı adamdan yaralandılar. Yetmiş beş atlı kaçıp kurtuldu.

3.3.17. Evlilik (Cinsiyet)

T11.3. Rüyayla âşık olma.

Şıralı Bey, rüyasında evleneceği kız olan Gövhher’i görünce âşık olur.

Gövhher kız, rüyasında gördüğü oğlana (Şıralı Bey) gönlü ve dili ile âşık olur.

T42. Aşıkların konuşması.

Şıralı Bey, rüyasında görüp âşık olduğu Gövhher’le konuşup, tanışır.

Gövhher kız, rüyasında görüp âşık olduğu Şıralı Bey’le konuşup, tanışır.

T92. Aşkta rakipler.

Mümin Şah da Gövhher’e âşıktır.

Gışık Sarı da Gövhher kıza âşık olur. Şıralı’nın rakibidir.

T96. Aşıklar birçok maceradan sonra yeniden bir araya gelir.

Gövhher kız ile Şıralı Bey, birçok mücadeleden sonra birbirlerine kavuşup evlenirler.

Sülgün kız ile Harazmin önlerine çıkan engelleri aşarak, birbirlerine kavuşurlar.

(T) T130.1. Dünür olma. (Zekeriya Karadavut akt. Abdulsalam Arvas)

Gövhher için Söyün Şah’a oradan buradan dünür gelmeye başlarlar. Kızını kendilerine gelin olarak vermelerini isterler.

Keymir Han, Söyün Şah’a elçi gönderip kızı Gövher’i oğlu Gışık Sarı’ya vermesini ister. “Oğlumu kabul ederse bana gelinliğe versin.” der.

T131. Evlilik kısıtlamaları.

Söyün Şah, “Üç şartım var. Kim bu şartları yerine getirirse kızımı ona vereceğim. Bu şartları yerine getiremeyen biri kızıma söz söylerse onu dünyanın en ağır cezasıyla cezalandıracağım.” der.

T131.5. Ekzogami. Sadece grup dışından yapılan evlilik.

Şıralı Bey, Tebriz’de yaşamasına rağmen İsfahan’da yaşayan Gövher’le evlenir.

Gövher, İsfahan’da yaşamasına rağmen Tebrizli olan Şıralı Bey’le evlenir.

Risalık şehriden olan Harazmin, Sölgün kızla evlenir.

T135. Döğün töreni.

Harazmin, Sölgün kızı kendi sarayına götürüp, nikah kıyıp, döğün yaptı.

Nuralı Bey, Şıralı ile Gövher’in döğününde kırk gün kırk gece ziyafet verdi.

Nuralı Bey, Pıralı ile Cemal’in döğününde yirmi gece gündüz ziyafet verdi.

Nuralı Bey, Şıralı ile Gövher ve Pıralı ile Cemal’in döğünlerinde altmış gece gündüz ziyafet verir.

T135.1. Evlilik formülü: “Sen benimsin, ben seninim”.

Şıralı’nın rüyasında Gövher ile Şıralı görsüp, tanıştıktan sonra Gövher, “Sen bana münasipsin, ben de sana münasibim ...” der.

T135.8. Bir hikâyenin sonu olarak aynı anda iki veya daha fazla döğün.

Şıralı Bey ile Gövher, Pıralı Bey ile Cemal sonunda evlenip, altmış gece-gündüz döğün yaparlar.

3.3.18. Din

V4. Dini pratiklerin değeri.

Alım Şah öldükten sonra oğlu Şıralı, toplanan kalabalığa yiyecek, içecekler ikram edip; çok hayırlar etmiş.

Alım Şah öldükten sonra cemaat toplanıp arkasından onun yoluna ayet okurlar.

Darağacından kurtulan Şıralı Bey, Harazmin’in orduyla savaştığını görünce “Allah” diyerek ordunun bir tarafından at koştu.

(T) V38. Kader inancı. (Ali Berat Alptekin akt. Abdulselam Arvas)

Şıralı Gövher'e, bu dünyaya gelenin cefa çektiğini, Allah'ın hiçbir yazgısının bozulmadığını, söyler.

Şıralı Bey, Pirnazar serdarı yakalamak için yola çıkarken, Gövher kız, "...Takdirdeki(kaderdeki) olur." der.

Şıralı Bey, zindana atıldıktan sonra Gövher kız, "...Bu kaderi Allah yazdı..." der.

İsfahan'dan ayrılmadan önce Gövher ile annesi Badam, şiirle konuşur. Gövher, "...Bu işi bize yazan yaradandır (Allah)..." der.

Söyün Şah, Şıralı, Gövher ve Cemal'e şiir okuyup, "Allah, bu işi evvelden yazmıştır." der.

Gövher kız veda ederken geride kalanlara şiir söyleyerek, "Ben gidiyorum, kismetimi Allah yazıp..." der.

Şıralı Bey, Pirnazar serdarı yakalamak için giderken Gövher de gitmek ister. Fakat Şıralı Bey Gövher'in kendisine engel olacağını düşünerek, onu kalmaya ikna eder. Gövher de kaderine razı olur.

V50. Dua.

Alım Şah öldükten sonra toplanan kalabalık yasını tutup, onun yoluna ayet okudular.

Dana molla ile Şıralı Bey, Alım Şah'ın mezarına varınca birkaç ayet okudular.

Hazreti Ali, çölde Şıralı Bey'in yanından ayrılırken, "İnşallah muradına erersin." deyip dua eder.

Gövher'in rüyasında kahverengi kaftanlı, yeşil asalı adam, Gövher ve Şıralı'ya "İnşallah muradınıza erersiniz." deyip dua eder.

Şıralı Bey ejderhayı öldürdükten sonra onu izlemeye gelen insanlar, "Ey Allah, Gövher ile Şıralı'yı muratlarına erdir!" diye dua ederler.

Şıralı Bey'e kavuşan Gövher, Bağ-ı Hövesdar'da "Yoktan var eyleyip, yaratan Allah; şükür beni muradıma erdirdin." diye dua eder.

Söylediği sözlere rağmen Şıralı'nın İsfahan'da kalmayacağını anlayan Söyün Şah, "Allah yardımcın olsun." diye dua eder.

Şıralı, Gövher ve Cemal, Tebriz'e bir günlük yolculuk kalınca Alım Şah'ın mezarına varırlar. Alım Şah'ın türbesini ziyaret ederek, Alım Şah'a birkaç ayet okurlar.

(T) V57.9. Yolculuğa çıkan için dua etme.

Söyün Şah etrafındakilere şöyle seslendi: "Ey insanlar, bunlara el kaldırıp yol duası verelim. Şıralı'nın gözüne taç-taht, dünyanın zenginliği gelmiyor. Bunlar gerçek âşık oldular. Allah onların muradını verdi." dedi. Hepsi el kaldırıp dua verdiler.

Şıralı Bey, Pirnazar serdarı yakalamak için yola çıkarken, büyük küçük bütün insanlar el kaldırıp dua ettiler.

Şıralı Bey, Gövher'e ulaşmak için yolculuğa çıkarken Dana molladan dua ister.

V61.8. Mezar tümseğine gömme.

Alım Şah öldükten sonra Tebriz şehrinin ileri gelenleri toplanıp, şehrin kible tarafında büyük bir kubbe yükseltip, Alım Şah'ın yasını tuttular.

V200. Kutsal kişiler.

Şıralı Bey'in rüyasında kahverengi elbiseli, yeşil asalı aksakallı bir adam gelir.

Çölde Şıralı Bey'in yanına siyah atlı, yeşil asalı gelen adam; yanından ayrılırken "Oğlum aşk zor ıstır. Utanma, bana Hazreti Ali derler. İnşallah muradına erersin." der.

Gövher kızın rüyasında kahverengi kaftanlı, yeşil asalı bir adam yanına gelir.

(T) V206. Hızır. (Ali B. Alptekin)

Şıralı Bey, çölde kaldığında Hz. Ali'den, Hızır, İlyas'tan kederinden kurtulmak için yardım diler.

Şıralı Bey, ejderha ile savaşmadan önce, Hz. Ali'den, Hızır-İlyas ve üç yüz altmış evliyadan yardım diler.

Şıralı Bey, Pirnazar Ali'yi yakalayıp getirmek için yola çıkmadan önce Pîr'inden, Hızır ve İsa'dan yardım diler.

Şıralı Bey, Pirnazar serdarın adamlarıyla savaştıktan sonra, Hz. Ali, Hızır ve İlyas'ın dost olup, yardımcı olduklarını söyler.

(T) V208. Peygamberlerin halefleri.

(T) V208.01. Halifeler.

(T) V208.01.1. Hazreti Ali.

Şıralı Bey, Pirnazar serdarın adamlarıyla savaştıktan sonra, Hz. Ali'nin, Hızır ve İlyas'ın kendisinin dostu olduklarını söyler.

Şıralı Bey, çölde kaldığında Hz. Ali gelip, ona Kuşkanat atı ve Almaz kılıcı vererek yardım eder.

Badam anne, "Birçok dertler çekip gelen Şıralı, ona yardım et ya Hz. Ali." diyerek, Hz. Ali'den yardım diler.

Şıralı Bey, Söyün Şah'ın suçlamalarına dayanamaz fakat elleri arkasından bağlı olduğu için kurtuluşu yoktur. "Burada yardım edenim yoktur, senden yardım isterim." diyerek Hz. Ali'den yardım diler.

V233. Ölüm meleği.

Mümin Şah'ın muhafızları ile Şıralı Bey arasındaki mücadelede Şıralı Bey, altı muhafızın başını Almaz kılıcı ile alır. Bu mücadelede muhafızların serdarı, Azrail'in elinden kaçır.

(T) V301. Nikah kıyma. (Abduselam Arvas)

Harazmin, Sülğün kızı kendi sarayına götürüp, nikah kıyıp, düğün töreni yaptı.

Dana molla Şıralı Bey ile Gövher'e nikah kıydı.

Şıralı Bey'in abisi Pıralı Bey de Cemal ile nikahlandı.

(T) V305. Mezar ziyaret etme.

Alım Şah, kendisi öldükten sonra mezarının başına kırk gün boyunca cuma geceleri oğullarının gitmelerini nasihat eder.

Şıralı Bey ile Dana molla, Alım Şah'ın kabrine gittiler, birkaç ayet okuyup gece orada uyudular.

Şıralı, Gövher ve Cemal; Tebriz'e dönerken Alım Şah'ın mezarını ziyaret edip, birkaç ayet okurlar.

3.3.19. Karakter Özellikleri

W10.Nezaket.

Söyün Şah, Şıralı'yı yanına çağırınca yanındaki vezirleri Şıralı'nın nezaketine hayran kalırlar.

W26. Sabır.

Ejderha ile savaşmaya giden Şıralı; Gövher'e, şartları tamamlayıp gelene kadar sabırlı olmasını söyler.

W28. Fedakârlık.

Şıralı Bey, Gövher(aşkı) uğruna "Tatlı canım sana kurban olsun." diyerek canından vazgeçer.

Şıralı Bey "Ey Gövher can, aşk yolunda senin için ölürsem zerre düşünmem." der.

Gövher, Şıralı darağacına asılmak üzereyken babasına seslenerek, "Kastın varsa beni öldür, yârimi azat eyle." der.

W31. İtaat.

Şıralı Bey'in yurduna dönmek istemesine karşın Gövher kız, "Ey beyim, onun için ah çekme, ben senin öldüğün yerde ölü, yaşadığın yerde hayattayım." der.

Cemal kız, “Ey G vher can, senin  ld ğ n yerde ben de  l r m, asıl ayrılıp, kalasım yok.” der.

W32. Cesaret.

 ıralı Bey, M min  ah’ın kırk ki ilik muhafızları ve ordusuyla tek ba ına sava ır.

 ıralı Bey, Ku kanat atına binip, ejderha ile tek ba ına sava ır.

 ıralı Bey, Pirnazar serdarın be  y z atlı adamının kar ısına  ıkar.

S y n  ah ve Gı ık Sarı ordularının hepsini toplayarak Harazmin’e saldırırlar.

Harazmin de a  kurt gibi olup gelenlere tek ba ına cevap verir.

W33. Kahramanlık.

 ıralı Bey, M min  ah’ın muhafızlarıyla girdiğ  m cadelede altısının kellesini alır, diğ rleri ka ar.

M min  ah ve ordusu ile sava an  ıralı Bey; orduyu yenip, M min  ah’ı esir eder.

 ıralı Bey, tek ba ına ejderhanın ba ını kesip g vdesini ikiye b lerek, kahramanlık g sterir.

 ıralı Bey, Pirnazar serdarın adamlarından biri  ne  ıkıp kılı   eker.  ıralı Bey de adamın boynuna kılı  salar. Adamın kafası atın  st nden yere d  er.

Harazmin ile  ıralı Bey, Pirnazar serdarın be  y z atlı adamını yaralayıp dağıtırlar. Bunlardan yetmi  be  atlı ka ıp kurtulur.

Harazmin, darağacının etrafındaki cellatları, S y n  ah’ın korumalarını ve diğ rlerini kılı tan ge irip  ld rd .

Harazmin ile  ıralı Bey, S y n  ah ile Gı ık Sarı’nın ordularını yenilgiye uğratıp; ka an kurtuldu, kalanı tuttular.

 ıralı Bey, Gı ık Sarı’nın boynundan vurup, kafası yere d  er.

W34. Sadakat.

 ıralı Bey, G vher’e gitmek i in M min  ah’tan izin ister. “Tebriz  ehrinden  ıkıp, G vher kızıdan uzakla arak g nl m  ba kasına vermem.” deyip sadakatini g sterir.

G vher,  ıralı Bey’in babası tarafından  ld r lmesinden korkar.  ıralı’dan ba kasına g n l vermeyeceğ ni s yler.

G vher,  ıralı’ya “Babam bana d nyanın sonuna kadar Hz. C rc s’in  ektiğ  i kenceleri g sterse bile senden asla vazge mem.” der.  ıralı da bu s zlere ikna olur.

G vher, “Canım  ıralı, mert ol, cesur ol, cennette kavu uruz. Babam seni  ld rse senden sonraya kalıp bir g n ya ayamam.” der.

Gövher Şıralı'ya “Bana sensiz cennet gerekmez, seninle cehenneme gitmeye razıyım.” der.

W37. Dürüstlük.

Şıralı Bey, Pirnazar'ın ellerini bağlayıp yanına alarak, “Gövher'e söz verdiğim güne ulaşayım.” deyip atını hızlıca sürdü.

Şıralı, Söyün Şah'a şiir söyleyerek, “Benim sözüm iki olmaz, sözümü tutmasam olmaz.” diyerek, verdiği sözü yerine getirmesi gerektiğini belirtir.

W37.0.1. İnsan sözünden asla dönmez.

Şıralı Bey, ilk şartı olan ejderhayı öldürmek için “İnşallah bu şartı bitireceğim.” diye söz verir.

Şıralı Bey, “Ya şartları bitiririm ya da ölürüm.” diyerek sözünden dönmeyeceğini söyler.

Şıralı, Söyün Şah'a şiir söyleyerek, “Benim sözüm iki olmaz, sözümü tutmasam olmaz.” diyerek sözünden dönmeyeceğini söyler.

Şıralı, ayrılıp veda ederken, Söyün Şah'a şiir söyleyip, “Ben gerçek âşığım sözümünden dönmem, dönersem iki gözümünden ayrılalım, ahir zaman oluncaya kadar yüz çevirmem.” der.

W121. Korkaklık.

Bir yandan Harazmin diğer yandan Şıralı'nın saldırılarını Söyün Şah'ın ordusu engelleyemedi. “Kaçan kurtuldu, kalanı tuttular.” Söyün Şah da korkarak, komşu bir yurt vardı, oraya kaçtı.

W167. İnat.

Şıralı Bey'in bırakılması için insanlar arz etti, Badam anne arz etti fakat Söyün Şah, ellerini çözmem, bugün geceye kadar Gövher ile konuşmasına izin veririm, der.

W171. İkiyüzlülük.

Söyün Şah, Şıralı'yı öldürürse halkının kendini suçlayacağını düşünüp, onu ejderha ile savaşıma gönderir.

Söyün Şah, şartları yerine getiren kişiye kızı Gövher'i vereceğini söyler. Fakat dayısı Keymir Han'a, Şıralı şartları yerine getirirse de kızını vermeyeceğini söyler.

W181. Kıskançlık.

Tebriz'e dönerken Gövher'in kalbine bir şüphe düşer. Şıralı'ya şiirle sorar. “Doğruyu söyle, başka yârin var mıdır?” Şıralı şiirle cevap verir. “Benim senden başka sevdiğim yârim yok.” der.

(T) W198. Şüphencilik.

Tebriz’e dönerken bir gün Gövher’in kalbine bir şüphe düşer. “İsfahan gibi şehirden Hövesdar gibi bahçeden ve kırk hizmetçimden ayrılıp, Şıralı’nın arkasına uyup varsam. Onun da benden başka bir yâri varsa” deyip şüpheyeye düşer.

3.3.20. Mizah

X1030.1. Büyük bina.

Gövher kızın bahçesinde (Bağ-ı Hövesdar) beş yüz basamaklı köşk vardır.

X1800. Çeşitli yalanlar ve abartılar.

Şıralı Bey, ağabeyi Nuralı Bey’i babasının mezarına gönderir. Nuralı Bey gitmediği halde varıp geldim ama bir şey görmedim, der.

Şıralı Bey, ağabeyi Pıralı Bey’i babasının mezarına gönderir. Hiçbir olay görmediğini söyleyen Pıralı Bey, mezara gitmeyip, dayısının yanına gider.

Şıralı Bey şiir söyleyerek, “Babamın cesetini bu mezara koydum, ağlayıp göz yaşımı kan akıttım.” der.

Nuralı Bey, kardeşinin geri döndüğüne inanamaz. Müjde getiren Zıyada kel adlı çocuğa, “Ey kel, beni kandırıp kardeşin geldi, dersen; ben senin bin canın olsa da bir canını koymam. Sen kimden işittin? Benim kardeşimin geldiği yalandır.” der.

Pıralı, şiir okuyarak, Şıralı’nın gidip dönmemesine üzüntüsünü anlatırken “Göz yaşımından Tebriz’i sel aldı.” diyerek abartır.

Bir kervan, Tebriz’e gelip, “Şıralı Bey darağacında can verdi.” şeklinde yalan haberini verir.

3.3.21. Çeşitli Motif Grupları

Z10.1. Başlama formülleri.

Bir varmış, bir yokmuş. Eski zamanlarda Tebriz şehrinde Alım Şah denilen bir padişah varmış.

Z10.2. Bitiş formülleri.

“Şıralı Bey, zamanı hoş, keyfi çok olup beş kelime söz söyledi.” deyip şiir söyler.

Şiirin her bölümünün son dizelerinde “... hayalim kalmadı.” ifadeleriyle bitirir.

Z10.3. Geçiş formülleri

Elkıssa, Şıralı Bey konuşmasını bitirdi.

Şimdi söz burada kalsın...

Bunlar bir süre burada kalsın. Haberi Gövher kızdan işitelim.

Elgaraz...

Elkıssa...

Z64. Atasözleri.

Şıralı Bey “Yolun sahibi yolda iyidir.” deyip, Mümin Şah’tan izin ister.

Şıralı Bey, İsfahan’dan ayrılırken insanlara seslenerek, gidilecek yolun uzun olduğu söyleyip, “Uzaklardan yoldaş olmaz” der.

Z71. Formüle dayalı sayılar.

(T) Z71.0.3. Formülistik sayı: 2. (Abdulselam Arvas)

Şıralı Bey, çölde bir tepeye çıkıp, etrafa baktı. Tepenin ileri tarafında bir çadır gördü. Çadırın içinde iki kişinin develerle su çektiğini gördü.

Şıralı Bey, Gövher kıza ülkesine dönmek istediğini belirtir. Şiir söyleyerek, ülkesinin iki yıllık yol(uzaklık) olduğunu söyler.

Z71.1. Formülistik sayı:3.

Alım Şah’ın üç oğlu varmış.

Söyün Şah, kızına dünür gelen kişilere üç şartı olduğunu söyler.

Söyün Şah, Şıralı Bey’e üç şartını yerine getiremezse zindana atacağını söyler.

Mümin Şah’la beş yüz yiğidi(asker) Şıralı Bey’le beraber üç gün yol yürüyüp, dördüncü gün bir pınar başına vardılar.

Gülcemal, Badam anne tarafından şuarsuz hale getirilen Söyün Şah’ın üç gün boyunca uyanma ihtimali olmadığını söyler.

Badam anne, Söyün Şah’ı üç gün baygın bıraktığını söyler.

Şıralı Bey, Pirnazar serdar ile üç gün konuşur.

Gövher, kara görünümlü yerden üç ağacın (darağacı) dikildiğini görüp, hızla yürüyüp gelir.

Harazmin, Şıralı’dan üç aydır haberi olmadığını söyler.

Şıralı Bey, “Ülkemden ve kardeşlerimden ayrılalı üç yıl oldu.” der.

Şıralı, Gövher’e Tebriz’in uzak olmadığını üç günlük yol olduğunu söyler.

Şıralı Bey, “Dertli başım üç ay zindanda tattım.” der.

Z71.1.0.2. Formülistik sayılar: 3 ve katları (örn. 3 defa otuz).

Şıralı Bey, ejderha ile savaşmadan önce üç yüz altmış evliyadan yardım diler.

Z71.1.1. Formül: üç gün ve üç gece.

Şıralı, yolculuğa çıkarken mollası ile üç gün üç gece yol alır.

Z71.2. Formülistik sayı: 4.

Söyün Şah, Gövher kızının yanına kırk hizmetçi verdi. Bu kırk kızdan dördünü, her on kızın başına bir baş seçti.

Mümin Şah'la beş yüz yiğidi(asker) Şıralı Bey'le beraber üç gün yol yürüyüp, dördüncü gün bir pınar başına vardılar.

Büyük bir bahçenin yanında dört köklü gücüm ağacı vardı.

Şıralı'nın darağacından kurtuluşundan sonra Gövher kız, "Yârim tekti, dört kardeş (Şıralı, Harazmin, Pirnazar, Kasım mahkûmbaşı) oldu." der.

Şıralı, Gövher ve Cemal, Mümin Şah'ın yanında kalıp dinlendiler. Dördüncü günün sabahı Şıralı Bey, "Ey Şah'ım! Yol sahibi yolda iyidir." diyerek izin ister.

Z71.3.0.1. Formülistik sayı: 5 ve katları (örn. 50, 500 vb.).

Gövher kız, Bağ-ı Hövesdar'da beş yüz altınlı tahtında oturur.

Mümin Şah, beş yüz yiğidi(asker) ile Şıralı Bey'in yanında yola çıkar.

Gülcemal, ben elçi olarak geldim, deyip beş kelime söz söyledi.

Harasat dağında beş yüz eşkıya görünümlü Arap vardır.

Şıralı Bey, Pirnazar serdarı elli günde İsfahan'a getireceğini, söyler.

Pirnazar serdarın savaş eğitimi almış beş yüz yiğiti (askeri) vardır.

Pirnazar serdarın adamlarıyla Şıralı Bey ve Harazmin savaşı. Beş yüz atlı adamdan yaralanıp, yetmiş beş atlı kaçıp, kurtuldu.

Şıralı Bey, yurdundan ayrılmış beş yıl olduğunu söyler.

Söyün Şah, Şıralı'ya "Gövher kızın bağında bulunan beş yüz basamaklı köşkün üzerinden atınla atlarsan Gövher senin olacak." der.

Z71.4. Formülistik sayı: 6.

Şıralı Bey, Tebriz'den çıkıp, altı ay yol yürüdükten sonra; yedinci ayda büyük bir dağın eteğine vardı.

Şıralı Bey, Mümin Şah'ın kırk muhafızıyla savaşı. Kırk muhafızdan altısı ölür.

Şıralı Bey'in tehdit ettiği, Mümin Şah'ın kapı bekçisi; altı ayak, yedi kol olup, Şah'ın karşısına varır.

Z71.5. Formülistik sayı:7.

Şıralı Bey, yolculuğa devam ederken atı çölde kalır. Yolculuğun devamında yedi gün yedi gece yol yürür.

Şıralı Bey, Tebriz'den çıkıp, altı ay yol yürüdükten sonra; yedinci ayda büyük bir dağın eteğine vardı.

Şıralı Bey, ejderhayı öldürdükten sonra şehre dönerler. Gövher kız babasından izin alıp Şıralı ile bahçede yedi gün yedi gece kalırlar.

Şıralı Bey'in tehdit ettiği, Mümin Şah'ın kapı bekçisi; altı ayak, yedi kol olup, Şah'ın karşısına varır.

Z71.6. Formülistik sayı:9.

Alım Şah'ın en küçük oğlu Şıralı Bey dokuz yaşına vardığında...

Şıralı Bey, Mümin Şah'ın yanından ayrılıp, çölde dokuz ay dokuz gün yol yürüyüp bir tepeye çıkarak etrafına baktı.

Gövher, Şıralı'ya altın bir kapta dokuz farklı yemeği tattırdı.

Şıralı Bey, Söyün Şah'ın huzuruna varıp, sekiz kez eğilip, dokuz kez selamladı.

Şıralı Bey, Pirnazar serdarı yakalamaya giderken at sırtında dokuz gün yol yürüdü.

Z71.7. Formülistik sayı:11.

Alım Şah'ın ortanca oğlu Piralı Bey on bir yaşına vardığında...

Z71.11. Formülistik sayı: 30.

Pirnazar ile Gışık Sarı ve adamları Gövher'in sarayına giderler. Şıralı'nın üzerine yirmi, otuz kişi atılıp, Şıralı'nın ellerini bağlarlar.

Z71.12. Formülistik sayı:40.

Alım Şah, oğullarından kendisi öldükten sonra mezarının başına kırk gün boyunca cuma geceleri gitmelerini ister.

Gövher kızın kırk hizmetçi kızı vardı.

Hemedan şehri padişahı Mümin Şah'ın kırk tane muhafızı vardır.

Söyün Şah, kırk atlısının başına bir vezirini görevlendirip Şıralı'ya karşı gönderir.

Şıralı Bey, ejderha ile savaşırken kırk kez tepeden aşağı indi.

Pırak şehrinin padişahı Keymir Han ve oğlu yanlarına kırk adam asker alıp Söyün Şah'ın kalesinin kapısına geldi.

Dört kardeş (Şıralı, Harazmin, Pirnazar, Kasım mahkûmbaşı) bir araya gelerek, Bağ-ı Hövesdar' a varırlar. Burada kırk gün dururlar.

Şıralı'nın çölde ayağının şişip kaldığı, Hz. Ali'nin Kuşkanat'ı verdiği yere geldiklerinde; Şıralı şiir okuyup, "Rüyamda kırk erenler ellerinden şarap verdi." der.

(T) Z71.12.0.1. Formülistik sayı:40 gün 40 gece düğün. (Ali B. Alptekin)

Nuralı Bey, Şıralı ile Gövher'e kırk gün kırk gece düğün yapar.

Z71.13. Formülistik sayı: 60.

Nuralı Bey, Şıralı ile Gövher ve Piralı ile Cemal'ın düğünlerinde altmış gece gündüz ziyafet verir.

Z71.16.1. Formülistik sayı: 8.

Gövher ile Şıralı bahçede yedi gün yedi gece kaldılar. Sekizinci günün sabahı Söyün Şah bir adam gönderip, adama Şıralı'yı getirmesini söyler.

Şıralı Bey, Söyün Şah'ın huzuruna varıp, sekiz kez eğilip, dokuz kez selamladı.

Z71.16.2. Formülistik sayı: 10.

Söyün Şah'ın kızı on yaşlarına geldiğinde bahçe büyür, cennet gibi bir bahçeye dönüşür.

Şıralı Bey, Pirnazar serdari yakalamaya giderken at sırtında dokuz gün yol yürüyüp, onuncu gün sabahı erken saatlerinde önüne bir grup kız çıkar.

Z71.16.10. Formülistik sayı:14.

Alım Şah'ın en büyük oğlu Nuralı Bey on dört yaşına vardığında...

Şıralı Bey, Gövher'e ulaşmak için on dört yaşında Tebriz'den ayrılır.

Z71.16.16. Formülistik sayı: 56.

Mümin Şah ile Şıralı Bey, dost olduktan sonra elli altı gün beraber baba-oğul gibi konuşup, oturup, dinlendiler.

(T) Z71.16. 19. Formülistik sayı: 100.(Abdulselam Arvas)

Mümin Şah'ın ordusu Şıralı Bey'le savaşırken Mümin Şah, arkasına dönüp baktığında ordusundan yüz askerin kaldığını görür.

(T) Z71.16.26. Formülistik sayı:20.

Pirnazar ile Gışık Sarı ve adamları Gövher'in sarayına giderler. Şıralı'nın üzerine yirmi, otuz kişi atılıp, Şıralı'nın ellerini bağlarlar.

Mümin Şah, Gövher'i almak için Söyün Şah'ın üstüne yirmi defa gider fakat her seferinde yenilir.

Pıralı ile Cemalı nikahlandı. Nuralı Bey, "Yine yirmi gece-gündüz düğün var." deyip ilan etti.

Z72.2. Yedi yıl, yedi ay, yedi gün.

Şıralı Bey, Tebriz'den çıkıp yedi aydır Gövher can için geldiğini söyler.

Z141. Sembolik renk: kırmızı.

Şıralı Bey, ejderha ile savaşmaya gidip o alanı kan kırmızı yapacağını, söyler.

Şıralı Bey, Söyün Şah'ın ordusuyla savaşıırken, “Bir yandan Harazmin diğer yandan ben, meydanı kırmızı kanla doldurduk.” der.

Şıralı Bey, Mümin Şah'ın kapı bekçisini, kırmızı kanını dökerim, diyerek tehdit eder.

Şıralı Bey, şiir okuyup “Kırmızı gülüm (Gövher), gün geçtikçe sevincim artar.” der.

Z143. Sembolik renk: kara(siyah).

O vakit kible taraftan bir kara(siyah) atlı, yeşil asalı adam gelip, Şıralı Bey'in başını yerden kaldırdı.

Şıralı Bey, az yürüdü, çok yürüdü ve kara(siyah) bir çeşmeye rastladı.

Gövher kız, Şıralı Bey gittikten sonra kara(siyah) giyip, yas tutup, ağlayıp oturdu.

Gövher hizmetçileriyle birlikte kara giyip, saçlarını çözüp, şafaktan önce babasının sarayına yürüdü.

Gövher, Şıralı'nın izinden kara giyinip, yüzünü yırtıp, saçlarını yayıp geldi.

Gövher, kara görünümlü yerden üç ağacın (darağacı) dikildiğini görüp, hızla yürüyüp gelir.

Harazmin dağa seslenip “Senin kadar büyük bir dağ dünyada yoktur, kara toprağı yaratan Hak'tır.” der.

Tebriz'e dönerken Gövher'in kederlendiğini gören Şıralı Bey, şiir söyleyerek, “Kara (Siyah) gözü ağlatma, sevgilim, sana ne oldu?” der.

Z144. Sembolik renk: mavi.

O anda günün doğduğu taraftan mavi kuyruklu bir geyik gibi oynayan at çıktı.

Z145. Sembolik renk: yeşil.

Şıralı Bey'in rüyasında kahverengi elbiseli, yeşil asalı aksakallı bir adam gelir.

O vakit kible taraftan bir kara(siyah) atlı, yeşil asalı adam gelip, Şıralı Bey'in başını yerden kaldırdı.

Gövher'in rüyasında kahverengi kaftanlı, yeşil asalı bir adam yanına gelir.

Z146. Sembolik renk: kahverengi.

Şıralı Bey'in rüyasına kahverengi elbiseli, yeşil asalı aksakallı bir adam gelir.

Gövher kız, hizmetçileriyle birlikte eğlenip, sarhoş olup, uyuyup kalır. Rüyasında kahverengi kaftanlı, yeşil asalı bir adam yanına gelir.

(T) Z201. En küçük kardeş kahramandır.

Şıralı Bey, üç kardeş içinde en küçüğüdür.

Z211. Korkusuz kimseler.

Şıralı Bey, tek başına Mümin Şah ve ordusuyla korkusuzca savaşır.

Şıralı Bey, G vher'e kavuşmak için  l mden korkmadığını s yler.

Z251.  ocuk kahraman.

Alım Şah'ın en k    k o lu Şıralı Bey dokuz yaşına geldiğinde Alım Şah ağır hastalığa yakalanır. Tahtını k    k o lu Şıralı Bey'e bıraktığını vasiyet eder.

Z293. Kahramanın d n    .

Şıralı Bey, G vher kıza kavuştu ktan sonra Cemalı'yı da yanlarına alarak kendi yurduna (Tebriz) d ner.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

4. “KASIM OĞLAN” İLE “GÖVHER KIZ VE ŞİRALI BEY” DESTANLARININ MUKAYESESİ

Destanlar, bir milletin ortak değerlerini barındırıp koruyan eserlerdir. Nitekim bu konu hakkında Özkul Çobanoğlu şunları ifade etmektedir:

“Türk dünyası içinde bulunan Türk boylarının uzun yıllar farklı sebeplerden ayrı kalmalarına rağmen kültürel ortaklıklarının devam ettiği görülmektedir. Dil, tarih, coğrafya olarak birbirlerinden uzak oldukları dönemler de bile sözlü ürünler içinde yer alan epik destanların motif, kahraman ve epizot gibi özellikleri yönünden müşterekleri bulunmaktadır” (Çobanoğlu 2020, s. 431).

Türk boyları her ne kadar farklı coğrafyalarda uzun yıllar yaşamış olsalar da sözlü kültür varlıkları içindeki ortaklıkları devam etmiştir. Motifleri başta olmak üzere zengin bir anlatıya sahip olan destanlar, benzer özellikleri yönüyle kültürel miras içinde yer almaktadır. Çobanoğlu (2020, s. 432), Türk boylarının uzun yıllar Çin, Hint, Roma, Arap, İbranî, Asuri ve Fars medeniyetleriyle iletişim ve etkileşim halinde olduğunu belirtir. Aynı bilim adamı Türk topluluklarının ortak düşünce ve müştereklerinin oluşmasındaki sebebin epik destan geleneği olduğunu belirtmektedir.

Anlatılarda görülen müştereklerin nedenlerinden biri de Türk topluluklarının ortak bir tarihi geçmişe sahip olmasıdır. “Türk halklarının atalarının aynı olduğu noktası, aslında asırlarca birbirinden ayrı kalan Türk topluluklarının ortak bir tarih bilincini asla unutmadığını gösteren mühim bir delildir” (Arvas, 2012, s. 332).

4.1. İKİ DESTANIN MOTİFLERİNDE BULUNAN BENZERLİKLER

B. Mametyazov, Türkmen edebiyatı ve folklorunda bulunan destanların birbirlerine benzediklerini belirtir (Mametyazov, 1998, s. 41). Destanlardaki benzerlikleri sağlayan temel unsurun destan motifleri olduğu söylenebilir. “Kasım Oğlan” destanı ile “Gövher Kız ve Şıralı Bey” destanları arasındaki motif benzerliklerinin olması Mametyazov’un ileri sürdüğü düşüncayı destekler niteliktedir.

Bu başlık altında hayvan motiflerinden kuş motifi; sihir motiflerinden sihirli sıvı, sihirli çeşme, sihirli ağaç; olağanüstü motiflerden hayvanla konuşma, gerçekçi rüya; imtihan motiflerinden şiirle tanıma, işaretlerle tanıma; aldatma motiflerinden kılık değiştirme, yalan yoluyla aldatma; toplum motiflerinden kral, harikulade güzel prensesler; evlilik motiflerinden ekzogami, düğün töreni; dini motiflerden dua, hıızır, nikah kıyma; karakter motiflerinden fedakarlık, cesaret, kahramanlık; formülistik motiflerden sayı ve renk motifleri olmak üzeri belli başlı motifler incelenecektir.

4.1.1. Hayvan Motifleri

Çok eski devirlerden beri bozkırda her türlü hayvanla karşılaşmış Türk toplulukları hayvanlar üzerinde oldukça derin bilgilere sahiptir ve bunun sonucu olarak hayvan motifleri Türklerde çeşitlidir (Çay, 1990, s. 13 akt. Arvas, 2012, s. 336). Farklı coğrafyalarda hüküm sürmüş Türk toplumu çeşitli hayvanları kendi ihtiyaçları için kullanmış ve etkileşim halinde olmuştur. Günlük yaşamda insanlar ile hayvanlar arasındaki etkileşim toplumun folklorik eserlerinde de kendini göstermiştir. Çalışmada yer alan destan metinlerinde belirlenen kuş motifi ve türleri bu bölümde incelenecektir.

Kuş Motifi: Kuşlar farklı kültürlerde farklı isimlerle yer alsa da özünde birbirinden türemiş fantastik hayvanlardır. Bunlar İran mitolojisinde Simurg, Arap-islam medeniyetinde Anka veya Zümrüdüanka, Türk kültüründe ise Karakuş olarak nitelendirilir (Çoruhlu, 2017, s. 200). “Kasım Oğlan” destanında Simurg, dev-perinin nehrinden ab-ı hayat suyunu getirerek şehri Zernigar’ın padişahının iyileşmesi ve Kasım’ın kurtulmasını sağlar. Melike’ye ulaşmak isteyen Kasım’ın yolculuğunda yoldaşı ve bineği olur. Fantastik yapıya sahip Simurg, kahramanın yardımcısı, kurtarıcısı olarak görülmektedir.

“Devlet kuşu olarak kabul edilen Hüma’nın Yakutlarda Umay ya da İmı adıyla talih kuşunun ismi olarak geçtiği anlatılır. Bu kuşun Anka ya da Zümrüdüanka ile ilişkisi vardır” (Çoruhlu, 2017, s. 201). “Devlet kuşu, kimin başına konuyorsa, o kişi devlet ve ikbal buluyor, hakan oluyor.” (Ögel, 2002, s. 559). “Gövher Kız ve Şıralı Bey” destanında Alım Şah’ın ölümünden sonra oğulları arasında tahta çıkacak kişinin

seçiminde devlet kuşu uçurulur. Kuş, Şıralı Bey'in başına konar. Bu şekilde tahta çıkacak şah (hakan) belirlenir.

Görüldüğü üzere iki destan metninde de Simurg veya Devlet (Hüma) kuşları bulunmakta ve böylece destanlar ortak kuş motiflerini içerisinde barındırmaktadır.

4.1.2. Sihir Motifleri

Sihirli Sıvı Motifi: Eliade, suyun ilk örneğinin “hayat suyu” olduğunu belirtir. “Kozmogoni simgesi ve tüm tohumların taşıyıcısı olan su, büyüsel bir maddedir ve her derde devadır; iyileştirir, gençleştirir ve yaşamı sonsuz kılar” (Eliade, 2003, s. 200). Ögel, hayat suyunun çeşitleri olduğunu; bazı anlatılarda ölüleri ve hastaları iyileştirdiğini, bazılarında ise ihtiyarları gençleştirdiğini belirtir (Ögel, 2014, s. 121).

Ölümsüzlük suyu olarak bilinen hayat suyu (âb-ı hayat) “Kasım Oğlan” destanında padişahın iyileşmesini ve yaşlı Baba'nın gençleşmesini sağlar. “Gövher Kız ve Şıralı Bey” destanında ise Şıralı Bey ile ejderhanın mücadelesinde Gövher kız bayılır. Şıralı Bey cebinden çıkardığı dermanı (sihirli sıvı) Gövher kızın üzerine serper. Bu sıvının tesiriyle Gövher kız uyanır, kendine gelir.

Sihirli Çeşme Motifi: Ögel, eski Türklerde yer ve suların mukaddes olduğunu, yerden kaynayan suların da böyle kabul edilmesi gerektiğini belirtir (Ögel, 2002, s. 357). Çeşme/pınar, Anadolu'da insanların içecek su almak için kullandıkları yerlerdir. Genel olarak çevreleri ağaçlar veya çalılıklarla kaplı, oturma, sohbet ve karşılaşma yeri olarak da kabul edilir (Ögel, 2002, s. 359). Dede Korkut'ta Beyrek, evlerinin önündeki büyük ağacın dibindeki pınardan su almaya gelen küçük kız kardeşi ile karşılaşır. Beyrek'in şiirle sorduğu “...Soğuk soğuk sularını sorar olsam içme kimin...” sorusuna kardeşi şiirle cevap verir. “...Ağabeyim Beyreğin içmesi idi / Ağabeyim Beyrek gideli içenim yok...” der (Ergin, 2019, ss. 85-86).

“Kasım Oğlan” destanında Yaşlı Baba ile Kasım çeşme başında karşılaşırlar. Burada sohbet edip, Simurg kuşu yakalamanın planını yaparlar. Çeşmeden akan suyun çukur yerde biriktiği bu yer, aynı zamanda Simurg kuşun su içmek için geldiği yerdir. Bu motif “Gövher Kız ve Şıralı Bey” destanında Gövher kız ile Şıralı Bey, Harazmin ile

Pirnazarı yolcu ettikleri, bulundukları yerin kible tarafında çınarlı çeşme denilen yer olarak karşımıza çıkar.

Sihirli Ağaç Motifi: Anadolu’da çınar ağacı ile ilgili algıda geçmiş kültür ve dinlerin etkisi görülmektedir. Bir “ulu ağaç” olan çınar ağacı da Dede Korkut’un ifadesiyle “kaba ağaç” olarak kabul edilmiştir (Ögel, 2002, s. 477). Dede Korkut’ta “...Yerli kara dağların yıkılmasın. / Gölgeyi büyük ağacın kesilmesin...” (Ergin, 2019, s. 36) soylamaları da Türklerde ağacın ne denli önemli olduğunu göstermektedir.

“Kasım Oğlan” destanında, Kasım yolculuğunda iki çınar ağacına rastlar. Çınar ağacı üstünde bulunan papağanlardan biri çınar ağacından üç yaprak alıp çiğneyerek ayağının altına sürerse kırk gün hiç dinlenmeden acıkıp susamadan yol gidebileceğini belirtir. Diğer çınar ağacında bulunan papağan da çınar ağacından üç yaprak alıp yerse; bin günlük yolu bir günde hiç acıkmadan, susamadan gidebileceğini; önüne çıkan nehir, göl gibi suların üzerinden hiç batmadan geçebileceğini belirtir.

“Gövher Kız ve Şıralı Bey” destanında Şıralı Bey ile Gövher kızın görüşüp konuştukları dağın üstünde büyük, ulu bir gücüm ağacı vardır. Harazmin, Şıralı Bey’den haber almak için bu ağacın altında uykuya dalar. Destanlarda kaba ağaç olarak kabul edilen çınar ağacı ile gücüm ağacı taşıdıkları anlam özellikleri yönüyle benzerlik göstermektedir.

Her iki destanda sihir yönüyle zengin bir motif yapısına sahiptir. Sihirli sıvı, sihirli çeşme, sihirli ağaç destanlardaki müşterekler açısından benzerlikleri ortaya koymaktadır.

4.1.3. Olağanüstü Motifler

Hayvanla Konuşma Motifi: Hayvanla konuşma motifine (T)F989.25. motif numarasını Abdulsalam Arvas vermiştir. “Dede Korkut” destanında, Salur Kazan’ın

rüyadan sonra gelip harap olmuş yurdunu görünce kurtla, kara köpekle konuştuğunu belirtir (Arvas, 2012, s. 66).

“Kasım Oğlan” destanında Kasım, kitapta gördüğü kızın resmini Simurg kuşa gösterir, kızın nerede olduğunu sorar. Simurg kuş, Yemen şehrinin padişahının kızı olduğunu söyler. “Gövher Kız ve Şıralı Bey” destanında ise Kuşkanat atın Şıralı Bey’i dağlardan, taşlardan, çöllerden geçirip; uzun yolları kısa zamanda götürebildiğini gören Şıralı Bey, Kuşkanat ata şiir okur.

Gerçekçi Rüya Motifi: Bahaeddin Ögel (2002, s. 571), rüya ve rüya yorumlarının bütün insanlığın fikri geçmişinde önemli bir yeri olduğunu belirtir. Özellikle rüya yorumlarının geçmişten ve Türk toplumunun derinliklerinden gelen inanış ve an’anelere göre kalıplaşıp sınırlandığını belirtir. H. İ. Şahin, “Türkmen destanlarında rüyalar, kahramanları veya yakınlarını bilgilendirmek için kullanılan motiflerin başında gelir” (Şahin, 2011, s. 350). Destanlarda rüya motifi geleceğin önceden bilinmesi şeklinde karşımıza çıkar.

“Kasım Oğlan” destanında Melike, âşık olacağı genci (Kasım) önceden rüyasında görür. “Gövher Kız ve Şıralı Bey” destanında Şıralı Bey, rüyasında kahverengi elbiseli yeşil asalı bir adam görür. Bu adam rüyada Şıralı Bey’e evleneceği kızı (Gövher) gösterir. İsfahan şehrinde Bağ-ı Hövesdar adındaki bahçede olduğunu söyler. Destanın başka bir yerinde Harazmin gücüm ağacının altında uyurken rüyasında Şıralı’nın elleri arkasından bağlanmış olarak darağacında asılı olduğunu görür. Destanlarda rüya gelecekle ilgili ipucu vermesi yönünden önemli görülmektedir.

“Kasım Oğlan” destanında kahramanın kuşla konuşması, “Gövher Kız ve Şıralı Bey” destanında kahramanın atıyla konuşup ondan bilgi alması; gerçekçi rüyaların görülmesi her iki destanın olağanüstü motifleri barındırdığını göstermektedir.

4.1.4. Testler (İmtihan) Motifi

Şiirle Tanıma Motifi: Şiirle tanıma motifine (T)H148. motif numarasını Ali Berat Alptekin vermiştir. Bu motif destanlarda, karşılaşan kişilerin birbirlerini tanımaları için söyledikleri şiirler şeklinde karşımıza çıkmaktadır. “Kasım Oğlan” destanında yaşlı Baba, Simurg kuşu yakalamak için dağdaki çeşmenin başında beklerken Kasım’la karşılaştıklarında şiirle tanışır. “Gövher Kız ve Şıralı Bey” destanında Harazmin, Şıralı Bey’in yanına sazını alıp varır. Karşılıklı şiir söyleşerek tanışır. Mümin Şah ile Şıralı Bey de şiir söyleyerek tanışır.

İşaretlerle Tanıma Motifi: Destanlarda bu motif, hatırlanma, anımsanma ve sonucun anlaşılması şeklinde karşımıza çıkmaktadır. “Gövher Kız ve Şıralı Bey” destanında Şıralı Bey, rüyasında Gövher’le tanıştığı yer olan gülün dibini görünce, buranın aynı yer olduğunu hatırlar. Şıralı Bey arkasından gelen toz bulutunu görünce Mümin Şah’ın ordusunun peşinden geldiğini anlar. “Kasım Oğlan” destanında Hurşit Şah, gelen seslerden Katran Şah’ın ordusunun yaklaştığını anlar.

4.1.5. Aldatma Motifi

Kılık Değiştirme Motifi: “Kılık değiştirme, geleneksel anlatılarda kahramanların kimliklerini gizlemek için başvurdukları yöntemlerden birisidir” (Şahin, 2011, s. 338). “Kasım Oğlan” destanında Kasım, yaşlı Baba’nın saçını, sakalını ve kaşlarını siyah renge boyayarak onun tanınmaması sağlar. “Gövher Kız ve Şıralı Bey” destanında Gövher kız ve hizmetçileri erkek elbisesi giyerek kılık değiştirirler.

Yalan Yoluyla Aldatma Motifi: Yalan yoluyla aldatma motifine her iki destanda da rastlanmaktadır. “Kasım Oğlan” destanında Kasım, Hz. Pukman’ın (Lokman) neslinden geldiğini söyleyip, şehir-i Zernigar’ın padişahını iyileştirmeye geldiğini söyleyerek padişahın nöbetçilerini aldatır. “Gövher Kız ve Şıralı Bey” destanında Nuralı ve Pıralı Bey’ler babaları Alım Şah ‘ın mezarına ziyarete gitmemelerine rağmen gittiklerini söyleyerek Şıralı Bey’i yalan yoluyla aldatırlar.

Destanlarda aldatma motifi, tanınmamak adına kılık değiştirme ve yalan söyleyerek kandırma şeklinde ortak motif olarak görülmektedir.

4.1.6. Toplum (Cemiyet) Motifi

Kral Motifi: Destanlardaki ortak motiflerden biri de kral (hakan, şah, padişah) motifidir. “Hakanlar, ‘Tanrı yarlıkadığı için’, hakan olmuştur. Aynı zamanda hakanlar, ‘ülüglü’, yani(kısmetli) kimselerdi (Ögel, 2002, s. 583). “Kasım Oğlan” destanında Hurşit Şah, Yemen şehrinin padişahıdır. Başka bir şehrin padişahı da Katran Şah’tır. Yedi yıldır hasta olan padişah da şehir-i Zernigar’ın padişahıdır. “Gövher Kız ve Şıralı Bey” destanında Alım Şah, Tebriz şehrinin; Söyün Şah, İsfahan şehrinin; Mümin Şah, Hemedan şehrinin; Keymir Han, Pırak şehrinin; Perde Han, Risalık şehrinin padişahı (Han)’dır.

Harikulâde güzel prensesler: Destanlarda güzellikleri uzun uzun anlatılan prensesler (padişahın kızı), kahramanın âşık olduğu kişilerdir. Bu motife (T)P42 motif numarasını Abdulsalam Arvas vermiştir. “Kasım Oğlan” destanında Hurşit Şah’ın kızı Melike’ nin güzelliği “Ay deseniz ağzı var; gün deseniz gözü var. Su içse çenesinden, yiyecek yese karnından görünür. Badem göz kapağı, fıstık dudak, ince belli” şeklinde anlatılır. “Gövher Kız ve Şıralı Bey” destanında Gövher’in güzelliği aydan da öte, uzun boylu, ince belli, kara gözlü, tatlı dilli, badem gözlü, ince dudaklı olarak anlatılır.

4.1.7. Evlilik (Cinsiyet) Motifi

Ekzogami: Grup dışından yapılan evlilik olarak bilinen ekzogami konusunda Freud, McLennan düşüncesini şu şekilde belirtir: “Eski çağlarda erkekler, genellikle karılarını başka bir gruptan alırdı ve kendi gruplarından bir kadınla evlilik alışılmadık olduğu için yakışsız kabul edilirdi (Freud, 1999, s.184 akt. Arvas, 2019, s.97). Arvas, günümüz de bile Kırgızlar arasında yedi babaya kadar ataları bir olan gençlerin birbirleriyle evlenmediklerini belirtir (Arvas, 2019, s. 97).

“Kasım Oğlan” destanında Kasım, Rum ülkesinden çıkıp Yemen padişahının kızı Melike ile evlenir. “Gövher Kız ve Şıralı Bey” destanında Tebriz’de yaşayan Şıralı Bey, İsfahan’da yaşayan Gövher’le evlenir.

Düğün töreni: “Türkmen destanlarında yer alan toyların büyük çoğunluğu evlilik vesilesiyle düzenlenen toylardır” (Şahin, 2011, s. 327). Destanlarda evlilik toyunda yemekler verilip, ziyafetler düzenlenir. “Kasım Oğlan” destanında Katran Şah’ın ordusunu yenilgiye uğratarak zaferle dönen Kasım ile kızı Melike’nin düğün toyunu Hurşit Şah yapar. “Gövher Kız ve Şıralı Bey” destanında Şıralı ile Gövher’in düğün toyunda kırk gün kırk gece ziyafetler verilir. Nuralı Bey, kardeşleri Şıralı ve Piralı beylerin düğün toylarında toplam altmış gece-gündüz ziyafet verir.

4.1.8. Dini Motifler

Dua Motifi: Şahin, Türkmen destanlarında duaya “pata”, hayır duaya da “ak pata” denildiğini belirtir (Şahin, 2011, s. 379). Destanlarda kahraman zor durumda kaldığında ya da istek ve arzularının gerçekleşmesi için inandığı kişi veya güçlere dua eder. Ayrıca destanlarda aşıkların birbirlerine kavuşması için de dua edildiği görülmektedir. “Kasım Oğlan” destanında Kâzim, oğlu Kasım’ın ata binebildiğini görünce Allah’a dua eder. Kâzim erenlerin duasıyla yirmi günlük yolu bir günde gider. “Gövher Kız ve Şıralı Bey” destanında Hz. Ali çölde Şıralı Bey’in yanından ayrılırken, onun muradına ermesi için dua eder. Gövher kızın rüyasında gördüğü kahverengi elbiseli, yeşil asalı adam Şıralı Bey ile Gövher’in muradına ermesi için dua eder.

Hızır Motifi: Ögel, eski Türk Kocalarının isim değiştirerek Hızır şeklinde tanıtıldığını; Türk edebiyatı ile kent kültürlerinde Hızır’ın İslamiyet anlayışıyla devam ettiğini belirtir (Ögel, 2002, s. 89). Türklerde ve İslamiyet’te Hızır’ın en belirgin özelliği, insanlara ve muhtaçlara yardım etmesidir (Ögel, 2002, s. 93). Destanlarda Hızır’ın hiç beklenmedik zaman ve mekanlarda ortaya çıkarak ihtiyaç sahibi insanlara yardım ettiği görülmektedir.

“Kasım Oğlan” destanında Kâzim kırk günlük yolun sonunda bayılıp düşer. Hızır peygamber gelerek şarap(içecek) verir. Kâzim iyileşerek ayağa kalkar. “Gövher Kız ve Şıralı Bey” destanında Şıralı Bey, ejderha ile savaşmadan önce Hızır’dan yardım ister. Şıralı Bey, Pirnazar’ı yakalayıp getirmek için yola çıkarken Hızır’dan yardım diler.

Nikah Kıyma Motifi: Destanlarda İslamiyet'in etkisinin görüldüğü motiflerden biri de nikah kıyma motifidir. Bu motifi (T)V301 motif numarasıyla Abdulselam Arvas numaralandırmış. Nikah kıyma, düğün merasimi öncesi yapılması gereken inançlar çerçevesinde gerçekleşen bir ritüeldir. Kanaatimizce bu motife V. Din motif alt başlığı altında numara verilmesinin sebebi; evlilik motifinden çok inanç sistemiyle ilgili bir motif olmasıdır.

“Kasım Oğlan” destanında Hurşit Şah, Melike ile Kasım'ın nikahını kıyıp yedi gün yedi gece düğün toyunun yapılmasını emreder. Şehr-i Zernigar'ın padişahı mollaları çağırıp, kızı ile yaşlı Baba'nın nikahlarını kıymalarını ister. “Gövher Kız ve Şıralı Bey” destanında Şıralı Bey ile Gövher'in nikahlarını Dana molla kıyar. Sülgün kızı kendi sarayına götüren Harazmin, nikah kıyıp, düğün yapar.

4.1.9. Karakter Motifleri

Destanlarda karakterlerin ortak özellikleri; fedakârlık, cesaret, kahramanlık olarak belirtilebilir. Bu özellikler destan kahramanının yanı sıra bazı yardımcı karakterlerin de özellikleri olarak görülmektedir. Şıralı Bey'in Pirnazar serdarın beş yüz atlı askeriyle mücadelesinde yardımcı karakter olan Harazmin, askerleri dağıtarak kahramanlık göstermiştir.

Fedakârlık: “Kasım Oğlan” destanında Kasım, Simurg kuşun bırakılması için kendisinin tutsak olmasına razı olur. “Gövher Kız ve Şıralı Bey” destanında Şıralı Bey, darağacına asılmak üzereyken aşkı (Gövher) uğruna canından vazgeçtiğini belirtir. Gövher kız da aşkının (Şıralı) asılmasına dayanamaz. Babası Söyün Şah'a seslenerek, Şıralı'nın yerine kendisinin asılmasını ister.

Cesaret: “Kasım Oğlan” destanında Hurşit Şah, Katran Şah'ın ordusuyla savaştıracak komutan arar. İstekli komutan çıkmayınca Kasım Katran Şah'ın ordusuyla savaşabileceğini söyler. “Gövher Kız ve Şıralı Bey” destanında Şıralı Bey, Mümin Şah'ın kırk kişilik ordusuyla tek başına savaşır. Şıralı Bey'in ejderha ile mücadelesinde ise Şıralı Bey, Kuşkanat atına binerek ejderha ile tek başına mücadele eder.

Kahramanlık: “Kasım Oğlan” destanında Kasım, Katran Şah’ın ordusunu yenilgiye uğratarak kahramanlık gösterir. “Gövher Kız ve Şıralı Bey” destanında Mümin Şah’ın ordusuyla savaşıp Şıralı Bey, orduyu yenilgiye uğratarak Mümin Şah’ı esir eder. Şıralı Bey, ejderha ile mücadelesinde ise ejderhanın başını keserek, gövdesini ikiye bölüp kahramanlık gösterir. Şıralı Bey, darağacına asılmak üzereyken Harazmin yetiştirerek korumaları kılıçtan geçirip Şıralı Bey’i kurtarır.

4.1.10. Formülistik Motifler

Formüle dayalı motifler her iki destanda da oldukça fazla görülmektedir. Başlama, bitiş ve geçiş formüllerinin yanı sıra sayılara dayalı formüller ve renk formülleri yer almaktadır. 2,3,5,7,9,40,10,14,100 ve 20 sayıları ile ilgili formülleri sıralayabiliriz.

Sayı Motifleri: Sayı motiflerinden 2,3,5,7,9,40,10,14,100 ve 20 sayıları ile ilgili motiflerin ortak motif oldukları görülmektedir. “Türk -İslam edebiyatının pek çok eserinde kırk sayısının simgeselliğine dayanılır” (Çoruhlu, 2017, s. 277). Özellikle üç ve kırk sayıları destanlarda sıkça tekrarlanan motiflerdir. Bunun sebebi kanaatimizce İslamiyet’in Türk kültürü üzerindeki tesiridir.

“Kasım Oğlan” destanında; Kâzım, kırk erenle üç gün gezer. Hz. Ali, Kâzım’ın doğacak oğlunun üç özelliği olduğunu söyler. Kasım, çınar ağacından üç yaprak alıp çiğneyerek yutar. Kâzım’ın yedi yıldır çocuğu olmaz. Şehr-i Zernigar’ın padişahı yedi yıldan beri hastadır. Kasım ile Melike’nin yedi gün yedi gece toy düğünü olur. Kâzım hanımından kırk gün mühlet ister. Kasım Rum şehrinin padişahı tarafından kırk yiğide baş tayin edilir. Kasım, kefil olduğu Simurg kuşa kırk gün mühlet verir. Şehr-i Zernigar’ın padişahı hastalığından kurtulunca kırk gün toy verir.

“Gövher Kız ve Şıralı Bey” destanında; Söyün Şah, kızı Gövher’e dünür gelen kişilere üç şartı olduğunu söyler. Badam anne, Söyün Şah’ı üç gün baygın bıraktığını söyler. Gövher, kara görümlü yerden üç ağacın(darağacı) yükseldiğini görür. Şıralı, Tebriz’in üç günlük yol olduğunu söyler. Gövher kız babasından izin alıp Şıralı ile bahçede yedi gün yedi gece kalır. Mümin Şah’ın kırk muhafızı vardır. Şıralı

Bey, rüyasında kırk erenlerin kendisine şarap verdiklerini söyler. Alım Şah öldükten sonra, mezarının başına kırk gün boyunca oğullarının gelip ziyaret etmelerini söyler.

Renk Motifleri: Renklerle ilgili kırmızı ve kara(siyah) renkler ortak motiflerdir. Renklerin üstlendikleri ya da temsil ettikleri bazı anlamlar vardır. Çoruhlu, kırmızı rengi güneşin ve savaş tanrılarının rengi olarak tarif eder. Ayrıca “eril hareket ilkesini, ateşi, hükümdarlığı, aşkı, hazzı, gelin ve evlilikle ilgili birtakım hususları ifade ettiğini” (Çoruhlu, 2017, s.258) belirtir.

Siyah renk de “ezeli karanlık, boşluk, ölüm karanlığı, tahribat, üzüntü, büyü, kötülük ya da ölümle ilgili mitlerde yer alan tanrılar ...” (Çoruhlu, 2017, s. 256) gibi birden fazla anlamı temsil etmektedir. Yaşar Çoruhlu (2017, s. 257), siyah rengin Türk dünyasında yaygın olarak ölüm ve ölümden hissedilen yasın ifadesi olduğunu belirtir. H. İ. Şahin, ölen kahramanın arkasından siyah(kara) giyip ağlamanın eski Türklerin yas gelenekleriyle benzerlik gösterdiğini ifade eder (Şahin, 2011, s. 334).

“Kasım Oğlan” destanında Kasım, yaşlı Baba’nın tanınmaması için yüzünü, boynunu ve görünen yerlerini kızıl(kırmızı) renkle; saçını, sakalını da kara(siyah) renge boyar. “Gövher Kız ve Şıralı Bey” destanında Şıralı Bey, Harazmin ile Söyün Şah’ın ordusuyla savaşırken meydana kırmızı kanla doldurduklarını söyler. Gövher kız, Şıralı Bey gittikten sonra kara(siyah) giyip, yas tutup, ağlayıp oturur. Gövher, kara giyinip, yüzünü yırtıp, saçlarını yayıp Şıralı’nın izinden gelir.

4.2. İKİ DESTANIN MOTİFLERİNDE BULUNAN FARKLILIKLAR

Türk halkları arasında görülen ortaklıklar diğer sözlü geleneklerde olduğu gibi destanlarda da kendini göstermektedir. Bütün müştereklere rağmen farklılıkların da olduğunu K. Reichl şu şekilde belirtmektedir: “Türk boylarının destanî şiiri, çeşitli Türk gelenekleri arasındaki benzerlikleri bilmemizi sağlayan uygun bir özetdir; fakat onlar arasındaki farklılıkları göremeyecek kadar bizi körleştirmemelidir” (Reichl, 2017, s. 149).

4.2.1. Mitolojik Motifler

Mitolojik motif olarak insanların canını alan melek motifine (T)A42.3. numarasını Abdulselam Arvas vermiştir. Bu motif farklı inanışlarda ölüm meleği olarak kabul edilen Azrail meleği için söylenen bir ifadedir. “Gövher Kız ve Şıralı Bey” destanında Şıralı Bey, Mümin Şah’ın muhafızlarıyla mücadelesinde Almaz kılıcı ile muhafızlardan altısının başını alır. Muhafızların serdarı kaçarak Azrail’in(ölüm) elinden kurtulur.

4.2.2. Hayvan Motifleri

Hayvan motiflerinden at, ejderha ve papağan motifleri her iki destanda da farklılık gösteren motiflerdir.

At Motifi: Atlı-göçebe toplumlarda atın önemli bir araç olduğu bilinmektedir. At, Türk halkları için de hayatın vazgeçilmez bir parçasıdır. At ve atıcılıkla ilgili kültürel değerler, uzun yıllar farklı coğrafyalarda yaşamış olan Türkler için ortak kültür hazinesi olarak sayılmaktadır (Çınar, 2021, s. 518). Türklerde efsane, destan, hikâye gibi anlatılarda at, sahibinin en yakın arkadaşı, en kıymetli varlığı olarak kabul edilmiştir. Savaşlarda gösterdiği yararlarından dolayı güç ve kudretin sembolü olarak sayılmıştır (Çoruhlu, 2017, s.211). A. Arvas (2012, s. 337), Dede Korkut destanlarında atın olağanüstülüklerden uzaklaşarak daha çok yardımcı rolünün ön planda olduğunu; Kıpçak destanlarında ise uçmak, konuşmak, sihir gibi olağanüstülüklerinin bulunduğunu belirtmektedir.

“Gövher Kız ve Şıralı Bey” destanında Hz. Ali tarafından Şıralı Bey’ e verilen Kuşkanat at, çölden geçerek Şıralı Bey’in İsfahan’a ulaşmasını sağlar. Ejderha ile girdiği mücadelede sahibi Şıralı Bey’e yardım eder. Söyün Şah’ın son şartını gerçekleştirmek için beş yüz basamaklı köşkün üzerine çıkarak Şıralı Bey’in şartları tamamlamasını sağlar.

Ejderha Motifi: B. Ögel, ejderha sözcüğü karşılığı olarak söylenen en eski sözün “Buke” olduğunu belirtir. Türklerde çok eski dönemlerde Çin’den gelen ejderha

motifi (Ögel, 2002, ss. 566-567), erken dönem Türk kültüründe bereket, refah ve güç sembolü olarak görülmüştür. Ön Asya kültürleriyle etkileşime geçildiğinde bu manaları zayıflayarak daha çok yenilgiye uğrayan, kötülüğün sembolü haline gelmiştir (Çoruhlu, 2017, s. 201). “Ejderhanın kötülükle eşleştirilmesi onu aynı zamanda karanlığı(kaosu) getiren bir yaratık yapar. Dolayısıyla onunla mücadele, karanlığın aydınlığı(ışığı) yok etmemesi için yapılır” (Çoruhlu, 2017, s. 241).

Türk kültüründe kötülükle mücadelenin sembolü haline gelmiş olan ejderha motifi; “Gövhər Kız ve Şıralı Bey” destanında da Söyün Şah’ın ülkesine ve halkına zarar veren, sapar dağı denilen bir dağda bulunan, bir yaratık olarak görülmektedir. Söyün Şah’ın bu kötülükten kurtulmak için Şıralı Bey’e sunduğu ilk şartı, ejderhayı öldürmektir.

Papağan Motifi: Anavatani Hindistan olan papağan, toplumda “dudu kuşu” olarak bilinir. İnsan sesini taklit etmesi en bilindik özelliğidir (Ceylan, 2015, s. 199 akt. Güneş ve diğerleri, 2019, s. 257). Destanda konuşabilme özelliği ile öne çıkan papağan, kahramana yardım eder. Çınar ağacında oturan papağanlar biri Kasım’ın ağaçtan üç yaparak alıp çiğneyerek ayağının altına sürerse kırk günlük yolu hiç yorulmadan, acıkıp susamadan gidebileceğini söyler. Diğer papağan ise kendi oturduğu çınar ağacından üç yaprak alıp yerse bin günlük yolu hiç yorulmadan acıkıp susamadan gidebileceğini; önüne çıkan gölü, nehri, suyu hiç batmadan geçebileceğini söyler. Papağanların söyledikleri tavsiyeleri anlayan Kasım, yolculuğunda bu önerileri uygular.

Kasım’ın papağanlarla konuşması, onların konuşmalarını anlaması; Hz. Süleyman’ın kuşlarla konuşma özelliğiyle benzerlik göstermektedir. Bu yönüyle İslamiyet’in etkilerinin destanlarda görüldüğü söylenebilir.

4.2.3. Olağanüstü Motifler

Kaf Dağı Motifi: Kırgız Türkleri, yeryüzünü çevreleyen dağlar anlamına gelen “Köykap” sözcüğü ile Kaf Dağı’nı kastetmişlerdir. Bu sözcüğün Farsça kökenli “Küh-i kaf” dan geldiği düşünülmektedir (Ögel, 2002, s. 437). Abdulselam Arvas bu

motife (T)F758 numarasını vermiştir.” Kasım Oğlan” destanında Simurg kuşun hayat suyunu getirmeye gittiği dev- perinin nehrinin bulunduğu Zulmat denilen yer, Kaf Dağı’nın ardıdır.

Uyku Motifi: Uyku, kahramanın ve anlatının var olmasında birinci derece görev üstlenen; karışıklığın içinde bulunmada ve karışıklıktan ayrılmada bir vasıtaadır (Temur, 2018, s. 39). “Gövher Kız ve Şıralı Bey” destanında Söyün Şah, Badam annenin kendisine verdiği şarabı içer. Üç gün üç gece uyur.

4.2.4. Toplum (Cemiyet) Motifi

Çocuksuzluk Motifi: Çocuksuzluk, ülkeyi yöneten kişilerin (soylular, zengin hanlar, vezirler...) önünde büyük bir problem olarak görülmektedir. Bu eksikliği, lanetlenmeyi bertaraf etmek için hanlar, beyler; ne gerekirse yapmaya hazırlardır (Şahin, 2009, s. 379). Sosyal yaşamda kahramanın çocuğunun olmaması sosyal statüsünü de olumsuz yönde etkilemektedir. Dede Korkut’ta “... Kimin ki oğlu kızı yok, kara otağa kondurun, kara keçe altına döşeyin, kara koyun yahnisinden önüne getirin, yerse yesin, yemezse kalsın gitsin...” (Ergin, 2019, s. 21) ifadeleri kahramanın toplumdaki yerini belirtmesi yönünden önemli görülmektedir.

Çocuk sahibi olabilmek için bazı mitolojik unsurların yer aldığı ritüellerin yerine getirilmesinden, hayır işlerinin yapılmasından, olağanüstü güçlerin yardıma gelmesinden sonra dünyaya gelen destan kahramanın diğer insanlardan farklı olduğunu göstermektedir (Yıldız, 2009, s. 87). Anlatılarda kahraman çocuksuzluk sorununu çözmek için çevresindeki ihtiyaç sahibi insanları yedirir, içirir; malından ikramda bulunur. Kahramanın bir diğer çözüm yolu ise yolculuğa çıkarak dağları, çölleri gezip ya da evliyaların mezarlarını ziyarette giderek olağandışı güçlerden yardım dilemektir. “Kasım Oğlan” destanında yedi yıldır evli olan Kâzim’in çocuğu olmamıştır. Kâzim yolculuğa çıkarak kırk erenin bulunduğu yerde düşüp bayılır. Onu kırk erenler ve Hz. Hızır bulur. Hz. Ali, yanına getirdikleri Kâzim’a bir elma verip yarısını kendisinin diğer yarısını da hanımının yemesini söyler (Mämmetyazov ve Durdıyeva, 1976, ss. 7-8).

Çocuksuzluk, destanda birden fazla ailenin sorunu olarak görülmektedir. Kâzım'ın yanında çalıştığı zengin, yaşlı adamın kızı-oğlu yoktur. Yaşlı adam, çocuğu olmadığı için tüm malını-mülkünü Kâzım'a bırakır. Rum şehrinin padişahının da çocuğu yoktur. Kâzım'ın çocuğu Kasım'ın doğmasıyla çocuksuzluk problemi çözüme kavuşmaktadır.

Ölü Yemeği(aşı) Motifi: Ölen kişinin ruhu/canı için verilen “ölü yemeği(aşı), farklı coğrafyalarda değişik isimlerle söylenmektedir. Kırk ekmeği, ölünün kırkı, kırk yemeği, can helvası, hayır vd. ifadelerle adlandırılan ölü aşı; ölenin öbür dünyada yaşamının devam ettiği ya da ölüme eşlik eden geleneklerin gerekliliğini vurgulamaktadır (Örnek, 1977, s. 221).

Ölü yemeğine (T)P681.1. motif numarasını Abdulselam Arvas vermiştir. Türk âdetleri içinde varlığını devam ettiren bu motif, “Gövher Kız ve Şıralı Bey” destanında Şıralı Bey ‘in babası Alım Şah’ın vefatından sonra toplanan halka Şıralı Bey tarafından yiyecek, içecek dağıtması ve hayır etmesi şeklinde ortaya çıkmaktadır.

Yas Motifi: Uzun zaman beraber yaşanan, sevilip sayılan kişilerden ayrılmanın verdiği acı, geride kalan kişileri farklı davranışlar sergilemeye iter. Ölüm sonrası sergilenen bu davranışlar yas tutmadır (Şahin, 2009, s. 396). “Gövher Kız ve Şıralı Bey” destanında Alım Şah’ın ölümünden sonra toplanan halk, şehrin kible tarafında bir kubbe yapıp orada Alım Şah’ın yasını tutar.

4.2.5. Evlilik (Cinsiyet) Motifi

Elma Yiyerek Hamile Kalma Motifi: “Elma yasak bir meyve olarak baştan çıkartmayı, yasağı çiğnemeyi, cinselliği, doğurganlığı, ödülü, cezayı, ölümü, yaşamı sembolize eder” (Ercan, 2017, s. 1058). Ercan, farklı kültürlerde yaşayan insanların örf ve geleneklerinde elmanın birden fazla müşterek anlama sahip olduğunu; anadolu masallarında önemli bir motif olan elmanın çocuğu olmayan kadının elma yiyerek çocuk sahibi olacağı anlamına geldiğini belirtmektedir (Ercan, 2017, s. 1047). “Kasım Oğlan” destanında çocuğu olmayan Kâzım’a Hz. Ali bir elma verir. Elmanın

yarısını kendisinin, diğer yarısını hanımının yemesini ister. Elmayı bu şekilde yiyen Kâzım'ın hanımı o gece hamile kalır.

Çocuğa Ad Koyma Motifi: Kahramana ad verme işlemi Türk destanlarında bir merasimle gerçekleşir. Gelenek haline gelen bu tören, genel olarak bütün destanlarda görülür (Şahin, 2011, s. 323). “Kasım Oğlan” destanında Kâzım, oğlu bir yaşına geldiğinde insanları toplayarak oğluna isim vermelerini ister. İnsanlar içinden isim verecek kişi çıkmayınca Kâzım şiir söyleyerek oğlunun adının Kasım olduğunu söyler. Törende toplanan tüm halk, Kasım’a ad verilmesine şahit olmuş olur.

4.2.6. Din Motifi

Nazar Değme Motifi: “Nazar, bakışın olumsuz gücünü ifade etmek üzere kullanılan bir sözcüktür. Özellikle haset, kıskançlık ve imrenme gibi duygularla birlikte ifade edilmektedir” (Kasımoğlu, 2022, s. 491). Farklı toplumlarda değişik kavramlarla karşılanan nazar değmesi; Yunanlılarda matısma, Araplarda isabet-i ayn, İranlılarda bed nezer, Hintlilerde sihir olarak ifade edilir. (Örnek, 1977, s. 167). “Kasım Oğlan” destanında Kâzım, çocuğu kimselere göstermemesi için hanımına tembih eder.

Kader İnancı Motifi: Kader sözcüğü talih, baht, takat, güç, kuvvet anlamlarında kullanılır (Osmanlıca-Türkçe Sözlük, 1997, s. 200). Bu motife (T)V38. motif numarasını Ali Berat Alptekin vermiştir. “Gövher Kız ve Şıralı Bey” destanında Gövher, İsfahan şehrinden ayrılırken annesine bu işi yazanın yaradan (Allah) olduğunu söyler. Aynı destanda Şıralı Bey, Gövher’e Allah’ın hiçbir yazgısının bozulmadığını dile getirmektedir.

4.2.7. Formülistik Sayı Motifi

Formülistik sayılardan 4, 6, 8, 11, 15, 18, 30, 36, 56, 60, 80 ve 1000 sayıları destanlarda farklılık göstermektedir. “Kasım Oğlan” destanında 1000 formülistik sayısı çınar ağacındaki papağanın, “Benim oturduğum çınar ağacının yaprağından üç yaprak alıp bir lokma yutsa, bin günlük yolu bir günde hiç yatmadan, acıkmadan susamadan gider.” ifadesinde görülmektedir. “Gövher Kız ve Şıralı Bey” destanında

farklı bir sayı olan 60 formülistik sayısı Nuralı Bey'in, Şıralı ile G vher ve Pıralı ile Cemal'ın d ğ nlerinde altmış gece g nd z ziyafet vermesiyle g r l r.

5. SONUÇ

Destan, sözlü gelenek ürünleri arasında toplumun gelenek, görenek, yaşam tarzı ve anlatılarını gelecek nesillere aktarmada ve kültürler arası etkileşimde önemli bir araçtır. Bu açıdan destanlar ait oldukları toplumun hazinesi olan bilgileri nesilden nesile ulaştırarak köprü vazifesini üstlenmektedir. Bu bağlamda tezde ele alınan Türkmenlere ait “Kasım Oğlan” ile “Gövher Kız ve Şıralı Bey” destanlarının, içerik ve olağanüstü özellikler bakımından Anadolu sahasındaki “halk hikâyeleri”ni karşıladığını ifade etmek gerekir. Ancak metnin orijinali destan kavramıyla verildiği ve bu metinler Orta Asya Türk destanları arasında “aşk destanları” olarak bilindiği için tezde “halk hikâyesi” yerine “destan” kavramı tercih edilmiştir.

Çalışmada, Türkmenlerin “Kasım Oğlan” ile “Gövher Kız ve Şıralı Bey” destanları muhteva ve motifleri yönüyle incelenmiştir. Dolayısıyla bu destanların motif indeksinin hazırlanması kültür çalışmalarında önem arz ettiği için bunların kültür aktarımına katkı sağlaması beklenmektedir. Bu manada, üzerinde çalışılan destanların motifleri tasnif edilirken S. Thompson’un “Motif Indeks of Folk Literature” (Halk Edebiyatı Motif İndeksi) adlı eserinde kullanılan sınıflandırma yöntemi esas alınmıştır. Destanların motif indeksi oluşturulurken bazı motiflerin “Motif İndeks” katoloğunda bulunmadığı tespit edilmiş olup, bu motiflerin harf ve numaralandırılması tarafımızca yapılmıştır. Buna göre “Kasım Oğlan” destanında “P361.8.1. Elçi padişahı uğruna işkenceye uğrar”, “P722. Elçi”, “V57.9. Yolculuğa çıkan için dua etme”, “V208. Peygamberlerin halefleri”, “V208.1. Halifeler”, “V208.01.1. Hazreti Ali”, “V386. Nazar değme”, “Z71.16.25. Formülistik sayı: 18”, “Z71.16.26. Formülistik sayı: 20” motifleri olmak üzere dokuz (9) yeni motife harf ve numara verilmiştir. “Gövher Kız ve Şıralı Bey” destanında ise “B38. Devlet (Hüma) kuşu”, “F643. Kişi bir anda kaybolur”, “P686. Vedalaşma adetleri”, “P715.2. Araplar”, “P722. Elçi”, “S139.9. Darağacına asarak öldürme”, “V57.9. Yolculuğa çıkan için dua etme”, “V208. Peygamberlerin halefleri”, “V208.1. Halifeler”, “V208.01.1. Hazreti Ali”, “V305. Mezar ziyaret etme”, “W198. Şüphencilik”, “Z71.16.26. Formülistik sayı: 20”, “Z201. En küçük kardeş kahramandır” motifleri olmak üzere on dört (14) yeni motife harf ve numara verilmiştir.

Destanlarda karşılaşılan bu yeni motiflerin başına Türk destanlarında yer aldığını gösterebilmek amacıyla daha önceki yurtiçi âlimlerin tekniğine uygun olarak yay ayraç içinde büyük (T) harfi yazılmıştır. Alanda çalışan bilim adamlarının önceden numara verdikleri motiflerin yanına ise bilim adamının ismi yay ayraç içinde yazılarak, ilk kez numaralandıran şahsın bilinmesi sağlanmıştır. Örneğin, (T) V206. Hızır. (Ali B. Alptekin) şeklinde yazılan “Hızır” motifi, Türk dünyası destanları içinde yer almakta olup ilk kez numaralandırmasını yapan bilim adamının Ali Berat Alptekin olduğu belirtilmiştir. Böylece “Kasım Oğlan” destanında on iki (12), Gövher Kız ve Şıralı Bey” destanında ise on altı (16) motif, harf ve numara veren bilim adamıyla birlikte gösterilmiştir. Ayrıca motif incelemesi yapılırken “Kasım Oğlan” destanında “A. Mitolojik, C. Tabu (Yasak), G. Ogreler (Devler), U. Hayatın Tabiatı, X. Mizah”; “Gövher Kız ve Şıralı Bey” destanında ise “G. Ogreler (Devler) ve U. Hayatın Tabiatı” ana başlıkları altında, üzerinde çalıştığımız destanlarda motif bulunmadığı için, ilgili başlıklar araştırmamızın motif indeksine dâhil edilememiştir.

Sonuç olarak Türkmen sahası destanlarından “Kasım Oğlan Destanı” ile “Gövher Kız ve Şıralı Bey Destanı”nın motiflerinin mukayesesi neticesinde benzerliklerinin daha fazla olduğu ancak aynı halka ait destanlar olmalarına rağmen farklılıklarının da olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Tezin halkbilimi ve halk edebiyatı alanlarında yapılacak çalışmalara ve ileride yapılması öngörülen “Türk Dünyası Destanlarının Motif İndeksi” çalışmalarına katkı sağlaması beklenmektedir.

KAYNAKÇA

- Akkaya, F. (1999). *Kasımoğlan Destanı*. (Yüksek lisans tezi). Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Arvas, A. (2009). *Dede Korkut Destanı ve Kıpçak Sahası Epik Destan Geleneği*. (Doktora tezi). Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Van.
- Arvas, A. (2012). *Kitab-ı Dedem Korkut ve Kıpçak Sahası Epik Destan Geleneği*. Ankara: Hâkim yayınları.
- Arvas, A. (2019). *Kırgız Destanları 17 Kurmanbek Destanı*. Ankara: TDK yayınları.
- Boratav, P. N. (1969). *100 Soruda Türk Halk Edebiyatı*. İstanbul: Gerçek yayınevi.
- Çınar, A. A. (2021). Kazak Kültüründe Kutsal At. S. S. Yılmaz (Ed.), H. Çelikten (Ed.), E. K. Çelikten (Ed.), *Doğan Kaya Armağanı-I* (ss. 513-519) içinde. Sivas: Vilayet Kitabevi.
- Çobanoğlu, Ö. (2003). *Türk Dünyası Epik Destan Geleneği*. Ankara: Akçağ yayınları.
- Çobanoğlu, Ö. (2020). *Türk Dünyası Epik Destan Geleneği*. Ankara: Akçağ yayınları.
- Çoruhlu, Y. (2017). *Türk Mitolojisinin Ana Hatları*. İstanbul: Kabalcı yayıncılık.
- Ekici, M. (2002). Destan Araştırma ve İncelemelerinde Kullanılan Bazı Terimler Hakkında-II. *Milli Folklor*, 54, 18.
- Ekici, M. (2008). Araştırma Yöntemleri. M. Öcal Oğuz (Ed.), *Türk Halk Edebiyatı El Kitabı* içinde (s. 74). Ankara: Grafiker yayınları.
- Elçin, Ş. (2004). *Halk Edebiyatına Giriş*. Ankara: Akçağ yayınları.
- Eliade, M. (2003). *Dinler Tarihine Giriş*. (L. Arslan, Çev.). İstanbul: Kabalcı yayınevi.
- Ercan, C. A. (2017). Söylence ve Masallarda Elma Sembolü. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 21(3), 1043-1060.
- Ergin, M. (2019). *Dede Korkut Kitabı*. İstanbul: Boğaziçi yayınları.
- Güneş, Ö., Yeşil, A., Öğreten, N. (2019). Hüsn ü Aşk'ta Anlam Çeşitliliği Yönünden Kuşlar. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (Ö5), 239-260.
- Hançar, B. B. (2009). *Garip Adına Bağlı Türkmen Destanları ile Türkmen Oğuznamesinin Kaynak ve Motif Olarak Karşılaştırılması*. (Doktora Tezi). Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.

- Karagöz, E. (2016). *Tatar-Başkurt Sihirli Masalları Üzerine Karşılaştırmalı Motif Çalışması*. (Doktora Tezi). Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Kasımoğlu, S. (2022). Türk Kültüründe Doğumla İlgili Tabular ve İşlevleri. *Folklor Akademi Dergisi*, 5(2), Sayı:2, 483 – 495.
- Mametyazov, B. (1998). Türkmen Halk Destanları. *Türk Lehçeleri ve Edebiyatı Dergisi*, 20:41.
- Mämmetyazov, B. ve Durdıyeva, A. (1976). *Kasım Oğlan, Gövher Gız ve Şıralı Beg*. Aşgabat: Ilımlar neşriyatı.
- Osmanlıca-Türkçe Sözlük (1997). Ankara: TÜRDİAV yayınları.
- Ögel, B. (2002). *Türk Mitolojisi-II*. Ankara: Türk Tarih Kurum.
- Ögel, B. (2014). *Türk Mitolojisi-I*. Ankara: Türk Tarih Kurum.
- Örnek, S.V. (1977). *Türk Halkbilimi*. Ankara: İş Bankası Kültür yayınları.
- Reichl, K. (2017). *Türk Boylarının Destanları*. (M. Ekici, Çev.). Ankara: Türk Dil Kurumu yayınları.
- Thompson, S. (1955-1958). Motif - Index Of Folk Literature. Bloomington: Indiana University Press. https://sites.ualberta.ca/~urban/Projects/English/Motif_Index. (ET:01.11.2022).
- Sulti, R. (1998). *Edigey*. Ankara: TÜRKSOY yayınları.
- Şahin, H. İ. (2009). *Türkmenistan Sahası Destancılık Geleneği ve Türkmen Destanları*. (Doktora tezi). Balıkesir Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Balıkesir.
- Şahin, H. İ. (2011). *Türkmen Destanları ve Destancılık Geleneği*. Konya: Kömen yayınları.
- Şencan, M. (2022). “Motif İndeks” Metodu Bağlamında “Kasım Oğlan” Destanının İncelenmesi. A. Arvas (Ed.). *1. Uluslararası Avrasya Sempozyumu Sosyal Bilimler ve Sanat 13-14 Mayıs 2022, Antalya* içinde (ss. 342-348). Ankara: KutBilim Research, Culture and Solidarity Association.
- Temur, N. (2018). Epik Anlatılarda Bir Geçiş Meteforu olarak uyku. *Milli Folklor*, (117), 39.
- Türkçe sözlük (2019). Ankara: TDK yayınları.
- Yıldız, N. (2009). Türk Destanlarında “Çocuksuzluk”. *Milli Folklor*, (82), 87.

EKLER

1. “KASIM OĞLAN” DESTANININ TRANSKRİPSİYONU

Ravılar şeyle rovayat edipdirler. Özi Rum şäherinden Kâzim atlı bir yetim bolupdır. Ol bir oğulsız-gızsız baya barıp, batrak bolupdır. İki yıl hızzmatını edenden soñ, bay muña: “Sen cuda bir sahıpcemal yağşı yiğit ekenin” diyip, oğlı yalı öylendirip, yağşı eğinbaş ve pül beripdir. Öylendirenden soñ Kâzim bu bayıñkıda iki yıl hızzmat edipdir. İki yıldan soñ bay keselläp ölüpdür, soñ bayıñ hemme mal- mülki, baylığı Kâzime galiberyär.

Bayıñ hovlusınıñ dervezesi köçä garap duran eken. Dervezeniñ bir tarapı açık duran. Kâzimiñ ayalı odun almağa daşarı çıkanda, köçeden geçip baryan eşekli gassap beçäniñ gözi Kâzimiñ ayalına düşüpdür. Ol özünden gidip, eşekden yıkılıpdır. Özüne gelende, onuñ yanına bir garrı mama gelip:

-Näme üçin yıkılıp yatarsın? – diyip sorayar. Ol:

-Şu yerde bir gıza gözüm düşdi. Huyrmi, perimi bilmedim. Şonı görüp yıkıldım – diyip cogap beripdir. Mama:

-Oğlum, eğer ki gızı alıp bersem, näme berersiñ? – diyipdir.

-Alıp beriñ, size yüz teñne bereyin – diyip çıkarıp beripdir ve: “Gassabıñka barıñ, häzir iki sanı goynuñ etini hem bereyin” diyipdir.

Mama Kâzimiñ öyüne baran. Kâzim öyde yok, ayalı bar eken. Mama onuñ bilen görşüp: “Ey gızım, oğluñ sağmı, gızıñ sağmı?” diende, Kâzimiñ ayalı: “Meniñ perzendim yok” diyip cogap beripdir.

-Är-ayal bolanıñıza näçe yıl boldı?

-Är-ayal bolanıñıza, mama, yedi yıl boldı.

-Yedi yıldan bäri hiç perzendiñ bolmadımı?

-Yok, mama, Huday maña perzent beren yok, çagam bolmadı.

-Yedi yıldan bäri çagañ bolmadık bolsa, özüñ şunuñ yalı ovağan gız, ärinden ayrılğın – diyip, mama övretti.

-Mama men şunca vagt bäry är-ayal bolup, indi nähili ayrılayın?

-Gızım munuñ bilen yüz yıl yaşasañ hem perzendiñ bolmaz. Men saña övredeyin, gulak sal: “Yedi yıldan är-ayal bolduk. Şondan bäri Huday ikimize hem perzent bermedi. Maña cogap beriñ. Siz hem bir ayal alın. “İkimize hem Huday bir perzent berer diygin” diyip, gassabıñka tarap türap gitdi. Ondan hem iki goynuñ etini alıp, öyüne gaytdı.

Bir azrak vagt geçenden soñ Kâzim geldi. “Yeri suv bozar, adamı gep bozar” dien yalı ol hayyar mama hem Kâzimiñ ayalını bozup gidipdi. Kâzimiñ ayalı hemişe äri gelende çay demläp nahar goyüp, pırlanıp hızzmat edyärđi. Bugün onuñ öñküliğı bolmadı. Kâzim:

-Bugün saña näme boldı? Señiñ bugün mazañ yok-la! -diydi. Ayalı:

-Yedi yıldan bäri ikimiz är-ayal bolduk, rozugär bolduk. İkimize Huday hiç oğul-gız bermedi.

-Onda sen häme etmekçi bolyarsıñ?

-Şonuñ uçin siz başga bir ayal alıñ maña hem cogap beriñ. Men hem bir äre barayın. Belki, Huday ikimize hem perzent berer- diydi. Kâzim:

-Onuñ yalı bolsa, maña kırk gün rugsat ber ve şoña çenli sabret –diydi.

-Hayır bolyar.

-Maña bir gazan talhan bişirip ber. Men övlüyä goyman aylanayın. Belki, Hoday maña perzent berer- diydi.

Ayalı bu sözi can-dil bilen kabul etdi. On baş sanı gavunu una salıp, oña bir gazan talhan bişirip berdi. Munı bir ulı sanaca saldı. Ağzını boğup, yağırnısınıñ gözüne barladı. Kâzim:

-Men kırk günlük gitdim. Eğer hoday maña perzent bermese, seniñ talak puluñı hem öz kisämden berip, saña cogap bereyin- diyip, çöl-beevana çıkıp gitdi. Şu gidişine övlüyäleri goyman, yıgrımı gün yöredi. Onuñ azıkası, talhanı gutardı. Adamzat hem bir gurı sanaç eken. Hem aç hem suvsuz galandan soñ gütläp yıkıldı- da yatıberdi.

Şol yerin yakınında kırk çilteneñ menzilgähi bar eken. Şoña yakın barıp yıkılıpdır. Kırk çilten yıgnandılar. Kırk çilteneñ başlığı Şiri-huda aytdı.

-Bir är yiğit gelip yatıpdır. Şunu alıp gelin, hal-ahvalını soralıñ, häme üçin gelenini bileliñ! –diydi. Hıdır pıgamber:

-Tagsır, cogap berseñiz, men getireyin – diydi.

-Bir kâse şerabı hem alıp barın. Şonı içsin- diydi.

Hıdır pıgamber bir kâse şerabı alıp, Kâzimiñ yanına bardı. Görse Kâzim yıkılıp yatıpdır. Derrev başından galdırıp:

-Şu şerabı için diydi.

Kâzim şerabı içenden soñ böküp turdı, tokmak yalı boldı. Hıdır pıgamber:

-Meniñ ayağıñıñ üstüne ayağıñı goygun- diydi. Kâzim ayağıñı goydı. Hıdır pıgamber onı eltip, kırk çilteneñ öñünde goydı. Kâzim salam berip, kırk çilteneñ zıyarat edip, hemmesi bilen görüşdi. Hezret Alı Şiri –huda ondan:

-Siz nähili edip biziñ cayımıza geldiniz? diyip soradı.

Onda Kâzim kırk çilteneñ garap, cogap berip, şu gazalı aytdı.

Bu panı dünyäge hebes gelmişem,
Mende şadı-horram gövün bolmasa;
Alladan istedim dayım mıradım,
Neyläyin maksadım hasıl bolmasa.

Häler çekdim menem renci- mähneti,
Hak bermedi köñül diygen dövlegi.
Gerekmezdi maña hüyri-cenneti,
Golumda açılan gülüm bolmasa.

Her günüm bolupdır müñ günden beter,
Gıce-gündiz yıglap, bir günüm öter,
Perzentsiz özimiñ köymegim yeter,
Käşgä maña ilden hıcıl bolmasa.

Kâzim aydar, çekdim ahı-pıganlar,
Yıglasam, gelmeyär didämden ganlar,
Siziñ aldıñızda çıksın bu canlar,
Ornumda ot yakar perzent bolmasa.

Elkissa, Kâzim sözüni gutarandan soñ şiri-huda: “Siz biziñ aramızda geziberiñ, huda size perzent berer” diydi. Ondan soñ Kâzim üç gün kırk çilteneñ pirleriñ arasında gezdi. Ertir bilen şiri-huda:

-Size huda bir oğul berdi-diydi.

-Nähili oğul berdi?

-Oğluñızın üç nusbatı bar. Birinci, hezreti –Yusubın husnunu berdi. İkindiden, hezreti-Davudın nagmasını berdi. Üçünciden, Mecnunın ışığını berdi. Üç nusbatı şudur-diydi.

-Gulluk, tagsır! -diyip, Kâzim tagzım etdi.

Hezret Alı oña bir ullakan almanı çıkarıp berdi. Ol almanı alıp:

-Tagsır, munı nâme edeyin? -diyip soradı.

-Almanı ortasından pıçak bilen kesip, yartısını zagıpañıza beriñ, yartısını öziñiz iyiñ diydi ve:

-Hudayın emin ve biziñ dogamız bilen huda saña oğul berer-diydiler.

Kâzim:

-Gulluk tagsır! -diydi.

Soñra Kâzime pata berip yola saldılar.

Kâzim yigrimi günde yörân yolunu, hudayın emri bilen, kırk çilteniñ doğası bilen bir günde yörâp agşamlık öyüne bardı. Hemme gören zatlarını ayalına aydıp, almanı iki kesip, yartısını ayalına berdi, yartısını özi iydi. Şu gıce ayalının boynunda hamıla galdı. Dokuz ay, dokuz gün, dokuz sagat ötüp, ayalının oğlı boldı. Derrev göbeğini kesip, ayalının eline berdi. Oğlan edil ayın bölegi yalıdı. Kâzim ayalına:

-Munı hiç yere çıkarma, göz değer-diydi. Ayalı:

-Bolyar! -diydi.

Rum Şäheriniñ düzgünü boyunca çaga bir yaşına baryança at goymaz ekenler. Çaga bir yaşını dolduranda, at goyar ekenler. Bir yıla çenli Kâzim tapan zadını yıgnap, toya tayarlık gördi ve bir yıl dolanda, ayal-erkek ähli halkı yıgnap, oğlunu alıp çıkıdı ve: “Meniñ oğluma at goyuñlar” diydi.

Bir aytdı, iki aytdı, üç aytdı. Hiç kimden ses çıkmadı. Munuñ oğluna at goyup beren adam bolmadı. Kâzim biriniñ eline oğlunu berip, öyden dutarını alıp çıkıp:

“İndi oğlumuñ adını özüm goymalı boldum” diyip, oğluna at goyup, bu gazalı aytdı:

Ey yaranlar, musulmanlar,
Oğlum adı Kasım ola;
Oğul atağa ogşamak
İl içinde lazım ola.

Yeterse oğlum kemala,
Çekmez boldum ahı-nala,
Açılıpdır güli-läle,
Gülşenimde gayım ola.

Başında dövmlet hışanı,
Yüzi cennet gülüstanı,
Bir ülkäniñ beği-hanı,
Aldegiñde hâzir ola.

Dergayına tutmuşam yüz,
Oğlum üçin diydım bir söz,
Aldegiñde gice- gündüz,
Dogagöyi Kâzim ola.

Kâzim sözünü gutardı. Ondan soñ adamlar: “Berekella, bizi çağırdı, çay berdi. Emma biz şonuñ oğluna bir at goyup bilmedik” diyip dağasıp gitdiler. Kâzim oğlunu ayalınıñ eline berip:

-Men at goydum. İndi munı hiç ere alıp çıkma! -diyip tabşırdı.

Oğlı ulalıp yedi yaşına girdi. Pirleriñ maslahatı bilen oğlunu mektebe bermek için, onı molla alıp bardı. Yolda adamlar topar-topar bolup, muña seredişip, akıllarını yitirip, hayran bolup: “Huday adama hem şeyle perzent berer eken” diyişdiler. Bu habar Rum şäheriniñ patıçasına etdi. Patıçanıñ hem oğlı yok eken. Patıçaga Kâzimiñ oğlunuñ tarıpını aytdılar.

Patıça:

-Barıñ, baba aydıñ oğlunu alıp gelsin –diyip emir etdi. Patıçanıñ mahremleri barıp:

-Ey baba siz oğluñızı alıp Patıçanıñ yanına barın! -diydi. Kâzim:

-Oğlum hâzire çenli pıyada yöränok, onuñ ayağı gabarar – diydi.

Mähremlerden biri:

-Me, baba oğluñı meniñ atıma mündür- diyip, özi düşüp, Kasım’ı ata mündürdiler. Kâzim: “Şükür hüdaya, oğlumuñ ata münenini hem gördüm” diyip, “Oğlum atdan yıkılaymasın” dien gorkı bilen atıñ cılavından tutup, idip baryarka bu gazanı aytdı:

Şükür, hakıñ dergahına,
Oğlum Ruma emir oldı;
Adalatlı gözel hüñkär,
Aldeginde hâzir oldı.

Kimse yelip, kimse gülün,
Yüzün görüp, hıcıl bolup,
Gencim bilen Kâzim gelip,
Divanında hâzir oldı.

Ata mündi servi-hâzim,
Rum ili boldı mülazım,
Aldeginde baba Kâzim
Bilin bağlap şatır oldı.

Mähremler oları patıçanıñ cayına alıp bardılar. Kâzim oğlunu atdan göterip düşürdi ve oğlunu alıp patıçanıñ yanına barıp, atalı-oğul ikisi hem salam berip durdular.

Patıça:

-Baba, siz bu oğlı nähili aldınız? – diyip soradı.

Kâzim:

-Bu hudayıñ emri ve kırk çiltlenleriñ doğası bilen boldı- diydi. Patıça:

-Bu bihal oğlan däl eken. Siz meniñ kıyamatlık doğanım boluñ –diydi.

-Hayır, tagsır, boldum.

-Oğluñız Kasım bolsa meniñ kıyamatlık oğlum bolsun.

-Hayır, tagsır.

-Siz oğluñızı maña beriñ. Men onı molla tabşırayın. Siz hem meniñ köşgümde iyip-içip, erkani-dövlet bolup arkayın geziberiñ.

Patışa Kasım'ı mekdebe berip, kırk oğlana baş etdi. Kasım kırk oğlana baş bolup, mekdebe barıp okaberdi. Yedi yıl okadı. On dört yaşına girdi. Patışa bir yana gidende, onuñ ornunda oturıp arz soraberdi.

Bir gün patıŝanıñ arz cayında otırka, bir galandar gelip, elindeki kitabı açıp güldi. Soñra kitabı yapıp ağlaberdi. Bu vakanı Kasım görün otırdı. Galandar onu görmeyardı. Kasım yedi yıl okan, hemme ıdımları övrenipdi. Guŝlarıñ diline hem düşünyardı. Kasım: “Bu kitabıñ içinde bir üytgeŝik zat bolmasa, açıp seredip gülüp, yanıp ağlamazdı. Men muni galandardan razı edip, baş teññe, on teññe berip, satın alayın” diyip, gövñüne getirdi ve galandara tarap uğradı. Kasımıñ boynunda gılıcı asılığdı. Galandar garasa, dayav bir yiğit özüne tarap gelyär. “Ŗu meniñ kitabımı alaymasın” diyip, gorkup, kitabını yapıp goltugına saldı-da gidiberdi. Kasım derrev onuñ öñüne ötüp:

-Baba, duruñ! Goltuğnızdan bir kitap çıkarıp, açıp gülüberdiñiz, yapıp ağlaberdiñiz. Ŗomı beriñ, men bir okap göreyin. İçinde yağşı gazalları bolsa, saña baş teññe, on teññe berip, satın alayın- diydi.

Galandar hırta ızına döndi-de, cogap bermän gidiberdi. Kasım yene böküp öñüne geçip:

-Baba, kitabıñızı çıkarıñ göreyin. Bolmasa yöne okap görüp, gaydıp bereyin- diyip, ikinci gezek soradı. Galandar yene-de cogap bermeñ, hırta ızına dolanıp gidiberdi. Kasım yene-de munuñ öñüne ötdi. Yene-de soradı. Yene-de cogap bermedi. Yene-de gidiberdi. Kasımıñ gaharı geldi. Özi hem patıŝanıñ yerinde oturan, hovası belent oğlan. Gılıcı gınından sogrup, galandarıñ boynundan saldı. Galandarıñ kellesi üzülip, pızlavuk kädı yalı honda düşdi. “Ana bermeseñ, seniñ acalıñ yeten eken” diyip, galandarıñ goltugından kitabı sogrup aldı. Kitabı açıp garasa, bir periniñ suratı bar. Ay diyseñiz- ağzı bar, gün diyseñiz – gözi bar. Suv içse, alkımından, sebzi iyse, bıkınından görünyär. Berekella, ince bil, badam gabak, pisse dodak, mürce miyan, şeyle hoşroy eken. Kasım muni görüp, huŝundan gidip, soñra özüne gelip, kitabı açıp: “Ey häzenin, seniñ yurduñ nirede? Men seni hökman tapıp aların. Eğer almasam, Kasım adımı teregoyarın. Men saña gövün gaçırdım” diyip, derrev kitabı goltugına sokup, ŝäherden çıkıp gidiberdi. Kırk sanı molla ŝägirtleri hem habar tapıp, Kasımıñ yanına goşulıp, hemmesi ŝäherden çıkıp, pıyadalap yola düşdüler. Kırk molla ŝägirtleri:

-Ey tagsır, siz pıyadalap, ŝäherden çıkıp, nirä baryarsıñız? -diyip soradılar. Onda Kasım:

-Ey yar-coralar, aga-nım, biradarlar, men siz bilen bir mekdepde yedi yıl okadım. Siz bilen bir doğan yalı bolduk. İndi maña tövella etmen! Men gitmesem bolmaz- diyip, bu gazalı aytdı.

Eŝidiñ, cogalar, ciğer paralar,
Pelek neçün niçik cepa eyledi;
Hoş galıñ, yaranlar, yağŝızadalar,
Meniñ rövhüm gayrı hova eyledi.

Yedi yıldı sizin bilen yar idim,
Cemalıñız bir görsem diyp zar idim,
Yağşı-yaman arañızda bar idim,
Heyläyin kısmatı cepbar eyledi.

Gözüme göründi birce galandar,

Golunda bir kitap, misli semender,
Açan zaman güler, yapanda yılgar,
Bilbil kimin özün şeyda eyledi.

Ol galandarıñ men gaşına bardım,
Nevazış eyleyip halını sordum,
Cogabım bermedi, urup öldürdim,
Göz yumup dünyäden kaza eyledi.

Agtardım, goynundan çıkdı bir surat,
Şemsi-kamar yüzli gamzası apat,
Görgeç zaman mende galmadı takat,
Köydürüp bağrımı kebab eyledi.

Men yüzüne baksam, ol maña bakar,
Her bakanda, şirin canımı yakar,
Ruhum pervaz edip, şerimden çıkar
Aklımdan, huşumdan cıda eyledi.

Kasım aydar, boldum dâli –divana,
İndi barmak bolmaz görgen mekana,
Periniñ heseri yetişdi cana,
Neyläyin, kısmatı cepbar eyledi.

Elkıssa, Kasım bu sözi aydandan soñ, şägirtleri: “Bu iş hundaydan yetipdir. Yolunuz ak bolsun, yoldaşıñız hak bolsun, toprak tutsañız, tılla bolsun” diyip, pata berip şähre gaytdılar.

Kasımıñ yeke özi pıyadalap yola govana boldı. Şu gidişde üç gün yörän, yadap, bir yerde yatdı. Dañ bilen tursa, ayagınıñ aşağı gabarıp, yöremäge takatı galmandır. Goltugından suratı çıkarıp, oña garap: “Seniñ bilen sözleşip, gözüm bilen gözleşip, elim bilen elleşip, lehim bilen öpüşip, çolaşıp yatan günüm bolarmıka?” diyip, şu muhammesi okadı.

Ey meniñ gövnümni algan gülgüzarım, kanda sen,
Nahlı şemşadım, perizadım, ngarım, kanda sen,
Gülşeni-barında gülbergi-baharım, kanda sen,
Hesretinden zar boldum, şasunyarım kanda sen,
Ey meniñ gövnümni algan, novbaharım, kanda sen?

Barça canım şundadır ruhi-rovanım sendedir,
Aklı- huşum, ıgtıyarım, belki, canım sendedir,
Nahlı- ömri sen hayatı-cavudanım sendedir,
Şemrı cövlanım, şebistan, belki, canım sendedir,
Ey meniñ gövnümni algan, novbaharım, kanda sen?

Derdi-ışkı sınacak, men yene rövni haraş,
Rehim kıl halım görüp, ey sen meniñ bağı daş,
Şemgi-ruhsarınga aşıkdır kamar birle kuyaş,
Ne beladır hassa canımgı salan peyvendi keş,

Coşanı canımdaki aramı-canım, kanda sen?

Hasretiñden yıglap, belki, efganım ceres,
Belki, peryadım eşitgip mendedir peryadires,
Ahı çeksem, hasretimden tutaşarlap harı-has,
Rehim kıl halım görüp, gaşıma gelgil bir nepes,
Ey meniñ gövñümni algan, päpezarım, kanda sen?

Herki zulmat, herki şeb, göge yetmiş nalışım,
Senden özge yok meniñ arzım aydara bir kişim,
Muñ belalarga gırıftardır meniñ muñlı başım,
Ebri-neysan dek cahanı doldurandır gözyaşım,
Kasımıñ gamhorı sen, gamgusarım, kanda sen?

Elkıssa, Kasım bu sözi aydıp yene-de yarınıñ yoluna rovaha boldı. Birnäçe menzil yol yöräp bir yere bardı. Görse, iki sanı çınar bar. Şu yerde abı-hap edeyin diyip oturdı. Bir garasa her çınarıñ başında bir totı oturıp, gürrüñleşip oturdılar. Kasım gulak çaldı. Bir totı: “Bu adam añsız, yabanı adam ekeni” diydi. Beylekisi: “Häme üçin?” diyip soradı.

-Eğer akıllı, dana adam bolsa, meniñ oturan çınarımsıñ yaprağından üç sanısını alıp çeyñep, dabanınıñ aşağına sürtse, kırk gün yol hörese hem yadamaz ve aşığıñ-suvsamaz-diydi. Onda beylekisi:

-Seniñ çınarıñ şeyle häsieti bolsa, meniñ oturan çınarımdan üç yaprak alıp, bir lukma yüvutsa, müñ günlük yolu bir günde alar ve hiç yadamaz hem-de aşıkamaz-suvsamaz.

Her hili derya, köl, suv çıksa hem girip geçiberse, suv topuğından yokarı çıkmaz- diydi. Kasım bu sözleri eşidip: “Ey canaverler, yene-de gepiñiz bolsa aydın” diyip, olara garap, bir gazalı aytdı.

Şirin dilli, şirin sözli totular,
Pelek neçün niçik cepa eyledi,
Eflatun dek bir nüktedan totular,
Meniñ gövñüm gayrı hova eyledi.

Bu dünyäge hergiz umıt etmäñiz,
Bu dünyäde hunabalar yutmañız,
Ölümden bir zaman gapıl yatmañız,
Barçanıñ hanasın harap eyledi.

Baş alıp çıkmışam atam yurdundan,
Agtarıp tapmadım payı-gerdinden,
Kasım aydar, bir periniñ derdinden,
Arzı-halım yazıp kitap eyledi.

Gadımdan galan gep bar. Adam adamı sılamaklık- zireklik, övlüyäni sılamaklık- şekgaklık. Kasım: “Şu totularını aydanını bir-bir sınap göreyin” diyip, ovalkı totınıñ oturan çınarına böküp munıp, üç sanı yaprağını alıp çeynöp iki ayagınıñ aşağına süykedi. Soñkı aydan totınıñ oturan çınarına hem çıkıp, üç yaprak alıp, bir lukma iydi. Ondan soñ gitmek bilen boldı. Edip şemal yanı baryar, ayagı

yere değenok şol baryarka, öñünden bir derya çıkdı. İndi yene-de sınamalı yerine geldi. “Totularıñ aydanı çınmı, yalanmı? Bismılla rahman rahım” diyip, gözünü yumup, derya girdi. Bir gözünü açsa, deryanıñ ol gırasına ötüpdır. Suv topugından yokarı çıkmandır. Kasım örän hursant boldı. “Huday maña munça müşgilleri asan etdi. İndi nesip bolsa yarımı aların” diyip, bir gazal aytdı.

Şükür hakıñ dergahına,
Yokdan meni bar eydedi;
Kerem eylöp gullarına,
Rahmetin ızhar eyledi.

İşim erdi günde matam,
Yüregimden çıkdı yüz gam,
Yavuz günüm boldı horram,
Rahmetini ızhar eyledi.

Divana kıldı suratı,
Gamgın gövñümüñ kuvvatı,
Kasım aydar, bu dövleti,
Hak maña tayyar eyledi.

Kasım bu sözi aydın, öz yoluna gidibersin. Habarı kimden eşidiñ. Habarı şähri- zernigäriñ patıçasından eşidiñ. Şähri- zernigäriñ patıçası yedi yıldan bări kesel yatan eken. Patışa hemme tebipleri, gurrandazları, müneçcimleri yıgnap, olara: “Siz meniñ tebiplerim. Siz indi meniñ keselime derman tapıp bermezmiñiz?” diydi.

-Ey patışamız, saña etmedik işimiz, bermedik dermanımız galmadı.

-Onda barı bir men ölcek bolsam, öñürti içimi sovatmak üçin siziñ hemmãñizi öldürip, soñ özüm ölerin.

-Tagsır patışamız, bize kırık gün möhlet beriñ, biz öylanıp göreli-diydiler.

-Size kırık gün möhlet beryärin. Eğer kırık günde derman tapmasañız, hemmãñiziñ başınız ölümlü- diyip, olara kırık gün cogap berdi.

Bular gidip, müneçcimler kitap açdı, gurrandazlar gurra taşladı. Hiç zat tapmadılar. Yedi yılda yüz müñ derman etdik. Hiçbiri peyda etmedi. İndi edilmedik em galmadı. Ahırı yaşulusı: “Muña yurtda yok derman aydıp gutulmasak, başga alaç yok” -diydi, “Sımrug guşuñ ganını endamıñıza çalmalı. Eti bilen ganı, bir kãse içmeli” dien maslahatı tapdı. Kırık gün geçenden soñ patışa buları çağırıp yıgnadı hem-de tapan dermanlarını soradı. Tebipleriñ yaşulusı:

-Ey patışam, size Sımrug guşuñ ganı derman bolcak. Şonuñ ganını bütün endamıñıza çalmalı eti bilen ganını garıp bir kãse içmeli. Gurrandazlarıñ Gurrasında- da müneçcimleriñ kitabında –da başga derman görünmedi- diydi. Onda patışa:

-Beyle bolsa meniñ ölmeli vagtım gelen eken – diyip, oları goyberdi.

Patışa vezirlerine “Kim maña Sımrug guşı tutup getirse, boyı barabar zer bercek, yurdumuñ dörtden birini bercek, begler begi emelini bercek, şähriñ mirşepliğini ve on sekiz yaşlı etişen gızımı bercek” diyip, car üstüne cap çekdirdi. Atlı atına eşekli eşeğine münüñ, şäherden birhãçe adam Sımrug guşı tutmağa gitdi. Patışanıñ meşgabı- hızmatkãri bir garrı baba bardı. Onuñ kãri serhovuzdan suv getirmek, nanbaydan nan getirmek, meydandan odun daşamakdı.

Onuñ bir kem yetmiş yaşı bardı. Dokuz yıl bări patışanıñ meşgabı eken. Ol hemişe patışanıñ gızını görüp: “Şunu alıp gucagına salanıñ dünyäde armanı galmaz”

diyip oylan yörer eken. Bu baba hem meşiklerrnin divarın yüzüne urup, hüpünü eşeğine hüklöp, şu gızı almak için ve patışanın beyleki belent sılaglarını almak için Sımrugı tutmağa yola düşüpdır. Baba barıp görse, dağın üstünde bir çınar ağacının üstünde bir ulı Sımrug guşu yaşayanı bar eken. Ol edip tam yalı eken. “Şunuñ suviçyän yerini tapsam” diyip, dağın üstüne çıkdı. Görse dağın üstünde bir çeşme çıkıp, dağın bir oy yerinde yıgnanıp yatan. Baba munı görüp: “Hä indi boldı” diyip, Sımrugı tutmak için çöp yıgnap, yañkı suvuñ daşına aylanıp başladı. Edil şu vagt Kasım hem munıñ üstüne geldi.

-Salavmaleykim, baba!

-Valeykimessalam, oğlum!

-Bu dağın üstünde, bu çeşmäñ başında häme iş edip yörsün? Kärin häme?

Haysı yurtdan bolarsın? -diyip, baba yüzlenip sorag soradı. Baba hem onuñ soragina cogap berdi.

Kasım:

Aksakgallı, mele donlı, can babam,
Haysı aşık dilefkärden bolar sen?
Melayık suratlı, mähriban babam,
Haysı aşık bikarardan bolar sen

Baba:

Kiçik yaşlı, husi ilinin soltanı,
Meni sorsañ, şu mekandan bolar men;
Cennetin barınıñ tubı padanı,
Pähim eylegip, şu mekandan bolar men.

Neden бүkülmişdir kaddı-nahalıñ,
Neçün agarmışdır saçı-sakgalıñ,
Neçün sönmüş seniñ şemgi-cemalıñ,
Kaysı bilbil- bikarardan bolar sen?

Meni sorsañ, bir dilbere aşıgam,
Yetişer canıma yüz dürli elem,
İşkın derdi kamatlarım kıldı ham,
Şol bilbili- bikarardan bolar men.

Menem sen dey bir dilberi-cenana,
Hemnepes bolmuşam täze gülşene,
Neçün oğşamarsen şeyda bilbile,
Ne menzilden, ne mekandan bolar sen?

Bu ülkanıñ solganınıñ dohtarı,
Aklımın huşumın yaldı bir peri,
Cemalı pelekniñ mahı-enveri,
Şol bilbili- bikarardan bolar men.

Ne aşık sen, beyan ettin sen şonı,
Neçün gitmiş, babam, gözün rövşeni,
Neden hazan urmuş ömrün gülşeni,

Ne gülzardan, ne çemenden bolar sen?

Meni sorsañ sakga edim binova,
Ordasına suv bererdim her saba,
Şol dilberi gördüm boldum mübtela,
Şol aşıkı-mübteladan bolar men.

Kasım aydar, bolgun meniñ hemrahım,
Mıradıñı bersin zerli ılahım.
Bir aşık men dier köpdür günähim,
Şerh eylegil ne diyardan bolar sen?

Eşit, aşık baba, günäden zarın,
Işk odı yakıpdır canı-efgärin,
Her kişi agtarar özi diyarın,
Men bu şähri-Zernigärden bolar men.

Kasım:

-Baba, men senden ne kârde haysı menzilden bolar sen diyip soradım. Baba:

-Men saña aydıp berdim, sen düşünmediñmi?

-Yok, düşünmedim.

-Düşünmeseñ, oğlum, bu yurduñ adına şähri-Zernigär dierler. Munuñ patıçası yedi yıldan bări kesel. Patışa her hili dermanlar etdirip, müneccim, gurrandaz-tebiplerden bir pulluk nep tapmadı.

Patışa hemme teyip, müneccim, gurrandazlarını yıgnap:

-Sizi men bakıyarın. Emma siz maña yedi yıldan bări derman tapmayarsıñız-diydi. Olar:

-Ey tagsır, biziñ etmedik emimiz galmadı-diydiler. Patışa:

-Onda men ölmeli boldum. Özüm ölmezimden öñ, sizin hemmãñizi cellada tabşırap içimi sovadıp, soñ özüm ölerin- diyip, buları cellada tabşırmakçı boldı. Olar:

-Tagsır, bize kırk gün möhlet berin nâhar öldürmãñ. Belki, bir derman taparıs diydiler.

Patışa olara kırk gün cogap berdi. Olar bir ulı caya barıp maslahat etdiler. “Biziñ gepimizi hiç kim eşitmesin” diyip, öyüñ daşına özlerinden birini garavul goydular. Bularıñ her haysı bir derman bermeli diyip dava etdiler. Olarıñ yaşulusı:

-Siz biderek cedel etmãñ. Patışanıñ derdine edilmedik em galanok. Barıbir patışa yağşı bolmaz. Siz yöne başgarak bir maslahat tapıñ – diydi. Soñra tebipler: “Nãme maslahat?” diydiler. Yaşulı: “Muna adı bar, yurtda yok bir derman aydıp gutulalıñ” diydi. Soñra yaşulınıñ maslahatı bilen patışa: “Size Sımrug guşuñ ganı derman. Şonı endaminıza çalmalı, eti bilen ganını garıp, bir kãse içmeli” diyip aytdılar. Patışa munı eşidip, nalaç olara cogap berip, ölümnden azat etdi ve: “Kim Sımrug guşı tutup getirip berse, soña boyı barabar zer bercek, yurduñ dörtten birini bercek, begler begi emelini bercek ve şähre mirşep edip bellecek hem-de on sekiz yaşlı gızımı bercek” diyip car çekdirdi. Men hem dokuz yıl bări patışanıñ hızzatını edyärin ve şonuñ gızına aşık boldum. Men hem Sımrug guşı tutmak üçin çıkdım. Ol gız örãn ovan, ay diyseñ – ağzı bar, gün diyseñ – gözi bar. Suv içse damarından, sebze içse boğazından görünyär. Ağı ak, garası gara, mürçe miyan, yüka dodak, pisse dahan. Men hem şonı almagıñ uğrunda Sımrug guş suva gelende, tutmak üçin suvuñ daşına çöp aylap, bir erinde ağız goyup, şol erde duzak gurcak.

Kasım öz içinden “Şeyle köp magtadı. Belki, meniñ söygülim şähri-Zernigäriñ patışasınıñ gızı bolmasın” diyip, pikir edenden soñ: “Ey, baba, men hem bihal adam dâl. Men hem bir gıza aşık bolup, Rum şährinden çıkdım” diyip, babaga garap, bir gazal aydyar:

Meni sorsañ Rum ilinden,
Neçün bu yana gelmişem;
Bivepa yarın golundan,
Köyüp efgana gelmişem.

Aşık boldum bir nigara,
Yüreğim boldı mün para,
Bilbil bolup bir gülzara,
Uçup mestana gelmişem.

Kişim yok halım sormağa,
Mecalım yokdur yörmäge,
Pervana dek baş urmaga,
Şemgi –suzana gelmişem.

Men gelmişem yarım üçün,
Işkım meni kıldı mecnun,
Kasım aydar, dövlət guşun,
Neçün bu yana gelmişem.

Elkıssa, Kasım sözünü gutardı. Baba:

-Bildim, oğlum, sen hem aşık ekeniñ. İkimiz duzağı bileleşip guralı. Eğer tutaycak, ikimiz patışanıñ gızını bileleşip alalı. Bolmasa birimiz boş galarıs- diydi. Onda Kasım:

-Ey, baba siziñ yaşıñız yetmişe giren hem bolsa, kelläñizde iññañ ucı yalı akıl yok eken- diydi.

-Näme üçün?

-Hiçbir şerigatda, hiçbir kitapda, hiçbir adamkärçilikde bir gızı iki adam almak düzgünü yok – diydi.

-Onda näme etmeli? Sen molla yalı görünyärsiñ. Sen maslahat ber.

-Eğer menden sorasañ boyı barabar zer, patışanıñ yurdunıñ dördten biri, begler begi emeli, şäher mirşepligi bu dördüsi bir leñ, Patışanıñ gızı hem bir leñ. Şu ikisi barabardır. Haysını alsanız, alayıñ.

-Berekella, oğlum, aydanıñ doğrı. Eğer Sımruğı tutaysak, onda hem men garrı. Patışa maña gızını ya berer, ya bermez. Eğer patışa sözünden dänmän beräyse hem, men birkem yetmiş yaşımda. Men patışanıñ gızınıñ karine ya yararın ya yaramarın. Sen bir yaşoglan. Ol gız hem sen hem bir-biriñize bap-barabar. Şonuñ üçün patışanıñ gızını sen alay, oğlum. Maña şol dört zadı bolar-diyip, ikisi Sımrug guşı tutmazdan, çeşmäniñ başında patışanıñ bercek zatlarını paylaştılar. Soñra baba çöp daşamaga başladı. Kasım bolsa onuñ getirenlerinin suvuñ daşına aylap başladı. Başga yerini berkidip, bir yerinden guş gelir yalı ağız goydular. Kasım: “Siz Sımruğı görüpmidiñiz?” diyip, babadan soradı. Baba : “Yok, biziñ ilde adı bar-da, özi yok”-diydi. Kasım: “Rum yurdunda Sımrug örän köp bolyar, dağlarda topar-topar otlaşıp yöryär. Onuñ häsietini, nähili tutmalıldığını men yağşı bilyärin”diydi.

Kasım bolmasa ömründe Sımrug guşı görməndi, reŋkiniŋ năhilidigini hem bilmeyărdi.

-Năhili tutmalı, oğlum, sen maslahat ber.

-Yüpi iki gat edip, sırtmak yasap goymalı. Yüpüŋ bir tarapını siziŋ biliŋize daŋmalı. Özünüŋ bolsa avçılarınıkı yalı bukulıp, çukurda gizlenip oturarsınız. Gazıga daŋıp bolcak dăl. Sebăbi bu yerdag, gazıgı daşını üstüne kakıp bolmayar. Guş gelip suv içmăge başlanda, siz yüpi çekiŋ. Soŋra men hem gelip ikimiz asılışıp, Sımrugı ŋu yerde tutup alarıs. Siz uklamaŋ. Gice uklasaŋız hem gündiz uklamaŋ. Guş bolsa, bihabar galmaŋ- diydi. Baba:

-Bolyar, sen dağıŋ kemerinde bukulıp yatıber diydi. Kasım yüpi Babanıŋ biline berk daŋıp:

-Pıçağıŋ barmı? -diyip, babadan soradı. Sebăbi Sımrug alıp gaçsa, baba bilindăki yüpi kesip galar diyip gorkyardı.

-Yok-diydi.

-Örăn govı- diyip, Kasım gitdi ve dağıŋ köveginde yatdı. Bugün ötdi. Ertesi Sımrug et alıp gelip, çağalarını naharladı. Soŋra suv içmăge geldi. Sımrug örăn ulı guş eken. Her ayağı ayallarınıŋ galla kövzeyăn sokusı yalı, kellesi düyăniŋ hovdı yalı, gövresi türkmeniŋ gara öyünden hem ulı, gelip suva gondı. Baba munı görüp: “ŋu gün meniŋ ya ölmeli ya-da patışanıŋ dört emelini almalı günüm” diyip oylandı ve “Ya al huda ya ber, huda” diyip, yüpi tartdı. Yazılıgı duzak Sımrugıŋ boynundan düşdi. Guş uçdı. Babanı hem alıp gitdi. Babanıŋ agramı bir pence pagtaça hem bolmadı. Sımrug onuŋ bardığını hem duymadı, ayagınıŋ aşığına yapışan layça hem grmedi. ŋeydip, Kasımıŋ düşündən uçup geçiberdi. Kasım böküp yerinden turdı:

-Baba, baba! – diyip, üç-dört gezek gıgırdı. Sımrug babanı gepleşmăge goyyarmı? Alıp gidiberdi. Kasım:

-Bu babanıŋ gulağı gapıldımıka? Maŋa cogap bermeyăr- diydi.

Yetmiş yaşda patışanıŋ gızına aşık bolup, zăhmet çekip, indi ŋu gidişiniŋmi ya-da yene övrülermiŋ? diyip, babasına garap, bu gazalı aydyar:

Mundan uçup gider bolsaŋ hovaga,
İndi kanda bolar durarınıŋ seniŋ?
Munadı aylansam yagtı cahanga,
Kaerden taparmen soragınıŋ seniŋ?

Garrılık çağında bu ne hövesdir,
Garrıga aşıklık layık emesdir,
Eğer yüz yıl cepa çekseŋ hebesdir,
Yakın boldı tayın uzagınıŋ seniŋ.

Aŋsat emse bu dünyăniŋ her işi,
Cepa çekmăn yara etmez hiç kişi,
Öz-özüne satın aldıŋ kăynşı,
Başıŋa beladır duzagınıŋ seniŋ.

Belent uçmak bilen yaraetmez sen,
Meniŋ bilen vadalaşıp gitmez sen,
“Baba” diyip çağırsam, bări bakmaz sen,
Meğer ker bolandır gulagınıŋ seniŋ.

Mundan gutulmaz sen sagı-salamat,
Canına düşendir vehmi- kıyamat.
Yaş oğlan dek ayak çalmak ne hacat,
İndi yere dermez ayağın seniñ.

Aşık kasım seniñ için çeker gam,
Yekelik çağımda sen ediñ hemdem,
İndi kaydan tapam, can eziz babam,
Ne mazarda yanar çırağın seniñ?

Kasım bu sözi aydıp, Sımruğın ızına düşüp gidiberdi. Sımruğın öñünden bir çınar çıkdı. Baba hem yüpün ucunda hallanlap baryar. Sımrug barıp çınara gonanda, baba öz badına üç-dört gezek çınarın daşına övrölüp, asılgı gavun yalı çınarın bilinden asılıp galdı.

Guşbegi bilen kazı kelanın oğulları hem Sımruğı agtaryardılar. Olar gelip gördüler. Sımrug çınarın üstünde çolaşıp yatır. Bir baba hem yüpün bir ucunda asılıp durupdır. Bular ağaca çıkıp, Sımruğın arkasından iki ganatını mākām barlap, boynundaki sırtmagı çözüp, asta-asta aşak sallap düşürdiler. Baba olara:

-Meniñ tutan guşumı berip gidiñ! -diydi. Olar:

-Seniñ hem bir guşuñ bolarmı? İne saña guş-diyip, babanı yatan gurı sazagın şahası bilen urup-urup, kellesini lüyk bolan garpıza dönderdiler. Özünü hem boydan başa yañkı çınara mākām barlap, guşı hem göterip gidiberdiler.

Babanıñ ızından Kasım ızarlap geldi. Görse, baba danlıp durupdır. Guş nirede, zat nirede?

-Guş hanı?

-Guşı guşbeginiñ oğlı bilen kazı kelanın oğlı alıp gitdiler. Özümü hem urup-urup dañıp gitdiler. Meniñ yupumi çözüñ. Men barıp patışaga arz edeyin-diydi.

-Ey, baba, seniñ yaşıñ yetmişe baran hem bolsa darıca akılıñ yok eken.

-Näme için?

-Sebäbi kim patışanıñ yanına guşı alıp barsa, şonuñ gepi doğru bolar. Sen eliñ boş barıp, her zat diyseñ hem, seniñ gepiñe inanmazlar.

-Onda meniñ hemme azabım biderek köermi? -diyip, baba ulı ili bilen ağlamağa başladı.

-Seniñ öyüñ nirede?

-Öyüm şäheriñ daşgarısında.

-Onuñ yalı bolsa, yör öyüne baralı, onuñ bir alacını eders- diyip, cübüsinden pıçağını çıkarıp, babanıñ dañlan yüplerini keşirdi. Baba hem Kasımın öñüne düşüp, loñkuldap uğradı. Bular tirkeşip babanıñ öyüne bardılar.

Kasım:

-Baba, siz derrev şähre barıp, kırk sanı kagız alıp geliñ- diydi.

-Mürzeyi kagızımı ya-da nasıñ çayıñ kagızı bolsa hem bolarmı?

- Mürzeyi kagız diyip durmañ, nasıñ, çayıñ kagızı bolsa hem bolar-diydi.

Baba şähre barıp, kırk sanı kagızı getrip berdi. Kasım hekden, geçden, külden, gumdan, undan alıp dolaşdırıp başladı.

-Siz munı näme etcek? -diyip, baba soradı.

-Men derman yasayarın.

-Hekden, geçden, külden, toprakdan, gumdan, undan hem bir derman bolarmı? -diyip, baba soradı.

Onuñ derman bolanı, bolmanı bilen seniñ näme içiñ bar? Bazarda bir geday doga okasa, şonuñ yanında hem “beli-beli” diyip duran beligöyi bardır. Şonuñ kömegi bilen oña hemme kişi inanıp, ondan doga alyar. Seniñ hem işiñ bolmasın, men häme diysem, sen hem şonu et. Enşalla, seni ulı dövläte yetirerin- diyip. Baba:

-Hoş bolyar. Men näme diyseñ, edeyin-diydi.

-Maña dermanları salar yalı horcunmı, çuvalmı, haltamı, bir gap tap.

-Men garıp adam. Mende gap yok. Diñe suv çekyän meşigim bar.

-Onda meşigi al.

Meşik ulanıрман yatansoñ gatapdır. Özi hem öküziñ hamından eken. Onı alıp suva saldılar. Yumşandan soñ suvdan çıkardılar. Derrev suvunu sorup aldı. Soñra dermanları salcak bolsa sığmadı. Bir bucağını kesip, hemme dermanlarını salıp, ağzını mäkäm barladı. Kasım:

-Ey baba, dermanları görcek bolsalar, “Tebibiñ özi bolmasa açıp bilmen” diyip aytgın. Yoksam maşgara edersin -diydi, Soñra ol:

-Ey baba, bazara çıksak, seni tanarlarmı? -diydi.

-Hava, meni ayal-erkek hemme kişi tanayar.

-Onuñ yalı bolsa bolmaz- diyip, gara zäk çıkarıp, babanıñ saçını, sakgalını, gaşını garaladı. Baba gara sakgal, gara saç adam boldı. Soñra gızıl reñk bilen hem onuñ yüzünü, boynunu ve hemme görünyän yerlerini boyadı. Ol dım-gızıl adam boldı. Aynanı çıkarıp oña berdi. Baba aynada yüzünü görüp: “İndi boldı, indi hiç kim tanamaz” diydi.

Şeylelikde, dañ atdı. Bular gicäni yatman geçirdiler. İr bilen turup, meşigi Kasım gerdenine berk barladı. Eline hem hasasını alıp, tebip bolup şähere tarap uğradılar. Olar şähriñ dervezesine yetdiler. Dervezeniñ her tarafında bir garavul durupdır. Bular barandan garavullarıñ biri babannı, biri Kasım’ı tutdular ve:

-Siz kim? Habarıñızı beriñ! Siz bu şähriñ adamına meñzemeyärsiñiz- diydiler. Kasım:

-Sizi habar soramaga goydularmı? Sizi kim goydı? diydi.

-Meni alı cenap goydı. Düşmeseñ, patışa goydı. Siz patışanıñ garavulları. Eğer habarıñızı aytsañız şähre girersiniz. Bolmasa girmersiñiz. Kasım:

-Biz habarımızı bersek, özüm Rum yurdundan. Biziñ yurduñ kervenleri şu yerden baranda: “Şähri-zernigäriñ patışası yedi yıl bări keselmiş. Hiç derman tapmayarmış” diyip bardılar.

Rumuñ iñ güyçli tebibisi hezreti Pukman dünyäden ötenden soñ, meniñ yalı tebip bolan dälidir. Özüm hem hezreti Pukmanıñ neberelerinden. Şu habarı eşidip, her hili oñat dermanlaralıp gaytdım. Torba salsam, bağı üzülcek horcuna salsam, düybi deşilcek. Şonuñ üçin, görşüñiz yalı, meşiğe salıp, gerdenime berk bağlap, Rum şäherinden gelyärin. Siziñ patışañızı üç günde eneden täze doğan yalı etmäğe geldim. Patışanı becerip, at münüp gitmäğe, halat-serpay berse, geyii gitmäğe, pul berse, alıp gitmäğe geldim. Şonuñ üçin patışadan rugsat alıp geldim.

-Onuñ yalı bolsa biziñ patışamızıñ gözläp yören adamı ekeniñ. Yör patışanıñ yanına – diyip, buları patışanıñ yanına alıp bardılar. Patışanıñ önüne barıp, salam berip oturdılar. Patışa bularıñ habarını aldı. Kasım muña hem, edil şol garavullara gürrüñ edip berşi yalı: “Men sizi becermäğe Rum şäherinden geldim” diyip aytdı.

İndi habarı guşberiniñ oğlu bilen kazı kelanıñ oğlundan eşidiñ. Olar babanı urup, Sımrug guşı öylerine alıp geldiler. Bu gice hemme dost-yar, deñ-duşlarını çağırıp: “Biz Sımrug guşı tutup geldik” diyip köp şatlık etdiler. Uzun gicäni palav bişirip yahna bişirip, iyip-içip geçirdiler. Ertir irden “Biz patışanıñ sılagını alalı” diyip, Sımrug guşı göterip, patışanıñ yanına uğradılar. Gelip, salam berip girdiler

velin, Kasım bilen baba hem şolerde otırdılar. Patışa: “Öldürin!” diyip, Sımruğ guşı öldürmäge cellada buyruk berdi.

Kasım böküp yerinden turup gol govşurıp:

-Patışam, bir keleme arzım bar- diydi.

-Siz häme üçin öldürin diyip buyurdınız? Bu bir bigünä, biazar guş. Hiç kime zıyanı yok. Munı öldürip näme etcek? -diydi.

-Men yedi yıldan bäri kesel. Hiç derman peyda etmedi. Ahırı tebipleri, müneccimleri, gurrandazları yıgnap, kırk gün möhlet bilen derman tapmağı buyurdım. Eğer tapmasañız, hemmäñizi öldürcek diydim. Soñra bular maña: “Sımruğ guşuñ ganını endamıñıza çalsanız ve eti bilen ganını garıp bir kãse içseñiz gutularsıñız” diydiler. Men şonuñ üçin hem Sımruğı öldürcek- diydi.

-Onı kim aytdı?

-İne şu adam – tebiplerin yaşulusı aytdı.

-Ol eran anrek, akıllı. Dana adam eken. Size şonu salgı berip, özleri ölümden gutulıpdırlar. Eğer olar saña şöyle diymedik bolsalar, sen hemmesini öldügerdin. Emma Sımruğ guşı öldürip, ganını endamıñıza çalsanız hem onuñ ganını şegap ornuna içseniz hem, size bir pulluk peydası değmez- diydi.

-Näme üçin peydası değmez?

-Men özüm hem sazanda hem guside. Maña dugar beriñ. Size saz bilen aydıp bereyiñ.

-Barıñ dutarı getiriñ! -diyip, patışa höküm etdi.

Kasıma dutarı getirip berdiler. Ol patışa garap saz bilen sözüni beyan etdi.

Gulak salıp arzım, eşit, soltanım,
Bir sözüm bar, aytsam yalanı bolmaz;
Tebiplik sözünden bardır nışanım.
Olariñ sözünde noğsanı bolmaz.

Bu dünya diygeniñ hayı-hövesdir,
Sagatlık bolmasa, misli kapasdır.
Her kim gadrin bilmez adam emesdir,
Bu dünyanıñ hergiz payanı bolmaz.

Tebipler dārisi bolar dermanıñ
Püregimden çıkar derdi- pınhanıñ
Bilseñiz yaranlar üşbu dünyanıñ
Sagatlık pek genci- rovanı bolmaz.

Her kişi bir pire hıżmat etmese,
Yağşılariñ eteğinden tutmasa,
Hekimler sözüne amal etmese,
Dini- imanında kemalı bolmaz.

Yara cena çekmañ, yara etmez sen,
Mala cepa çekmān, mala etmez sen,
Abı- hayat içmān, sagat tapmaz sen,
Mundan gutulmanıñ imkanı bolmaz.

Bihuda ömründe kılmagın höves,

Acal egmân ölmez, bilgin, bir mekes,
Ganımat bil, senden öter bu nepes,
Bu dünyânın ahır payanı bolmaz.

Kasımın piridir hezreti- Pukman,
Ötdüler dünyäden gözleri gıryan,
Tapılar muñ derdiñ derdine derman,
Acalıñ derdiniñ dermanı bolmaz.

Patışa:

-Berekella oğlum Kasım, sen hemme gepiñi rast aytdıñ, emma bir gepiñi galat aytdıñ- diydi.

-Näme üçin, tagsır, haysı gepi galat aytdım?

- “Abı-hayat içmân, sagat tapmaz sen” diydiñ. Şu gepiñi galat aytdıñ. Hanı abı-hayat nirede? Men inreden tapayın? Eğer bar bolsa, bir kâse içip, eneden yañı bolan yalı bolardım.

-Ey tagsır, abı-hayat Küvhi-Kapdan añırda, Zulmat dien yerde, döv-periniñ menziline.

Küvhi-Kapdan añırda bolsa, Zulmat dien yerde bolsa, döv-periniñ cayında bolsa, onı kim getirip berer?

-Tagsır Sımruğı goyberseñiz, Sımruğıñ özi alıp geler.

-Bu yabanı canaver guşı goybersek gaydıp gelermi?

-Gelmese, maña kepile beriñ. Men kepil boların.

-Hey perrendäge, derrendäge, hayvanata adamdan kepil bolarımı?

-Bolar, tagsır. Adamdan hayvana kepil bolar- diyip, öñ bir avcınıñ bir keyik tutup, yıgrımı teññä bir cöhide satanını beyan edip, patışa garap şu dessanı aydyar:

Hamd aydayın ol yaradan hudaya,
Yedi gat yer, yedi asman eyledi;
Rehmetin yağdırıp üşbu dünyäge,
Gice-gündiz mahı-taban eyledi.

Sungundan yaratdı şemgi-enveri,
Dokuz pelek boldı şonuñ mahzarı,
Öz nurundan rövşen etdi ahtarı,
Gudratın äleme ayan eyledi.

Şemsi-Gamar ondan alar rövşeni,
Munda täze bolmuş cahan gülşeni,
Gül çemende sebze eylöp tikenı,
Hemrayını güli-handan eyledi.

Sarnevun eyledi çarhı-gerdanı,
Bisütün sakladı yedi asmanı,
Adam üçin yasap üşbu dünyanı,
Yagşı menzil yagşı mekan eyledi.

Çemende açılmış reñbe-reñ güller,
Degresinde okar şeyda bilbiller.

Açılıpdır yere şebli sünbüller,
Şavan bilen hem arnuvan eyledi.

Sungundan adamı eyledi peyda,
Bu dünyäge şonı eyledi rova,
Bir insan yaratdı barçadan agla,
Gudratını mahı-ayan eyledi.

Ol Muhammet iki dünya serveri,
Gül yüzleri şemsı-kamar enveri,
Rahmet deryasınıñ genci-gövheri
Hak şonı barçağa soltan eyledi.

Ol gününde bir cöhidiñ muhteri,
Ol köyikni satın aldı bir günü,
Gulak salıp eşidiñ üşbu kıssanı,
Gudratın äleme ayan eyledi.

Gice – gündiz perva kılıp sakladı,
Näzi- nıgmat berip onı ekledi.
Ot-suv goydı, hergiz oña bakmadı,
Gice – gündiz ahı-pervan eyledi.

Yerden götermeen hergiz başını,
Gözünden akızıp ganlı yaşını,
Sınasında goyup hesret daşını,
Matam tutup ahı-pıgan eyledi.

Bir gün ayagınıñ bendini açıp,
Daşgarıga çıkdı canından geçip,
Pıgambere bardı ol keyik gaçıp,
Oşol dem derdine derman eyledi.

İçgerige girdi salamın berip,
Tagaza eyledi boynunu burup,
Pıgamberiñ cermalına delmurıp,
Göz yaşını misli ceyhun eyledi.

Resul ol keyikniñ yaşın gördüler,
Şafkat bilen onuñ halın sordular,
Ey canaver: “Ne ağzıñ bar?” -diydiler,
Başın yere goyup pıgan eyledi.

Şikestelik bilen özünü çağlap,
Ayrılık derdinden sınasın dağlap,
Zıbanı-har bilen ol keyik ağlap,
Pıgambere arzın beyan eyledi.

Diydi: -Meniñ iki guzım bar idi,

Gice-gündiz meniñ bilen yar idi,
Yaş oğlan dek ağlap işi zar idi,
Şol sebäpden dadı-peryat eyledi.

İki guzım galdı çölde yığlaşp,
Men munda ayralık oduna bişip,
Nägehan bir saygadıñ toruna düşüp,
Yagşı günüm beyle yaman eyledi.

Meni satdı ol gün bazara salıp,
Sövda kılmak üçin bir cöhit alıp,
Ayagımı barlap, bir ös çalıp,
Yagtı cahanımı zından eyledi.

Bugün siziñ hizmetinize gelmişem,
Günäkär men, öz günämı bilmişem,
Men bir muşgil, yovuz derde gapmışam,
Köydi canım dagı-hicran eyledi.

Siz-siz garıplarıñ puşdı-penahı,
Size arzanermiş pazlı-ılahı,
Göteriñ başından royı-sıyahı,
Gam odı bağrımı biryan eyledi.

Muñı aydıp, ol dem keyik yıkıldı,
Topraga bulanıp, bağrı söküldi,
Resul onı görüp, merhemet kıldı,
Oşol dem derdine derman eyledi.

Resul aytdı “Ey canaver, yıglama!
Nala kılıp, yürek-barıñ dağlama,
Bu derdiñden gutular sen, gam iyme”,
Munı aydıp gövnün şadan eyledi.

Resul ol keyikni yanına alıp,
Rovan boldı pervana dek gozgalıp,
Gaçgan gullar kimin aldaga salıp,
Cöhitler öyüne rovan eyledi.

Resul cöhitleriñ gaşına bardı,
Cöhitler barısı yığlaşp geldi,
Cöhitler keyigiñ halını sordı,
Şonda bu kıssanı beyan eyledi.

Pıgamber nesihat eyledi binyat,
Geliñ, şu garıbı eylãñız azat,
Guzusı galıpdır obada naşat,
Şonuñ üçin gözün giryan eyledi.

Cahitler aytdılar ya Resul alla,
Malımız, canımız bolsun muñ pida,
Keyik üçin köp kılmañız tövella,
Barça yağşılığa yaman eyledi.

Yağşılık kılsañız, gadrını bilmez,
Hergiz gulagına nesihat almaz,
Mundan gitse, hergiz aylanıp gelmez,
Munı aydıp barça tuğyan eyledi.

Ol sözi eşitdi ol şahı-server,
İki yüzli misli mahı minevver,
Keyik üçin ahır kepil boldular,
Üç gün möhlet berip rovan eyledi.

Balaların görmek üçin guvanın,
Pıgamberden cogap aldı gıssanıp,
Ayrılık oduna örtenin-yanıp,
Çöl sarıga azmı-rovan eyledi.

Çöli şol keyik niçe agtarıp,
Cadakalar boldı bağrına basıp,
Hassa canı şol gün gurban eyledi.

Üç gün ötgeninden soñ ol canaver,
Velayat sarıga eyledi sapar,
Balaları yığlayışıp galdılar,
Nala kılıp, ahı-peryat eyledi.

Kılğan vadasına yetişdi sagat,
Resulñ cemaalın eyledi zıyarat,
Gövni dınıp şonda tapdı peragat,
Gövni dınıp şadı-horram eyledi.

Cöhitler barısı aperin galıp,
Pıgamber dinini şol gün hak bilip,
Keleme gaytarıp, musulman bolup,
Barça gelip arzı-iman eyledi.

Elkıssa, ol keyik guşayış tapıp,
Rahata yetişdi mähnetin çekip,
Guzularına sinasında cay berip,
Ovalkı cayında seyran eyledi.

Men hem pıgamberiñ ası immatı,
Garıplıkda niçe çekdim mähneti,
Cepa çekse, her kim görer rahatı,
Dünyä işi beyle nışan eyledi.

Kasım aydar, meniñ sözüm almasañ,
Sımrug üçin meni kepil kılmasañ,
Hâkimler sözüne amal etmeseñ,
Öz päliñ özüñe nogsan eyledi.

Patışa muni eşidip, yüreği mumuya dek eräp, gaharı gaçdı ve Kasım'a Sımrugı bermäge razı boldı.

-Näçe güne kepil bolyarsıñ?

-Kırk güne kepil bolyarın. Barıp gelmesi baş yıllık yoldur. Kırk günde geler.

-Eğer kırk günde gelmese näme edersin?

-Eğer kırk günde gelmese, men, birinciden, ten kepil, ikinciden, zer kepil, üçüncüden, gan kepil bolyarın. Kırk günde gelmese, kırk birinci gün meniñ başımı kesip, ganımı endamıñıza çalsañız, siz täze eneden doğan yalı bolarsıñız- diydi.

Patışa Sımrug guşı Kasım'a berdi. "Men seni patışadan ten kepil, zer kepil, gan kepil bolup aldım. Eğer kırk günde gelmeseñ kırk birinci gün patışa meniñ başımı keser. Ruzı- mahşarda meniñ günäm seniñ boynuña düşer. Şonuñ üçin yedi gat asmanıñ aşağında, yedi gat yerin üstünde bolsañ, hökman kırk kırk günde yetişgin" diyip aytdı.

-Onuñ yalı bolsa kırk günde alıp gelerin- diydi.

Kasım:

-Seniñ gitcek yerin uzak. Bar yoluña, sag-salamat gel diyip, Sımrug guşa garap, bu gazalı aytdı.

Gelgin indi, Sımrug guşum,
Hastayı hayvana yüzlen;
Bugün şirin candan geçip,
Azm edip cövlana yüzlen.

Bugün şirin candan geçip,
Zulmata gir, yollar açıp,
Hıdır dek sen suvlar içip,
Mes bolup mestana yüzlen.

Näler çekdim renci-mählet,
Ömrümde görmedim rahat,
Saña kırk gün berdim möhlet,
Azm edip cövlana yüzlen.

Sen-sen meniñ Sımrug guşum,
Senden özge yokdur kişim,
Gözden akar ganlı yaşım,
Azm edip cövlana yüzlen.

Kasımıñ gamhorı sen-sen,
Gözüm senden tapar gövşen,
Yusup kibi güli-gövşen,
Putf edip Kengana yüzlen.

Elkıssa, Kasım bu sözi aydı, Sımruğı yola saldı. Patışa vezir-vekilleri yığnap:

-Bu iş nâhili boldı? -diydi. Olar:

-Bize maslahatı indi salyarsıñızımı, tagsır? Guş eliñizden gitdi. Hey adamzadıñ hayvana kepilligi bolarmı? Kasım han öz yurduna kaçıp gider. Şeylelikde, siz hem boş galarsıñız-diydiler.

Patışa munı eşidip:

-Barıñ, dört garavul goyuñ, ikisi uklasa, ikisi uklamasın. Eğer Kasım'ı kaçırırsalar, dördüsini hem dara çeker men-diydi.

Kasımın yanına derrev dört sanı dayav adamı garavul edip goydular. Kasımın bu işden habarı yokdı.

Aradan bir kem kırk gün ötdi. Patışa garavullara:

-Kırk gün boldı, barıp Kasım'ı alıp geliñ -diydi.

Olar kasımı alıp geldiler. Patışa:

-Hä, oğlum, kırk günün doldumu, guşuñ geldimi? -diydi.

-Yok, tagsır, häzir bir kem kırk gün boldı.

-Ol nâhili bir kem kırk gün bolyar?

-Siz cuma hasabını edyarsıñızmi ya-da hasabı -ebcet etdiñizmi?

Eğer cuma hasabı bolsa, cumadan cuma cemi bir kem otuz, şenbe otuz bolar. Hasabı-ebcet hem iki hasap bir emel, iki emel hem bir hasap. Bir kem kırk gün bolyar. Siz haysı birini hasap etdiñiz? Men öz yurdumda yedi yıl okap, köp zadı bilip, dogal alıp çıkdım. Men guşların hem diline düşyärin. Eğer düşünmesem kepil bolmazdım. Meniñ guşum yedi gat asmanın aşağında, yedi gat yeriñ yüzünde sag bolsa, kırk günde geler- diydi. Patışa nâme aytcagını bilmedi. Garap durdı ve Kasım'a yene bir gün cogap berip: "El-ayagını barlap goyuñ" diyip, garavullara tabşırdı.

Bu gice hemmesi hatırcem yatıp ukladılar. Ertirdañ bilen patışanın vezir-vekilleri, ketde-kelemleri patışanın yanına salam berip geliberdiler. Bu:

-Guş geldimi, tagsır? -diyip soradılar.

-Yok, häzip gelenok. Yañı bir kem kırk gün boldı.

-Ay patışahım, indi guşuñ kırk günde -de gelmez, elli günde-de gelmez. İndi siz guşı görmän oñşuk etmeli bolarıñız- diyip, bularıñ her haysı bir hili gep aydyarlar. Patışa:

-Barıñ, garavullara aydın. Kasımın alıp gelsinler-diyip buyurdi.

Dört garavul Kasım'ı alıp geldi. Patışa:

-Hä, oğlum, kırk gün doldumu?

-Yok, tagsır!

-Sımruğ guş geldimi?

-Yok, tagsır!

-Nâme üçin kırk gün dolanok?

-Ey tagsır, üç çär'ek kem kırk gün boldı.

-Bu nâme dien gep?

-Gün maşırık zeminden doğyar. Günorta altı sagat bolyar. On iki sagatda magrıp zeminde batyar. Häzir gün doğalı bari geçse üç sagat geçipdir. Yene kırk gün dolmağa üç çär'ek galıptır.

-Vezirler: "Bu oğlan dünyäde yok gepi tapyar" diyip, patışanın gaharını getirip, gızdırdılar. Patışa: "Barıñ dara asıp öldürin! Öñinçä şäheriñ hemme yerine ve eşek bazarına, düe bazarına, zat bazarına, sığır bazarına, kürre bazarına, goyun bazarına aylap: "Her kim perrende, hayvanata kepil bolsa bolcagı şudur>> diyip, car

çekdiren!” diyip buyruk berdi. Yasavullar Kasımı mal bazarına, eşek bazarına, kurre bazarına, düe bazarına, sığır bazarına, goyun bazarına, zat bazarına ve bütün şähre aylap, patışanın aydışı yalı, car çekdirdiler. Günäkäri aylanları üçin bazardaki her adamdan bir teñne pul alardılar. Eltip, cellat darıñ aşagında başını kesmekçi bolup, Kasım’ı yıkdı. El-ayağını dandılar.

Kasım:

-Ey cellat, meniñ bir pasıl damağımı çalma-diydi.

-Ruzı- kıyamatda hudaıkazı, pıgamber şepagat eden vagtında, senden arımı aların. Guşumı çağırayın. Eğer gelse ıkbalımdan, gelmese şum pişanımdan göveyin. “Bogazımı çal” dierin. Şonda hem giç bolmaz öldürmäge- diydi.

Celladıñ eli sandırap, pıçağı elinden gaçdı. Ol:

-Huda emri parz, pıgamber emri sünnet, patışa emri vacıp. Gıgır guşuñı, armanıñ galmasın- diydi. Kasımda bir gudrat barını bildi ve oña guşunı çağırmağa rugsat etdi. Kasım golı barlı celladıñ önünde yatan yerinde guşunı çağırıp bir gazal aydyar.

Süleymanıñ Sımruğ guşı,
Gel indi, canım, gel indi:
Başıma saldıñ käyişi,
Gel indi, canım, gel indi.

Gözde yaşım boldı ceyhun,
Beter boldı derdim şu gün,
Kırk gün hem ötmezden burun,
Gel indi, canım, gel indi.

Yüreğimde derdi-duvun,
Beter boldı halım şu gün,
Cellat öldürmezden burun,
Gel indi, canım, gel indi.

Meni bugün çeker dara,
Püregim boldı muñ para,
Meni goyma intizara,
Gel indi, canım, gel indi.

Rovan gelginiñ gozganıp
Rakıp canına ot salıp,
Abı- hayat suvun alıp,
Gel indi, canım, gel indi.

Kasım aylar mährıbanım,
Eşit meniñ ahı-zarım,
Gitdi goldan ıgtıyarım,
Gel indi, canım, gel indi.

Elkıssa, Kasım sözüni gutardı. Şol vagt asmandan bir şaggıldı geliberdi. “Kasım’ı dara çekçekmişler” diyip, örän köp adam yıgnanıdır. Bir müñ iki müñden köpdi. Ol adamlar asmandaki şıggıldını eşidip: “Ey cellat, munı goyber, asmandan

munuñ guşı gelyär” diyşip gıgırdılar. Şol vagt Sımrug asmanda peyda boldı. Sımrug yere garasa dariñ aşağında märeke örän köp. Sımrug: “Be, men kırk günde geldimmikäm diyipdim velin, gicä galan ekenim” diyip oylanıp, yere gonman asmanda burgut yalı aylanıberdi. Adamlar Kasımın keramatına hayran galdılar. Onuñ el-yagını boşadıp, göterip turuzdılar. Sımrug Kasım’ı görenden soñ onuñ öñüne gelip gondı. Gotanın holtumı yalı ağzında bir putdan hem köp suv alıp gelen eken.

Patışanın adamları Kasım’ı patışanın yanına alıp bardılar. Kasım:

-İne patışam, muña guş dierler, muña hem suv dierler. Canaverin ağzındaki suvunuı guyar yalı bir gap getir-diydi.

Bir mis tagara getirdiler. Kasım suvı salanda, tagaranın yarımından köprük, doludan azrak boldı. Kasım bir kăsaniı doldurıp patışa berdi. Patışa on dört yaşlı yiğit yalı boldı, yedi yılkı derdinden halas boldı. Kasım:

-Bu suvdan, biziñ bir babamız bar, şoña hem bir kâse berseñiz – diydi. Şeylelikde, babaga hem bir kâse berdiler. Baba hem içdi velin, ak saçları yok bolup, on dört yaşlı oğlan yalı boldı.

Patışa yedi yılkı derdden halas bolanına ve on dört yaşlı oğlan yalı bolanına beğenip: “Kırk gün toy ediñ. Her kim islänini etsin” diyip buyurdi.

Toyda her kim her iş etse, ıgtıyari özünde. Her kim öz zovkunda, şovkunda toyı geçirmek bilen boluberdi. Kasım babaga:

Ey baba, her kim öz zovkunda, şovkunda, hey biziñ eden pişamız bolmazmı? -diydi.

-Oğlum, biziñ atımız yok, il barabar ovlak gapsak. Onda Kasım:

-Baba, siz patışanın gızını tanayarsıñız mı? diydi.

-Oğlum, Kasım can, men dokuz yıldan bari şonun hizmatını edip, odunını getirip, serhovuzdan suvunuı nanbaydan nanını getirip yörün. Men diñe özüni dälçerimgärde hamını hem tanarın.

-Tanasañız yörün maña görkeziñ. Görelı biz şunca zähmet çekdik. Yagşı gız mı?

-Oğlum, bu patışanın ordası. Eger şu vagt barsak, biri görüp patışaga aytsa, hem seni öldürer, hem meni öldürer.

-Onda biz onı nähili göreris? Asıl görüp bilerismi?

-Oglum, adamzadıñ serpoşı geyim, gündiziñ sepoşı gice. Ağşam garañkı düşsün. Bizi hiç kim tanamaz. Şonda göreris- diydi.

Kasım hem baba bilen razılaşdı. Hufdan vagtı garañkı düşende, garınlarını doyrup, baba öñde Kasım ızda tirkeşip uğradılar. Baba cayın hemme yerine belet adam.

Kasım’ı ol tamdan bu tama çıkarıp, derrev patışanın ordasına alıp bardı. Bular hiç kim görmez yalı bir garañkı yerde bukuldılar. Görseler, gızlar aydım aydıp, saz çalşıp, oynaşıp, örän şatlıkda ekenler.

Baba iküç gezek garadı ve:

-Oğlum yok, bularıñ arasında –diydi.

-Baba, siz tanayan dälsiñiz. Şularıñ arasında bolman, nirede bolar?

-Yok, oğlum, men tanayarın, emma şularıñ arasında patışanın gızı yok.

-Şol vagt bir ovadan gız öyden çıkıp geliberdi. Patışanın gızı öyde eken.

Baba:

-Hanha oğlum, seret, şol öyden çıkıp gelyän gız patışanın gızı. Yağşırak seret bir gızça barmı? Onda Kasım beylesine övrölüp, babadan ogrınça goltugındaki suratını çıkarıp, bir surata, bir gıza garadı. Ol gızın ne gözi, ne gaşı, ne yüzi, hiç bir

yeri hem surata meñzemeyär. Şol vagt Kasımın goltugındaki garpızı gaçan yalı boldı. Ol zövve turup:

-Baba, yagşı gız eken, emma meniñ yarım däl eken. Yörün, baba, gideliñ – diyip, olar tamdan düşüp, toy märekesiniñ arasına goşulıp geziberdiler.

Patışanıñ kırk gün toyı gutardı. Patışa: “Barıñ Kasım’ı alıp gelin!” diyip buyurdı. Mähremler Kasım’a aytdılar. Kasım yanına babanı hem alıp ikisi salam berip, patışanıñ huzurına geldiler. Patışa:

-Hä, oğlum, geldiñmi? -diydi.

-Hava, tagsır.

-“Ey, oğlum, men yedi yıl bări kesel yatdım. Tebipler derdime derman tapmadılar. Ahırı derman tapmanları üçin oları ölüme buyurmakçı bolanımda, olar kırk gün möhlet dilediler. Men olara kırk gün möhlet berdim. Olar kırk günden günden soñ maña: -Sımrug guşuñ ganını ähli bedeniñize çalsañız ve eti bilen ganını garıp, bir kâse içseñiz, gutularsıñız!” diydiler. Men hem tebiplere cogap verip: “Kim Sımrug guşı tutup getirse boyı barabar zer bercek, yurdumın dörtten birini bercek, berler begi emeli bilen şäheriñ mirşepliğini bercek, on sekiz yaşlı gızım bar, onı hem bercek diyip, car çekdirdim” diyip, Kasım’a gürrün edip berdi. Kasım “Hä, tagsır!” diyip diñläp otır. Patışa:

-Sımruğı guşbeginiñ oğlu bilen kazı kelanın oğlu tutup geldi. Men öldürcek bolan vagtım sen öldürtmän, celladıñ elinden aldıñ. “Şonuñ ganını içseñiz hem etini iyseñiz hem peyda etmez” diyip aytdıñız. Abı hayat suvunu getirmek üçin kırk gün kepil bolup, Sımruğı alıp iberdiñ. Sımrug abı-hayat suvunu alıp geldi. Men ondan bir kâse içdim. Yedi yılkı derdimden zat galmadı. On dört yaşlı oğlan yalı boldum. Sen meniñ keselimi gutardıñ. Şonuñ üçin sen Sımruğı getirmeseñ hem, men tagtımı, bagtımı ve gızımı saña nikalap bereyin –diydi. Kasım:

-Ey patışam, siz “Sımruğı tutana gızımı bercek” diyip car çekdiripsiñiz.

Eğer Sımruğı gutana gızıñızı bercek bolsañız, Sımruğı şu meniñ babam tutdı, gızıñızı babaga bermeli bolarsıñız. Sımruğu tutmak üçin şu babaga bermeli bolarsıñız. Yupuñ bir ucunu baba biline dañdı. Guş gelip duzaga ildi, babanı hem göterip uçup gitdi. Barıp hem bir çınara gonanda, çolaşdı. Siziñ adamlarıñız Sımruğu ve babanı görenlerinde, babanı urup, kellesini lüyk bolan garpız yalı edip, elinden guşunu alıp gidipdirler. Siz häzip Guşbeginiñ ve kazı kelanın oğlunu çağırıp sorañ. Eğer şolar: “Biz babanıñ elinden alanımız yok, özümüz tutduk” diyip aytsalar, onda siziñ hemme sılagıñız hem begligiñiz hem gızıñız hem şolarıñkı bolsun. Biz baba bilen sınıımız silkinip, yurdumıza gidibereriz-diydi.

Patışa mähremlerine: “Barıñ, Guşbeginiñ oğlu bilen kazı kelanın oğlunu alıp gelin!” diyip buyurdı. Mähremlerinden biri böküp, Guşbegi bilen kazı kelanın oğlanlarınıñ yanına bardı. Olar:

-Näme üçin geldiñiz? –diydiler. Mehrem:

-Sizi hoday urdı. Hoday ursa hem mäkäm urdı. Siz bir babanıñ elinden Sımrug guşı urup alıpsıñız. Häzip Kasım bilen baba patışanıñ yanında. Kasımın asılcağ üç ağacı meğer hem size nesip etse gerek.

Guşbeginiñ oğlu kazı kelanın oğluna:

-Magsım, näme iş edersiz? -diydi. Magsım:

-İgtıyarıñız, näme etseñiz.

-Meniñ atam guşbegi, men guşbegizada. Seniñ atañ erkanı şähri-kelan, Magsım can. Biziñ emelimiz olarıñkıdan azmı? Biziñ ayalımız bar. Şol besdir. Şu vagta çenli patışanıñ gızını ayal edinip oñdukmı? Patışaga doğrusını aydalı, bolmasa gaharı gelip ikimizi hem öldürer- diydi. Magsım:

-Bolyar, onda yörün baralın –diydi. Mähremler bu ikisini patışanıñ yanına alıp bardılar. Bular yolda gorkularına sandıraşıp baryardılar. “Patışa bizi ölüme buyuryarmı, dara buyuryarmı” diyşip gorkup baryardılar. Patışa:

- “Men Sımruğı tutana pılança zat bercek” diyip car çekdirdim. İkiñiz hem bir gün: “Sımruğı tutduk” diyip alıp geldiñiz.

-Hä, tagsır.

-Şonı özüniz zähmet çekip tutdunız mı ya-da birinden basıp aldıñız mı? Doğrınızı aydıp. Men takıgına yetdim.

-Tagsır, siz car çekdirdiñiz. Biz atlarımıza münüp Sımruğı gözlemäge çıkdık. Önümüzden bir çınar çıkdı. Üstünde bir Sımruğ guş bar eken. Onı alçak bolsak, yüpün bir ucunda bir baba asılgı durupdır. Biz hem guşı babadan aldık. Guş örän yalı. “Baba munı alıp gidip bilmez. Guş yene de babanı göterip bir yolda alıp gider” diyip hem de siziñ derdiñize derman bolarmıka” diyip alıp geldik. Babanıñ özünü hem dañıp gaytdık.

-Yedi yıldan bəri bir vagtı hoşluğa, şatlığa çıkan vagtım, bir gövnuğaralık tapmayın. Bir garıp adam tutanda, onı urup elinden alıpsıñız. Turuñ yok boluñ!

Bular: “Toba etdik, tagsır, toba etdik, tagsır” diyşip, ikisi iki yerden sarmaşıp, gorkup turup gitdiler. Kasım:

-Tagsır patışam, indi rast-yalanlığını bildiñiz mi? diydi.

Patışa:

-Men seni köp sınadım. İndi saña mandım. Sen Sımruğ guşa hem kırk gün kelip bolup geldin. Ol abı-hayat suvunu alıp geldi. İndi sen nâme etseñ, ıgtıyarıñ – diydi.

-Eyse, tagsır, “Sımruğı tutana gızımı bercek” diyipsiñiz. Sımruğı meniñ babam tutanına hem inandıñız. Eğer öz sözüñizde dursañız, gızıñızı babaga beriñ – diydi.

Patışa mollanı çağırıp, nika gıyıp gızını babaga bermegi buyurdı. Derrev nika gıyıp, patışanıñ gızını babaga berdiler.

Kasım: “Ey baba, yörün men sizi patışanıñ gızınıñ yanına salıp gaydayın. Siziñ menden başga mähribanıñız yok” diyip uğradılar. Yolda baryarkalar: “Oval hem men sizin yanıñıza gelenimde, “Nesip bolsa sizi yalı bir dövlete yetirerin” diyipdim. İndi bolsa patışanıñ gızını alıp berdim. İndi sen menden razımı? diyip soradı. “Men sizden müñde bir razı. Siz meni tagta yetirdiñiz, bagta yetirdiñiz. Diñe bu dünyäde däl, ol dünyäde hem razı” diyip, baba örän vagtı hoş bolup baryardı.

Şol barışlarına patışanıñ gızınıñ yanına yetdiler. Gızıñ gucagına babanı salıp: “Baba size yar gutlıbolsun, bize hem yol. Men hem ertip yarımın yanına gider men” diyip, baba bilen hoşlaşıp çıkdı.

Baba gızıñ gucagına girip, lebine leb, halına hal, balına bal goyup işi bitirip yatıberdi.

Kasım bu gice yatdı. Ertesi irden turup, patışanıñ yanına salam berip bardı.

-Nâme habarıñ bar, oğlum?

-Habarım, tagsır, yedi yıllık keseliñizden gutulan bolsañız, maksadıñıza yeten bolsañız maña rugsat beriñ. Guşımı hem özüme beriñ! -diydi.

-Oğlum, saña rugsat yok. Tagt bereyin, bagt bereyin. Meniñ gızımı alman, babaña berdiñ. İndi yurgda iñ ovoidan gızlardan iki gerekmi, üç gerekmi, alıp bereyin –diyip, garrı mamaları savcı edip, yağşı gızları agtarmağa ibermekçi boldı. Onda Kasım:

-Maña tagtıñız hem gerek däl, bagtıñız hem. Maña ak gövnünüz bilen cogap beriñ, guşımı hem beriñ. Men gitcek- diydi.

Patışa öz gövniinden “Bu Sımruğa kırk gün kepil bolup, K vhi-Kapdan a ırdan abı-hayat suvunı getirm ge iberdi. Men ızına d rt sanı garavul goydum.  ld rmek   in dara  ekm ge buyurdım. Munu  gu ı abı-hayat suvunı geldi. Men bir k se i dim. Yedi y lk  derdimden zat galmadı. Eneden ya ı bolan yalı boldum. Bu barı bir cogap bersem hem gider, bermesem hem gider” diyip oylanandan so , Kasım’a: “O lum sa a cogap bereyin” diydi: “Bari , Kasım’a esbaplar, altın cıga, tilla kemer ve yağ ı lıbaslar getirin!” deyip buyurdi. Derrev patı anı  aydan zatlarını h zir etdiler. Kasımın e nine, ba ına, aya ına kemsiz geyindirdiler. Patı a: “O lum,  unca gal diyip t vella etdim, emma durmadın. İndi sa a cogap bereyin. Gu u  hem  z  ki. Alnı  açık bolsun, ma layı  ak, yolda ı  hak bolsun, toprak tutsa , altın bolsun, mıradı ı on sekiz m    lemi yaradan huday bersin” diyip, gu unı hem berdi. Kasım gu unı hem alıp patı anı  k    nden  ıkıp gitdi.   heri  da ına  ıkdı.

Kasım goltugından kitabı  ıkarıp, suratı Sımrug gu a g rkezip: “ u meni  yarım. Sen meni yarımaya yetir. Senden ba ga dildarım, gamhorım, ge   darım yok” diyip, Sımrug gu a garap, bir gazal aytdı.

S leymanı  gu ı, ey  ahı-murgan,
Senden ba ga ge   darım yok meni ;
Meni  bu m   ilim kılmasa  asan,
 u diyarda hi  durarım yok meni .

T kenmez s vdaga sata dı ba ım,
Ol ar ı aglaga yeter nalı ım,
Munda y rsem eda bolmaz k yi ım
Aklı-hu um, ge   darım yok meni .

E  m rehim etmez g zde ya ıma,
Avılar go uldi i en a ıma,
Her giceler girer yarım d y  me,
Senden ba ga m hribanı m yok meni .

Kasım aydar,  ekdim yarım, pıragı,
Yarım meni  goydı sınamda da ı,
 stese  tapılmaz yarı  soradı,
Bug n meni  yarı-canım yok meni .

Kasım:

-Men  u surata a ık bolup, Rum   herinden gelermen. Sen meni  yarımı  nirededigini bilmezmi sen? -diyip soradı. Sımrug:

-Bu Yemen patı asını  gızı. Munı  mesgeni  r n uzakdır. Mu a yetip bolmaz- diende, Kasım aglaberdi. Sımrugı  yadına Kasımın celladı  elinden bo adanı d   di ve Kasım’a rehimi inip: “Onda sen yol   in azık-suv tayyarla. Eger yetip bilsem yeterin, bolmasa da yolda  l p gaların” diydi.

Kasım   here girip, bir ullakan  k z aldı. Gassaba soydurdı. Derisini gıyık  ıkardı.  erimg re berdi. Ol derrev o arıp me ik edip berdi. İki sanı y pi hem alıp, suvlu me igi bir yanına, eti hem bir yanına m k m barladı. Sımrug “Sag yanımaya garasam, et ber, sol yanımaya garasam, suv ber.  z   hem m n p,  z    m k m barla ın” diydi.

Kasım münüp, özüni hem yüp bilen mäkäm barladı. Sımrug asmana galıp, uçup gidiberdi. Şu gidişine otuz altı gice-gündiz durman uçdı. Otuz altı gün diende, azıkları hem gutardı. Suvları hem gutardı. Azıksız-suvsuz hem üç gice-gündiz uçdı. Ondan soñ Sımruğıñ içi köyüp, üç gice-gündizden soñ bir çöl yerde düşüp tarpa öldi.

Kasım: “Meni çöl yerlerden alıp baryan Sımrugımdı. İndi bu hem öldi” diyip, köp gamgın bolup, guşuñ başını dızınıñ üstüne goyup, aglap oturdı.

Bu Sımruğıñ enesi bar eken. Abı-hayat suvunu getirmäge giden kırk gününde ve hâzirki bir kem kırk günde- cemi bir kem segsen günde öz çagasını agtarıp tapman yöryärdi. Uçup gelyärkä, seretse çöl- beevanda çagası ölüp yatır. Onuñ yanında hem bir adam otur. Sımrug “Meniñ çagamı öldüren şu adam eken” diyip oylap, “Seni öldürmesem bolmaz” diyip, dagdan bir mähnet daşı göterip geliberdi. Görse, bir adam çagasınıñ başını dızınıñ üstüne alıp, aglap oturan eken. Sımrug “Eğer şu adam öldüren bolsa, ya maslığını gömüp giderdi ya-da taşlap gaçıp giderdi” diyip oylandı ve daşı başga bir tarapa taşlap, özi Kasımıñ yanına gondı. Öz çagasınıñ ölenini görüp nalaberdi.

Kasım öz gövñüne: “Şu gelen guş munuñ ya enesidir ya atasıdır” diyip pikir edenden soñ: “Ey canaver, seniñ cagañ öldi” diyip, Sımruğa garap, bir gazal aytdı.

Şirin canıñ ötdi panı dünyäden,
Günçalıkda bağın hazan eyledi;
Nägehandan ösdi acalıñ badi,
Servi kaddıñ yere yegsan eyledi.

Maña boldı şu gün ahırzamana,
Gam öyüne galdı başım dumana,
Arman bilen gelip yagıtı cahana,
Bir iki gün özün mılman eyledi.

Gice –gündiz akar gözümiñ yaşı,
İsteseñ tapılmaz yaz bilen gızı,
Pıragımda yıglap çöldäki vagşı,
Her haysı muñ durlı pıgan eyledi.

Ötdi ol dünyäden örtenip, köyüp,
Acalıñ rişdesi canını gıyıp,
Atam bilen enemi görmedim diyip,
Gövnünde muñ yola arman eyledi.

Bu dünyäğe gelip candan doyan yok,
Hak yolunda ölseñ, zerre güman yok,
Kasım aydar, hakdan başga payan yok,
Neyläyin, kismatı cepbar eyledi.

Onda ulı Sımrug “Bu dünyäde acal yetip, ölmecek zat yok. Beyle bolsa mun üstüme, yarıña yetmäge yakın galıpdır” diyip ve Kasımdaki suratı gördi. Kasım:

Seniñ cagañ meni alıp bir kem kırk gün uçdı. Bilmedim, içi yanıp öldümi ya başga sebäp boldumı? Kıyamət mağşarda şunuñ hem cagabını berip bilsem, berekella zor bolduğım. İndi seniñ üstüne münmerin. Men özüm giderin. Ya yarım yeterin ya-

da seniñ çağañ yalı. Men hem çöllerde ölüp, yok bolup gideriñ, emma seniñ üstüne münmerin- diydi.

-Bolyar, ıgtıyar sende.

-Onda maña cogap ber- diyip, Sımruğdan cogap alıp, çöl- beevanda yeke özi gidiberdi.

Kasım niçe gün yol yöräp, dağlarda –düzlerde aylanıp gezdi. Ismanakdan nahar bişirip, kişmiş, pisselerden iyip, niçe vagt yol yöredi. Kasımın saçları ösüp, gızın saç yalı billerine düşdi. Bir gice hasap etse, çıkalı bəri yedi yıl bolupdır. Yedi yılda baran menzil- mekanı yok. Kasımın egnindäki zerli geyimleri yırtılıp yok bolup, çöldäki çopanlardan çäkmen, ayrı-bəri alıp geydi. Kasım: “Meniñ yedi yıldan bəri eden işim, tutan guşum yok. Ey huday, ozal meni gül edip yaratdıñ. Ahır hem tiken yalı har etdiñ. İndi men şu çöllerde ölüp gitmeli boldummı? -diyip, hudaya bir minacat okadı.

Älemiñ yaradan kadir zülcelal,
Gudrat bilen arzu-sema eyledin;
Sen kerim sen, mende yokdur ıgtıyar,
Neçün meni bagtı sıya eylediñ.

Elkıssa, her kimin bir kismat kılıp,
Geltirdiñ dünyanıñ nıgmatın berip,
Barça adamları ahır öldürüp,
Bu dünyanı matamsaray eylediñ.

Niçäge berip sen rızk bilen rüzı,
Niçäge berip sen dert bilen suzı,
Niçäge berip sen aydı-novruzı,
Lutf edip hacatını rova eylediñ.

Oval meni neçün bar edip,
Ahırında bu gamlara zar edip,
Ovalı gül edip, ahır har edip,
Hasta gövnüm neçün eda eylediñ.

Umut bilen dergahıña gelip men,
Nâumıt eyleme, kadırım sen-sen,
Dünyanı eylediñ nice ercümen,
Şonı görüp, gövnüm eda eylediñ.

Günbe-günden boldı derdim zıyada,
Ne yüz bilen men gezer men dünyäde,
Aşık Kasım yıglan üşbu dünyäde,
Bir perime gövnüm mayıl eylediñ.

“Kasım indi nesip olsa tizden-tiz yarıma yetişerin” diyip, şu gazalı aytdı.
Şükür, hakın dergahıña,
Yağşılar keramat eylär;
Erenler girdi düşüme,
“Turgun” diyp ısharat eylär.

Näler gezdim dağı-çöller,
Azan çekdim näçe yıllar,
Mekgäge bargan hacılar,
Yılda bir zıyarat eylər.

Sopularda bardır adat,
Gicelerde kılsañ tagat,
Her kim çekse renci-mähnet,
Hak şonı salamat eylər.

Bugün geldi dövlət çağı,
Yandı bağtımın çırağı,
Yüregimin derdi- dağı,
Görgün niçik halat eylər.

Kasım aydar, bolma melül,
Gice-gündiz yadında bol,
Dergahında bolsa kabul,
Hacatın kipayat eylər.

Kasım bu gazalı okap, şatlanıp yola düşdi. Bugün yöredi. Ertesi gün çıkdı. Kıbla tarapdan hem bir gün doğan yalı boldı. Kasım: “Be, bu näme üçün beyl boldı, gün bir bolyardı. Ol gün maşrıkdan dogup, magrıp zeminde batardı” diyip oylanıp gidiberdi. Gün yokarı galdı. Seretse, kıbla tarapdakı yalpıldayan bir tılla köşk eken. Bu Yemen patıçasının köşgüdi. Kasım şatlanıp: “Şükür indi yarımın mekanına gelipdirin” diyip böküp gidiberdi.

Bu köşk şahri-Yemen eken. Patıçasının adına Hurşit şa dien ekenler. Munuñ bir gızı bar eken. Adına Melike dierdiler. Soñra oña Zernigär dien lakamı hem goyyarlar. Adı Melike Zernigär bolyar. Melikaniñ kırk sanı kenizi bar eken. Kasım şol düş gören gicesi Melike hem düşünde Kasım’ı görüp, oña aşık bolan eken. Turup, iki sanı kenizini atasının yanına iberdi:

“Barıp, atama aydın, bahar bolupdır. İndi öz tagtımıza, bağtımıza barçak” diyip aytdı.

Patışanın yeke perzendi-bir gızı bardı. Patışa yankı habarı eşidip: “Meniñ hemme tagtım, bağtım şol gızım üçindir. Barıp, şahere seyil etse, etsin. Şaheriñ dervezelerini yapıñ. Bikär adam gelmesin. Şu gün meniñ gızım şahere tomaşa etcek” diyip buyruk berdi. Kenizler bibisiniñ yanına gelip:

-Atañız şahere tomaşa etmäge ve çarbaga barmaga cogap berdi- diydiler.
Melike:

-Yörüñ gızlar, hammama baralıñ, soñra söyle çıkarıs- diyip, kırk kenizi bilen hammama bardılar.

Hammama girip, yuvnup, öe gelip, gırmızı gülgün libaslar geynıp, gaşa vesme, göze sürme çalıp, başlarına tılla tomaganı, tılla cıgasını sançıp, atlarını zer esbaplar bilen bezäp, atlarına münüp, şahere söyle çıkdılar.

Bular şehirde gezibersin. Habarı kimden eşidiñ. Habarı Kasım’dan işidiñ. Yalpıldap tılla köşk görnüberdi. Kasım: “Näme gep barka?” diyip, ulı çäş galanda, şaheriñ dervezesine bardı. Şaheriñ dervezeleriniñ hemmesini iteläp gördi. Hemmesi beklı eken. Kasım: “Bu şaheriñ yagısı bar eken. Bolmasa bekläp goymazdılar. Biz

yerinden yol tapıp girmek gerek” diyip aylanıp yörkâ, şâheriñ bir yerinde pıyada girip çıkan yalı bir gapısı bar eken. Kasım şondan şâhere girip gidiberdi. Bir yere barsa, tahya, telpek, yağlık satıp oturan ekenler. Kasım: “Megerem bu şâheriñ çarsı dien yeri bolsa gerek” diyip oylandı. “Pegistanı tapayın” diyip şâheriñ yalı köçesi bilen gidiberdi. Añırak barıp garasa, kırk gız, ortasında atın üstünde bir gız gözlerine sürme, gaşlarına vesme çekip, başlarına tomaga geyip, tılla cıga sancıpdırlar. Kasım buları görüp, hayran galıp, copan tayagına söenip, söredip durdı. Oña çenli yañkı kırk gızıñ ortasındaki atıñ üstündäki gızıñ Kasım’a gözi düşdi. Görse, bir acap yiğit dur. Gız: “Biziñ şâhere seyle çikanımıza garamazdan, gezip yören nâhili adam bu? Öldürin gızlar!” diyip buyurdi.

Gızlar Kasımıñ üstüne topluldılar. Kasım eline tayagını alıp, oları kovaladı. Kenizler bibisiniñ daşına topbak boldular. Melike düşünde bir yigide aşık bolupdı. Garasa, ağşamkı düşüne giren yigidi eken.

Kasım “Meniñ agtarıp gelen yarım şu bolmasın” diyip, goltugından suratını çıkarıp garadı ve: “Men size bir keleme arz aytcakdım, emma gızlarñız öldürcek boldular” diyip, bir muhammes okadı.

Meni bir gızgineyi apatı-can öldüredir,
Başı yay, kirpiği ok, pisse dahan öldüredir,
Cövheri ayınayı ruhi rovan öldüredir,
Yene bir gızlar era mürçe miyan öldüredir,
Govşuban rövnüne yar okı nışan öldüredir.

Ne acap, täze gül-ya yarı sütemgärgineyi,
Saçı sünbül, yüzi gül, zülpi muanbergineyi,
Sözleri gandı-nabat, lebleri şekergineyi,
Gamzası canıma müñ ruzı mağşargineyi,
Goymayan aldında yar, arzım beyan öldüredir.

Geygeni gırmızıdır, başında günça külah,
Görseler ruhsarasın, pervana bolar mähr ile mah,
Däneyi-halı-hatı özginisi mihri giyan,
Ahı kim saldı başıma ol zülpi sıyah,
Kılıban gövsüme yar okı nışan öldüredir!..

Mes gelmiş senemim, noşa kılmış barda ınap,
Katra-katra akızıp, gül yüzünden dürri-hoşab,
Köydürer älemni, bir, gül yüzünden alsa nıkap,
Rähm kılray maña yar, lahza kılıp nâzi-itap,
Rehm kılmay maña ol mähri yaman öldüredir,

Gördüm-ya yandım oşol ruhi-musaffaginesin,
Açıbar görkezdi yar, husnı-tomaşaginesin,
Tabdal eylâp, oşol kamatı-zıbaginesin,
Yene boynumga salsa, zülpi-muştaginesin,
Yene bir gızlar era mürçe miyan öldüredir.

Hup yaratmış onı sung ile takdırı-ıla,
Görseler, dergahıda bende bolar şahu-geda,

Gamzası ganım içer, iki gözi-iki güva,
Hancarı zulmı bile neyley oşol zülpi-sıya,
Kasımı, dil hassanı gaşı-keman öldüredir.

Kasım munı aydandan soñ kenişler: “Yörün, bu cınlı eken, munı öldürmek bolmaz” diyip, hırta ızlarına dönüp, çarbaga garap gidiberdiler. Kasım: “Men, birinciden, garıp men, ikinciden, aşık men, üçünciden, mıhman men” diyip, gızlara garap, bir gazal aytdı.

Bir arzım bar aydam size,
Canımıñ cananı, gızlar.
Musapır men yurduñızda,
İncıtmañ mıhmanı, gızlar.

Görmüşem bağı-reyhaniñ,
Tirmişem gırmışı gülüñ,
Yalançı panı dünyanıñ
Şat ile şadmanı, gızlar.

Aşık bolmuşam bir güle,
Oğşatdım şeyda bilbile,
Kerem eylän gamlı gula,
Gövnümiñ armanı, gızlar.

Men aşık men, gadrım biliñ,
Gözlerimiñ yaşın siliñ,
Üşbu cennetden gül beriñ,
Gunçayı handanı, gızlar.

Kasım aydar, mähribanım,
Hesretinden çıkdı canım,
Yalançı panı dünyanıñ,
Huplarıñ soltanı, gızlar.

Kasım bu gazalı tamam etdi. Gızlar gidiberdiler. Kasım hem gızlarından barıberdi. Gızlar barıp çarbaga girdiler. Kasım: “Bu gızlarıñ arasında barsam, biri görse bu adam gızlarıñ arasında nāme işläp yör diyip öldürer” dien pikir bilen бага girmän, bardan akıp ıkıyan suvuñ boyunda otırıberdi. Melikäniñ arbağınıñ ortasında serhovuz bardı. Suv onuñ bir tarapından girip, beyleki tarapından çıkıp gidyardı. Kasım hem şol suvuñ bağdan ıkıyan yerinde el-yüzünü yuvup otırıberdi.

Habarı kimden eşidiñ. Habarı Melike’den eşidiñ. Melike barıp atdan düşdi. Atını barladı. Melike “Yarım bolmasa, men canı neyläyin, arbağı neyläyin” diyip, ışkı göterilip bu gazalı aytdı.

Yarsız neyläyin bu canı,
Söver cananı bolmasa;
Hazan ursun bu arbağı,
Onuñ bağbanı bolmasa.

Gövnü istär yara barsam,
Bakıp yüzüne delmirsem,
Lebiniñ balını sorsam,
Gayrı insanı bolmasa.

Vagtımız yar bilen hoşdur,
Yarsız hatıram nähoşdur
Gövnümiñ bakcası gışdır,
Servi rovanı bolmasa.

Melikäniñ budur zarı,
Gitdi gövnümiñ kararı,
Yarsız hazan urusun bağı,
Şonuñ bağbanı bolmasa.

Elkissa, Melike bu gazalı aydıp, “Maña näme bolduka, kesel boldummı? Bir yüz-gözlerimi yuvayın” diyip, serhovzuñ başına barıp, sovuq suv bilen yüz-gözlerini yuvdı. Yuvnup, başındaki baş gül yüpek yağlığını alıp, el-yüzünü süpürüp, hovzuñ içine zıñıp goyberdi. Kenizler: “Bibimiziñ elinden yağlığını şemal suva geçiripdir” diyip, onı almakçı boldular. Emma hovuz çüñ bolup gızlara boy bermedi. Soñra suv yañkı yağlığı akdırıp, yabıñ içi bilen alıp gidiberdi. Gızlar yabıñ kenarı bilen ılgaşıp gitdiler. Yağlık Kasımıñ oturan yerinden barıp çıkdı, Kasım elindäki çoban tayagına ildirip, “Yarım maña el yağlığı iberipdir” diyip, yağlığı suvdan aldı. Gızlar Kasımıñ yağlığı tutup alanını görüp, onuñ yanına bardılar. Gızlar

-Ey, cınlı, şemal bibimiziñ yağlığını suva düşürdi. Ben bibimiziñ yağlığını! -
diydiler. Kasım:

-Munı yarım maña el yağlığı üçin iberdi. Munı bermerin-diydi.

-Baş gül yüpek yağlıktan el yağlığı bolarmı? Beriñ derrev yağlığı!

-Yarım berenden soñ, el yağlığı etmek bolar. Men bermerin.

-Ber yağlığı! -diyip, kenizler yene aytdılar.

-Bermerin- diyip cogap berdi ve: -Maña haybat atmañ size yağlığı bermerin.

Yöne siziñ şahıñıza bir gazal aydayın. Siz şonı eşidip-de gidiberiñ –diydi ve gızlara garap, bir gazal aytdı.

Zülplerini düzetmäge
Gollarında şana, gızlar;
Yigitler gövnüñ almağa
Aydarlar bahana, gızlar.

Galpak geerler al bilen,
Yüzi bezeler hal bilen,
Sallanıp gezer nüz bilen,
Oynarlar her yana, gızlar.

Daglar başında arçalar,
Geydigi dürli parçalar.
Tomaşa görüñ barçalar,
Ot salıp çarbaga, gızlar.

Yigitler gezer saz bilen,
Sonalar gezer gaz bilen,
Sallanıp gezer nâz bilen,
Yigitleriñ canı, kızlar

Kasım aydar, hoş geldiñiz,
Mey içip serhoş geldiñiz-
Biziñ sarı duş geldiñiz,
Canımıñ cananı, kızlar.

Gızlar bu gazalı Kasım’dan eşidip, böküp bibisiniñ yanına bardılar ve:

-Ol cınlı yağlıgı tayagına ildirip alıp, goltugına saldı. Biz yağlıgı diledik, emma ol: “Yarım maña el yağlık iberipdir” diyip bermedi. Özüñiz barmasañız bermeyâr. Gayta bize garap goşgı goşuberdi. Biz kaçıp geldik- diydiler. Melike:

-Bermedik bolsa, meniñ atımı getiriñ- diydi.

Kenizler Melike Zernigärin tılla cabdaklı atını getirip hâzir etdiler. Melike atı münüp barıberdi.

İndi habarı Kasım’dan eşidiñ. Ol: “Yağlıgıñ öz eesi gelmân duymaz” diyip, бага garap duruberdi. Seretse, at münüp, kenizler bilen yarınıñ özi gelyâr. Kasım: “Yarımıñ gelenine hem bir gazal aydayın. Meniñ yedi yılkı çeken azabım biderek bolmasın” diyip, yarınıñ gelşini tarıp edip, bir gazal aytdı.

Bag içinde gızıl gül dey tutaşıp,
Mestana-mestana gelen garagöz:
Gırmızı saçbağı bile çolaşıp,
Sallana-sallana gelen garagöz.

Başında murassag tılla cıgalı,
Yüzi kamar, özi şeker hılalı,
On barmagı bogum-bogum hınalı,
Gamza bilen canım alan garagöz.

Aklımın alıpdır mestan gözleriñ,
Bargımın ezendir şirin sözleriñ,
Şebnem düşen gızıl gül dek yüzleriñ,
Öldirip, ganıma galan garagöz.

Kasım can sözledi, yıglap hudaga,
Şirin canım bolsun yara sadağa
Başında top cıga, tılla tomağa,
Sallana-sallana gelen garagöz.

Kasım bu gazalı aydıp, böküp çarbağıñ içine girdi. Kasım can çarbaga girip, goltugından yañkı yüpek yağlıgı çıkarıp, iki eli bilen yarına uzatdı. Melike yağlıgı alacak bolup elini uzadan vaktı, Kasım oñun külbike barmagını barmaklarıñın arasına salıp, bir gızıp goyberdi. Bu eden oynı sarı yağ yalı bolup, Melikäniñ endamına hoş yaradı. Melike yanı kırk kenizli mec yatan patışa gızı. Omründe tenine erkek adamıñ teni degmândi.

Gızlar yağlıgı alıp övrülenlerinde, Kasım: “Siz ya meniñ alacımı görüp gidiñ ya-da öldürüp itlere berip gidin” diyip, yarına garap. Bir gazal aytdı:

Sadagañ bolayın, gül yüzli yarım,
Şikeste halımı sorsañ ne boldı?
Servi gülendamım, mahı-enverim,
Derdi-pınhanımnı bilseñ ne boldı?

Sen gider sen gızıp gül dek tutaşp,
Sıya zülpüñ nazik bile çolaşp,
Men galar men öz ganıma bulaşp,
İtleriñe gurban kılsañ ne boldı?

Aşıklar guvanmaz dünyä zerine,
Gövnüm bağlamışam zülpüñ serine,
Goç guzı dek meni gurban yerine,
Bismilla diyip özüñ çalsañ ne boldı?

Ahım odı dağdan-daşa bur aklı,
Nalışım arş bilen aglaga çıkdı,
Gañrılıp bakaniñ gövnüme yakdı,
Gül-günça dek, gülüm, gelseñ ne boldı?

Acap cövdaları saldıñ başıma,
Rehmiñ gelsin gözden akan yaşıma,
Roymal alıp geldiñ meniñ gaşıma,
Gözlerimiñ yaşın sılsañ ne boldı?

Kasım dier, yıkdıñ hanımanımı,
Cepa tıgı bilen dökme ganımı,
Yar yolunda berdim hassa canımı,
Pervana dek oda salsañ ne boldı?

Kasım bu gazalı aydansoñ, Melike:

-Ey kenizler, bu yigidiñ özi cınlı hem bolsa, köp gazalhon hem bisakgal eken. Şunça şirin gazalları bilen adam oynap hem bilen. Munı köşgümize alıp gidelip-diydi.

Kenizleri:

-Ey bibim, bu cınlı bolsa, biz alıp baralı dienimiz bilen bu bararmı? -diydiler.

-Barmasa, yüp mende bar, dañıp alıp gideris.

-Hanı?

Melike gırmızı saçbagından dört sanısını yolup: “Me, şunu bir-birine ulaştırıp, boynuna dakıp, bir ucunu maña beriñ” diydi. Saçbarınıñ bir ucunu Kasımın boynuna barlap, bir ucunu Melikaniñ eline berdiler. Kasım aytdı: “Berekella, gündiz yarımıñ saçbağı boynuma girdi. Ağşam özüm onuñ goynuna girerin” diyip, vagtı hoş bolup, atıñ ızında oynamağa başladı. “Maymıncınıñ maymını bolsa, Kasım kimin oynasın, cuvanbazıñ cuvanı bolsa, Kasım kimin oynasın” diyip, onuñ oynuna hayran kaldılar.

Melikaniñ köşgünde Kasım’ı günortadan tä ağşama çenli oynatdılar. Yedi yıl yadap gelen adam yadadı. Onuñ “Yarım, meniñ yedi yılda çeken azabım özüme hem

yük hem peşeñ. Üstüniñ belayı-peşeñimi bu? Munuñ yalı meni iki yana bökdüreniñizden ya lebinizden, ya yüzüñizden, ya pişanıñızdan bir posa beriñ” dieniniñ beyanı:

Ol şuhı-perizadım kasdınga itap eylär,
Şemşiri-cepa birle bagrımnı kebab eylär,
Rehm etmese ol dilber her lahza azap eylär,
Canımnı yakıp her dem didämi purab eylär,
Zıncırı sıya zülpün boynumga tanap eylär.

Gülgün geyip, ol dilber otlarga tutaşındır,
Ol halı-hatı yüzde hay-hay ne yaraşındır,
Ol gırmızı boydaşı kaddıga çolaşındır,
Hunhorı gözi, ya reb, kasdınga talaşındır,
Başımnı kesip her dem ganımnı şerap eylär.

Bir posa meğer berse, ol gaşı gabagından,
Ölinçä göstermes men başımnı ayagından,
Biladı gamıñ zulmun rep kılşa damağından,
Bir posa meğer berse gül –günça yañağından,
Bir posa berin dilber, müñ müçe hasan eylär.

Mestana gülüp geldi, katdınga çekip hancap.
Yüz näzi eda birle saldı başınga mahşar,
Yolunda sucud etmiş Hurşıdı-miri enver,
Biçäre bu Kasımnı köydürmek için dilber,
Zıncırı sıya zülpün boynumga tanap eylär.

Kasım bu gazalı aydandan soñ, Melike kenizlere:

-Bu yiğidiñ aydan gepine düşündiñizmi?- diydi.

-Düşündik.

-Näme diyip aytdı?

Kenizler düşünseler hem bibileriniñ gövnüne garap: “Bu argınlığına arz etdi” diydiler.

-Siz gatı govı düşünipsiñiz. Barıp, köşkden tılla zıncırı alıp geliñ. Bolmasa bu cınlı saçbagımı üzer- diydi.

Kenizler gidip, tılla zıncırı alıp geldiler. Melike kenizlere göz etmek için Kasımın boynuna tılla zıncırı salıp serhovzuñ başında, şasıpanıñ üstünde köşgüñ sütünine barlap goydı. Melike: “Bu gatı oyunçı eken. Emma yadapdır. Bu dıncını alsın. Bir kem kırkıñız öyüñize gidiñ. Ertir çay-naharıñızı edinip geliñ. Bu ertir mundan hem yağşı oynap berer” diyip, kenizlere cogap berdi.

Mährem kenizinden başgası öylerine gitdiler. Mährem kenizi çağırıp:

-Derrev bir gazal palav bişir. Yarım bilen bu gice neli – diydi.

-Hup bolar- diyip, Mährem keniz palav bişirmäge başladı. Bu palavı bişiribersin.

Gün batıp garañkı düşdi. Melike dünyä yagıtı salıp duran panusı yakdı. Onı eline alıp, Kasımın yanına gelip, sınamak için:

-Ey yiğit, siz aşığa meñzeyärsiñiz. Eğer siz aşık bolsanız, aşıklığıñızı beyan ediñ. Kırk kenizim bar. Şuların birini bereyin- diydi.

Kasım:

-Maña birisi hem gerek däl, ikisi hem gerek däl. Men siziñ kenizleriñiz yalı gızlarıñ her şäherde yüzüsini taşlap, has dogrı aytsam, münüsini taşlap, siziñ yanıñıza geldim-diyip, yarına garap, bir gazal aytdı.

Sadagañ bolayın, gülyüzli yarım,
Şirin dilli söver yarım seň meniñ,
Servi-gülendamım, mahı-enverim,
Şirin dilli söver yarım seň meniñ.

Suratıñı görüp boldum divana,
Işkıñdan baş alıp çıkdım her yana,
Cemalıñ şemgına boldum nervana,
Gülgün elvan çarhı-narım sen meniñ.

Gırmızı saçbarıñ salıp boynuma,
Maymın kılıp aldanar siz öynuma,
Acal yokdur girseñ meniñ goynuma,
Aklı-huşı, ıgtıyarım sen meniñ.

Divana diyin, meni pisint etmeseñ,
Meniñ bugün mıradıma etmeseñ,
Men öler men gucaklaşıp yatmasañ,
Şirin dilli venadarım sen meniñ.

Kasım aydar, sen-sen söver cananım,
Bir hasta men, bu gün boluñ dermanım,
Gulak salıp arzım eşit, soltanım,
Garıplıkda yarı-canım sen meniñ.

Kasım bu gazalı aydandan soñ, Melike:

-Siz meniñ kırk kenizimi goyup, maña etdiñizmi? -diydi.

-Men yañı aytmadımmı? Siziñ keniziñiz yalı gızlarıñ her şäherde münüsini taşlap geldim. Men seniñ yanıña geldim.

-Eğer şeyle bolsa, sen meniñ bağıma, çarbagıma, tagtıma, bagtıma, tılla köşgüme, hususan hem husnı-cemalıma garap, bir gazal ayt. Eğer aydıp bilmeseñ öldürerin.

-İndi men sizi gördüm. Öldürseñiz hem armanım yok. Men Ismayıl yalı size gurbana geldim-diyip, yarına garap bir gazal aytdı.

Gulak salıp eşit meniñ arzımı,
Otlar saldıñ şirin cana, nigarım,
Yalğan bilmen, tayın biliñ sözümi,
Meni goymañ bu armana, nigarım.

Suratıñı görüp nara tutaşdım,
Pervana dek şemgiñ oduna düşdüm,
Niçe vagt aşıklık şerabın içdim,
Yetelmadım bu mekana, nigarım.

Men yatıp men işiginde yassanıp,
Sen çıkmasañ çıkar canım gissanıp,
Pervana dek şem oduna örtenip,
Kül bolup men yana-yana, nigarım.

Bagban bolup gülşeniñde gezmedim,
Gol uzadıp alma-narıñ üzmedim,
Aşık bolup şirin lebiñ sormadım,
Meni goyduñ şu armana, nigarım.

Ak yüzüniñ cüre-cüre halını,
Berseler, bermez men dünya malını,
Umıdım bar lebleriniñ balını,
Doyup içsem gana-gana, nigarım.

Aşık Kasım, arzın aydar bir niçe,
Eda bolmaz, şerh eylesem bir niçe,
Mähribanım, rehmiñ gelsin şu gice,
Meni salsañ şebistana, nigarım.

Kasım sözünü tamam etdi. Melike Kasımıñ bu sözünü eşidip:

-Men saña bağıma, çarbagıma, bagtıma, tagtıma, hususan hem husını-cemalıma goş diydim ahır. Bu aydanıñda beyle zat yok. Kasım:

-Ey söygülim, bağına gözüm düşüp, çarbagına gözüm düşüp, bagtıña gözüm düşüp düşüp, tagtıña gözüm düşüp, hususan hem husını cemalıña gözüm düşüp, meniñ akılım çaşıpdır. Mıhman hatıram için bir gezek geçiriñ. Melike:

-Hayır, mıhmanlığınız için günäni ötdüm- diydi. Kasım yarına garap, onı tarıp edip, yene bir gazal aytdı.

Tarıp etsem; nâzli canı yandırar,
Eciz tende şirin canı yandırar.
İşkiñ odı bir gün çıksa hovaga
Gaydıp düşse, bu cahanı yandırar.

Her saba aylansam yarıñ özünden,
Bahası yok gaşı bilen gözünden,
Bir katra şöhlesi damsa yüzünden
Balhı goyup, badahşanı yandırar.

Aşık bolan malim-mâlim biliner,
Zülpleri bark uçup her yan bölüner,
Şul suratı şahri Rumdan görüner,
Rumı goyup, İspihanı yandırar.

Aşık magşugına gıya bakanda,
Şetdeler guşanıp heykel dakanda,
Çep gaşını goyup, sağın kakanda,
Yedi tümen din ıslamı yandırar.

Nâzli yarın kah-kah urup güpüşi,
BiHuş bolar şonı gören her kişi,
Kasım cana gıya-gıya bakışı,
Eciz tende şirin canı yandırır,

Kasım yarını tarıp etdi. Melike:

-Bu aydanınız boldı. Mâhrem keniz, bu yere gel! -diydi.

Mâhrem keniz:

-Geldim, bibim. Nâme işiñiz bar? -diyip, Melikâniñ yanına geldi.

-Yarımı hammama alıp barıp, arak sabın bilen yuvup, endamında çañ-
gertden zat goyman, eġnine şahana libaslar geydirip, derrev köşge alıp bar.

-Bibim, palavıñ az-ovlak kemi bar.

-Zıyanı yok. Palavı men özüm bişirerin. Bar, derrev yuvundırıp gel-diyip, özi
gazanıñ aşağına ot salmağa başladı. Keniz Kasım'ı hammama alıp gitdi.

Melike aşa dem goyup, odunu dartıp, gazanıñ gapagını yapıp demledi. Palavı
kemsiz tayyarlap, köşge bakan bardı. Körpeçäni sekizden, yassığı dokuzdan, şemi
otuzdan yakıp, köşgi kemsiz tayyarlap goydı. Oña çenli Mâhrem keniz: “Ey bibim,
oñarıp geldim” diyip, bir nâçe vagtdan soñ Melikâniñ aydanından hem zıyadarak
edip, Kasım canı alıp geldi. Melike böküp yerinden turup, yarınıñ elinden uşlap,
lebinden dişläp, sekiz gat körpeçäniñ üstüne getirip oturtdı.

Melike: “Ey Mâhrem keniz, bar ovkadı getir” diydi. Keniz barıp aşu oñarıp,
getirip ikisiniñ önünde goydı. Melike bilen Kasım naharı iyip, tövür galdırıp, saçağı
yapandan soñ, tabak bilen saçağı keniz gelip alıp gitdi.

Hayıñ içinde diñe Kasım bilen Melike ikisi galdı. Soñra ikisi hem bir yüpek
köynekli galdılar. Kasım yedi yıldan bâri çöllerde ölüp yören adam. Bu ikisi lebine
leb, halına hal...goşup, maksatlarına yetdiler.

Melike: “Ey keniz, bar hammamı gızdır” diydi. Keniz bibisi aydandan soñ, derrev
barıp, hammamı gızdırıp tayyarlap goydı. Bular daña yakın turup, yuvunmaga
hammama bardılar.

Daşkı tamda geyimleri çıkarıp, içki tama girip yuvnup, arassalanıp, daşkı
tama çıkıp geyimlerini geycek vagtları, Kasımın gözi yarınıñ güler yüzüne, inçe
bilene, nâzik bedenine düşüp, huşı başından göçüp, yarını tarıp edip, bir muhammes
okadı.

Men servi kaddı cilveyi-kengana tasaddık;

Saçı sıyah, müşki dürevşana tasaddık,

Ahu gözli kirpiği peykana tasaddık,

Dürdâne dişi laglı-badahşana tasaddık.

.....

Ol halı-hatıñ gül yüzüne hup yaraşındır,

Nâzik biliñe ol sıya zülpüñ çolaşıpdır,

Can almağa mestana nigariñ garaşıpdır,

Meş'el kibi ol şemgi-cemalıñ tutaşıpdır,

Başımga salan şurı-pıganıña tasaddık.

Gaşıñ galamı seniñ göyâ dideyi-ıslam

Aldı niġahiñe halkı-cahan gövñüne aram,

Saçlarıñ sünbül, nahal, kaddı-tımsalıñ gülendam,

Şöhleyi-bedeniñden tutaşar güşeyi hammam,

Şol halı-hatıñ, mürçe miyaniña tasaddık.

Hak gudratıñdan sungatıñı eyledi mövcut,
Gül yüzüñi görgeç tutaşar ataşı Nemrut,
Hesret bilen hammam içre yanıp çıkadır düyt,
Gül cismiñe bağrım ezilip boldı nabut,
Başımga salan şurı-pıganiña tasaddık.

Hammama girip iki gözüm, ruhum boldı gulameş
Şebnemzede gül dek bedeniñden döküler reş
Sen-sen bu cahan gülşeninde gulçayı-novheş,
Kaddıñı görüp sadga bolar soltanı...
Näzik bedeniñ abı-rovaniña tasaddık.

Gül boldı kamar dergahıña ol butı-tersa,
Hurşıdı yüzüñ şöhlesinden tapdı mücella,
Sen-sen bu cahan gülşeninde bir güli-yekta,
Kaddıñı görüp sadga bolar soltanı-ragna
Başımga salan şurı-pıganiña tasaddık.

Göz yaşı bilen ayına dek cismini pāk et,
Gül-güli açılıp läle sıpat gövsüñi çäk et,
Gül arıǵı ruhsarıñ dürreyi nak et,
Şemşiri-enayat birle Kasımñı helak et,
Başdan ayagıñ söygüli canıña tasaddık.

Kasım sözünü gutarandan soñ, bu ikisi geyimlerini geyip, hammamdan çıkıp köşge bardılar. Keniz çayı tayyarlap goyan eken. İkisine bir çäyneç çayı berdi. Bular çay içip, nahar iyip, keypi köklänlerinden soñ, kenizler gelmäñkä, Melike yene-de Kasım'ı eltip, öñküsi yalı edip, boynuna tılla zıncırı salıp, sütüne bağlap goydı.

Çay vaktı bolanda, çaylarını içip, bir kem kırk keniz geldiler. Melike:

-Kenizler, bu cınlını bağlap goyanımı atama malim edin-diydi. Kenizler:

-Näme diymeli? -diyip, bibisinden soradılar.

-Bir cınlı tutduk hem oyuncu eken, hem sazanda eken. Özi hem şunuñ yalı hoşroy görmegey yiğit diyip aydın? diydi.

İki sanı keniz çıkıp, dogrı patışanıñ yanına salam berip bardılar.

Patışa:

-Näme habar bilen geldiñiz? -diydi. Kenizler:

-Biz bir cınlı tutduk. Serhovzuñ, başında, şasıpanıñ üstünde. Köp oyuncu eken. Biz onı öten ağsam bağıñ içinde oynadıp bağlap goyduk. Özi cınlı eken, bolmasa köp hoşroy, gazalhon eken- diyip gaytdılar.

Patışa: “Böyle govı zat bolsa, garıp görmek gerek” diyip pikir etdi ve özüniñ vezir-vekillerini alıp, hemmesi atlanıp Kasım'ı görmäge çıkdılar.

Melike kenizleri patışanıñ yanına uğratıp, Kasım'ın yanına bardı ve: “Ey yarım, şu gün atam sizi görmäge gelecek. Atam gelende, nähili oynuñız, nähili hünäriniz bolsa görkezin” diydi ve köşküne çıkıp gitdi. Kasım hem: “Höş bolyar” diyip galdı.

Hurşit şa vezir-vekilleri bilen Kasım'ı görmäge geldiler. Kasım edep-ekram bilen patışaga tagzım etdi.

Patışa Kasım'dan gel soradı. Kasım g  nl  ge salıp cogap bermedi. Kasım şeyle oynadı, patışa hayran galdı. Patışa: "K  p yagşı yig  t eken. Hem hoşroy, hem oyuncu eken, emma bir kemi bar. Ol hem munu  lal bolmagı" diydi.

Adamlar Kasım'ı dogahona okatmaga alıp gitdiler. Yıgnanan adam bolsa k  pl  k. Kasım k  p  lugin   i  inde gidip baryarka, patışanın şanına bir gazal okadı.

Ahım odundan, şahım, g  mmezi ahzarı  k  er,
Hal ile malı   rtenip, tagt ile keşveri  k  er,
Tıgı cepa birle meni, ey ş  hriyar,  ld  rmegin  ,
Yandırma ahımdan şerer, tagtlı eyvanı  k  er.

Bu Kasım'ı divananı yandırma hicran oduna,
Ger gopsa ahım odundan, tagt bile keşveri  k  er.

Adamlar k  p  lik bolanso , bu gazalı kimi  aydanını bilmediler. Kasımı eltip dogahon molla berdiler. Bu molla huftan namazından başlap, t   ukusu gely  n  e Kasım'ı okadı. Gice kasım hem yatdı, işan hem yatdı.

 ndi habarı kimden eşidi , Melike'den eşidi .  ten gice yarı bilen yatan gız bu gice yeke yatıp ukusu gelmedi.  r bilen turup: "Men yarımı  yanına barıp, atam her n  me sorasa, bilbil yalı cogap bermegini tabşırayı " diyip, medreseden dogrı gelip girdi. Gelen badına Melik  ni  g  zi Kasım'a, Kasımı  g  zi Melik   d  şdi. Melike Kasım'ı g  r  p, gol govşurıp, eglip salam berdi. Kasım "Yarım ma a bir gice şu yerde bolanım    in salama gelipdir" diyip, yarına garap, bir gazal aytdı.

N  zli peri dilberim,
Geldi salama sallanıp;
  hresi mahı-enverim
Geldi salama sallanıp.

Gahar bilen itap edip,
şivesi canımnı yakıp,
Gaşı gabagını kakıp,
Geldi salama sallanıp.

Z  lpi-sıyayı ya semen
G  zleri misli cadı Hotan,
N  zli peri, g  l beden
Geldi salama sallanıp.

Yusubı cemşit tanadım,
N  zi peri-yı-hayratım,
Başında t  ci-d  vletim,
Geldi salama sallanıp.

G  zleri cadıyı-bela,
Dişleri d  rri-bibaha,
Gamzası şuvhı-dilruba
Geldi salama sallanıp,

Kasımı hassanı görüp,
Nâz bile halını sorup,
Gaşı-gabagını süzüp,
Geldi salama sallanıp.

Kasım bu sözüni gutardı. İndi habarı Kasımı okayan molladan eşidiñ. Molla turup, derrev patışanıñ yanına Kasımıñ diliniñ açılanını habar bermäge gitdi. Medresede diñe Kasım bilen Melike ikisi galdı. Melike: “Yarım, eger atam senden habar sorasa, edil bilbil yalı cogap ber. Meniñ şu gice içim gısıp, canım çıkdı” diyip, ızına dönüp çıkıp gitdi. Habarı yañkı molladan eşidip. Molla barıp patışaga tagzım edip salam berdi ve:

-Tagsır, patışam, cınlıñızı bir gice okap, dilini açdım. Edil bilbil yalı gazal aydıberdi- diydi.

Patışa:

-Dilini açan bolsañ, bar alıp gel. Men bir gep sorap göreyin- diyip, mollanı Kasım’ı getirmäge iberdi. Molla gelip, Kasım’a: “Yör, seni patışanıñ yanına alıp barayın” diyip, onı öñüne salıp, patışanıñ yanına alıp bardı. Kasım barıp, patışaga salam berdi. Patışa aleyik aldı.

Kasımıñ nâhili bolup lal bolanını habar berip aydanınıñ beyanı:

Gulak salıp arzım eşit, soltanım,
Çarhı-pelek, gör, ne cepa eyledi;
Bir ahvalat gördüm, metcitde uklap,
Halatımı turpe toba eyledi.

Ol zaman bir peri girip düyşüme,
Gül- günça dek gülüp geldi gaşıma,
Aşıklık sövdasın saldı başıma,
Maña garap turpe nigä eyledi.

Senubere ogşar kaddı-nahalı,
Müñ tümen yüzüniñ bir cure halı,
Agzımı süycütüdi lebinin balı,
Aklımdan-huşumdan seva eyledi.

Şekerden şirindir uran her sözi,
Cellat kibi geen donı gırmızı,
Aslını sorasam bir peri gızı,
Aşıklıktan meni şeyda eyledi.

Ovalı Rum idi meniñ mekanım,
Musapır yerlere saldı hudayım,
Kasım aydar, yokdur hakdan pervayım,
Şükür hak dilimi guya eyledi.

Kasım sözüni gutardı. Patışa oña: “Diliñ açılan bolsa, bar bibiñ yanında oynap geziber” diydi. Kasım dirñildäp gidiberdi. Patışa mollaga hem Kasımıñ dilini açanı üçin köp serpay berdi. Molla hem dirñildäp gitdi.

Kasım бага bardı. Barsa serhovzuñ başında kırk keniz tılla sazlarını çalşıp, şatlanıp, gülşüp oturan ekenler. Kenizler bir-birine garaşıp: “Serediñ, bu cınlı patışadan hem gutılıp yene-de dirñildäp, bibimiziñ yanına gelyär” diyişdiler. Munı Kasım eşitdi. Özünü cınlılığa salıp, kenizlere garap, özünü mälüm edeniniñ beyanı:

Cem boluban mahlaka, yelleli,
Boldı gızık bezmi-şera, yelleli.

Gollarını bilge tutup nâz edip,
Oynaşadır gaşı gara, yelleli.

Göge çıkıp tamburı-ceñterende,
Boldı gızık bezmi-şera, yelleli.

Bu Kasım divanını mecnun edip,
Gollarına goydı hına, yelleli.

Kasım bu gazalı aydıp, özünü dälilige salıp “yelleli-pelleli” diyip,geçip gidiberdi. Yarınıñ yanına bardı. Bular kenizleri bilen goşulıp, bezm edip, şatlık edip çarbağıñ içinde gezibersinler.

İndi habarı kimden eşidiñ. Habarı Katran şadan eşidiñ. Katran hem bir yurduñ patıçası eken. Katran hat yazdırıp, möhrünü basıp, arzı çözüsine salıp, iki tarapını mäkämläp, ilçiniñ eline berip, Hurşıt şaga iberdi. İlçi hatı getirip Hurşıt şanıñ yasavulına berdi. Yasavul hatı patışaga berdi. Patışa hatı okap gördi. Okap görse: “Melike atlı gızını Hurşıt şa berse bersin, bermese uruş cayını gözlesin” diyip yazılıpdr. Patışa okap görüp, gaharı gelip, hatı yırtıp taşladı ve “Eltiñ bu ilçiniñ iki gulagını kesip, yagdag edip, öldürmän goyberiñ. Gören-eşidenini patıçasına habar bersin” diydi.

İlçiniñ iki gulagını kesip, yagdag edip goyberdiler. İlçi hatıñ mazmunını bilmeyärdi. Ol barıp, bolan vakanı Katran patışaga beyan etdi. Katran bu gepi eşidip, gaharı geldi. Goşun başısını “Näçe müñ goşun gerek bolsa, alıp bar-da Hurşıt şanıñ şäherini başına zından et” diyip buyurdi.

Leşgerbaşı goşun topla, top-tophanası, tuğı-baydağı bilen Hurşıt şanıñ yurduna tarap uğradı. Niçe menzil yol yöräp, Hurşıt şanıñ şäheriniñ yanına yetdi. Topuñ sesi yeter yalı yere barıp düşüp, toplarını yere gömüp berkidip, yeke-yeke gümpüldedip atıp başladılar.

Hurşıt şa topuñ sesini eşidip, Katran şanıñ gelenini bilip, hemme serkerdelerini, goşun başlıklarını yıgnap maslahata başladı. Patışanıñ umarası-pudarası, veziri-vekili, ketde-kelanları, leşgerbaşları hemmesi yıgnandı. Kasım hem patışanıñ maslahatı bardığını eşidip, “Näme habar barka?” diyip, bu maslata bardı. Patışa turup, maslahatı açdı:

-Siz vezir-vekil bar, serkerde-leşgerbaşı bar. Umara-pudara hemmänniz yıgnandıñız. Katran şa maña ilçisinden hat yazıp iberipdir. İlçisi ol hatı getirip maña berdi. Hatını okap gördüm. “Maña Melike atlı gızını berse bersin, bermese Hurşıt şa uruş cayını gözlesin” diyip yazılan hat eken. Kagızını yırtıp ilçisiniñ iki gulagını hem kesip, yagdag edip: “Bar gören-eşideniniñ katrana habar et” diyip iberdim. Çakı, şol barıp, patıçasına habar edipdir. Katranıñ gaharı gelip, meniñ üstüme goşun iberipdir. Näçe müñ goşun gelenini bilyän adam yok. Her kim şunuñ öñüne çıkıp, goşunbaşı

bolup, harbına harp, zarbına zarp urup, Katranıñ goşunını dargadıp gelse, boyı barabar zer bercek, hazınanıñ yarını ve Melike atlı gızımı hem bercek –diydi.

“Men barayın” diyip, yerinden turan bir adam bolmadı. İkilenci gezek yene soradı. Yene-de başını göterip: “Men barayın, tagsır” diyip, yerinden turan adam bolmadı.

Habarı Kasımdan eşit. Kasım öz gövñüne “Bir bihummet “Men leşgerbaşı bolup gideyin” diyip yerinden tursa, huday kömek edip Katranı yeñäyse, oña hem meniñ yarımı berseler, men günde yüz ölüp, yüz direlmeli boların. Şu iş meniñ işim eken. Huday yar bolup pirim hümmet berse, Katranı yeñip geläysem, hem tagta, hem bagta ee boların, hem yarımı aların. Eger yeñip bilmesem hem ölüp giderin. Görmerin hem, köymerin hem” diyip oylanıp, patışa üçünci gezek “Kim barcak?” diyip soranda, Kasım:

Maña rugsat berip, pata berseñiz, tagsır, meniñ gerek dien adamlarımı-goşunlarımı berseñiz, men bararın- diyip gol govşurıp durdı.

Patışa:

“Şunça serkerde bar, leşgerbaşı, bar, umara bar, pudara bar. Men üç mertebe soval berdim. “Men barayın” diyip, biriñiz başıñızı yerden göstermediñiz. Meniñ aylığı, günlüğimi aldıñız, palavımı iydiñiz, gözümüñ yağını aldıñız. Emma biriñiz “Men barayın” diyip aydıp bilmediñiz. İne şu oğlan “Men barayın” diyip, rugsat diläp tagzım edip durdı. Özi hem Rum şäherinden gelen yeke yiğit”diydi ve: “Oğlum, näçe goşun gerek bolsa dileğın” diydi.

Kasım gerek goşunları, encamları sogap, patışa garap, bir gazal aytdı.

Agzımı eşidiñ bugün, soltanım,
Bize dövlet çoh sapalı gerekdir.
Ağır goşun yıgnap şalık eylesem,
Yagıt cahan malı-mülki gerekdir.

Bäş müñ yiğit gerek Rüsdem nışanlı.
Meydana girende arslan yürekli,
Bäş müñi suvutlı, kümüş galkanlı,
Yene bäş müñ yer hıyalı gerekdir.

Bäş müñ yiğit gerek golları sazlı,
Meydana girende hem bahri bazlı,
Bäş müñ yiğit gerek tiri-kemanlı
Bäş müñ atlı top cızalı gerekdir...

Bäş müñ işan gerek boynı redalı,
Egni mele donlı, dili senalı,
Kasım aydar, mürevvetli-vepalı,
Yene bäş müñ gök hasalı gerekdir.

Kasım aydan vagtında, mürze yazıberdi. Goşunı tayyarlap, kasım oña baş bolup, patışadan rugsat alıp, pata alıp, şäherden çıkıp uruş meydanına baryarkalar, yolda Kasım sovlup, yarınıñ yanına bardı.

Barıp yarına: “Atañız maslahat etdi. “Näme gürrün barka?” diyip, maslahata men hem bardım. Atañız aytdı: “Katran goşun çekip gelipdir. İndi kim leşgerbaşı bolup, Katranıñ önünden çıkıp, harbına harp, zarbına zarp cogap berip, yenip gelse, boyı

barabar zer bercek. Hazınanıñ yarını ve Melike atlı gızımı hem bercek” diydi. Men bu gürrüni eşitdim. Soñra gözümde kararım bolmadı, durup bilmedim.

“Biri leşgerbaşı bolup, Katranı yeñip gelip, seni hem alaysa, men günde yüz ölüp, yüz dirilerin” diyip, men yerimden turup, atañızdan cogap soradım. Ol hem razı boldı. Men goşunbaşı bolup, Katrana garşı urşa gidyärin. Eger hudaı tagala yar bolup, pirlir medet berse, duşmanı yeñip gelsem, atañız seni maña berer. Men atañızdan pata aldım. İndi maña rugsat beriñ. Men urşa barayın” diyip, yarına bakıp aydan gazalınıñ beyanı:

İşikli-eyvanlı, bağı-bakcalı,
Men gider men, şirin canım, hoş indi;
Gazınası zerli luftı ıhsanlı,
Şirin dilli, yarı-canım, hoş indi.

Men onda gider men ah bilen vayda,
Sen munda galar sen tilla sarayda,
Sag bolam gelir men, yarım, üç ayda,
Karkarası zerefşanlı, hoş indi.

“Öldi” diyip eşitseñ, meni yat eyle,
Doga bilen ervahımnı şat eyle,
Gice-gündiz, yarım, ahu-dat eyle,
Şirin dilli vepadarım, hoş indi.

Gırmızı saçbaglım müşki-anbarlım,
Golı ter hınalı, kākili zerlim,
Başı top cıgalı, boyı enverlim,
Kasım aydar, läle kānim hoş indi.

Melike bu sözi eşidip aglaberdi. Ol: “Men sensiz bagtı nāme edeyin. Tagtı nāme edeyin, tilla köşgi nāme edeyin?” diyip aglap, yarına garap bu sözi aytdı.

Cadılık hasreti yadıma düşdi,
Sensiz galan şirin canı neyläyin?
Acal gelip, öler vagtım yetişdi,
Sensiz gelen hanımanı neyläyin?

Sen gidensoñ, yarım, öyden çıkmanam,
Gırmızı don geyip, heykel dakmanam,
Cıgalarım sançıp her yan bakmanam,
Sen gelyänçe bu devranı neyläyin?

Melikānıñ işi ahı-zar bolsun,
Düşmanlara yagtı cahan dar bolsuñ,
Kayda barsañ Şahımerdan yar bolsuñ,
Sen gelyänçe bu dövrānı neyläyin?
Elkissa, Melike sözüni tamam etdi.

Kasım “Hoş, yarım, maña cogap beriñ” diyip, Melike bilen hoşlaşyp, goşunıñ ızından yetip gidiberdi. Uruş meydanına bardı. “Alla!” diyip, Katraniñ goşunına at goydular. Uruşmak bilen boldular. Katraniñ goşunı daraberdi. Kasım: “Bariñ, Hurşıt şaha habar beriñ, yene elli mün goşun ibersin” diyip, adam iberdi.

Barıp, patışaga habar etdiler. Patışa ağızından çıkan dessine elli mün goşun yolladı. Kasım garasa, tug görnüberdi. Ol şat bolup bu gazalı aytdı.

Şükür hakiñ dergahına,
Tuglar görüñdi- görüñdi;
Sıgındım kadir hudaya,
Leşger görüñdi- görüñdi.

Gelerler canından geçip,
Ağızından köpükler seçip,
Bugün şirin candan geçip,
Begler görüñdi- görüñdi.

Rüsdemi-destan bolmaga,
Ganımuñ canın almaga,
Kasıma medet kılmaga,
Pirler görüñdi- görüñdi.

Kasım can bu gazalı aydıp, goşunıñ önünden çıkıp, elli mün goşunı dört bölek edip, Katraniñ goşunına garşı goyberdi. Kasımıñ goşunları Katraniñ goşunını derbi-dagin etdiler, öldürenlerini öldürüp, köpüsini yesir tutup aldılar. Galanları hem toptophanasını taşlap, Katraniñ yurduna gaçıp gitdiler. Kasım düşmanıñ hemme toptophanasını, yarağ-encamını olca alıp, şatlık nagarasını uran vagtlarında, patışa köşgüñ üstünde eşidip: “Berekella, biziñ oglumuz Kasım can Katraniñ goşunını yeñip gelyär. Munuñ önünden çıkmak gerek” diyip, hemme vezir-vekillerini yanına alıp, goşun heniz şähere girmänkä, Kasımıñ önünden çıkdılar. Patışa:

-Hä, oğlum, arma! -diydi.

-Bar boluñ, tagsır! -diydi.

Şähiriñ çetinden giren batlarına patışa:

“Käzimiñ üstünden gızıl seçiñ” diyip buyruk berdi. Şähiriñ çetinden girip, tä tagta yetyänçä, Kasımıñ üstünden gızıl seçdiler. Tagta bardılar.

Patışa:

“Men gızımı Kasım’a beryärin. Yedi gice-gündiz toy ediñ!” diyip buyruk berdi. Yedi gice-gündiz toy-tomaşa kıldılar. Nika gıyıp, Melike Zernigäri Kasım’a berdiler.

Patışa: “Oğlum, indi tagtım seniñki, bagtım seniñki. Katranı yeñeniñ boldı. Men indi garrapdırın. Huday maña iman bersin” diyip, tılla tagtını hem Kasım’a berdi.

Kasımı patışa edip goydular. Kasım can hem tagta ee boldı, hem bagta ee boldı. Ol patışa bolup, Melikäni hem alıp, maksat-mıradına yetdi.

2. “GÖVHER KIZ VE ŞİRALI BEY” DESTANININ TRANSKRİPSİYONU

Bir bar eken, bir yok eken, gadım eyyamlarda Tövriz şäherinde Alım şa dien bir patışa bar ekeni. Ol şanıñ üç sanı oğlu bar eken. Oğlanlarıñ ulusınıñ adına Nuralı dier ekenler, ortancısınıñ adına Pıralı iñ kiçisiniñ adına hem Şıralı dier ekenler. Olarıñ iñ ulusu on dört, ortancısı on bir, iñ kiçisi Şıralı hem dokuz yaşına baranda, Alım şa ağır kesele duçar bolundır. Ondan soñ Alım şa özüniñ ağır yagdayından gorkup: “Ölmänkäm Şırala bir nesihat edeyin” diyip, oğlanlarını yanına çağırıdır. Olara nesihat berip, bir baş keleme söz aydıdır.

Bu yalançı dünyä maña dar boldı,
Ataıñ sözüne gulak sal indi;
Gunça gül açılıp, solara geldi,
Oglum, Nuralı beg, pendim al indi.

Segsen yaşa yetip büküldi bilim,
Bugün solar boldı açılan gülüm,
Nesihatım alıp, Pıralı oğlum,
Sen atañdan razı bolup gal indi.

Gözüme görüñdi pulsırat yolu,
Tirsege galmana yok atañ halı.
Göz guvancım sensiñ, oğlum Şıralı,
Täci-tagta ee bolup gal indi.

Vezir-vekillerim, eşidiñ sözüñ,
Alım şa diyir, indi yumuldu gözüm,
Oglum Şıralıga tabşırdım ızım,
Ulı-kiçi halayıklar, gal indi.

Elkıssa, Alım şa sözüni gutarandan soñ iñ kiçi oğlu Şırala yüzlenip: “Ey guzım, seniñ başıñ yaş hem bolsa, agalarıña görä akılıñ, pikiriñ ziyadarak şonuñ üçin yaş kiçi hem bolsañ, täci-tagtı saña tabşırdım” diyipdir ve ogullarına köp nesihatlar edipdir, sargıtlar sargapdır. Ol:

-Ey oğlanlarım, men ölenimden soñ, meniñ gabrıımıñ başına kırk güne çenli her Cuma ağşam barıp gaydıñ -diyipdir. Şeyle diyip, Alım şa dünyäden ötüpdür. Ondan soñ Tövriz şäheriniñ yaşulı, yaşkiçi bar halkı yıgnanıp, yas tutup şäherin kıbla tarapından bir ulı gümmez galdırıp, Alım şanı şol gümmezde caylapdırlar. Cemagat Alım şanıñ yoluna ayat okapdır. Gitcek bağı kiçi oğlu Şıralı beg ilhalkıñ öñünde atasıñ mazarını gucaklap, aglap, bir keleme söz aydıdır:

Panı dünyä gelip dövränler sürüp,
Şu gün ömrüñ güli soldı, can atam;
Höküm sürdüñ ile mähirlik kılıp,
İl-halkıñı zarın kıldıñ, can atam.

Bugün gutarandır gış, bahar- yazıñ,
İndi görmek bolmaz gül kimin yüzüñ,
Yatdan çıkmaz beren nesihat sözüñ,

Beren nesihatini aldım, can atam.

Bizden goş ayırdın ayın üçünde,
Ağır yükün yokdur senin göçünde,
Bizden galıp dar mazarın içinde,
Oyanmaz ukıga batdın, can atam.

Kandır bizden ozal dünyäge gelen,
Gelen aglap gider, hiç bolmaz gülen,
Nuralı, Piralı agalar bilen,
Izında aglayıp galdım, can atam.

Ezrayıl hırıdar boldı canıña,
İndi iman hemra bolsun yanıña,
Şıralı diyr, gara ajdarha goynuna,
“Hak” diyip, okladın özün, can atam.

Elkıssa, Şıralı beg sözünü gutarıp, ulı-kiçi halayıklar bilen iline gaydıp barıp, atasının aş-suvunu berip, kân hayratlar edipdir.

Atasının patasına gelen adamların içinden bir aksakgal kişi çıkıp:

-Ey halayık, siz bir maslahatı orta alañzok. İndi Alım şa dünyäden ötdi, munuñ tagtına oğlanlarının birini çıkarmak gerek- diydi. Ondan soñ buların içinden bir yaşulı çıkıp:

-Ey ilat, Alım şanıñ tagtına ulı oğlu Nuralını çıkarmak gerek-diydi. Şol cemagatın içinde Şıralı dagını okadıp yören Dana sopı dien bir mollası bar eken. Bu çıkıp:

-Ey halayık! Bu akılıñız bolmayar. Dövlet guşı uçurmak gerek. Kimiñ başına gonsa, şonı tagta çıkarmak gerek! -diyipdir.

Bu Şıralı dagını okadıp, özi terbie berenden soñ, Şıralının akıl-huşunun agalarına garanda, zıyadaradığını añlayar eken.

Mollanın bu sözünü il-halk, oturan adamların hemmesi makul bildiler. Ondan soñ il-halk yıgnanıp, dövlet guşı uçurdılar. Dövlet guşı hem gelip Şıralı begiñ başına goldı. Şunluk bilen, Şıralı begi yurda patışa etdiler.

Günlerde bir gün Şıralı beg agaları bilen otırka, atasının edip giden ves’eti yadına düşdi.

-Ey agalar, biz atamızın eden ves’etini yadımızdan çıkarıp baryarıs. Şoña şu cuma günü sen gidip gel! -diyip, ulı agası Nuralını Şıralı beg uzadıpdır. Ulı agası Nuralı hem yola düşüp gidipdir. Ol atasının mazarının yanına barmaga gorkup, özünüñ bir dayısınıñkıda gice yatıp gaydıpdır. Soñ aylanıp köşge gelipdir. Şıralı beg agasının yanına gelip:

-Barıp gaytdıñmı, nâme ahbal gördüñ? -diyip sorapdır. Onda Nuralı:

-Hava, inim, barıp geldim veli, yöne meniñ gören zadım bolmadı- diyipdir. Ondan soñ, Şıralı beg kiçi agası Pırala yüzlenip:

-İndi sen barıp gel! -diyipdir. Pıralı beg hem yola düşüp gidipdir. Bu hem atasının yanına barmanı kın görüp: “Ey, ölen atadan nâme peyda bar?” diyip, gice özünüñ bir dayısınıñkıda bolup, ertesi ir bilen köşge barıpdır. Şıralı beg mundan hem: “Barıp geldiñmi, nâme vaka gördüñ?” diyip sorapdır. Pıralı beg hem: “Barıp geldim veli, hiç hili vaka görmedim” diyip cogap beripdir. Ondan soñ Şıralı beg:

“Özüm hem bir barıp geleyin” diyip yola düşmekçi bolanda, Dana Molla Şıralı begiñ yanına gelip:

Oglum Şıralı, gitseñ, menem bile gitcekdirin- diyip, bir saçak gatlama bişirdip, ikisi yola ugrapdırlar. Bular Alım Şanıñ gabrına barıp, birnäçe ayat okap, gice şol yerde yatıpdırlar. Şıralı begdañ säher vagtlarında bir düşüş görüpdür. Düşüşünde bir mele donlı, yaşıl hasalı, aksakgal kişi gelip: “Oglum, eliñi ber” diyipdir. Şıralı begiñ elinden tutup, bir ulı çarbaga eltipdir ve ol: “Oglum, sen şunda men gelyänçäm dur” diyip, özi hem bir yana gidipdir. Bir salımdan soñ yañkı kişi bir gızıñ elinden tutup getiripdir. Bu gızıñ tarıpını aydıp diyip, soñuna çıkar yalı däl. Şıralı beg bu gızı görüp, bihuş bolup yıkılıpdır. Bir zamandan huşuna gelensoñ hălki mele donlı baba gız bilen Şıralını görüşdirip, her haysına bir kâse şerap beripdir. Soñ: “Ey guzım Şıralı, seniñ dünyäde alcak gızıñ şuldur. Özi Söyün şanıñ gızı, adına Gövhər dierler. Bu şäher İspihan şäheridir. Bu bağıñ adına “Bağı-hövesdar” dierler. Emma şunuñ yolu gatı uzakdır, köp cepalar çekersiñ, her yerde. Başıña iş düşse, enşalla özüm yetişerin” diyip, pata beripdir ve: “Oglum, añrı bak” diyipdir. Şıralı añrı garap, bårsine dönse yañkı adam eyyäm yok bolundır. Şıralı yañkı piriñ inrä gidenini bilmän, töveregine garanıp durka, gız Şıralı begiñ yüzüne bakıp:

-Ey yigit, sen haysı yurduñ adamı sen, haysı şanıñ oğlu sen? Haysı bağıñ bilbili sen?

-diydi. Onda Şıralı:

-Men Tövriz şäherinden, özüm Alım şanıñ oğlu, adıma Şıralı beg diyyärler. Seni can tenim bilen söyyärin. Seniñ ugrunda başımı gurban etmeli bolsam-da ederin- diyipdir. Onda gız:

- Ey yigit, men seniñ yalı yigidi görmedim. Biz bir-birimize – sen maña, men saña minasıp veli, menin atamıñ bitmez ağır şertleri bar -diydi. Onda oğlan:

- Eger atañıñ her hili ağır şerti bolsa-da tä ahırkı canıma çenli görerin -diydi. Şeylelikde ikisi biraz arkayın gürrüñ etdiler. Soñ Şıralının oturmaga kararı bolman, özüni gızıñ üstüne okladı. Şol vagtda tisginip oyandı, görse, dañ atıpdır, yanında gız-da yok, zat-da yok, bir mollası ommalıp yatıp soñ Şıralı beg mollasını oyatdı. Mollası Şıralı begiñ yüzüne garasa onun yüzi üytgäpdür. Molla: “Ey oglum Şıralı, saña näme boldı? Gürrüñ berip durmayarsıñ, meniñ gövnüme yüzün hem asıgrak, gürrün ber” diydi. Onda Şıralı beg mollasının yüzüne bakıp, gören düşüşüni beyan, edip bir söz diydi:

Babam, size arzım beyan eyläyin,
Derdime bir derman gördüm düşümde;
Gören düşüm size ayan eyläyin,
Bir acayıp canan gördüm düşümde.

İli İspihanmış, atası şadır,
Garıp köñlüm soñ yolunda gedadır,
Maña onı duş eylegen hudadır,
İnçe billi canan gördüm düşümde.

İspihanmış onuñ dogulan yeri,
Yüzleri on dördi ay kimin durı,
Gara çayın yüze döküp bir peri,
Meñ gaşımda gelip durdı düşümde,

Atamın bitirtmez şerti bar- diydi,
Maña aşık bolsañ, derdi bar- diydi,
Men bir gövher, bolgun hırıdar-diydi,
Pirler nika gıyıp berdi düşümde.

Mollam, düşüm yorgun, yetmek bolarmı?
Laçın guşı bize tutmak bolarmı?
Yara gitmân munda yatmak bolarmı?
Agtarıp gider men indi huşumda.

Ey yaranlar, hak şerabın içmişem,
Men hem ıskın gapısını açmışam,
Şıralı diy, mal-mülkümden geçmişem,
Yar agtarıp çıkam on dört yaşımda.

Elkissa, Şıralı beg bu sözünü gutardı. Dana molla Şıralıdan bu sözü eşidip, kellesini ıraberdi ve elini manlayına goyup, köp pikir edip oturdu. Soñ:

-Ey oglum, Şıralı beg, senin bu işiñ gatı ağır işdir, sen bu işine pikir berme ve baş hem goşma. Bu hıyalıñdan baş göter. İspihan şäheri gatı daşdır- diydi. Onda Şıralı:

-Ey mollam, men bu işden el göterip bilmerin, çünki men mundan el götersem-de, köñlüm el üzmez. Meniñ yüregimde ıskın odı yanyar. Her hili kın günleri görsem-de, tâ ahırkı yaşıma çenli şol gızıñ ugruna giderin- diydi. Onda molla:

Şıralı oglum, azap çekip yola düşme, sen şu töverekde haysı patışanıñ gızını alsan-da elinden gelyär, rahatlı başını azaba goyma- diydi. Onda Şıralı beg:

-Men onuñ ugrunda hezreti- Circisiñ azabını görsem-de, maña behiştir. İndi men hiç dönmerin-diyip, atını sıpalap eerledi. Soñ atına münüp:

-Ey Mollam, siz şähre barsañız, yurdı ulı agam Nurala tabşırıñ – diyip ugraberdi. Molla bir vagt ızına garasa, Şıralı beg gidip baryar. Molla çapıp barıp, Şıralı begiñ atını cılavlap: “Ey guzım, dur, baş-altı agız sözüm bar, soñ gidersin” diyip, berk yapışdı ve her hili bolsa-da gitceğini bildi. Şıralı beg atınıñ başını çekdi. Molla:

-Ey guzım, sen gitseñ şähre baralı, azık, suvluk al, ondan soñ gidersiñ. Häzir gitseñ heläk bolarsıñ-diydi. Onda Şıralı:

-Eger goybermesen, özümi heläk ederin, meniñ munda bir sagat durara sabrım yok-diydi. Onda Molla:

-Her hili bolsa-da bir şähre baralı, ondan soñ gidersiñ- diydi. Atıñ cılavından berk yapışdı ve Şıralını goybermân, alıp gaytdı. Şeylelikde, şähre geldiler. Soñ molla bu sırtı Şıralınıñ dogan- garındaşlarına, yaşulı-yaşkiçilerine habar berdi. Hemmeler üyşüp, her näçe tövella etseler-de bolmadı. Ahır nalaç cogap berdiler. Şıralı beg şähriñ içindäki atlardan saylap bir at aldı ve bir gılıç, bir azrak azık alıp, yola düşmekçi boldı. Ulı-kiçi hemme halk Şıralınıñ başına üyşdüler. Şol vagtda Şıralı dogan- garındaşları, il-günleri bilen hoşlaşıp, yurdı ulı agası Nurala tabşırap, bir gazal aytdı:

Men bugün düşmüşem ıskın yoluna,
Mähribanım ulug-ilim, gal indi;
Tacı-tagtım bile ulug-ilime,
Ee bolup, Nuralı beg, gal indi.

Kaknus kimin köyüp otlara düşüp,
Işkıñ sövdasına başımı goşup,
Ençe günläp çöl hem dağlardan aşıp,
Men gidyärin, deñ-duşlarım, gal indi.

Ozalla kısımatım yazıldı şeyle,
Belli däl gelerim-gelmezim ile,
Yaşulım sen, mollam, Pıralı bile,
Ak patanı berip, munda gal indi.

Cebri-cepa çekip ol yere barsam,
Söygülim Gövheriñ gül yüzün görsem,
Huda kuvvat berin, şertin bitirsem,
Mıradım-maksadım şonda bar indi.

Şıralı diyp, munda yok derde derman,
Tä barınça yolda bir zaman durman,
Yarımı görmesem, kân galar arman,
Ulı-kici halayıklar, gal indi.

Elkıssa, Şıralı beg bu sözünü gutarıp, yola rovana boldı. Mollası: “Men hem uzadıp gaydayıp” diyip, ızından ugradı. İl-halkıñ hemmesi köp hapa boldular, emma hiç alaç tapıp bilmän, hemmesi öz caydarına dargadılar. Şıralı beg bilen mollası öz yollarını devam etdirdiler. Şeylelikde, ikisi üç gice-gündiz yol yörediler. Dördünci günü bir otlı-suvlı yere bardılar. Ondan soñ Şıralı beg:

Ey mollam, uzadandan yoldaş bolmaz, siz indi şähre gaydıñ ve ile yolbaşçılık ediñ. Men bolsa yeke özüm öz alacımı görerin- diydi. Onda molla:

-Şıralı oglum, şäherde sen bolmasañ, men hem durup bilmerin. Menem seniñ bilen bile giderin- diydi. Şıralı:

-Yok mollam, siz azap çekip meniñ bilen gitmäñ. İle siziñ yalı bir yaşulı gerekdir-diyip, köp tövellalar edip, mollasını ızına gaytmaga kayıl edip:

-Ey mollam, maña bir ak patañızı beriñ- diydi. Soñ mollası hiç alaç tapman, Şırala ak patasını berip, bir gazal aytdı. Şıralı hem cogap berdi.

Molla:

Gider bolsañ, guzım, uzak yollara,
Bargın balam, seni alla tabşırdım;
Ak patañı berip galyarın munda,
Balam, seni bir allaga tabşırdım.

Şıralı beg:

Başımı goşmuşam ıskıñ yoluna,
Baba can, gaygırma, yazılan bardır,
Men gelinçäm yaşulı bol ilime,
Meni yada salma, yazılan bardır.

Yüzüm tutup arz edeyin hudaya,
Yaşlıkda ugraşdıñ beyle belaya,

Haçan gaydıp görsiñ, indi bu caya,
Bargın balam, bir allaga tabşırdım.

Ozalla hudayım yazdı bu işi,
Kän gam iyip çekmãñ gaygı-endişi,
Seyl edip aylanıñ yaz bile gışı,
Munda gam çekmãñ siz, yazılan bardır.

Yaşlıkda guvanıp, men köñül berdim,
Boyuña guvanıp, gül yüzüñ gördüm,
Okatdım, övrettim, terbi eberdim
Bargın balam, seni alla tabşırdım.

Mollam, gulak goyup diñlegin söze,
Atamıñ ornunda diyyärin size,
Nuralını, ızı tabşıryan size,
Gam iymegin, mollam, yazılan bardır.

Dana molla dier, gutardım sözüm,
Öz yüküñi görgün, gaygırma ızıñ,
Tä gelinçãñ yola dikerin gözüm,
Bargın balam, seni alla tabşırdım.

Hudaya arz edip dadı-peryadı,
Söyün şanıñ gızı Gövherdir adı,
Şıralı diyip, şol gövnümiñ miradı,
Mollam, pata berin, yazılan bardır.

Elkıssa, bular sözlerini gutardılar. Soñ molla gatı kınlık bilen ak patasını berip goyberdi. Şıralı beg hudanı çağırıp, yola düşüp gitdi. Bu şol gidişine birnäçe gice-gündiz yol yöredi. Şıralı begiñ atı lakı-tak durdı. Ol atını yöretcek bolup her hili edip gördi veli, at yöremedi. Soñ hiç alaç tapman, atını hem goyup, özi pıyada yola ugradı. Yedi gice-gündiz yol yöredi, özünüñ hem ayakları çışıp, ısgın-mıdarı galmadı, azıgı hem gutardı. Soñ “Men bu çölde öler boldum, Gövher gızı görüp bilmedim. Ey, Gövher can, men seniñ üçin kın güne galıp, şu çölden çıkıp bilmedim” diyip, gan-yaş aglap, hudanı çağırıp pirinden kömek diläp, bir gazal aytdı.

Ey yaradan hudayım, bu gamdan gutar meni,
Gice-gündiz gan aglap, mıdam yat edem seni,
Işk oduna köydürip, munda har etme meni,
Izlap çıkdım vatandan söygülim Gövher canı,
Galar boldum bu çölde, bu gamdan gutar meni.

Düyp ozalda hudayım yazdı bize bu işi,
Pirim gayıp erenler gaygıdan gutar başı,
“Yar-yar” diyip, örtenip, gezem yaz bile gışı,
Çölde, kölde, gayada barça açız yoldaşı,
Ya pirim Hıdır, Ilyas, gaygıdan gutar meni.

Yaşlıktan aşık bolup, baş goymuşam bu yola,
Köñül guşum bilbilim gonmak isleyär güle,
Aglayıp mollam galdı, agam Nuralı bile,
Pirim Alı, kuvvat ber, salgın, bir dogrı yola,
Söygülim Gövher cana, sen, tizden yetir meni.

Hicran çölünde galdı atım, yolda yaraman,
Pıyada yol yöräre yok mende ısgın, derman,
Gövher gıza yetmesem, kân galar mende arman,
Sabır-takat yok mende, şol gızı gözüm görmän,
Şıralı diyir, şol yara, sen, tizden yetir meni.

Elkissa, Şıralı beg bu sözüni gutarıp, gaygı-gam basıp, aglap, hemme övlatları, hudanı yat edip, gamgın bolup yatırdı. Şol vagt kıbla tarapdan bir gara atlı, yaşıl hasalı kişi gelip, Şıralı begiñ başını yerden göterip: “Ey oglum, Şıralı, sen nâme gamgın bolup yatırsıñ? Mert yigide aglamak ayp bolar, aglamak namardıñ işidir”diydi. Soñ Şıralı bu mähremlik sözleri eşidip, turup salam berdi ve hossarını gören yalı bolup: “Ey baba, siz meni nähili tanadıñız ve nirede görüpdiñiz?” diyip soradı. Onda ol kişi Şırala:

-Ey oglum, sen nireden ve nâme üçin bu çöllere çıkdıñ? Haysı övladıñ adamı sen? diyip soradı. Onda Şıralı beg:

-Men Tövriz şäherinden Alım şanıñ oğlu men-diyip, başından geçenlerini bir-bir aydıp berdi. Onda ol kişi:

-Ey oglum, men seniñ şol düşüñde gören adamıñ bolar men. Sen hiç zadı gaygı etme. Men seni İspihan şäherine yeter yalı edeyin-diydi. Şol vagt Şıralınıñ düşüñde gören adamı ve “Başıña iş düşende yetişerin” dieni yadına düşdi. Ondan soñ ol kişi goltugından iki sanı yüzügi çıkarıp, Şıralınıñ barmaklarına ötürdi. Şol vagt gün agar tarapdan cılavı eeriñ gaşına taşlaglı gök tazı yalı oynaklap duran bir at geldi. Hemme esbabı üstünde yerbe-yer, günün aşagında yalpıldap göz gamaşdırıyar. Soñ yañkı kişi atıñ cılavından tutup, Şıralı begiñ yanına getirdi. Ol Şırala:

-Ey oglum, atın yoldan galan bolca, şu atı bereyin. Bu atı münüp dünyäniñ yüzünü aylansañ-da bu at durmaz. Bu atıñ adı Guşganatdır-diydi. Gapdalından bir gılıcı çıkarıp:

-Bu gılıcıñ adı Almaz gılıçdır. Bu gılıç daga-daşa ursan-da kesip geçer-diyip, atın cılavını Şıralınıñ eline berdi. Gılıcı hem biline dakıp berdi. Soñ:<<Oglum, aşıklık ağır işdir, gıssanmagın, maña Hezret Alı dierler. Enşalla mıradıña yetersiñ>> diyip, pata berdi ve gözünden gayıp boldı. Ondan soñ Şıralı beg atını münüp, mes bolup bir gazal aytdı:

Şükür edeyin yaradaniñ özüne,
Meni gamdan azat eyledi bugün:
Alı pirim medet berdi özüme,
Gam basan köñlümi şat kıldı bugün.

Ayrılığıñ odı ölümdeñ acı,
Pirim kuvvat berdi maña hem güyci,
Guşganat at bilen Almaz gılıcı,
At bilen gılıçlı boldum men bugün.

İlimden çıkmışam ışk bilen coşup,
Kısmat bilen belent dağlardan aşıp,
Pirim Alı maña çöl yerde düşüp,
Hasta görüp, hala rehm etdi bugün.

Guşganat atımı münsem cılavlap,
Mırat-maksadımı alladan diläp,
Yüze galkan tutup, gılcım bulap,
Şanıñ şertin isläp barar meñ bugün.

Gayrata gal atım, yollarım daşdır,
Gövhere yetincäm gözlerim yaşdır,
Bilmen şanıñ şerti nähili işdir,
Takdıra ten berin barar men bugün.

Şıralı diyir, canım gurban şol gıza,
Erenleriñ barı medetkär bize,
Canım çıksa, alman dolanman ıza,
Bar mähneti rahat görer men bu gün.

Elkıssa, Şıralı beg bu sözüni gutarıp, vıgıtı şol bolup, Guşganat atı münüp,
Almaz gılcı biline bağlap, yola düşdi.

İndi bu söz bu yerde dursun, habarı Söyün şanıñ gızı Gövher periden eşideliñ.
İspihan şäheriniñ patıçası Söyün şanıñ Gövher atlı bir gızı bar eken. Munuñ şundan başga ogul-gızı, hiç perzendi bolman, ömrüniñ barında, yaşıniñ soñunda gören perzendi şu eken. Bu gız dokuz yaşıdan on yaşlarına gadam goyupdır. Munuñ ovadanlıkda ve akıl-gılıgında hiç deñi-tayı bolmandır. Söyün şa bu gızını başga perzendi bolmanı üçin, gız hem bolsa, ogul ornunda görüp, eneden bolan vıgtları şuna nietläp, munuñ öz adına bir bağ ekdiripdir. Bu bağ hem gız on yaşlarına yetende, göyâ behişt yalı bir bağ bolup yetişdi. İller “Bu bağ yalı bağ cennetde bolmasa, yerin yüzünde bolmaz” diyip aydardılar. Bu bağa giren adam vıgtınıñ ötenini bilmezdi, gaydıp çıkası hem gelmezdi. Şonuñ üçin hem bu bağa “Bağı-hövesdar” diyip at beripdirler. Patışa bu bağı gızına bağışlap, bağın içinden tılladan bir köşk saldırıp, Gövherin özüne barabar gızlardan kırk kenizi cemläp, şol bağı gızına beripdir. Bu kırk genizin içinden dört sanısını sayläp, kırk gızın her onusına birini baş edipdir. Bu dört gızın biriniñ adına Gülcemal, birine Zeynep, birine Mer'em, yene birine hem Gözel dier ekenler. Gülcemal atlı kenizi köp akıllı gız eken. Kenizleriniñ içinde Gülcemalı Gövher hem govı görerdi. Gövher kenizlerini yanına alıp, bağa barıp, köşgüne çıkdı. Şol vıgt Gülcemal Gövherin yüzüne gözläp, bir söz aytdı.

Sen bilen yaşdaşdır “Bağı-hövesdar”,
Bibican, bu bağın mübärek bolsun:
Bağlarıñda açılıpdır gülgüzar,
Gövher can, bu bağın mübärek bolsun.

Gül bağın iller goymaz dilinden,
Güdek bolar garrı ısgasa gülünden,
Gül aralap geçyän tämiz yoluñdan,

Sallanıp geçişin mübârek bolsun.

Kırk kızların barı saña hızmatkâr,
Sen yüzünde Şirin gızın görki bar,
Bag içre saldırdın altından minar,
Tılla köşk- eyvanın mübârek bolsun.

Höves bilen bugün köşgüne çıkıp,
Gara saçlarını ak yüze döküp,
Yokardan başlayıp, aşaga çekip,
Zülplerin darayışın mübârek bolsun.

Gülcemal gız dier, etmegin kine,
Hızmata buyurıp ızımdan sına,
Bu altın köşgüne zineme-zine,
Sallanıp çıkışın mübârek bolsun.

Elkıssa, mundan soñ bu gızlar Gövher gız bilen bu yerde bolmaga başladılar. Gövher gız bolsa baş yüz zineli tılla tagtın üstünde öz gövñünün söenini edip her günde baglara seyil edip yörerdı. Günlerde bir gün Gövher gız tagtın üstünde kenizleri bilen meylis gurup, mey içip, mes bolup, yatıp galdı. Ol şu yatışına dañ-säher vagtlarında düşünde bir mele donlı, yaşıł hasalı adam gelip, tagtın üstüne çıkıp:

Ey guzım Gövher, tur yeriñden, tur-diyip, turzup, elinden tutup, “Bagı-hövesdara” alıp bardı. Görse bir gülün düybünde bir oğlan oturıpdr. Gövher gız bu oğlanı görüp, endam-canı lerzan urup, akıl-huşunun barını yitiripdr. Bu oğlan gatı ovoidan, tılla kâkilleri biline düşüp duran eken. Soñ yañkı kişi Gövher bilen ol oğlanı görüşdirip:

-Guzularım, men sizi biri-biriñize mınasıp görüp, biri-biriñize govşurdım-diyip, her haysına bir kâse şerap beripdr ve “Enşalla mıradıñıza yetersiniz”, diyip, gözünden gayıp bolupdr. Soñ Gövher gız bu oğlana can, dil bilen aşık bolup:

-Ey yiğit, sen nireden ve haysı yurduñ adamı señ, adıña kim dierler? -diyip soradı. Onda ol yiğit:

-Men Tövriz yurdundan, Alım şanın oğlu meñ, adıma Şıralı beg dierler.

-Ey peri, men özüm haysı yurtda bolsa-da seni sorap taparın-diydi. Bu sözi eşidip, Gövher gızın yüreğine ot düşdi. Ol:

-Ey yiğit, sen meniñ ugrumda kân azap çekersiñ, çünkü meniñ atamın ağır şertleri bardır- diydi. Onda Şıralı:

-Men seniñ ugrunda her hili azap görsem-de, rahat ornunda görermen-diyip, biraz süyci sözleşip oturdılar. Bu vakt yañkı yiğit gucagını açıp, özünü Gövheriñ üstüne zıñdı. Gız hem gucagını açıp, tutayın diyse, tısgınıp oyandı. Gövher gız görse, yatan yeri tamın üstı, yanında hiç kim yok. Soñ yüregi gısıp, bağıñ içine, yankı düşünde gören gülünün düybüne bardı. Onda-da hiç zadı görmän, ışkı yüregine sıgman, ralını islâp, “Şıralı şu yerde bardır” diyip, bir gazal aytdı.

Ne sövda düşdi başıma,
Ey söygülim, nâ yerde sen?
Bir bilen girdiñ düşüme
Yandım ışkını oduna men

Şu gülün düybünde düşdün,
Bilmen indi nira geçdiñ,
Ya bolmasa menden geçdiñ,
Köydüm ışkıñ oduna men.

Bir-birege köñüp berip
İçdik pir golundan şerap,
Dañdan turup, seni sorap,
Munda sergezdan boldum men.

İşkîñ odı tenden ötdi,
Barıp şirin cana yetdi,
Yarım nirde mesgen tutdı,
Gövher dier, yandım munda,

Köñül ıgtıyarım sende,
Sabır-takat yokdur mende,
Köydüm, ışkıñ oduna men.

Elkıssa, Gövher gız bu sözüni gutarandan soñ, akli hayran bolup, nâderini bilmän: “Ey yigit ozal söydün, indi geçdiñ!” diyip, sesi öñki bolman, möññürüp, şol aylanıp yörşüne aglap yördi.

Gülcemal Gövheriñ yatan yerini gördi. Görse, Gövher yok. Soñ Gülcemalñ yüregine ot düşüp, gızlarıñ yanına barıp: “Ey Zeynep, Mer’em ve Gözel, turuñ ne vaka boldı, Gövher gız yerinde yok. Bağıñ içinden bir ovaz işidilyär, yörüñ, barlap göreliñ!” diyip, dört gız el tutuşıp gitdiler. Galan kenizler hem olarıñ ızlarından ugradılar. Şeylelikde, bular, “Bağı-hövesdarı” aylanıp, yañkı gülün düybüne geldiler. Gövher gızıñ bağıñ içinden iñ govı göryän yeri şu gülün töveregidi. Mundan hem Gövheri tapmadılar. Soñ bular topar-topar bolup, bağıñ içinden aylanmaga ve Gövheri agtarmaga başladılar hem-de yañkı ovazıñ kimiñkidigini bilmäge gitdiler. Gövher gız bolsa aglap, hiç kimi tapman, ışk yüregine düşüp, bihuş bolup yıkılıp galıpdır. Bular köp aylandılar. Dañ hem atdı, hiç zat tapmadılar. Ahır nalaç bolup ızlarına gaydıp gelyärkäler, bir agacıñ düybünde biriniñ yatanını gördüler. Görseler, Gövher gız öli yalı bolup yatır. Aglap gözünden akan yaşı gana dönüpdür. Bular: “Muña nâme bolduka? Cın-arvah urdumıka?” diyip, Gövheri göterip tagta geldiler. Gövheriñ yüzüne gülap sepip, huşuna getirdiler. Gövher gız “Vah, Şıralı!” diyip, aglap yerinden turdı. Şol vagt on gızıñ başlığı Gözel Gövheriñ halından habar soran, bir gazal aytdı.

Gulak salıp eşit meniñ bu sözüm,
Başıña nâ sövda düşdi, Gövher can?
Rastıñ diygil, menden sırıñ gizleme,
Başıña nâ govga düşdi, Gövher can?

Dañ säherler turup gitdiñ yeriñden,
Bilmen nâme vaka geçdi seriñden,
Keşgi-eyvah durup bilmez zarından,
Rastıñ diygil, bu gızlara, Gövher can!

Kırk keniziñ gurban seniñ daşıñda,
Näme vaka görüp turduñ düşüñde,
Gunça-güldüñ on bir-on iki yaşıñda,
Başıña nä sövda düşdi, Gövher can?

Ay bilen gün hıcap çeker yüzüñden,
Ganlı yaşıñ sil dek akar gözüñden,
Gözel dier, manı aña sözümden,
Rastıñ diygil bu gızlara, Gövher can!

Elkissa, Gözel sözünü gutarıp:

-Ey Gövher can, saña näme boldı, kimden köñlüñ galdı? Näme vaka gördüñ?
Dogrıñı ayt! -diydi. Onda Gövher gız gören düşüñi beyan edip, zar-zar aglap, bir
gazal aytdı.

Gızlar, gulak goyuñ üşbu sözüme,
Akıl-huş başımdan uçdı, yaranlar;
Huda rehm etmese gözde yaşıma,
Meniñ derdim hetden aşdı, yaranlar.

Bir yaşulı geldi: “Guzım, tur!” diydi,
Meniñ bilen bile-bile yör-diydi,
Bir zıba yigit dur, munı gör-diydi,
Görüp akıp-duşum çaşdı, yaranlar.

Yürekde tutaşdı bu ıskıñ odı,
Eşitgin her dayım dadu-peryadı,
Alım şanıñ oğlu Şıralı adı,
Gül düybünde maña düşdi, yaranlar.

Bugün baş goşmuşam ıskıñ yoluna,
Zerefşan kākili düşer biline,
Nazar etmän bu dünyanıñ malına,
Söver yarı tä görinçem, yaranlar,

Bu dünyäge gelen geçer gan aglap,
Düşdüm ışk oduna bilimi baglap,
Tä gelinçä yarım meni soraglap,
Günüm bir ay, gicām yıldır, yaranlar.

Gövher dier, yokdur sabrı-kararım.
Işk yoluna düşdüm, yok mende arım,
Yetişgin dadıma ya Alı pirim,
Şeyle meniñ gören düşüm, yaranlar.

Elkissa, Gövher gız bu sözünü gutarandan soñ munı eşidip, kenizler hayran
boldular ve näme ederini bilmediler. Şeylelikde, bu gızlar öz aralarında maslahat
etdiler. Gözel:

-Gülcemal, bu işiñ geneşini tap nâme ederis? -diydi. Onda Gülcemal:

-Menden geneşseñiz, şu iş şu yerde galsın. Birden yüze çıkarmalı. Soñı nâme bolyar? -diydi. Munuñ bu sözünü makul gördüler. Şeylelikde, hiç yere çıkarıp ve hiç kime aydıp bilmän göziberdiler.

Gövher gızıñ günsayın ıñkı yüregine sığman. Yıl keseline yatan yalı saralıp, yöräre mıdarı galmadı. Şol günler Gövheriñ enesi Badam hem gızınıñ yaşayşını göreyin diyip, Gövheriñ yanına geldi. Görse, Gövher ölere az galıpdır. Badam Gövheriñ bu bolşunu görüp, yüregi yarılan yalı bolup:

-Yeke perzendim, Gövher can, saña nâme boldı ve kimden zıyan yetdi, ya kesel boldunmı? -diyip, aglap soradı. Onda gızlar nâme dierini bilmediler. Gövherden hem hiç hılı ses çıkmadı. Muña Badam enäniñ aklı çaşıp, gan-yaş aglap, Gövherden habar sorap, bir gazal aytdı. Gövher gız hem nâme ederini bilmedi. Ahır sırnı aytmaga mesbur boldı. Şol vagt şol yerde ene-gız ikisi baş keleme söz aydışdılar. Badam öñünü başladı, Gövher hem cogap berdi:

Badam:

Başıña döneyin, eziz perzendim,
Eziz balam, Gövher canım, nâm boldı?
Bu boluşıñ görüp, menem örtendim,
Mähribanım, görer gözüm, nâm boldı?

Gövher:

Yene habar alsañ meniñ halımdan,
Görenimi beyan eyläyin size;
Gizlin sırm eşder bolsañ dilimden,
Gören ahvalımnı aydayın size.

Mähriban eneñden gizleme sırnı,
Nä üçin saralıp, soldı gül yüzüñ,
Her yollara salıp gınama özüñ,
Görer gözüm, Gövher canım, nâm boldı?

Yatır idim köşk içinde oylanıp,
Düşümde bir yigit geldi şaylanıp,
Atın idip, bag daşında aylanıp,
Yatırkam şazada gördüm düşümde.

Ey-vay, gızım, nâme sözler dier sen?
Düşde görüp, huşda neçün söer sen?
Atañ sırnı bilse nâme dier sen?
Yalnız balam Gövher canım, nâm boldı?

Ene can, habarı sorasañ menden,
Işk yüreğe yetdi, ötendir tenden,
Atam duysa kömek dilärin senden,
Gülüp size sırm ayan eyledim.

Häzir bol, sırnı duyurma ile,
Köñül-maksadıñı alladan dile,

Badam dier, balam girme bu yola,
Mähribanım, Gövher canım nām boldı?

Ar-namıs galmadı eşitgin sözüm,
Bu yoldan dönmenem yumulsa gözüm,
Tä gelinçe yolda dikiler gözüm,
Gövher dier, meniñ sözüm şu size.

Elkissa, bular sözlerini gutardılar. Enesi:

-Ey gızım, seniñ bu işiñ gatı ağır işdir. İn govusı sen bu işden el göter -diydi.
Onda Gövher gan-yaş aglap:

-Ey can enem, men mundan el üzüp bilmerin, çünkü bu işi meniñ başıma hodayıñ özi saldı. Işkıñ odı yüregime yetdi ve men oña piriñ yanında äht etdim. Men mundan el çekmerin- diydi. Enesi Gövhre her näçe tövella etdi velin, bolmadı ve bu yoldan dönmeceğini bildi. Ol:

-Ey gızım, onda ıgtıyar özüñde-diyip gitdi. Habarı indi Söyün şadan eşideliñ. Söyün şanıñ üstüne o yerden, bu yerden “Gızıñı bize gelinlige ber” diyip, savçı gelip başladı. Şanıñ gulagını dındarmadılar. Ahırsoñı patışa: “Meniñ üç şartım bar. Kim şol şartlerimi bitirse, gızımı şoña bercek. Şol şartleri bitirip bilmecek adam meniñ gızıma söz aytsa, dünyäde in ağır cezanı bercekdirin” diyip car çekdirin. Şanıñ bu habarını eşidensoñ, ilin ayagı yığıldı, gaydıp hiç kim gelmedi. Patışanın beyle ağır şartleri önüne goymagının sebäbi, “Meniñ oğlum yok, şul gızdan başga perzendim yok. Onuñ üçin men şu gızımı kime bersem, tagta hem şonı ee eder men” diyip, şanıñ akıllı yigit saylamak üçin eden işidi.

İndi bu söz bu yerde dursun, habarı Şıralı begden eşideliñ.

Şıralı beg az yöräp, köp yöräp, bir gara çeşmäniñ boyuna geldi. Bu yerde atını suva yakıp, çay içip, mest bolup, yene-de atına münüp ugradı. Piriniñ beren atınıñ dagda, daşda, çölde durman, kân vagtlık yolu bir sagatda alşına vagtı hoş bolup, bir gazal aytdı:

Bugün seniñ tarıpnı
Getirdim dile, Guşganat;
Aydıp bereyin vaspıñı,
Gulak goy dile, Guşganat.

Pirim seni berdi maña,
Altın eer edip saña,
Yetir meni İspıhana,
Arzım şu saña, Guşganat.

Gözel gız kimin duruşıñ,
Yıldırımdan tiz yürüşıñ,
Dagdan-daga yüz uruşıñ,
Düldüle meñzär, Guşganat.

Suvsuz çöl yerde düşende,
Gaygı-gam hetden aşanda,
Ayak gabarıp çışende,
Yetişdiñ maña, Guşganat.

Sensiň meniň köňül hoşum,
Söweş günü yan yoldaşım,
Gövher üçin gözde yaşım,
Sil kimin akar, Guşganat.

Bugün çeşmelerden geçsek,
Seniň bilen dağdan aşsak,
Aman İspihan yetişsek,
İymitiň güldür, Guşganat.

Şıralı diyr, mundan gitsek,
Beyik-beyik dagdan ötsek,
Gövher gıza barıp yetsek,
Maksadım şudur, Guşganat.

Elkissa, Şıralı beg sözünü gutarıp yola rovana bolup gidiberdi. Şıralı beg Tövrizden çıkıp, altı ay yol yöränsoň, yedinci ay diende, bir beyik dağıň etegine bardı. Şıralı beg at gamçılıp daga çıkdı: Töveregine esevah etse, ileri gapdalında bir şäher göründi. Şıralı bu şäheri gapdallap geçip baryardı. Bu şähre Hemedan şäheri dier erdiler. Patıçasına Mömin şa dier ekenler. Mömin şanıň kırk sanı yasavulı ötenden paç almak üçin şu yolu günde bir-iki gezek aylanar eken. Yasavullar şu gün Şıralı bege düş geldiler. Bu yasavullarıň bir serdarı bardı. Ol serdar Şıralı begiň öňüne geçip, atıň başını çekdi ve soradı:

-Ey yigit, nireden gelip, nire baryarsıň, haysı yurduň adamı sen, näme işe çıkdıň? -diydi. Onda Şıralı beg bu yasavullara öz derdini beyan edip, bir gazal aytdı:

Habar alsaň kırk yigidiň serdarı,
Tövriziň şährinden çıkıp gelemen;
Aslı-zadım beyan edeyin saňa,
Özüm Alım şanıň oğlu bolamen.

Dokuz yaşda düşdüm ıskın yoluna,
Nazar etmen bu dünyanıň malına,
Cepa çekip İspihaniň iline,
Gövher gıza aşık bolup gelemen.

Guşganatım köp çöllerden geçendir,
Alı pirim ısk gapısın açandır,
Bu dünyäden on dört aşık geçendir,
On başinci aşık bolup gelemen.

Takdır-kısmatımı alladan görüp,
Yedi aylap gice-gündiz yol yörüp,
Söyün şanıň gızın düşümde görüp,
Işkıň sövdasına düşüp gelemen.

Bilbil bolup uçup çıkdım ilimden,
Almaz gılcımı dakıp bilimden,
Şıralı diyr, habar alsaň halımdan,

Pirden pata alıp, yara baramen.

Elkissa, şıralı sözünü gutaransöñ, serdar bu sözi eşidip: “Alla, bu yoldan bu oğlan Gövhre aşık bolup baryan bolsa, oña biziñ patışamız hem aşık bolup yör. Gel, şunu ızına gaytarayın, ya tutup, şanıñ yanına alıp barayın” diyip, öz içinden pikir etdi ve:

-Ey yigit, sen ol gıza aşık bolup baryan bolsañ, oña biziñ patışamız hem aşık bolup yör. Sen iñ govusı gızıña gayt-diydi. Onda Şıralı:

-Eger patışañ aşık bolman, her kim bolsa-da men ya Gövheri aların, ya-da bu candan dınman, kelläm dik dursa, ıza gaytmarın-diydi. Bular bu sözi eşidensoñ, bulariñ içinden bir gızmaragı: “Canından dınmak maksadı bolyan bolsa, hâzir dındaralı” diyip gılcını sogrup, Şıralıniñ üstüne topladı. Şıralı hem atıñ üstünde munuñ boynuniñ çıkan yerine gılcı salıp goyberdi. Bu yigidiñ kellesi hozzuldap honda düşdi. Galanları: “Sen biziñ birimizi öldürdiñ” diyip, munuñ daşını aldılar. Şıralı beg hem Almaz gılcı bilen yakın geleniniñ kellesini alıberdi. Şeylelikde, kırk yigidiñ altısı öldi. Galanları bolsa gıza dolanıp, gala baka kaçıp gitdiler. Bu söz bu yerde dursun, indi sözi serdardan eşideliñ. Serdar şu kaçıp barşına, yüregi yarılan yalı, dogrı patışanıñ gaşına bardı. Patışa munı görüp, “Ey Serdar, ajdar gördüñmi, şir gördüñmi? Yaman ganiñ kaçık görünyärsiñ?” diydi. Onda serdar: “Men gören zadımı ayan edeyin” diyip, baş keleme söz aytdı.

Arzımı eşitgin, ey Mömin şahım,
Ajdarı, şiri hem görençe boldum;
Olca bilen av etmäge gidipdim,
Av bilen olcamı alança boldum.

Gündogardan inip geldi bir yiğit,
Egine geyipdir altından sovut,
Men diydim: “Atıñı saklap, sözün ayt”,
Men onuñ habarın alança boldum.

Aytdı aslın, Tövriz eken mekânı,
Almana baryarmış ol Gövher canı,
Daşın gabap tutcak boldum men onı,
Öz gövnüme tutup talança boldum.

Ol yigidin “Pirim!” dien pillesi,
Tozdı altı yigidimiñ kellesi,
Men kaçdım gözlemän belendi-pesi,
Ezrayıldan kaçıp gelençe boldum.

“Aldı pirim” diyip atını mündi,
Ajdardan hem ol haybatlı göründi.
Beg oğlu Serdar diyr, yürek yarıldı,
Golun arkasına dañança boldum.

Elkissa, beg oğlu Serdar sözünü gutardı. Serdar sözünü gutaryança, patışa hem munuñ manisını tapıp oturdı. Mömün şa:

-Ey Serdar, bir yigit Gövhre baryar eken, tutup äkelcek bolup, altı yigidimi aldırıp gaytdım diyäysene-diydi. Soñ bolsa:

-Ölüm size, kırk yigit bolup, bir yigitden basılıp gaydan bolsañız, toprak başıñıza -diydi. Ondan soñ patışa yanı bilen bir lek goşunı alıp, Şıralıñ ızından çıkdı. İndi habarı Şıralı begden eşideliñ.

Şıralı öz içinden: “Bu Serdarı beydip iberdim. Munuñ ızı hem zorugıp gelir, bihabar bolmayın” diyip, bir meydan bilen baryardı. Gañrılıp ızına seretse, bir tozan peyda boldı. Şıralı beg: “Bu tozan az tozan däl. Öñünde-hä durup, muni alıp bolmaz” diyip, dağıñ arka tarapına aylandı ve goşunıñ ızına geçip, bihabar gelyän goşunı ur, yık, agdar edişdirip, bir bölek goyna gurt daran yalı etdi. Goşunıñ ızı maslık bolup baryar. Öñi şol Şıralını kovup oturuşı, habar hem tapanok. Bir vagt bir lek goşundan yüz çaklısı galanda, patışa ızına seretdi, görse goşunıñ hemmesi cöveniñ palacı yalı bolup yatır. Bu hem atınıñ başını gala garşı edip, gaçmaga başladı. Şıralı kovup, barıp patışanıñ elini dañdı. Ondan soñ Mömün şa:

-Ey oğlum, sen meni goyber, men seniñ bilen dost boldum, ikimiz ata- ogul okaşalı-diydi. Şıralı mundan bu gürrüñleri eşidip, Mömin şanıñ elini çözüp goyberdi. Patışa ikisi ata- ogul okaşıp, elli altı gün dınç aldı. Ondan soñ Şıralı gitmekçi bolup:

-Ey şahım, yol eesi yolda yağşı, maña rugsat berseñiz, men gitcek- diydi. Ondan patışa:

-Ey Şıralı, täci-tagta ee bolup munda gal. Men şu şäherde halan gızıñı alıp bereyin- diydi. Onda Şıralı.

-Ey şahım, men Tövriz şäherinden yedi aylap Gövher can diyip gelyärin. Meniñ gözüme dünyäde başga mal ve peri-peyker görünmez-diyip bir söz aytdı.

Saña arzım şudur, şahım,
Meniñ munda durarım yok;
Yüregimde kändir ahım,
Hiç meniñ namıs-arım yok.

Çıkmışam şähri-Tövrizden,
Men rugsat sorarın sizden,
Yüz övürip Gövher gızdan,
Özgä köñlüm bererim yok.

Arzı-halım aytsam size,
Aşık men hem Gövher gıza,
Yara gitmän özge gıza,
Hiçbir köñül bererim yok.

Gözden dökerin yaşımı,
Söyün şa alsa başımı,
Oda köydürsem lăşımı,
Gitmesem, hiç kararım yok.

Belent daglardan ötyänçäm,
Laçın guşumı tutyançam,
Gövher perige etyänçäm,
Hiç menzilde durarım yok.

Sayratsaň Şıralıñ dilin,
Men tirerin Gövher gülün.
Munda başga gızlar bilen,
Bir gün ömür sürerim yok.

Elkissa, Şıralı beg bu sözünü gutarıp:

-Ey patıśahım, men öz täci-tagtımı hem goyup gaytdım. Men Gövheri görinçäm hiç yerde durup bilmerin-diydi. Onda patıśa:

-Ey Şıralı, gitsen, men saña rugsat bererin, yöne sen yanıña goşun, yarag alıp gitcekmi? Söyün şanıñ üç şerti bar. Ol şertler bolsa biter yalı däl. Güyç bilen men hem yigrimi gezek barıp, uruş edip yeñlip gaytdım-diydi. Şıralı beg:

-Ey mahım, mundan goşun alıp gidip, maña gız aldırma-diydi. Ondan soñ yol guravını tutup uğradı. Baş yüz yiğit bilen şanıñ özi hem gitdi. Şeylelikde, üç gün bile yol yörediler. Dördünci günü bir çeşmäniñ başında düşdüler. Şol yerde dınç alıp, yola ugracak mahalı Şıralı patıśa: “Ugradandan yoldaş bolmaz, siz yurduñızda galıñ!” diyip, bir gazal aytdı.

Uzadandan yoldaş bolmaz,
Pata berip galıñ indi;
Yazılan hiçbir bozulmaz,
Şahım, siz sag boluñ indi.

Yüregimde dağı-düvün,
Gündiz yagtı, giceler tün,
İspihan gider men bugün,
Gadırdanlar, hoş gal indi.

Men gidermen ilden-ile,
Köñül guşı uçar güle,
Meni saldın dogrı yola,
Sizler munda galıñ indi.

Şahım, gulak goyuñ maña,
Arzımı aydayın saña,
Ak patañı berip maña,
Hoş vagt bolup galıñ indi.

Takdır boldı ozal başdan,
Didäm dolı ganlı yaşdan,
Şıralı diyir, geçip başdan,
Men gidermen, galıñ indi.

Elkissa, Şıralı beg sözünü gutardı. Ulı-kiçi hemme halk bilen hoşlaşdı. Mömün şa ızına gaydıp, yurduna gelip, höküm sürüp başladı. Şıralı bolsa yola uğradı. Az yöräp, köp yöräp, suvsuz ara çöl yöräp, näçe menzil yol yöräp, dokuz ay, dokuz gün diende, bir çölüstanlık içinde bir depä çıkdı, daş-tövereğine seretdi. Depäniñ ileri tarapı oy ekeni. Oyuñ içinde iki sanı adamıñ düe bilen suv çekip oturanını gördi. Şıralı bularıñ yanına barıp salam berdi. Bular Şıralıniñ salamını alıp:

-Ey yigit, nireden gelip, nira baryarsıñ? diyip soradılar. Onda Şıralı:

-Men Tövrizden çıkıp, İspihana bararmen. İspihan şası Söyün şanıñ gızına aşıkdırın-diydi. Onda bular:

-Ol gız üçin Hemedanıñ şası Mömün şa hem birnäçe goşunlarını gırdırıp alıp bilmedi. Sen yeke özüñ Gövhere baryarsıñ? -diydiler. Şıralı beg:

-Ey dostlar, siz meniñ garnımı doyurıñ. Gızıñ yolunu salgı beriñ- diydi. Bu gova çekip oturan kişiniñ doñdurılañ bir garın govurması bar eken. Onı Şıralınıñ öñüne çıkarıp goydı. Şıralı beg naharını iyip, bu kişiden gızıñ salgını alıp, çıkıp gidiberdi. Şıralı gidensoñ bular: “Biz muña salgı berip goyberdik, bu hem dogrı Gövheriñ bagına girse, patışa hem biziñ salgı berenimizi biläyse, biziñ başımız ölümli, malımız talañlı bolar” diyşip, bularıñ biri patışanıñ yanına yüvrüp barıp, bolan işleri şaha habar berdi. Patışa dergazap bolup:

-Ol nähili yiğit, meniñ gızıma habar gatar yalı? -diyip bir vezirini kırk atla baş edip, Şıralınıñ önünden uzatdı. Bu vezir Şıralınıñ önünden çıkıp görse, Şıralı bulara yol berer yalı däl. Onda vezir Şırala gol gobşurıp salam berip:

-Ey oğlan, seni biziñ patışamız çağırır- diydi. Şıralı “Patışañıza kim dierler? Diyip soradı. Onda vezir: - Söyün şa -diyip cogap berdi. Şıralı “Her zat-da bolsa şadır, sözüni yıkmayın” diyip, bular bilen goşulşıp, şanıñ yanına tagzım edip salam berip bardı. Şa oña:

-Ey oğlan, sen nireden ve kim bolarsıñ? -diydi.

Şıralı:

-Men Tövriz şäherinden, Alım şanıñ oğlı boların-diyip hemme sözüni, dogrusını dogrı aytdı. Patışa:

-Ey oğlan, sen meniñ şertlerimden gorkmadıñmı? Eger şertlerimi bitirip bilmesen, seni dar teyinde oynadarın- diydi-de, bir gazal aytdı. Şıralı hem cogap berdi.

Söyün şa:

Nirden geldiñ aklıñ çaşıp,
Gayt tizräk iliñe sen;
Goldan gelmez ıška coşup,
Bugün geldiñ ölüme sen.

Şıralı beg:

Tövriz şäherinden çıkıp,
Geldim gızıñ almaga men;
Gövher bilen oynap gülüp,
Bäş gün dövrän sürmäge men.

Üç şertim bitmese senden,
Aklık tama etme menden,
Başıñ gutulmaz zındandan,
Dogrı geldiñ gamhana sen.

Geldim Hemedandan aşıp,
Mömin şa bilen söveşip,
Aydıber, üç şertiñ çışıp,
Bitirmäge gelmişem men.

Ajdarıñ yoğuna yetmek,

Araplar serdarın tutmak,
Baş yüz ziña atlı çıkmak,
Şu şartleri bitirmi sen?

Maña huda rehim etse,
Gövher canı nesip etse,
Alı pirim medet berse,
Bu şartleriñ bitirin men.

Söyün şa diyp, eşit sözüm,
Şertim bitse, birin gızım.
Bitirmeseñ oylup gözün,
Tüm zındana taşlanar sen.

Şıralı çağır pirini,
Hakdan görer takdırını,
Mağşugım Gövher perini,
Almak için çalışar men.

Elkissa, bulat sözlerini gutardılar. Patışa aytdı: “Ey oğlum, Şıralı, uzak yoldan yeke gelipsiñ. Mıhman hatırañ için seni birden öldürmäyin. Eger şartımı bitirmeseñ, hökman dar agacından asar men!” diydi. Şıralı beg yerinden turup, “gulluk” diydi. Bular bir sellem bu yerde dursun, habarı Gövher gızdan eşideliñ. Gövher gız Şıralınıñ gelenini eşidip, enesinin yanına gelip, zar-zar aglap, bir gazal aytdı:

Bugün yarım gelmiş Tövriz şährinden,
Ene can, görüşmek çäresin eyle;
Men ganıp öleyin yarın mährinden,
Ene can, görüşmek çäresin eyle.

Zalım atam oña şartlerini aytsa,
Ajdar bilen söveşmäge uzatsa,
Ajdarha zor gelip yarımı yuvtsa,
Görmeyin galmayın, bir çäre eyle.

Ene can, bir görmän galsam men onı,
Diri diyp soñ guman etmegin meni,
Öz-özüm öldirin ayaman canı,
Ene can, görüşmek çäresin eyle.

Hakı yatlap, men sığındım özüñe,
Ene rehm eyle sen, yeke gızıña.
Gövher dier, yarı görkez gözüme,
Ene can, görüşmek çäresin eyle.

Elkissa, Gövher sözüni gutaransoñ, badam ene gızınıñ nalışına çıdap bilmän, patışanı çağırıp, bir kâse şeraba bihuş dermanı sepip, oña berdi. Patışa bihuş boldı. Şondan soñ Gövheriñ enesi Şıralını äkelmek için, Gövheriñ kenizlerinden birini

uzatdı. Onı бага eltmegi kenize sargap, badam enäniñ özi bolsa gızını yanına alıp, бага gitdi. Bu keniz Şıralı begiñ yanına geldi. Görse, bir yigit otır, bu keniz munuñ yalı oğlanı hiç yerde görmämdi. Şıralınıñ görkünü görüp, hayran galdı ve baş egip salam berdi-de, durdı. Şıralı bu gızdan:

-Sen kimiñ gızı ve näme işe geldin? -diyip soradı. Onda keniz:

-Men Gövheriñ kenizi bolar men, sizi Gövher peri çağırır. Men ilçi bolup geldim-diyip, baş keleme söz aytdı:

Uzak yoldan aşıp gelen, goç yiğit,
Gulak goygun, Gövher çağırır seni.
Sabırsız yol yöräp, her yana bakıp,
İlçi edip, saña göyderdi meni.

Gelipsiñ sen ence cepalar çekip,
Yör indi gam-gussañ öyüni yıkıp,
Gövher gız şat bolsun her yana bakıp,
“Bağı-hövesdara” çağırır seni.

Geleniñ eşdip ot düşdi canına,
Aglap bardı enesiniñ yanına,
Müşki-anbar sepip Gövher donuna,
Bugün gül düybüne çağırır seni.

Badam yeñne bihuş edendir şanı,
Üç güne deñ yok oyancak gumanı,
Bugün barça gız-gelinleriñ hanı,
Arzuv edip бага çağırır seni.

Gülcemalam, bugün ilçi men munda,
Gövher can aglayıp garaşır onda,
Kırk kenizi hem enesi yanında,
Barı bile бага çağırır seni.

Elkıssa, Gülcemal gız sözünü gutaransoñ, Şıralı beg hem şaylanıp, Gövheriñ bagına garşı yöriş etdi. Şeylelikde, Gülcemal bilen bilelikde “Bağı-hövesdara” barıp gitdiler. Gülcemal Şıralını bir gülüñ aşagina alıp bardı. Şıralı pikir edip görse, şol düşünde Gövher bilen duşuman yeri eken. Gülcemal Şıralını şol yerde galdırıp, özi Gövhre habar bermäge gitdi.

Bu söz bu yerde dursuñ, habarı Gövher gızdan eşideliñ. Gövher gız Gülcemalı Şıralınıñ yanına iberenden soñ, geynip, daranıp kenizleri bilen бага gitdi ve Şıralınıñ gelerine gıssanıp, gelyänçä sabır-kararı galman, bağıñ içinde iki yana aylanıp, gözi Şıralınıñ älundadı. Şol vagt añırdan Gülcemal göründi. Gövher munı görüp, yanına gelere gıssanıp, Gülcemaldan Şıralını sorap, bir söz aytdı. Gülcemal hem cogap berdi:

Gövher:
Habar berin maña Gülcemal canım,
Söver yarım Şıralını gördüñmi?
Yürekde armanım, derde dermanım,

Mähribanım Şıralını gördüñmi?

Gülcemal:

Gövher canım, mendeñ habar sorasañ,
Men seniñ yarıñı getirdim бага;
Yör, bile gideli yara ugrasañ,
Men seniñ yarıñı getirdim бага.

Yalan sözler bilen gelme yanıma,
Ot salmagın meniñ şirin canıma,
Başım gurban bolsun yarıñ yoluna,
Göz-guvancım Şıralını gördüñmi?

Seniñ dek perizat eneden doğmaz,
Şıralı dek yigit bu dünya gelmez,
Sözüm dogrı, hiçbir yalanı bolmaz,
Söver yarıñ bugün getirdim бага.

Aylanayın yarı gören gözüñden
Şekerden, şerbetden süyci sözünden,
Habar ber, Gülcemal, bahar- yazımdan,
Köñül hoşum söver yarı gördüñmi?

Sözlerende, dür seçiler dilinden,
On dört yaşda çıkıp gaytmış ilinden,
Almaz gılcını dakıp bilinden,
Çaparman sıpatlıñ getirdim бага.

Gövher dier, yörüñ baralı bile,
Şıralı beg bile gideli бага,
Häzir bol, bu sırı bildirme ile,
Göz guvancım Şıralını gördüñmi?

Gülcemal diyr, eşder bolsañ zarımı ,
Şükür et hudaya, çağır piriñi,
“Hövesdara” alıp geldim yarıñı,
Söver yarıñ bugün getirdim бага.

Elkıssa, bular sözlerini gutardılar. Gövheriñ sabrı-kararı galman, kenizleri bilen Şıralınıñ yanına ugradı. Şıralı hem Gövheriñ gelmegine gıssanıp, oturıp-turup, kararı yetmän: “Vah, käh eğlendi, Gövher gız gelmedi” diyip, hayran bolup, “gelyärmikä” diyip, yola bakıp gözüni dikip otırdı. Gövher gız şol vagt añırdan kenizleri bilen toparlanışıp göründi. Şıralı buları görüp: “Alla canım, bu gızlarıñ haysısı Gövherkâ?” diyip garap durdı. Oña çenli bu gızlar hem yakınrak geldiler. Şıralı bulara sın edip durka, bularıñ içinden bir gız öñe düşüp yöredi. Bu gızın tarıpını aydıp-diyip añırsına yeter yalı däl. Ovadanlığı ay günden hem durı, uzun boylı, inçe billi, gara gözli, süyci sözli, badam gabak, yuka dodak, mürçe miyan bir gız öñe düşüp, gatı-gatı yöräp gelyardı. Şıralı munı görüp, öz düşüşünde gören gızını

tanap, aklı hayran bolup durdı. Gövher hem Şıralını tanadı ve munuñ kaddı-kamatına gözi düşüp, aklı hayran boldı.

Şeylelikde, iki aşık birek-bireğine gözi düşüp, ikisiniñ hem akıl-huşı başdan çaşıp, biri-birini gucaklap, bihuş bolup yıkıldılar. Gızlar bu vakanı görüp, barmaklarını dişleşip hayran galdılar. Bu vakanı Gövheriñ enesi hem görüp: “Bular öldüermikā” diyip, yüregi yarılan yalı boldı. Gızlar gelip, bularıñ üstlerini büräp goydular. Biraz vagt geçensoñ, bular huşlarına geldiler. Ondan soñ bularıñ ikisiniñ hem vagtı şol bolup, biri-biriniñ başından geçenlerini aydışıp, biri-birine garaşıp, baş keleme söz aytdılar. Öñüni Gövher başladı, ızını Şıralı beg yetirdi.

Gövher:

Başıña döneyin, Şıralı canım,
Gül yüzüñ görmäne zar boldum seniñ;
Gice-gündiz gan ağlayıp hudaya,
Dilärdim görmäne didariñ seniñ.

Şıralı:

Gurbanıñ bolayın, nāzli dildarım,
İndi ölcem hiç armanım yok meniñ;
On dört yaşda düşde görüp didariñ,
Aşık bolup düşdüm yoluña seniñ.

Eşit, sen Şıralı, meniñ sözümi,
Ayrılık saraltdı gül dek yüzümi,
Gışa övrüp bahar bilen yazımı,
Köerdim ayrılık oduña seniñ .

Işkıñ şerabından mes bolup içip,
İlimden çıkmışam canımdan geçip,
Ençe suvsuz çölden guş kimin uçup,
Kararım bolmadı hiç yerde meniñ.

Men köşgi-eyvanda, sen suvsuz çölde,
Habarñı eşitdim ay bile yılda,
Gara saçım yayıp gözlerim yolda,
Dınmayın bakardım yoluña seniñ.

Atım yadap galdı hicran çölünde,
Boylayıp yörerdim gamıñ kölünde,
Kırk gün bolup Hemedanıñ ilinde,
Hakı yatlap çıkdım yoluña seniñ.

Dañ sāheri girdin meniñ düşüme,
Bu sırı aytmadım deñi-duşuma,
Huda rehim edip gözde yaşıma,
Gövher dier, gördüm gül yüzüñ seniñ.

Seni yatlap, kãñ sığındım hudaya,
Hemedan şasını gabadım caya,
Şıralı diyr, bugün gelip bu caya,

Könlüm tiršem diyyâr gülzarıñ seniñ.

Elkissa, bular sözlerini gutardılar. Soñ bular öpüşip, oynaşip, gülüşip, dünyanıñ aladası bilen hiçbir aladası bolman, öz başlarına öz gürrüñleri bilen bolup galdılar. Gövheriñ enesi bulara sın edip durup: “Ey hudaya, bularıñ derdine özüñ dogra ber!” diyip, “Buları patışa duysa, näme eder? Dünyäde yeke gızım bar, bu-da ısk yoluna düşen, hernä patışaga ınsap, Şıralı gayrat, Gövhere sabır ber!” diyip, hudaya nalış edip, gazal aytdı.

Sıgınmışam saña kadır allahım,
Arzı-Gambar kimin eşidiñ dadım;

İki dünyä yeke yalnız perzendim,
Şol hoş gezse, meniñ köñülde şadım.

İşk yoluna düşdi bu yeke gızım,
Onuñ derdi bilen saraldı yüzüm.

Gövher köyyâr Şıralınıñ oduna,
Siz yetişiñ nalış bilen dadıma,

Şıralı beg ışkıñ kölünde yüzüp,
Gelipdir ence ay çölleri gezip.

Patışa şertini isleyâr ondan,
Gutulmak bolarmı bu gaygı-gamdan.

Köp cepalar çekip gelen Şıralı,
Muña medet bergin ya Hezret Alı.

Bularıñ maksadın bergin yaranlar,
Medet beriñ, üç yüz altmış erenler.

Barçaları yokdan bar eden huda,
Aşığı maşşuga kılmagıl geda.

Badam dier, sözüm gutardım indi,
Aşıklarıñ derdi boynuma indi.

Elkissa, Badam sözüni gutarıp oturdı. Gövher bilen Şıralı bolsa öz işleri bilen bolup, enesiniñ näme dienine gulak hem asanokdılar. Şunlukda, bular gol tutuşıp, biraz бага seyran edip, soñ tagta baka gitdiler ve barıp baş yüz zineli tılla tagtıñ üstüne çıkdılar. Gövher Şıralını zer körpeçäniñ üstünde oturdıp, tılla çanakda dokuz dürli tagam çekdi. Şıralı Gövheriñ köşki-eyvanlarını görüp, hayran galdı ve Gövheriñ uz yasalışına boydan -başsı sın edip, hayran galdı ve Gövher hem Şıralınıñ kaddı-kamatına, zerefşan kākıllarına hayran bolup, bir-birleriniñ yüzlerine bakışıp, bir-birleriniñ diycek gurruñlerini hem yitirdiler. Bir vagt Gövheriñ yadına atasınıñ şertleri düşüp: “Bu meniñ yanımda durmaz, atamıñ şerti üçin gitse, men mundan

ayrılıp, nâhili gezerkâm?” diyip pikir edip, gövni bozulıp, gözüne yaş getirdi. Şıralı beg Gövher gızıñ hapa bolanını görüp:

-Ey Gövher can, sen nâme üçin melül bolyarsıñ, gövnüñe nâme guman geldi? -diyip soradı. Onda Gövher Şıralınıñ boynundan gucaklap, yüz-gözünü sıpalap:

-Ey Şıralı can, men hapa bolamok, yöne atamıñ saña buyuryan ağır şertleri yadıma düşdi. Yene senden ayrılcağıma çıdap bilemok -diydi. Onda Şıralı beg:

-Ey Gövher can, sen onuñ üçin hapa bolma. Atañıñ şertini yerine yetirin. Hiç gam iyme, sabır et! -diyip, bir gazal aytdı. Gövher hem cogap berdi.

Şıralı:

Arzımı eşit, dildarım,
Ne üçin melul bolar sen?
Cennet hüyrüm, hıraymanım,
Ne üçin melul bolar sen?

Gövher:

Gorkarın men Şıralı beg,
Ayrılık gelir diyip, bugün;
Rakıplar bu başımıza,
Kän sövda salar diyip, bugün.

Gorkmagın, yazılan bardır,
Pirim Alı medetkârdır,
Kadır alla hovandardır,
Ne üçin melul bolar sen?

Sen habar sorasañ menden,
Derdim artar günbe-günden,
Şa şerti islese senden,
Yene ayra düşem bugün.

Peyda bermez ham-hayışıñ,
Aglap gözden dökme yaşıñ,
Sag bolsa nâzlim, yoldaşım,
Sen nâme gamgın bolar sen?

Dözmerin ayrılık oda,
Haçan yeter men mırada,
Adalat yokdur bu şada,
Men şoña melul bolar men.

Aşık boldum dokuz yaşdan,
Gorkmarın her bir söveşden,
Sen diyip geçermen bu başdan,
Sen nâme melul bolar sen?

Didarıñı gördüm düyşde,
Aglap gezdim yazu-gışda,
Ajdar zor gelse söveşde,

Menem sen diyip öler men.

Şıralı diy, söver yarım,
Sensiñ derdime dermanım,
Ölsem sen diyip, yok armanım,
Ne üçin melul bolar sen?

Bugün gül yüzüñi gördüm,
Aglap kısmata bil berdim,
Gövher dier, eziz merdim,
Sen üçin melul bolar men.

Elkissa, bular sözlerini gutardılar. Soñ bular biri-birine köñüllik berip, vagtlarını hoşlap oturdılar. Şeylelik bilen, şu üç günün üçüsi geçdi. Üçünci gün Gövheriñ enesi: “İndi patışanıñ oyanar vagtı boldı. Şıralını bu yerden şanıñ yanına ibereyin” diyip, Gövheriñ yanına bardı. Bular salam berip durdular. Ondan soñ enesi biçäre bulara nädip ayrılışın diyceğini bilmän, biraz hayran bolup oturdu. Şıralı:

-Ey mama, näme köp pikir etdiñiz, näme hızmatsız bar? -diydi. Onda Badam ene:

-Ey guzım, men siziñ nalışıñıza çıdap bilmän, şahı üç gün bihuş etdim. İndi üç günün ahırısı. Şa oyansa, näme cogap bererin. İndi sen Gövheriñ yanından git. Bu işi şa bilmesin. Soñkı maslahatı soñ özüm görerin-diydi. Enesinden bu habarı eşiden Gövheriñ yüreğine ot düşen yalı bolup, näderini bilmän, enesiniñ boynundan gucaklap, kân agladı. Enesi hem ağladı. Şıralı bolsa bulara birnäçe köñüllik berip, ikisiniñ hem aglamasını goydurıp, hoşlaşıp, gitmek üçin yerinden turdu. Gövher hem hiç alaç tapman, Şıralı bege cogap bermeli boldı. Şıralı beg yola düşüp ugradı. Şıralınıñ Gövher bir yanında, enesi bir yanında ağlaşp, onı bir kenize goşup uzatdılar. Gövher gız saç yayıp, gan-yaş aglap galdı. Şıralı patışanıñ köşgünden gaydan yerine barıp oturdu. Soñ Badam ene patışanıñ yanına bardı. Şa hem şol vagt huşuna gelip oyandı. Yerinden turup, “Men kân yatıpdırın, oyatmansıñ” diyip, ayalına gaharlandı. Soñ yaşılı geneşdarlarını yanına çağırıp maslahat etdiler. Patışa:

-Şu gelen oğlana näme dieris? -diyip soradı. Onda yaşılı vekiller:

-Oğlanı çağırılı, başarın diyse, gövün etse gitsin- diydiler. Vezir barıp Şırala:

-Şa seni çağırır! -diydi. Şıralı hem “yagşı” diyip geyimlerini geyip, vezir bilen goşulşıp uğradı. Bärden ses yetim barıp, gol govşurıp salam berip durdı. Vezirler. Şıralınıñ edeplidigine hayran galdılar. Olar Şıralını oturdılar. Şa:

-Ey oğlan, eger sen şerti bitirmek isleseñ, ozalı bilen meniñ yurdunda bir yalı ajdarha bar. Ol ajdarha meniñ sorayan yerimiñ yarını tutup yatır. Ol meniñ dövletimiñ yarsına zıyan yetiryär ve her günde adamlarımı, mallarımı, garaz günbatar tarapımda uçran zadını iyyär. Men munı öldürcek bolup her hili edip gördüm ve ençe goşunlarımı gırdırdım. Hiç alaç edip bilmedim. Saña üç şertimiñ iñ birincisi şu-diydi.

Patışa içinden: “Munı şol ajdarha iyip yok eder, özüm öldürsem, iller menden ayıp eder, Gövheri bolsa iru-giç yurduma ee bolar yalı, iñ govı göryän yaşılı vezirimiñ oğluna bererin” diyip, pikir etdi. Şıralı beg bolsa şadan munı eşidip: Enşalla, şu şertiñi bitirerin” diyip, şaga vada etdi. “Ertesi ajdariñ yanına giderin” diyip candan gaytdı ve özüniñ bolyan cayına gelip: “Ey pirim Alı, bu belanı nädip yok ederin” diyip pikirlenip, gaygı-gam içinde pirini yatlap uka gitdi. Şol vagt piri Hezret Alı munuñ düşüne girip: “Ey oğlum, sen hiç zadı gaygı etme, bu ajdarhanıñ

acalı dolandır. Nesip bolsa barıp bir alada etseñ, öz-özi hem öler, hiç gaygı etme!” diyip, köp gövünlik berip gitdi. Şıralı tisginip oyansa, bu düşüşi eken. Ol piriniñ yetişendigini bilip, vagtı şol bolup, bir gazal aytdı:

On dört yaşda aşık boldum,
Bir gözel perizat gıza;
Bil baglap yoluna düşdüm,
Başım gurban gara göze.

İlimden çıkdım saylanıp,
Ençe çöllerden aylanıp,
Yüz pikir edip oylanıp,
Yetsem diyip gözel gıza.

Geçdim ençeme yollardan,
Dag, deñiz, suvsuz çöllerden,
Açılan nazik güllerden,
Seyl edip bahar hem yaza.

Geldim cebri-cepa çekip,
Kerbela çöllerin söküp,
Şa gözün alardıp bakıp,
Şertin salgı berdi bize.

Şıralı dier adıma,
Yetişdi pirim dadıma,
Mundan öz köñül şadıma,
Galkan tutup baram yüze.

Elkissa, Şıralı beg sözünü gutarıp, vagtı hoş bolup, atınıñ yanına gelip, sıpalap, eerläp, yaraglarını dakınıp gitmäğe häzirlendi. Onyança dañ hem atdı, Şıralı beg: “Patışadan bir rugsat alayın” diyip, şanıñ gaşına bardı. Patışa hem “İndi Şıralınıñ gider vagtı boldı, ibereli” diyip, maslahat edip otırkalar, Şıralı beg hem işikden salam berip girdi. Patışa: “Hä, Şıralı, nä hızmat?” diyip soradı. Onda Şıralı: “Tagsır patışahım, indi rugsat berseñiz, siziñ şertiñizi bitirsem” diydi. Patışa muña rugsat berip, ajdarhanıñ nirededigini salgı berip, biraz gürrüñ edişip oturdılar.

İndi habarı Gövherden eşideliñ, Gövher gız Şıralı beg gaydansoñ, gara geyip, yas tutup, aglap oturdı. Soñ yene pikir etdi: “Atam, Şıralını ajdarha bilen uruşmaga iberse, ajdarha hem patışa yeñdirmän gelyär. Ol zor gelip, Şıralını heläklese, yene görüp bilmän galaymayın, atam her zat diyse-de barayın” diyip pikir etdi. Soñ özüniñ bir kenizini atasınıñ yanına cansız edip iberdi ve “Şol yerde nähili gürrüñ bolsa, gelip habar ber” diydi. Keniz hem şanıñ köşgünde bolan gürrüñleriñ hemmesini gelip Gövher gıza habar berdi. Gövher hem kenizleri bilen gara geynip, saçlarını çözüp goyberip, dañ atmanka atasınıñ köşgüne yöredi.

Şıralı beg şadan rugsat alıp, atını besläp, eerläp pirini çağırıp atlanıp durka, bärden bir bölek gara göründi. Şıralı muña sın edip görse, Gövher gız kenizleri bilen gara geyinip gelyär. Şıralı buları görüp, saklanıp durdı. Onyança Gövher üzeññä manlayını sürtüp, zarın ses bilen bir gazal aytdı. Şıralı hem cogap berdi:

Gövher:

Uzak yoldan cebri-cepalar çekip,
Men diyip muña geldiñ, canım Şıralı;
Gelip meni yakar otlara salıp,
Bugün gider bolduñ, canım Şıralı.

Şıralı:

Bu dünyäge gelen çeker cepanı,
Yazılanı bozmak bolmaz, Gövher can;
Şertleri bitirip süreris dövranı,
Sabır eyle, tä gelyänçäm, Gövher can.

Atamıñ bitirtmez ağırdır şerti,
Sensiz maña haram İspihan yurdu,
Tä gelinçäñ yalñız çekerin derdi,
Bu baglar gözüme zından, Şıralı.

Seni diyip, çıkıp gaytdım ilimden,
Geçip malı-mülküm, şirin canımdan,
Medet diläp Hezret Alı pirimden,
Gam iyme bitirin şerti, Gövher can.

Yör, ikimiz bile ugralı yola,
Menem bile äkit, barayın bile,
Yeñiläysek menem gelmäyin ile,
Ölse, bir öleli, canım Şıralı.

Aşık bolsañ dözgün ayralık oda,
Sabır eyleseñ sen yetersiñ mırada,
Uzak yollar, suvsuz çöl bar arada,
Cepa çekip gamgın bolma, Gövher can.

Sensiz bu yerlerde yokdur kararım,
Yetişmez hudaya nalış hem zarım,
Gövher dier, ey söygüli didarım,
Gövnüm takat tapmaz, canım Şıralı.

Atlanıban söveş istäp gider men,
Ol meydanı gırmızı gan eder men.
Ya öldirip ya-da özüm gider men,
Señ yoluñda canım gurban, Gövher can.

Elkissa bular sözlerini gutardılar. Gövher Şıralınıñ yüzüne gözläp, gözünden yaş akdırıp geplemäge hem dili barman, dili tutulıp duruberdi. Şıralınıñ gövni bozulıp, öz-özüne: “Gel, her zat-da bolsa bir naçardır, gövünlik bereyin” diyip bir gazal aytdı.

Şıralı:

Nesihatım algın, ey söver yarım,

Aglamagin, neçün gamgın bolar sen?
Yalançı dünyäde sag bolsa canım,
Neçün göz yaş döküp melul bolar sen?

Gövher:
Men aglaman kim aglasın dünyäde,
Ayrılığa köyüp melul bolar men;
Atam seni saldı bir yanar oda,
Seniñ üçin aglap melul bolar men.

Rugsat berseñ, gidem ajdar yanına,
Hırıdar men şol ajdarıñ canına,
Pirim medet berip geler yanıma,
Neçün, söver yarım, melul bolar sen?

Men yigit canıña dözebilmenem,
Ölinçäm hiç gövün üzebilmenem.
Senden galıp, yalnız gezebilmenem,
Ayrılığa köyüp melul bolar men.

Saçıñ yayıp, yüzüñ yırtıp aglama,
Yürek-bağrım ayrılığa daglama,
Gitsem gelem, gelmez diyip çağlama,
Neçün göz yaş döküp, melul bolar sen?

Rugsat alıp, at-yaragıñ şaylasañ,
Ajdarıñ başında gılıç aylasañ,
Men diyp yiğit canıñ gurban eyleseñ,
Menem sen diyp, canım gurban kılar men.

Hakıñ adı mıdam bardır dilimde,
Altın kemer, almaz gılıç bilimde.
Şirin canım gurban bolsun yolunda,
Rugsat bergin, neçün melul bolar sen?

Dag-daş lerzan urar meniñ dadımdan,
Hakıñ adın çıkarmagın yadıñdan
Şıralı beg, ayrılığın odundan,
Gözde yaşım, aglap melül bolar men.

Näzli dilber, şudur diyceğim saña,
Yürek gorkı etmez ölümde yaña,
Vagtı hoşluk bilen rugsat ber maña,
Neçün göz yaş döküp, melül bolar seña?

Gövher dier, rugsat bereyin saña,
Sığıngın hudaya, Alı pirine,
Mähribanım, gider bolsañ yoluña,
Sag bar, aman gelgin, rugsat bereyin.

Elkıssa, mundan soñ bular sözlerini gutardılar. Patışanıñ muña gaharı gelip, içinden: “Sen bitirip geleninde-de meniñ gızımı alıp bilmeñ gerek” diyip pikir etdi. Daşından hiç sır bildirmedi. Şeylelikde, Şıralı beg patışanıñ aydan yerine yöriş etdi. Patışa ve onuñ vezir-vekili, il-halk yıgnanıñ, tomaşa etmäge yöriş etdiler. Bular barıbersin, indi habarı Gövher gızdan eşidiñ.

Gövher hem öz içinden pikir edip: “Akmak naçar, namart Gövher, Şıralı seniñ yolunda canından gorkman, ajdarha bilen söveşmäge gidende, sen atañıñ öldürceginden gorkyarmıñ? Ya ilıñ dilinden namıs etcekmi? Şıralı ölen yerinde men hem öleyin” diyip, Gözel dien keniziniñ yüzüne seredip, zar-zar aglap bir gazal aytdı. Gör, bak nâme diydi:

Arzımı eşitgin, ey Gözel peri,
Yarımıñ ızından gitmesem bolmaz;
Sen meniñ sırdaşım gızlarıñ hanı,
Yarımıñ ızından gitmesem bolmaz

Öz canıma dözüp, namart bolmanam,
Yarımdan ayrılıp, munda galmanam,
Yarım ölse, menem gaydıp gelmenem,
Lâşım gara yere gatmasam bolmaz.

Gelip tutdı aşıklığıñ bilyadın,
Dilimden goymanam yarımıñ adın,
Yarım men diyip geçer bolsa dünyäden,
Men hem bu dünyäden ötmesem bolmaz.

Yüregime ıskıñ odunı salıp,
Yanıma gızlarıñ hanını alıp,
Yar yolunda sınıñ bilime çalıp,
Şıralıñ ızından yetmesem bolmaz.

Gövher aydar, gızlar, yüregim yandı,
Ayrılık, gam-külpet üstüme mündi,
Hemra bolsañ, Gözel peri, yör indi,
Yarımıñ ızından gitmesem bolmaz.

Elkıssa, Gövher gız sözünü gutarıp, yanına kırk kenizini alıp, enesi bilen hemmesi cemlenip, Şıralıñ ızından bular hem rovana boldular.

İndi Gövheriñ sözi biraz soñraga dursun. Habarı kimden al, Şıralı beg dagıdan al. Bular ajdarhanıñ bolyan dagınıñ bārisine barıp durdular. Bu daga Sapar dağı dier erdiler. Sapar dagınıñ ileri çeti bir giden meydan düz yer erdi. Bular şu düz yere barıp, sap-sap bolup durdular. Şıralı beg halayıgıñ önünde gılcını gınından sogrup alıp, bir gazal aytdı.

Gün çakışıp gidem bugün söveşe,
Alla maña medet berer günüñdir;
Söveş günü nâme gelse bu başa,
Pirim, maña medet berer günüñdir.

Bugün söveşmäge edyärin höves,
Daglarıñ eesi siz Kovus-Kıyas,
Çöl eesi pirim ya Hıdır – İlyas ,
Şu gün maña medet berer günüñdir.

Yaranlarıñ özi hovandar bolup,
Üç yüz altmış övlüyäler yar bolup,
Alı pirim, özüñ medetkär bolup,
Şu gün maña medet berer günüñdir.

Mendan üzre söveş yolunı açıp,
Agzıñ köpükledip, hatap dek açıp,
Guşganatım, şu gün canından geçip,
Ajdarıñ yanına barcak günüñdir.

Yusup-Züleyhadır aşıklar piri,
Şıralı, sen çağır ol Alı şiri,
Ajdarı öldürmän gitmerin diri,
Alı pirim, medet berer günüñdir.

Elgaraz, Şıralı sözünü gutardı. Şıralınıñ ovazına ajdarha bihuş bolup, govagından daşarı çıkıp, Şırala garap durdı. Şıralı hem almaz gılcını sırpıp, ajdarıñ üstüne at goydı. Guşganata hem ganat bitdi, edil dağıñ üstünde guş gaymalan yalı bolup, barıp ajdarıñ üstüne çıkaydı. Şıralı beg hem ajdarhanıñ kellesinden saldı gılcı, ajdarhanıñ kellesi dağıñ bir bölegi gaçan yalı bolup, tigirlenip gaytdı. Ajdarha çıdap bilmän, bir beyikligine bökdi, Şıralı atı bilen kırk gez yokardan honda barıp düşdi. İller bu vakanı görüp, yakasını tutup hayran galdılar. Gövher bolsa: “Ajdarha Şırala hem bir zeper yetirer” öydüp, gorkup, bihuş bolup yıkıldı. Şıralı beg bolsa yañadan atına münüp, ajdarha at goydı. Bu sapar ortasından bölđi. Soñ gılcını gınına salıp, Gövheriñ yanına bardı. Görse, Gövher çaşıp yatır. Şıralı beg cübüsinden bir derman çıkarıp, Gövheriñ üstüne sepdı. Gövher tisginip turdı: “Vah, Şıralı!” diyip gıgırdı. Şıralı hem: “Gövher can, men sağdırın” diyip, Gövheri gucaklap, başını yerden gösterdi. İller bolsa: “Ey päki perverdigär, Gövher bilen Şıralını mıgatlarına özüñ yetir!” diyeşdiler. Söyün şa bolsa Şıralınıñ yanına gelip, gözünü akcardıp, Şırala yüzlenip, bir gazal aytdı:

Bedasıl haramı, nirden geldiñ sen,
Gorkmadıñmı haybatımdan, adımdan?
Ya galtaman, ya bolmasa ogır sen,
Gorkmadıñmı şalıgımdan, adımdan?

Gızıma el gatdıñ, äsgermän meni,
İndi dar astında öldürem seni,
İnka gıyıp alıpmıdıñ sen mumı?
Gorkmadıñmı haybatımdan, adımdan.

Men bilmenem, sen nıräniñ gulı sen,
Divana sen ya-da beter dälı sen,
Ya acalıñ yetip, kazañ dolı señ,

Lâşîñ çıkar İspihanîñ yurdundan

Söyün şa diyr, indi akar göz yaşıñ,
Ya zindana salam ya kesem başıñ,
İndi gonamlıkda gömerin lâşîñ,
Ya ölcegiñ çıkıpmıdı yadıñdan?

Elkıssa, Söyün şa sözünü gutardı. Şıralı beg bolsa: “Her niçik-de bolsa şadır” diyip, baş egip güllük aytdı. Soñ Söyün şa: “Cellat!” diyip gıgırdı. Cellat diende, cellada can gerek dâlmı? Şıralıñ eli boşka cellat hergiz gelip bilcekmi? Soñ şeydil durka, Söyün şanıñ akıllı veziri bardı. Munuñ adına hem Suhan vezir dier erdiler. Suhan vezir: “Ey şahım, bir çemçe ganımdan geçseniz, bir sözüm bar” didi. Söyün şa: “Sözün bolsa ayt” diydi. Suhan vezir: “Ey şahım, siz muña ozal üç şertiñizi aytdıñız. Hâli adamzat öñündäkini bilip bolmaz, soñunu gözläñ, şertleri bitirmese bir yol bolar, bitirse-de soñundan bir hile bilen almasañ, bu işlere yürek edip, baş uran adam eli boşka saña el bermez” diydi. Bu söz patışanıñ gövnüne makul boldı.

Şeylelikde, ajdarhanı öldürip gaytdılar. Şähre gelenlerinden soñ, Gövher atasınıñ yanına gelip, zar-zar aglap, Şıralını bağına alıp barmagı soradı. Patışanıñ gaharı sovaşıp, muña rugsat berdi. Gövher gız Şıralı bilen gol tutuşıp, kırk keniz hem ızında vagtı hoşluk bilen бага bardılar. Soñ şu bagda yedi gice-gündiz boldular. Sekizinci gün ertir ir bilen Söyün şa bir adama: “Şıralını alıp gel!” diydi. Ol adam dañ çağında şanıñ aydan sözünü birin-birin Şırala habar berdi. Şıralı hem muña: “Sen barıber, ızından men hem bararın” diydi. Soñ bu adam gidensoñ, Gövher gız Şıralı bege garap bir söz aytdı:

Yigit, men gorkaram zalım atamdan,
Seni menden ayırmasa yağşıdır;
Şertleri bitmese, ayırar senden,
Seni menden ayırmasa yağşıdır.

Pelek bize eñçe işler gayırar,
Bu ayralık ikimizem mayırar,
Mundan barsañ yine şertin buyurar,
Seni menden ayırmasa yağşıdır.

Yene bir yurtlara gaçalı mundan,
Men gorkaram atam ayırar senden,
Bitirsen-de atam döner sözünden,
Meni senden ayırmasa yağşıdır.

Sen bolmasañ menem munda durmanam,
Senden galıp özgä köñül bermenem,
Munda yalnız yarsız ömür sürmenem,
Seni menden ayırmasa yağşıdır.

Gövher diyr, yoldaşıñ, galmanam senden,
Izında galdırma dönmenem senden,
Seniñ bile canım çıksa tenimden,

Razı begim, ayırmasa yağşıdır.

Elgaraz, Gövher sözünü gutardı. Şıralı: “Ey Gövher can, men ölümde gorkmarın, seniñ yoluñda ölsem canım gurbandır” diydi. Yöne sen meniñ cebri-cepalarımı köydürüp, menden dönmeseñ bolar. Ölümde kaçıp gutulmak bolmaz.

Işk yolunda ölcek, nâme armanımız bar. Bizden ozal nâme adam ölenokmı? Aşık bolan ölümde, zulumdan gorkmaz diyip, Gövhere garap, goluna sazını alıp, bir baş keleme söz aytdı:

Işk yolunda derrev ölsem öleyin,
Gövherim, acaldan gutulmak bolmaz;
Acal yetse, gacsak tapar bizleri,
Sövdüğim, acaldan gutulmak bolmaz.

Gövher canım, nesibämiz görelı,
Dogrı durup takdılar ten bereli,
Bugün şanıñ şertin istäp baralı,
Acal yetse, kaçıp gutulmak bolmaz.

Ozal pirim düüşde duş etdi saña,
Uzak yollar yöräp, kın yetdim saña,
Hiç gorkım yok indi yetişdim saña,
Dilberim, acaldan gutulmak bolmaz.

Ya şertin bitirin, ya-da öldüğim,
Bu sözümde gaytsam namart boldugım,
Şıralı diyir, şaga garşı yördüğim,
Acaldan kaçıp hiç gutulmak bolmaz.

Elgaraz, Şıralı beg sözün gutardı. Ondan soñ Şıralı beg Gövher gız ve kırk keniz bilen yola rovana boldı. Şunlukda, bular söyün şanıñ gamına bardılar. Şıralı beg şanıñ gamına barıp, sekiz bükülip, dokuz tagzım bilen salam berdi. Söyün şa şıralınıñ salamını alıp: “Ey, Şıralı, indi sen nâhili hızmat bardığını bilyärmiñ? İndiki yumuş mundan bir yarım aylık yolda. Harasat dağı dien bir dag bardır. Özem gündogara tarap gözläp gidersiñ. Şol daga barsañ baş yüze golay araplar bardır. Ol araplarıñ hemmesi galtaman görnüşdedir. Olarıñ serdarına Pirnazar Ali dierler. Bu hiç patışa el bermän, şäherleri talap gitdi. Sen şonı maña diri tutup, golun barlap getirmeli. Şu işleri onarıp bilermiñ?” diydi. Onda Şıralı beg Söyün şanıñ yüzüne bakıp, goluna sazını alıp, bir gazal aytdı.

Şahım, açık bilmen barıp görelı,
Alla abray berse, tutup getirin;
Bugün at saların Harasat daga,
Pirler medet berse, tutup getirin.

Şu gün şertiñ istäp, ugratsañ bizi,
Pirnazar sedara dikerin gözi,
Şahım, bağş eyleseñ, sen, Gövher gızı,
Araplar serdarın tutup getirin.

Bugün at goymuşam Harasat daga,
Şirin canım Gövher gıza sadaga,
Sıgınıp pirime, belki, hudaga,
Men şol alpı size tutup getirin.

Hakı yatlan gitsem, mundan batlanıp,
Pirim yatlap, Guşganatım atlanıp,
Erenler goldayıp, gövün şatlanıp,
Elli günde İspihana getirin.

Meniñ baranımı şol serdar duysa,
Medet berip maña Hıdır hem Isa,
Şıralı diyir, şa ol şertini diyse,
Nesip bolsa, bu şertiñi bitirin.

Elkıssa, Şıralı beg sözünü gutardı. Gövher Şıralınıñ yüzüne bakıp, zar-zar aglap: “Men hem señ ölen yerinde öleriñ. Senden galıp, men munda bir gün hem ömür sürüp bilmerin. Sensiz maña bu бага seyil etmek yaraşksız, haramdır” diydi. Onda Şıralı beg: “Gövheri alıp gidip, maña iş başartmaz. Muni nâhili yol bilen galdırsam hem galdırayın” diyip, Gövhre garap, bir gazal aytdı.

Bugün at üstünde söveşe gidem,
Maña rugsat berip galsana, dilber.
Söver yarıñ bugün gamlı uğratma,
Gamlarıñ galdırıp gülsene, dilber

Senden özgä bolmaz gövünde hoşum,
Yekdan bar eylegen oñarsa işim,
Ölümden gorkmarın gitse-de başım,
Gam çekmân sen, rugsat bersene, dilber.

Aglayıp gözüñden yaş dökme göze,
Aglan bilen atañ rehm etmez bize,
Gizlin sırmızı çıkarma yüze,
Gülüp-oynap rugsat bersene, dilber.

Şu şertim bitirip geläyseme yene,
Onsoñ halı-hatar yok şirin cana,
Aglap sır bermegil, yağşı-yamana,
Gülüp-oynap rugsat bersene, dilber.

Tä gelyänçäm garaş meni yat edip,
Göz yaş dökme, garıp gövñüñ mat edip,
Dostuñı agladıp, düşman şat edip,
Aglap durmagıñı goysana, dilber.

Maña yol gutludur, saña-da iliñ,
Allahı yat edip sayrasın diliñ.

Gövher canım, bugün galdırıp goluñ,
Şıralı diyir, rugsat bersene, dilber.

Elkıssa, Şıralı sözünü gutardı. Gövher gız hem nalaç boldı, nâme ederini bilmedi. Yöne öz-özüne: “Gel, ey gövnüm, biz öz erkimize aşık bolamzok. Takdırdakı bolar-da!” diyip, Şıralıñ yüzüne garap, zar-zar aglap, rugsat berip, baş keleme söz aytdı:

Rugsadıñ bereyin canım, Şıralı,
Bağrın begim, saglık bile gelgey sen.
Sag gelmegiñ hakdan dilâp duralı,
Bagrın berim, saglık bile gelgey sen.

Atamıñ derdinden galdıñ azara,
Şirin canıñ saldıñ ölüm bazara,
Yaradanıñ özi tapsın bir çare,
Bagrın begim, saglık bile gelgey sen.

Men naçaram seniñ bile gitmäge,
Kararım yok, galıp yeke yatmaga,
Ağalarıñ gelmez ızıñ tutmaga,
Yalnız merdim, saglık bile gelgey sen.

At oynadıp, atıñ üstüne bargın,
Takdır kısmatıñı hudadan görgün,
Şertlerin bitirip soñ dövran sürgün,
Bargın begim, saglık bile gelgey sen.

Mert yigitsiñ, gorkıñ yokdur ölümnden.
Bugün ayra düşüp gitseñ gülüñden,
Gövher dier, rugsat berem dilimden,
Bar Şıralı, saglık bile gelgey sen.

Elkıssa, Gövher sözünü gutarıp: “Ey halayık, gol göteriñ, Şırala bir ak pata berelin!” diydi. Soñ hemme halayıklar, ulı-kiçi gol göterip, Şıralı bege pata berdiler. Şıralı beg atını şaylap atlayıp, yola rovana boldı. Gövher gız Şıralıñ ızından tä garası yityänçä garap galdı. Soñ nâme ederini bilmän, kenizleriniñ her haysısınıñ yüzüne bir gözlöp, gözünden buldurdadıp, düvme-düvme yaş döküp, boynunu burup, zar-zar aglap, bağrın paralap, yüreğini yaralap, bir baş keleme söz aytdı.

Meniñ derdim hetden aşdı,
Neyleyin, yarım görünmez;
At oynadıp dagdan aşdı,
Neyleyin, yarım görünmez.

Men diyip Tövrizden gelip,
Men bagtsıza aşık bolup,
Meniñ başıma dert salıp,
Daglardan aşdı görünmez.

Bilmen, bu niçik zamana,
Atam getirdi amana,
İndi gelcegi gümama,
Näderin, begim görünmez.

Gitdi ol Harasat daga,
Canım yara etdim cadaga,
Yene gelermi bu бага?
Uçdı bilbilim, görünmez.

Elkıssa, Gövher sözünü gutardı. Ondan soñ gızlar Gövheriñ elinden tutup:
“Yör, Gövher can, бага baralı. Beydip, yaman niet edip ağlama, gülüp-oynap, sag-
aman gelmegini cakdan dilap yörgün!” diyip, hemmesi cem bolşup, bir gazal
aytdılar:

Gövher canım, aglap gözden yaş dökme,
Atañ şertin Şıralı beg bitirer;
Ayrılığa köyüp, beyle ah çekme,
Bu şerti -hem Şıralı beg bitirer.

Är yigitdir, zorlugını bildirdi,
Gılıç urup ajdarhanı öldürdi,
Bugün gitdi, gözün yaşa doldurdi,
Bugün pirnazarı tutup getirer.

Bibim, yağşı niet kılğın hudaya,
Aman, enşallasa, geler bu caya,
Maslahatım gurav tutmalı toya,
Pirnazar serdarı tutup getirer.

Gızlar aydar, yörgül, бага baralı,
Nesibe takdırda barın görelı,
Tä gelyänçä yolun gözlöp duralı,
Enşalla, başña dövrän getirer.

Elgaraz, gızlar sözünü gutardılar. Soñ Gövheriñ elinden tutup бага bardılar.
Bulariñ sözi munda dursun, habarı Şıralı begden eşideliñ. Şıralı at üstünde dokuz gün
yol yöredi. Onuncı günü ertir ir vagtı baryardı, öñünden bir topar gız çıkdı. Bir
ullakan bağiñ gapdalında dört düyp gücüm agacı bar eken. Şu agacıñ aşagında gızlar
bir durı suvlı hovza. Düşüp çıkıp, geynip daranıp durkalar, Şıralı beg hem at öynadıp
gücümüñ aşagından geçip, gızlarıñ yanına bardı-da durdı. Bu gızlarıñ içinde uziñ
boylurak, niçe bil bir gız bar eken. Şıralı beg şu gıza bakıp, eline sazını alıp, bir gazal
aytdı:

Uzın boylı, inçe billi novcuvan,
Habar ber, bu yere ne yer dierler?
Dokuz günlöp at üstünde gelmişem,
Habar ber, bu yere ne yer dierler?

Yüzleriñ şöhesi ay bile günden,
Nikabıñ götergil utanma menden
At üstünde durup sorayan senden,
Habar ber, bu yere ne yer dierler?

On gün diylende, düşdüm men size,
Hovuzıñ başında bir bölek gıza.
Pirnazar yagdayın habar ber bize,
Näzenin, bu yere ne yer dierler?

Şıralı diyr, bugün alla barar men,
Gılcım golumda, barıp gırar men,
Serdarıñ yolunu sorap durar men,
Habar ber, bu yere ne yer dierler?

Elkıssa, Şıralı beg sözüni gutardı. Bu gız şol Pirnazar serdarıñ öz gızı eken. Munuñ adına Sülgün dier ekenler. Sülgün hem Harazmin dier bir yigide aşık bolup yör ekeni. Harazmin hem Sülgünü alcak bolup, ençe goşunını gırdırıp, özi hem yaradar bolan eken. Bu gız Şıralıñ sözlerini, özüni haybatlı görüp, öz-özünü gepletirdi. “Men muña atamıñ nä yagday dadıgını habar bersem, atamı öldürse gerek. Ondan soñ Harazmin hem meni gelip alsa gerek. Her zat-da bolsa, şunuñ özüni bir eşideyin” diyip soval sorap, bir gazal aytdı. Şıralı hem cogap berdi.

Sülgün:
At oynadıp gelen yigit,
Habar ber, nirden geler sen?
Sap yürekli batır yigit,
Sözlegin, nirden bolar sen?

Şıralı:
Habar alsañ, Sülgün peri,
İlim Tövriz bolar meniñ,
Yedi yıl İspıhan geldim,
Magşugım Gövher gız meniñ.

Bu yeri Harasat dağı,
Yüreginde ıskıñ dağı,
Gülüm diyip çeker ağı,
Haysı bağıñ bilbili sen?

Gövherdir magşugım aytsam,
Aşıklığım beyan etsem,
Alpıñ golun bağlap tutsam,
Maksat-mıradım şol meniñ.

Meniñ yarım Harazmindir,
Ol yara yetmegim kındır,
Munı aydan Sülgün gızdır,

Beg yigit, nirä barar sen?

Men gaytdım şanıñ şertine,
Baram serdarıñ yurduna,
Golunı dañıp sırtına,
Şıralı diyır, äkider men.

Elkıssa, bular sözlerini gutardılar. Ondan soñ Şıralı beg: “Ey gız, sen kimin gızı bolar sen?” diydi. Onda ol gız: “Men Pirnazar serdarın gızı bolar men hem bir bilbiliñ güli men. Risalık dien şäherde Harazmin dien bir yigit bardır. Men hem şonuñ magşuğı men. Ol hem maña aşık bolup, meni alcak bolup birnäçe goşunlarını gırdırdı. Menin atamın baş yüz yigidi bardır. Hemmesi uruş tälimini övrenendir. Olar ulı patışalara hem el berenoklar” diydi. Onda Şıralı beg:

-Ey gız, şol Pirnazar atañ bolsa, maña bolyan caylarını, yagdaylarını salğı berseñ, meniñ hem işim bitse, seni hem mırada yetirerin-diydi. Onda bu gız:

-Ey yigit, onı şalar goşunı, top-tophanası bilen gelip hem alıp bilmän gitdi. Sen özüñi harap edersin -diydi. Onda yigit:

-Ey gız alla abray berse, enşalla bitirerin-diydi. Onda gız:

-Ey yigit, özüñe gövñüñ yetse, inha şol daga Harasat dağı dierler. Dağın eteğinde cay bardır. Ol cayı hem zor bilen alandır. Özi häzir öyde, yigitleri ava, alamana gitdiler. Häzir barsañ, öyden özüni tutup bilersin -diydi.

Şıralı beg Pirnazarın salgını alıp, şol daga tarap uğradı. Ol dogrı Pirnazarın öyüne bardı. Pirnazar serdar hem atını eerläp gurşap duran ekeni.

Şıralı beg:

-Ey aga, Pirnazar alp dien adam sen bolyarmın? -diyip soradı. Pirnazar:

-Hava, şol diyyäñiz biz bolarıs, han ogul, näme hızmat? -diydi. Onda Şıralı beg:

-Sen bolyan bolsañ, men Söyün şanıñ tarapından seniñ bilen söveşmäge geldim-diydi. Onda Pirnazar serdar gaharlanıp:

- Ey, acalına hovlugyan akmak. Söyün şanıñ üstüne barıp, yurdunı talap gaydanda, önümnden adam çıkmadı. İndi meniñ ızımdan adam uzadıp, meniñ bilen söveş salmak isleyän bolsa, men seni hem öldürerin. Men patışanın hem yurdunı başına zından ederin- diyip gazaba mündi. Soñra atını münüp, yaraglarını dakınıp. Şırala yüzlenip: “Yör yigit, meniñ bilen söveşmäge gelen bolsañ” diyip, ikisem meydana çıkıp, at üstünde söveş etcek boldular. Onda Şıralı serdarın yüzüne seredip:

-Ey serdar, men seniñ bilen gılıçlaşıp uruşmaga gelemok – diydi. Onda Pirnazar:

-Sen nähili uruşcak? -diyip soradı. Şıralı beg:

-Maña Söyün şa Pirnazarı diri tutup getir diyipdi- diydi. İki hem atdan düşüp göreşdiler. Pirnazar hem bir dayav pıyada, ikisi bir gidişinde üç gün göreşdiler. Ahırında Şıralı beg Pirnazarın yakasından cüplöp tutup, kibtine çekip, başından aylap yerin yüzüne çaldı. Pirnazar gözünü akcardıp yatıberdi. Şıralı serdarın elini arkasına dañıp, alıp gaytdı. Yañkı gızın duran yerine getirip, bir sagat durmanka, bir atlı yigit yaraglı şaylanıp, gün bilen çaknışıp, günün aşagından göründi. Bu yigit Şıralının yanına gelip, atının cılavını çekip durdı-da arkasından sazını kakıp alıp, bir gazal aytdı. Şıralı hem cogap berdi.

Harazmin:

Habar bergil, nirden geldiñ bu yana?

Gardaş, nirden gelip, nirä barar sen?
Ya senem aşıkımı bu Sülgün cana?
Sözle, nirden gelip, nirä barar sen?

Şıralı:
Serdar üçin men hem geldim bu yere,
Meni sorsaň, İspihana barar men;
Gövnüňe bet guman getirme gardaş,
Öz maşşugım bardır şoňa barar men.

Sözlesene, gardaş, kimin oğlu sen?
Haysı gülün pudagında baglı sen?
Ya-da ışk diyip, bagrı daglı sen,
Gardaş, nirden gelip, nirä barar sen?

Gardaşım, habarı sorasaň menden,
On dört yaşda çıkıp gaytdım Tövrizden,
Geçdim ençe çölden, ençe dag düzden,
Işk yolunda sersap bolup gelemen.

Habar bergil, gardaş, meniň sözüme,
Aşık bolduň haysı şanıň gızına,
Yapışaver yaradaniň özüne,
Yigit, nirden gelip, nirä barar sen?

Sıgınar men, yaradaniň özüne,
Aşık boldum Söyün şanıň gızına,
“Şertin bitirip” diyip şanıň yüzüne,
Bugün hem bitirip ile barar men.

Harazmin diyr, men hem aşık Sülgüne,
Canım gurbanbolsun şonuň yoluna,
Kömek etdiň meniň eciz halıma,
Yigit, biziň bilen dogan bolar sen!

Yarım düşde görüp başım galdırdım,
Sapar dağda ajdarhanı öldürdim,
Alı serdara zorlugımı bildirdim,
Şıralı diyr, gelgin, dogan bolar men!

Elkıssa, bular sözlerini gutardılar. Ondan soň Harazmin: -Ey Şıralı, sen haysı sebäp bilen serdarın elini daňdın? -diydi. Onda Şıralı başından geçenlerini bir-bir gürledi. Harazmin:

-Ey dost, Şıralı, men hem bu Sülgün gıza aşıkdırın. Özüm Risalık dien şäherden, şanıň oğlu bolar men. Meniň atama Perde han dierler. Men şu gızı alcak bolup, birnäçe goşunlarımı gırdırıp, alıp bilmän gitdim. İndi “Şıralı dien bir oğlan İspihandan gelip, alpıň elini arkasına dananmış, gızını hem özi alçakmış” diyip eşitdim. Ondan soň men hem çıdap bilmän, ölsem hem şu yolda öleyin diyip, bari çıkıp gaydışım. Şükür, ol aydanları däl ekeni. Şıralı dogan, indi ikimiz kıyamatlık

dogan bolalı. Şu gızı maña bağış et. Eden hizmetleriña bolsa sag bol. Yör, öe baralı, meniñ yarımıñ bagına baralı. Seyr edip gör!” diydi. Şıralı hem:

- Men hem senden govı dogan tapmarın, gel dogan bolsañ, dogan bolalı. Seniñ dien sözleriñ meniñ gövñüme cay boldı-diydi. Ondan soñ ikisi el alşıp, kıyamatlık dogan boldular. Baga girmek için ilerki çetinde bir ulı dervezesi bardı. Şol yere barıp, atlarını dañcak bolup durdular. Esevan bolsalar, dag tarapdan bir topar atlı peyda boldı. Bular ikisi yañadan atlandılar. Şıralı beg:

- Dogan, Harazmin, bu gelyän leşger serdarıñ yigitleridir. Sen azacık ayak saklap dur. Men munuñ önünden çıkayın-diyip bir gazal aytdı. Harazmin hem:

-Sen ölen yerde men hem öler men. Senden galman, ikimiz hem bile gideli-diyip, ikisi sorag-cogap aydışdılar:

Şıralı beg:

Yatdan yakın kıyamatlık gardaşım,
Sen durgunıñ men bir barıp geleyin.
Söveş günü Guşganatdır yoldaşım,
Ayak sakla, men bir barıp geleyin.

Harazmin:

Men senden galmanam, dogan Şıralı,
Näm bolsak, ikimiz bile bolalı!
Takdıra kısımatım näm bolsa hakdan,
Näm bolsak, ikimiz bile bolalı.

Sen durgunıñ, men çıkayın önünden,
“Alla!” diyip, gözüm dikip soñundan,
Serdarın öldürmek gerek önünden,
Ayak sakla, men bir barıp geleyin.

Men hem şol sedara dikerin gözüm,
Dogan, äsgermezlik etmegin bizem,
Bile at goyalı, yör ikimizem,
İkimizem näm bolsak bolalı.

Kıyamatlık dogan, pendimi alğın,
Sen meniñ pikirim, hıyalım bilgin,
Men özüm barayın, sen munda bolgun,
Dogan, saklan, meñ bir barıp geleyin.

Tomaşakär namartlardan bolmayın.
Ölsem, öleyin men senden galmayın,
Sen aglañda, men şat bolup gülmäyin,
Näm bolsak, dogan bile bolalı.

Erenler cem bolup, medet berseler,
Söveş günü pirim häzir bolsalar,
Onsoñ düşman gelsin näçe gelseler,
Bilip, serdarına gılıç urayın.

Aga can, meniñem pirimdir Hıdır,
Gılıç ursam, duşman bolar derbe-der,
Allanıñ hakı üçin menem alıp bar,
Näm bolsak ikimiz bile bolalı.

Allanı yatladıñ, bile baralı,
Aralap hem serdarını uralı,
Ganım bilen diş salışıp görelı,
Inandım men saña, alıp barayın.

Duşman sarı yüzüñ tutup batlangın,
Harazmin diyr, yör, doganım, atlangın,
Yeñip ganımları, soñra şatlangın,
Şat bolsak, ikimiz bile bolalı.

Şıralı diyr, yör, gıralı duşmanı,
Duşmanlar gaçıp kân eder puşmanı,
Harazmin, söveşgin, ayaman canı,
Allanı yat edip, gılıç urayın.

Elkıssa, bular sözlerini gutardılar. Soñ ikisi gelyän goşuna baka ugradı. Goşuna yakın baranda, Şıralı beg Harazmine: “Men öñünden bolayın. Men söveşip yörkäm, sen hem çemini tapıp, ızına geçip at goy!” diydi. Harazmin dağıñ etegi bilen bulara görüñmän ızına geçdi. Bular hem Şırala baka uğradılar. Bularıñ öñünden biri çıkıp, yığından öñinçä gelip, Şırala garap:

-Ey yigit, şu yerden bir adamıñ elini dañıp geçen atlı boldumı? -diydi. Onda Şıralı:

-Siz kimiñ yigitleri, ol tutulan kim, tutan kim? -diyip soradı. Onda bu yigit:

-Pirnazar serdarıñ yigitleri bolarmız. Biziñ serdarımız Pirnazarı Şıralı dien bir oğlan Söyün şanıñ tarapından uzadılıp gelip, elini dañıp alıp gidipdir. Biz hem ava gidipdir, bilmän galıpdırıs- diydi. Onda Şıralı beg:

-Bilende bir iş edyän bolsañ, şol serdarı tutan men. Eger yüregiñ yarılıyan bolsa-da yarılısın-diydi.

Şıralı sözüni kesip-kesmäñkä, ol yigit gılıcını sıırıp Şıralınıñ üstüne at saldı. Şıralı hem gılıcını sogrup alıp, at oynadıp, barıp, yañkı yigidiñ boynunuñ çıkan yerinden gılıcını saldı, kellesi atıñ öñki eer gaşından aşıp, düñk edip yere gaçdı. Bu vakanı görüp, sap bolup duran goşun Şırala baka at goydı. Päh, Şıralı beg hem, Görogıñıñ gızılbaşları gırşı yalı, gırış etdi. Goşunuñ ızından Harazmin at goydı. Edil bir bölek goyna iki sanı gurt daran yalı boldı. Şıralı öñünden, Harazmin hem ızından edil çöven oran yalı edip maslık maslıga kaklışdı. Baş yüz atlıdan zordan yaralı zat bolup yetmiş baş atlı gaçıp gutuldu. Yığıñı sövüp, urşı gutardılar. İkisem el alşıp, gıra çıkdılar. Soñ Şıralı beg vagtı şol bolup, bir gazal aytdı:

Berekella, dostum saña Harazmin,
Gurt daran dek etdiñ ağır goşuna.
Söveşe gireñde, etdim saña sın,
Talañ saldıñ ganımlarıñ başına.

Gılıcıñ tiz urup, çekersiñ tizden,

Yüz övürmersiñ sen elliden-yüzden,
Söveşe girende, artdırıp bizden,
Gılıç urduñ ganımlarıñ başına.

Bat bilen titredip yedi gat yeri,
Izımızdan yetdi alpiñ leşgeri,
Ey doganım, bugün yat etdiñ piri,
Guşak gurduñ duşmanlarıñ daşına.

Goldadı erenler medetkär bolup,
Hezret Alı, Hıdır, İlyas yar bolup,
Kıyamatlık iki dogan bir bolup,
Talañ saldıq bugün ağır goşuna.

Yaradanıñ özi bize yar boldı,
Duşman çıdap bilmän derve-der boldı,
Şıralı hem bugün şat bolup geldi,
Rakıplar gelmez dek boldı huşuna

Elkissa, Şıralı beg sözünü gutardı. Ondan soñ Harazmin bilen ikisi atlanıp бага garşı yörüş etdiler. Baga gelip atlarını surup barıp, seyishanada dañdılar. Özleri бага seyr etdiler. Bu bağıñ tarıpını aydıp-diyip soñuna çıkar yalı däl. Şıralı beg Harazminiñ yüzüne gözläp: “Ey dogan, Harazmin, sen şükür et, yarıña yetişdiñ. Men hem yetişermikäm?” diyip, agalarını, il gününü, Gövhher yarını yatlap, bir gazal aytdı.

Baş yıl boldı ayrılanım ilimden,
Men hem il-günüme govuşarmıkam?
Mıradım-maksadım alladan bitse,
Barıp agam daga govuşarmıkam?

Ayrılıkda gözden ganlı yaş döküp,
Işk yolunda yürek-bagırımı yakıp,
Yar-yar diyip, yar yolunda can çekip,
Men hem Gövhher cana govuşarmıkam?

Mert yigit sen ganım bilen söveşdiñ,
Canıñ gaygırmadıñ kân gılıçlaşdıñ,
Şükür et sen, Sülgün gıza govuşdıñ,
Men hem Gövhher cana govuşarmıkam?

Mecnun Leyli diyip älemden ötdi,
Bilbil hem Gül gızıñ elinden tutdı,
Garıp yedi yılda Seneme yetdi,
Men hem Gövhher gıza govuşarmıkam?

Kaknus biçäre hem “yar”diyip kak boldı,
Ganımlar biz bilen yekbe-yek boldı,
Şıralınıñ aşıklıgam hak boldı,
Mırat-maksadıma yetişermikäm?

Elkıssa, Şıralı beg sözünü gutardı. Bular bir meydan bağı seyr edip gezdiler. Ondan soñ ikisem Sülgün periniñ canına bardılar. Sülgün gız hem bulara hezzet-hormat etdi. Bular keyplerini kökdänsoñ Şıralı beg aytdı.

-Dogan Harazmin, rugsat bersen, men gaydayın yol eesi yolda yagşı diyipdirler-diydi. Onda Harazmin:

-Ey, kıyamatlık doganım Şıralı, sen menden bityän zadıñ bolsa sora, yogsa da eden hızmatlarına alla yalkasın! -diydi. Şıralı beg:

-Meniñ senden biter yalı zadım yok- diydi. Onsoñ Sülgün gız:

-Ey aga Şıralı, menden yadıgärlik bolsun- diyip, bir guşak çıkarıp berdi. Bu guşak altından yasalan eken. Munı Pirnazar serdar bir yurda alamançılığa gidende olca edip alan eken. Mundan başga-da baş-ayak serpay etdiler. Şıralı beg altın guşagı özi alıp galdı. Galan serpaylarını bolsa töversgindäki garıp oğlanlara berdi. Soñ Şıralı Harazmin ve beylekiler bilen hoşlaşıp, Pirnazar serdarına golunı arkasına dañıp, öz atına mündürdi. Özi hem atını kemsiz eerläp mündi. Şeylelikde yola rovana boldular. İndi Şıralı begiñ gürrüñi beylede dursun, habarı Söyün şadan eşideliñ. Onuñ bir dayısı bardı. Bu hem Pırak şäheriniñ patıçasıdı. Münüñ adına Keymir han dier ekenler. Münüñ bir oğlu bardı oglunıñ adına Gışık Sarı dier ekenler. Keymir han Söyün şa adam uzatdı. “Söyün şa şu yerde özünde adam barka gızını yine bir yat yerden gelen sallah lüçcege bercekmişmi? Gızını hiç kime bermesin. Meniñ oglumı kabul göryän bolsa, maña gelinlige bersin” diyip ilçi uzatdı. Uzadan adamları bu gürrüñleri aydılanından hem zıyadarak edip habar berdiler. Keymir haniñ oğlam ağır lek goşunıñ serdarı eken. Söyün şa munuñ bu gürrüñlerini makul bildi. Soñ pikir etdi. “Şıralı gelse, nähili öldürerkäm” dien fikire düşdi.

İndi Söyün şa biraz pikir etsin, yine-de habarı Şıralı begden alalıñ, Şıralı beg: “Gövhere vada beren günüme yeteyin” diyip, atını gıssaglı sürdi.

Şıralınıñ gürrüñi-de bu yerde birazrak dursun. İndi habarı Gövher gızdan eşideliñ. Gövher gız hem oturıp-turup kararı bolman: “Kısmat nirä tartarka? Şıralınıñ vadasına yekece gün galdı, yolda çıkalı” diyip, kenizlerine erkek libasını geyindirip, atlandırıp, özi hem erkek libasını geynıp, atlanıp, birkemsiz yaraglandı. Soñ Şıralınıñ öñünden çıkdı. Şäheriñ kıbla çeti bir beyik dagdı. At çapdırıp, şol beyik dagıñ üstüne çıkdılar. Gövher gız esevan bolsa, günbatar tarapdan günüñ aşagından iki sanı atlı göründi. Yagşı esevan bolsa, biri köne yabıñ gırasındaki üsti kesilip alnan tuduñ töñnesi yalı bolup çommalıp, görnüşi eli dañılgı adama meñzeyär. Gepiñ gısgası Gövher gız Şıralını tanadı. Yüregi içine sığman, kenizleriniñ yüzüne gözlöp, bir gazal aytdı:

Gızlar, eşidiñ sözümi,
Şu gelyän Şırala meñzär.
Yanıdaki Pirnazardır,
İşi hem oñana meñzär.

Şu gelyän-ä iki atlı,
Biri tukat biri şatlı,
Almaz gılıç, Guşganatlı,
Şıralı begime meñzär.

Gelyär gün bile çakışıp,
Yagşı sın ediñ bakışıp,
İşi onup, dolup-daşıp,

Şol meniň yarıma meňzär.

Ovasın äleme yetiren,
Şanıň şertini bitiren,
Serdarı tutup getiren,
Şu meniň yarıma menzär.

Hak senası dilindedir,
At cılavı elindedir,
Almaz gılıç bilindedir,
Gelişi yarıma menzär.

Gövher dier, şükür haka,
Gözüm döndi baka-baka,
Kän azaplar çeke-çeke
Gelişi Şırala meňzär.

Elkıssa, Gövher gız sözünü gutardı. Ondan soň Gövher gız kenizleri bilen Şıralıniň öñünden çıkıp, atını cılavlap duruberdi. Şıralı hem: “Bu yiğitler kimiň yigitlerikä?” diyip, hayran bolup, bularniň kimdigini tanaman, yüzlerine bakıp durdı. Soň gövher özüni tanatman, Şırala bakıp, bir söz diydi. Şıralı hem cogap berdi.

Gövher:
Durup, maňa şu gün habarıň bergin,
Nireden gelyärsiň yol bolsun, yigit.
Mundan geçip haysı şähre baryarsıň,
Habarıň ber saňa yol bolsun, yigit.

Şıralı:
Hakiň özi açsa meniň yolumı,
Maksadım şu Gövher gıza barar men.
Yigit durup sorsaň meniň halımı,
Umıdım şu Gövher gıza barar men.

Sen özüni haysı äre çağladıň,
Bir garıbiň yürek-bagrın dagladıň,
Goyber derrev, golun neçün bağladıň,
Goyber munı, işiň oňsun, ey yigit.

Maňa getir diydi İspihan şaşı,
Goyber diyip seniň derdiñiň näsi,
Gatı gidiberme, yigitler käsi,
Golun daňıp, şa yanına barar men.

Özüñden habar ber, sen kimiň nesli,
Dañılan yigidiň kimlerdir aslı,
Gözleri yanadır galtaman misli,
Alıp bar maksadıň hak bersin, yigit.

Gözüne gözleseñ ajdarha gözi,
Üç günläp göreşdi äsgermän bizi,
Söyün şa şertine uzatdı bizi
Pirnazarıñ golun dañıp barar men.

Görnüş-ä haybatlı, örän zormuşın,
Özi niçik, yigitleri barmışın,
Sen niçik oñardıñ şanıñ bu işin,
Mırat- maksadıñı hak bersin, yigit.

Ol serdariñ gızı Sülgüne düşdüm,
Üç güne deñ özi bilen çekişdim,
Soñ Harazmin bilen dogan okaşdım,
Şeyle yagdaylarda tutup geler men.

Özüm bir naçaram, sorasañ menden,
Yagdayıñ bilsen diyp soradım senden,
Gövher diyp, çıkıpdım seniñ öñüñden,
“Bağı-hövesdara” yör barsañ, yigit.

Özüñ erkek niçik Gövherdir adın,
Älemi yandırır yürekde alıñ,
Şıralı diy, meniñ maksat-mıradım,
“Hövesdara” yarım diyip barar men,

Elkissa, bular sözlerini gutardılar. Şıralı beg Gövher gızı tanıdı velin, tanamazlığa urup, şunuñ iç sırnı anlayıp diydi. Şıralı beg Gövher gızıñ yanındaki gızları hiç tanımadı. Ol: “Bu yigitler Gövher gızıñ daşında näme işleyär, gel men munı tanamazlığa urup bir söz dieyin. Men munuñ ugrunda beyle azaplar çekip yörkäm, bu yene bir maksatda gezip yören bolmasın” diyip, Gövheriñ yüzüne gözläp, Gövheri sorap, bir gazal aytdı:

Habar bergil şazada, Gövher bagda barmıka,
Maksadımdır alladan, irde-giçde barmıka,
Ya-da öñümden çıkıp, gözi maña zarmıka,
Ya-da meni unudıp, özge bilen yörmükä
Ya-da bagda zar çekip, ya gaşımda durmuka?

Harazmin dostum bilen ağır leşgeri gırdım,
Men Gövheriñ yolunda ençe cepalar gördüm,
Gövherden umıt edip ajdarhanı öldürdim,
Şa şertine ugrayıp, Pirnazarı getirdim,
Baryan mıradım isläp, Gövher bagda barmıka?

Erkek bilen baş goşmak naçar bolsañ ayıpdır,
Bu yigitler garakçı ya pukara sayıpdır,
Ya Gövher menden geçip, özge bir yar söyüpdür,
Eger şeyle bolaysa, mähnetlerim köyüpdür,
Daşına yigit yıgnap, bize düşman barmıka?

Gövherden bet iş çıksa, sagat munda durmanam,
Dogan-gardaş, il-günden geçip munda durmanam,
Besdir çeken azabım, indi azap görmenem.
Pirnazaram goyberip, İspihana barmanam,
Bir birekden ayrılıp, nesibe şu bormıka?

Zöhre- Tahir, Gül-Bilbil aşıklığım berk tutdı,
Gövher bolsa yarınıñ abırayını satdı.
Şükür edeyin bu zıyan bize alladan yetdi,
Gövher kırk yigit yıgnap, meniñ önümnden ötdi,
Garıp köñül Gövherden hâli umıdgärmikâ

Köp cepaga baş goşdı, pata alıp är, pirden,
Gövher menden geçende, men geçmeymi Gövherden?
Şıralı, eglenmegin, gitgin durman bu yerden.
Yüz övürüp, el çekdi Gövher hayadan-şerden,
Kısmat saña alladan köñlüm isleyärmikâ?

Elkissa, Şıralı beg sözünü gutardı. Ondan soñ Gövher yüzünden çembendini ayırıp, gızlara hem: “Hemmâñiz yüzüñizden çembeydiñizi ayırın!” diyip höküm etdi. Gızlar hem çembentlerini ayırdılar. Şıralı gızları tanap, aydan sözlerine ökündi. Soñ Gövher hem Şıralınıñ yüzüne gözlâp: “Ey Şıralı, men seniñ vadalı günüñi bellâp, öñüñden çıkdım. Beyle güman etme. Men seni unudıp, saña öz erkime aşık bolan dâldirin. Men kıyamat ahıra çenli hezreti Circisiñ azaplarını görkezip, atam dogram-dogram etse-de, men senden asla el çekmen” diydi. Şıralı hem inandı. “Ey Gövher can, men hem yalnızışp, dilimden hata goyberipdirin. Her zat-da bolsa bağışlarsıñ!” diydi. Soñ Gövher bile ikisi önke- kinäny taşlap, şatlanışp, gucaklaşp, öpüşp, guçuşp, bihuş bolup yıkıldılar. Gövheriñ kenizleri bularıñ üstlerine her hili gülaplar sepip, huşlarına getirdiler. Bular huşlarına gelensoñ, atlanıp “Bağı -hövesdara” tarap ugradılar. “Bağı -hövesdara” barıp, atlarını dañıp, bu gice bu yerde bolup, keyplerini köklâp, ertir Şıralı ir säher vagtı Pirnazarı ızına tirkâp, Söyün şanıñ gaşına barıp, baş egip salam berdi. Şa: “Şıralı beg yene bir şertiñ galdı, munam bitirseñ soñ Gövher seniñki bolyar” diydi. Ertir irden Gövheriñ bağında baş yüz zineli köşk bar. Şondan atıñı bökdürüp geçirseñ, Gövher seniñki bolyar diydi. Şıralı: “Bolyar, tagsır, gulluk” diyip, tagzım edip durdı. Şa: “Pirnazar galsın, sen gidiber!” diyip, Şırala rugsat berdi. Söyün şa Şıralı gidensoñ yañkı serdar bilen oturıp gürrüñ etdi. “Ey serdar, meniñ maksadım şu gızı muña bermezlikde. Ozal seniñ üstüne hem: “Pirnazara güyci yetmez. Sen Şıralını öldürersiñ” diyip iberdim. İndi munı nâhili yol bilen zındana salmak bolarka?” diydi. Pirnazar serdar: -Bu ayak üstünde gezip yörkâ, nâçe goşunam bolsa başartmayar. Uklap yatırka, bir yol bilen elini bağlap, zındana salmalı bolar- diydi, Şa:

-Onda men seni boşadayın, sen yanıña nâçe adam gerek bolsa al-da meniñ şu yumşumı bitir-diydi. Pirnazar hem gulluk aydıp durdı. Soñra Pirnazarıñ elini çözüp, bir caya eltip, muña kân hezzet etdi. “Şıralı galan şerti bitiryänçâ dıncıñı al!” diydi. Şıralı bolsa Gövheriñ yanına barıp, hoşvagt bolup yüregi içine sıganok. Bu gice geçdi. Ertir irden Gövheriñ bağınıñ daşı ala zenzele boldı. “Tövriz dien şäherden Şıralı dien bir oğlan Gövhre aşık bolupdır. Söyün şa hem üç şertini aydanmış, ajdarhanı öldürüp, Pirnazar serdariñ hem elini dañıp gelipmiş. Bugün ahırkı şerti –

bâş yüz zineli köşgüne atını çıkarcakmış” diyip eşiden adamların uludan-kiçä hemmesi üyşüpdür. Pırak dien şäherin patışası Keymir han hem oğlu bilen yanlarına kırk lek goşun alıp, Söyün şanın ilerki galasınıñ gapısında düşdi. Söyün şa: “Ey dayı, meniñ maksadım Şırala gızımı bercek däl. Bu bize el bermeyär. Biz munı bir al bilen tutup, elini dañmasak, bu bize el bercek däl” diydi. Onda Keymir hanın oğlu Gışık Sarı: “Men Şıralıça yokmı? Rugsat berseñiz, men şonı Rüstem Zal hem bolsa dañıp getireyin” diyip, bat alıp, bâş keleme söz aytdı:

Maña ruhsat berseñ, keremli şahım,
Atlanıp Şıralıñ üstüne gitcek.
Bugün batırcıgıñ kesibem başın,
Leşini süyrekläp händege itcek.

Men hem batır, zerre gorkmarın ondan,
Canını gılıçlap alsam teninden,
Bugün Şıralıñın acal heñinden,
Gılıcını saz edip, bir nama aytcak.

Pälvan meydanına girip göreşsem,
Şıralı beg bilen gılıç uruşsam,
Güycüm zor gelibem kellesin kessem,
Şonda bilbil bolup Gövhre yetcek.

Gışık dier, meniñ kuvvatım zordur,
Kırk altı lek batır goşunım bardır,
“Güycüñ yetmez” diyrsiñ, niçik habardır,
Deşgerim yıgnayıp üstüne gitcek.

Elkıssa, Gışık Sarı sözünü gutardı. Soñ Söyün şa dayısına bolcak gürrüñleri aytdı. Keymir han oğlunıñ gitmegine yol bermedi. Bular cemlenişip, Şırala dost bolup, tomaşa baran boldular. Şıralını patışa çağırıp, bu bâş yüz zineli köşge atını çıkarmalıdığını aytdı. Gövher hem kırk kenizi bilen köşgün üstüne çıkıp, pencireden boynunu çıkarıp gözläp durdı. Şıralı beg Guşganat atını birkemsiz eerläp, bezäp mündi. Köşgün gapdalına gelip, atına cübüt gamçı urdı. Guşganat köşkten hem yigrimi gez yokardan tovsup geçdi. Yañadandan atın cılavını ızına dönderdi, at ilerligine zıñdı. Bu sanar köşgün üstüne çıkıp duruberdi. Hemme cemagat “Hudaya şükür, Şırala abray berdi.” diyeşdiler. Soñ Söyün şa: “Üç günlap toy edip, Gövheri Şırala nikalap bercek” diyip car çekdirdi. Munuñ beydip car çekdirmeginiñ sebäbi, Şıralını gaflatda goyup, al bilen tutcaklar. Şeylelik bilen, il-halk hemme çaşıp gitdiler. İl-halk gidensoñ Söyün şa hem dayısı dağı bilen öz tagtına gitdiler. Şıralam serdarı tutup gelip hem dınç hem almandı, ol-da gidip yatdı. Söyün şa gicäniñ yanında Pirnazarın yanına Gışık Sarı bilen birnäçe adam goşup yolladı. Şıralı arkayın bolup yatan adamdı. Bu işde bagban hem habarlardı. Bular köşge gelip girseler, Gövher hem Şıralı bilen yatıpdır. Ukuda yatan adamın üstüne yigrimi -otuz kimi mündi. Derrev elini şatırdadıp arkasına dañıp alıp gitmekçi boldular. Gövher hem Şıralıñın üstüne özüne oklap aglamaga durdı. Şıralı pahırın hem eli arkasına dañılğı Gövherin yüzüne bakıp, bir bâş keleme söz aytdı:

Rakıplar bozdı aramız,

Gövher canım, hoş gal indi.
Artdı ayralık yaramız,
Söver yarım, hoş gal indi.

Cepa çekdim rahat görmän,
Yüreklerde galdı arman,
Şirin canım saña gurban,
Gövher canım, hoş gal indi.

Gaflatda basdılar meni,
Menden ayırdılar seni,
Ataň dañdırandır meni,
Näzeninim, hoş gal indi.

Yovuz günde sırdaşları,
Gövher gızıñ yoldaşları,
Yarımıñ heserdeşleri,
Gız-gelinler, hoş gal indi.

Gaçdı-da kuvvatım, badım,
Pirim Alı, eşit dadım,
Kölegäñde sayaladım ,
“Bag-hövesdar”, hoş gal indi.

Şıralı diyir, bagtım yatdı,
Rakıplar armanlı tutdı,
Zulum maña şadan yetdi,
Zülpi-tarım, hoş gal indi.

Elkissa, Şıralı beg sözünü gutardı. Gövher gız özünü Şıralınıñ üstüne okladı: “Canım Şıralı, mert dur, merdana bol, cennetde vısal bolandır, atam seni öldürse, men hem senden galıp, bir gün hem ömür sürmerin” diydi. Şeylelik bilen, Şıralını Gövherden ayırıp alıp gitdiler. Eltdiler şanıñ gaşına, Söyün şa Şırala gözlöp: “Ey Şıralı, meniñ yalı şanıñ gızına seniñ yalı galtaman, seniñ yalı gedalar yetip bilmez. Men seni zındana salsam ya-da öldürsem nädersin? Şonda Gövheriñ vısalına yetmeseñ gerek” diydi. Şıralı hem Söyün şanıñ yüzüne gözlöp, bir söz aytdı.

Bir merdi agladan, akmak Söyün şa,
Gövheriñ yolunda ölsem, öleyin.
Hırıdar bolsañ sen, bugün bu başa,
Gızıñ üçin canım gurban eyleyin.

Men çekdim Gövheriñ ençe azabın,
Bugün başladıñ sen namartlık däbin,
Aldım men Gövheriñ gövnüniñ avun,
Gövher üçin derrev ölsem öleyin.

İşiñi bitirdim, sözüñ şu bolsa,
Mert aşık ah çekmez magşuk diyp ölse,

Ozalda yazılan kısmat şu bolsa,
Özümi zındana salsam salayın.

Hakdır gamhor, seniñ dieniñ bolmaz,
Men öläyse, Gövher şat bolup gülmez,
Acal yetmân asla adamzat ölmez,
Gorkım yokdur, derrev ölsem öleyin.

Meni öldürseñ dostum Harazmin geler,
Dişini sogurar, boynuñı yolar,
Özüm ölsem, ruhum şat bolup güler.
Yâr yolunda nâme bolsam bolayın.

Aşıklığım hakdır “yar” diyip ölsem,
Bolayın yar üçin goy nâme bolsam!
Şıralı diy, hazan değenden solsam,
Yârım üçin nâme bolsam bolayın.

Elkissa, Şıralı sözünü gutarıp: “Ey Söyün şa, sen meni ayama, meniñ canım seniñ elinde bolsa, asmana uçurıp goyber” diydi. Söyün şa zındanbanlarına buyurdi. Zındanbanlarınıñ bir baştutanı bardı. Oña Kasım zındanbaşı dier erdiler. Bu bir çölüstanlıktan gelyärkä, bir topar alamana duşyar. Bular munı öldürcek bolup durka, Alım şa yasavulları bilen üstünden duş gelip, Kasım’ı bularıñ elinden alıp goyberen eken. Bu zındanbaşı “Tövriz” şäherinden Alım şanıñ oğlu Şıralı zındana buyrulıpdır” diyip eşidip, muña sır bermân yören eken. Şıralını eltip zındana saldılar. Üstünden gulp urup goydular. Soñ Şıralı beg agalarından, il-gününden ayra düşüp, Gövheriñ yolunda her sövda baş urup, ahırında Gövherden hem ayrılıp, zındana düşüp, içi gısıp, pelekden şikayat edip, bir gazal aytdı:

Köpler gelip geçdi seniñ üstüñden,
Ey yalancı, kimiñ köñlün şat etdiñ,
Ertirne şat bolup gülen begleri,
Peyşine sekende köñlün mat etdiñ.

Leyli-Mecnun miradına yetmedi,
Cebir çekdi, zovkı-sapa etmedi,
Gelip sende hiç kim mesgen tutmadı.
Ey yalançı, kimiñ köñlün şat etdiñ?

Ozal meni il-günümden ayırdıñ.
Aşıklar başına ne iş gayırdıñ,
Gan agladıp Gövher gızdan ayırdın,
Panı dünyä, kimiñ köñlün şat etdiñ?

Ençäniñ gan goşduñ peder yaşına,
Ençäniñ ayralık goyduñ başına,
Ençäni aglatdıñ yazu-gışına,
Yalan dünyä kimiñ köñlün şat etdiñ?

Ozal özün ıskın yoluna saldıñ,
Perhadıñ elinden Şirini aldıñ,
Şıralı pakıram zındana saldın,
Köne pelek, kimiñ köñlün şat etdiñ?

Elkıssa, Şıralı sözünü gutardı. İndi habarı Gövher gızdan eşidiñ. Gövher gız Şıralı gaydan soñ gan yaş aglap, saçın yayıp, yüzün yırtıp, yanına kenizlerini alıp бага çıkdı. Soñ Gövher kenizleriniñ yüzüne bakıp, bir söz aytdı:

Heserdeşim, ey kenizler,
Neyleyin, yârdan ayrıldım;
Eşidiñ meniñ zarım, gızlar,
Ah çekip yârdan ayrıldım.

İndi yar gelmez yanıma,
Atam cebr etdi canıma,
Rakıp ot yakdı canıma,
Men şu gün yârdan ayrıldım.

Yör, Cemal yara baralı,
Bir saçak külçe bereli,
Yarımıñ adı Şıralı,
Merdana yârdan ayrıldım.

Rakıplar atamı bozdı,
İşkiñ tanapını üzdi,
Bu kısmatı alla yazdı,
Neyläyin, yârdan ayrıldım.

Gövher dier atam ölsün,
Şıralı beg azat bolsun,
Duşman aglan, dostlar gülsün,
Neyläyin, yârdan ayrıldım.

Elkıssa, Gövher gız sözünü gutardı. Şeylelik bilen, Gövher gız Şıralı beriñ ızından bir saçak külçe edip, her dürli zatlar edip eltdi. Gövher zındanbana her nâçe tövella etse hem, ol Şıralını görkezmedi. Soñ elindäki elten zatlarını Şırala bermegini aydıp, Gövher goyup gaytdı. Soñ Gövher kenizleri bilen бага girdi. İndi Gövher öz canında öz derdi bilen bolubersin. Habarı kimden al Gışık Sarıdan al.

Gışık Sarı: “Şıralını zındana saldım, indı Gövheri men aların, yanına barıp bir gürleşeyin” diyip, Gövheriñ yanına geldi. Gövheriñ bu işden hiç habarı yokdı. Gövher gız muña yüzlenip: “Yeri yigit, ne habar bilen geldiñ, habarını ayt” diydi. Gışık Sarı Gövhre garap, özünüñ aşıkıldığını beyan edip, bir gazal aytdı.

Arzımı eşitgin, gızlarıñ hanı,
Meniñ aşıklığım bilmegiñ gerek;
Men yoluñda gurban edey bu canı,
Sen hem meni kabul kılmagiñ gerek.

Men dek yigit durka yar söyme yatdan,
Men hem yüz övürmen sen asılzatdan,
İndi Şıralını çıkarıp yatdan,
Meniñ bilen oynap -gülmegiñ gerek.

Hak aşık men ahı-nalam bil, Gövher,
Meniñ bilen baş gün oynap gül, Gövher,
Men hem Şıralıdan kem degil, Gövher,
Meniñ hem köñlümi almagıñ gerek,

Gışık serdar dier, dayanıp zara,
Gövher bolsañ rehm et men hırıdara,
Barıp Şıralını asdırsak dara,
Şonda şükür edip gülmegiñ gerek.

Elkıssa, Gövher gız Gışığıñ bu sözüne çıdap bilmän, zar gıryan aglap, saçıñ yayıp, yüzün yırtıp, Gışığa garap, bir gazal aytdı:

Bu hıyala pikir etmegin, Gışık,
Bu dien sözleriñ bolmasa gerek;
Seniñ yalı haram bolmaz hak aşık.
Bu pikir-hıyalıñ bolmasa gerek.

Şıralı “yar” diyip zındanda yatsa,
Men neyläyin alla bagtımı tutsa,
Sen kibi haramı şeyle söz gatsa,
Gızlarıñ hanı hiç gülmese gerek.

Gışık serdar, gitgin, görünme göze,
Nähak aşık bolup can çekme bize,
Cebir etdiñ atam bilen sen bize,
Seniñ aydanlarıñ gelmese gerek,

Barıp Şıralını asdırsañ dara,
Rakıplar, yürege salsanız yara,
Gövher diyr, ozaldan men bagtıgara,
Seniñ bilen oynap-gülmese gerek.

Elkıssa, Gövher gız sözünü gutardı. Gışık Sarı bolsa Gövhre gol uzadıp:

-Ey Gövher can, men saña hak aşıkdırın. Atañ her hili yol bilen berse hem, seni maña bermäge razıdır-diydi. Gövher Gışığa garap:

-Yitä, yok bol zaññar, atam maña hezreti-Circisiñ çeken azaplarını görkezse hem seniñ bileñ bir sagat hem söhbetde bolman -diydi. Soñ Gışık dönüp gaytdı. Bardı Söyün Şanıñ yanına. Bolan gürrüñleriñ hemmesini bir-bir habar berdi. Soñ: “Öñünden Şıralını öldürüp, soñ bu işi orta almasak bolcak däl” diydi. Bu söze patışa hem dergazap bolup: “Yasavulları yıgnap, Şıralını hem dar teyine çıkarıp!” diyip höküm etdi.

Şiralının sözi bir salım soñraga galsın, indi habarı kimden al, Pirnazar serdardan al. Pirnazar serdar gızın özüne berilmeceğine gözi yetdi. Soñ şeyle pikire gitdi: “Men indi yeke galdım. Atını yeke çapmag-a bolmaz, yekānıñ cañı çıkmaz. Haysı yol bilen hem bolsa Şıralı dar astına baranda, men onı boşadıp alayın, ya öleyin” diyip pikir etdi. Pirnazar hem şu pikiri bilen bolubersin.

Yañkı yasavullar Şiralını zındandan çıkarıp, darıñ astına eltdiler. Muña hemme il-halk üyşdüler. Soñ Söyün şa Şırala gıcalat berip, bir söz diydi.

Nirden geldiñ sen, akmak Şıralı,
Sen dek gancal daga gızım bermenem;
Hanı zoruñ bolsa görkez görelı,
Seniñ dek harama gızım bermenem.

Bu yerlere geldiñ päliñ azaşıp,
Päliñden gaytmadıñ zındana düşüp,
Goluñı arkaña dañandır Gışık,
Seniñ dek harama gızım bermenem.

Ya-da ol zındana yene basdırıp,
Ya-da cellatlara başıñ kesdirip,
Hökmüm zordur, seni dardan asdırıp,
Sen dek gancal daga gızım bermenem.

Höküm edip bugün kesende başın,
Arkañ tutabilmez kovmı- gardaşıñ,
Söyün şa diyr, bugün keserin yaşıñ,
Seniñ dek harama gızım bermenem.

Elkıssa, Söyün şa sözünü gutardı. Şıralı beg şanıñ bu gıcalatına çıdap bilmedi. Bir iş edeyin diyse, golı arkasına bağı, alacı yok. Soñ hudaya nala çekip, Hezret Alı pirini yatlap, bir gazal aytdı.

Yokdan bar eylegen alla,
Medet islärin men senden;
Bu ne sırdır, bu ne govga,
Ahvalım beter gün- günden.

Arkamda bağıdır golum,
Agzımda sayrayar dilim,
Rakıplar bent etdi yolum,
Medet delärin, hak senden.

Gıtmez köñlümden gubarım,
Yokdur munda hovandarım,
Şiri-derga Alı pirim,
Men medet islärin senden.

Cepa çekdim rahat görmän,
Yüregimde köpdür arman,

Ah çekip şahı Süleyman,
Medet dilärin men senden.

Düşmanlar daşımda hatar,
Şanıñ sözi bagrım yırtar,
Şıralı, gam-gussa batar,
Hak, medet dilärin senden.

Elkıssa, Şıralı beg sözünü gutardı. İndi habarı Gövher gızdan eşideliñ. Gövher Şıralınıñ ızından gara geynip, yüzün yırtıp, saçın yayıp geldi. Gövher gara görnüm yerden üç agacıñ tikilenini görüp, çaltlık bilen yöräp gelyär. Ol: “Dat, halayık, yolumı açın! Şıralınıñ didarını görüp, razılaşıp öleyin!” diydi. Soñ halayık sovlup muña yol berdiler. Gövher özünü Şıralınıñ üstüne oklap:

-Vah, canım Şıralı, mert merdana bolgun, namartlık edip sözünñden dönmeğın-diydi. Onda Şıralı:

-Ey Gövher can, men ısk yolunda sen diyip ölsem, zerre armanım yokdur-diydi. Şol vagt Şıralı Gövhre garap, bir baş keleme söz diydi:

Bugün gider boldum senden ayrılıp,
Güler yüzli Gövher canım, hoş indi,
Bugün öldüryärmiş şa gazap kılıp,
Mahı taban häzeninim, hoş indi.

Cepa çekip yetebilmedim yara,
Rakıplar yüregme saldılar yara,
Atañ gazap edip asdırar dara,
Gövher, menden razı bolgun, hoş indi.

Cellatlar hem meñ canıma hırıdar,
Ayrılık yürekde bolandır gubar,
Dar teyinde şu gün gurulsa mağşar,
Gidermen dünyäden, Gövher, hoş indi.

Yarım, aglap gözüñ yaşa doldurma,
“Yar-yar” diyip gızıl yüzüñ soldurma,
Men gidensoñ, Gışığa sır bildirme,
Pendim tutgun, söver yarım, hoş indi.

Rakıplara, yarım, sırlarıñ çöşseñ,
Şıralı diy, özge yara uçaşsañ,
Meni yoldan Gışık bilen baş goşsañ,
Gabrımnda-da karar tapman, hoş indi.

Elkıssa, Şıralı beg sözünü gutardı. Halayıklar hemmesi aglaşıp barıp şaga arz etdiler. “Şıralınıñ mıradını hasıl ediñ, kân cepa çekdi. Munı öldürseniz hem, Gövher Gışık bilen baş goşmaz. Bular hak aşıkdırlar” diydiler. Onda Söyün şa gazaba çıkıp, “İndi kim Şıralını azat etmek hakkında gürrüñ açsa, başı ölümli, malı talañlı” diydi. Ondand soñ Gövher gız gan yaş aglap, barıp, atasınıñ ayagına yıkılıp, bir gazal aytdı.

Arzım eşit, canım atam,
Yarımı azat eylegin!
Kastın bolsa öldür meni,
Yarımı azat eylegil!

Yaşlar döküler gözümden,
Dänme şa aydan sözüñden,
Umıdın bolsa gızıñdan,
Yarımı azat eylegil!

Ozal şertleriñ buyurdıñ,
Gıışıñ hatırın gördüñ,
Yardan nâme yazık gördüñ,
Gel, şu gün azat eylegil!

Yüregime salma yara,
Bagrım eylemegil para,
Bugün yarım asma dara,
Yarımı azat eylegil!

Yarım gitse munda durman,
Men Gışıga köñül bermen,
Şıralısız dövrän sürmen,
Yarımı azat eylegil!

El göterin altın-zerden,
Rugsat alın ärden pirden,
Meni ızlap uzak yerden,
Gelipdir, azat eylegil!

Yalan eken aydan sözüñ,
İl öñünde gızmaz yüzüñ,
Arz eyleyär, Gövher gızıñ,
Yarımı azat eylegil!

Elkissa, Gövher gız sözünü gutarda. Atasınıñ ayagina yıkılıp, her nâçe tövella etse hem, tövellasını almadı. Şıralı dar teyinde golı arkasına bağı Gövhre gözlöp, bir gazal aytdı:

Gövher canım aglap boynuñ burmagın,
Goy, atañ öldürse, öldürsin meni;
Meni sorap, atañ yanna barmagın,
Goy, atañ öldürse, öldürsin meni.

Ozalda yazgıdım yazandır alla,
Pirden pata alıp düşem bu yola,
Merdana bol, kılma hiçbir tövella,
Goy, atañ öldürse, öldürsin meni.

Ataňıň yüzünde yokdur imanı,
Bizem hasaplaşarıs mağşarat günü,
Yolunda goyarın bu şirin canı,
Goy, ataň öldürse, öldürsin meni.

Yokdan bar eyleen yaradan hakdır,
Bu dünyäge gelip ölmecek yokdur,
Seniň üçin ölsem, armanım yokdur,
Goy, ataň öldürse, öldürsin meni.

Yüzüň yırtıp, aglap, saçını yayma,
Aglap rakıplara sırtını yayma,
Meniň üçin, Gövher canım, gam iyme,
Goy, ataň öldürse, öldürsin meni.

On dört yaşda çıkıp gaytdım ilimden,
İspihanda habar tapdım gülümnden,
Şıralı diyir, aşık gorkmaz ölümnden,
Goy, ataň öldürse, öldürsin meni.

Elkıssa, Şıralı beg sözünü gutardı. Ondan soň Gövher zar-zar aglap, Şıralınıň yanına barıp: “Vah, Şıralı begim, mert bol, merdana bol, asla sözüňden dänme, meni masgara edäyme!” diydi. Onda Şıralı beg Gövher gızıň yüzüne gözläp, bir ebyat okadı:

Gövher canım, aglayıp, ganlı yaş dökme gözden,
Sen vadaña berk dursaň, hatırcem bolgun bizden,
Senden yüz öwürmen hiç, canım çıksa agzımdan,
Vadamıñ vepasın bil, yarım aydan sözümden,
Yürek yanıp kül boldı şanıñ yalan sözünden.

İzımdan yetişmezler, yokdur kovum -gardaşım,
İspihaniñ yurdunda yokdur meniñ deñ -duşum
Hem ol dünyä, bu dünyä, sen-sen meniñ yoldaşım,
Dar teyinde golum baglı, akar bu ganlı yaşım,
Atlanıp agaların gelmez meniñ ızımdan.

Bu rakıplar al bilen avı-zäher iydirse,
Bäş yüz leşger hem bolup, kelläme gılıç ursa,
“Cellat!” diyip gıgırıp, ataň derim soydursa,
Men garıbı kaknus dek yakıp oda köydürse,
Yarıñ dönmez, Gövher can, ozal aydan sözünden.

Babahan dey zulüm edip, ataň başım kesdirse,
Mansurıñ şägirdi men, bugün dara asdırsa,
Rakıplar ara düşüp hazan yelim ösdürse,
Umıdım şu, Harazmin geler meniñ ızımdan.

Elkıssa, Şıralı sözünü gutarıp: -Ey Gövher can, Harazmin dien bir dostum bardı. Yetişip gelip biläyse, yağşıdır- diydi. Pirnazar hem öz yanından: “Şıralı mert yigitdir, öyke-kinäni taşlap, bir allanı çağırıp, üstüne topulsam, aların. Eger alaysam, meni yene öñki cayıma elter ya-da Harazmin bilen yüzleşdirer” diyip, pikir edip, “Alıp bilmesem hem bu bolup yörşümden şular yalı yigidiñ yolunda ölsem hem cennetidirin” diyip, Şıralınıñ yeñsesinde durup, at üstünden, bir gazal aytdı.

Sözümü eşitgin ey mert Şıralı,
Öyke-kinäñ barın taşlacak indi.
Her niçik hem bolsa geçip günäñi,
Men seniñ köñlüñi hoşlacak indi.

Golum gelse, dariñ teyinden alam,
Gam bilen kulpetden men azat kılam,
Ya men hem sen bilen birlikde ölem,
Aşıklar yolunda işlecek indi.

Yadıña salam men eden işleriñ,
Yumruklap ovratsam şanıñ dişlerin,
Gışık Sarıñ goşunınıñ läşlerin,
Süyräp händeklere taşlacak indi.

Şıralı beg, gulak goygul, bu söze,
Bakman bugün elli-altmış ya yüze,
Elimden geläyse, ol Gövher gıza
Yetirip, köñlüñi hoşlacak indi.

Ozal meniñ golum dañdıñ aldanıp,
Şa gızını bermez saña rehm kılıp,
Pirnazar hem seniñ mertligiñ bilip,
Aga-inilige başlacak indi.

Elkıssa, Pirnazar serdar sözünü gutardı. Pirnazarıñ bu sözünü şaga yetirdiler. Söyün şa dergazap bolup, yasavullarına: “Derrev serdariñ elini dañıp, zindana salın!” diydi. Yasavullar derrev gelip, Pirnazarıñ elini dañıp, zindana eltip taşladılar. Söyün şa: “Şıralını hem dara asıñ!” diyip gıgırdı. Yasavullar derrev gelip dariñ tanapından Şıralınıñ boynuna tanap saldılar. Gövher gız hem aglap özünü Şıralınıñ üstüne okladı. Şıralı hem: “Gövher can, men gitmänkäm menden razı bol. Men bugün atañ gazabından, takdır yazgıdından cennete vasil bolyarıñ. Seniñ yoluñda ölsem, mende arman galmaz, yöne men ölemden soñ, sen Gışık bilen baş goşsañ, men gabrımnda-da karar tapıp bilmen” – diydi. Onda Gövher gız:

-Ey Şıralı, merdi-merdana bolgul, men senden ayrılıp, Gışık bilen bir gün hem dövrana meşgul bolman – diyip, Şırala gözläp, bir gazal aytdı:

Bugün begim gitseñ menden ayrılıp,
Gövher bugün senden galap oylama.
Gövher men gidenden sözünden dönüp,
Gışık bilen dövrän sürer oylama.

Guman etme, begim Şıralı, menden,
O dünyä, bu dünyä dönmenem senden,
Atam bugün seni ayırsa menden,
Sensiz Gövher oynap-güler oylama.

Sözümnden dänäysem köysün imanım,
Sen gidensoñ men hem tabşırın canım,
Zöhre dek pıçaklap dökerin ganım,
Dünyäniñ şemalın görer oylama.

Sen gidensoñ mundan durarım bolmaz,
Senden özgä köñül bererim bolmaz,
Bu yalan dünyäde kararım bolmaz,
Sensiz Gövher munda galar oylama.

Sensiz men neyläyin yalan dünyäni,
Bu dünyäde köen barmı men yalı.
Gövher üçin gurban etseñ, yar canı,
Menem, begim munda galar oylama.

Elkıssa, Gövher gız sözünü gutardı. Şıralı beg Gövherden bu sözi eşidip, vagtı
hoş bolup, Gövhre gövni dolup, bir baş keleme söz aytdı:

Eşit sözüm, Gövher canım,
Razı boldum, senden bugün,
Yoluña gurbandır canım,
Razı boldum senden bugün.

Cellatlar alsa bu canım,
Meydanda dökülse ganım,
Sen diyp ölsem, yok armanım,
Yarım, razı boldum bugün.

Dönmenem ıskıñ yolundan,
Yüzüm döndermen zulumdan,
Gorkmarın Gövher, ölümnden,
Atañ canım alsa bugün.

Aşık magşugın söende,
Eşitmez sözün diende,
Golum bağlı dar teyinde,
Senden razı boldum, bugün.

Atañ goydı yanar otda,
Yüregimde galdı madda,
Dövrän süreris cennetde,
Senden razı boldum bugün.

Şıralı, çeker kân zarı,

Sen-sen yüregmiñ mıdarı,
Gitmişem cennete sarı,
Sen hem razı bolgun, bugün.

Elkıssa, Şıralı beg sözünü gutardı. Söyün şa hem “Şıralını hälem saklap dursuñızımı, derrev kellesini kesmeli, cellat!” diyip gıgırdı. Cellatlar derrev pıçagını çalşıp, häzir boldular. Ondan soñ Gövher gız: “Ey halayık, aşıklara bir-iki sagat rugsat sorañ!” diydi. Halayık arz edip soradı. Gövheriñ enesi badam yeññe hem şanıñ yanına barıp: “Aşıklara cebir etme, bular hak aşıkdırlar. Şıralını öldürseñ, Gövher hem ondan galıp, Gışık bilen dövrän sürmecegi anıkdır” diydi. Ol: “Şıralını azat et!”-diyip, bir gazal aytdı:

Sözüm eşit, ulı ilıñ patıçası,
Şıralını bugün eylegil azat.
Seni tutar aşıkların nalası,
Bugün Şıralını eylegil azat.

Gam bilen külpeti goyduñ başına,
Niçik rehmiñ gelmez gözde yaşına,
Avı goşma aşıkların aşına,
Bugün Şıralını eylegil azat.

Şa, ee bol dilden aydan sözüñe,
Gapıl bolma, zıyan geler özüñe,
Rehmiñ gelsin seniñ Gövher gızıña,
Bugün Şıralını eylegil azat.

Namartlık eyleme, sözüñden dänip,
Aldanarsıñ rakıplara inanıp,
Armanlı gitmesin bir bende yanıp,
Şıralını bugün eylegil azat.

Şahım, nazara al meninem sözüm,
Badam aydar, Gövher meniñem gızım,
Aşıklar halına rehim eyle özüñ,
Bugün Şıralını eylegil azat.

Elkıssa, Badam sözünü gutardı. İndi buların sözi bir salım soñraga dursun. İndi habarı Harazminden eşidiñ. Harazmiñ Sülgünü öz cayına eltip, nıkalap alıp, toy-tomaşa etdi. Toy-tomaşanı edensoñ günlerden bir gün Harazminiñ yadına Şıralı düşüp, öz-özüne: “Ey Harazmiñ, Şıralı saña näçe yağsılık etdi. Özüm maksadıma yetdim diyip, arkayın yatışıñ bolmayar. Onuñ başında ne ahvallar bardır? Men erkek adam bolsam, Şıralınıñ ızından barıp habarını bilip gelmegim gerek” diyip pikir etdi-de, atasından rugsat alıp, yola rovana boldı. Birnäçe gün yol yöräp, Şıralınıñ Gövher bilen duşuşıp aydışan dagına bardı. Soñ bu dagdan Şıralını sorap, bir gazal aytdı:

Şu gün size gelip yüz tutam daglap,
Üstüñizden Şıralı beg ötdümi?
Erenler mesgeni sayalı dağlar,

Üstünüzden Şıralı beg ötdümi?

Habar bergin maña daşlı gayalar,
Çilteler mesgeni, dürli gayalar,
Dünyäniñ görkünden seni sayalar,
Üstünüzden Şıralı beg ötdümi?

Geldim Şıralınıñ ızın ızlayıp,
Kıyamatlık doganıma gözleyip,
Ençe aşık gezdi sende yazlayıp,
Beyik dağlar, Şıralı beg ötdümi?

Seniñ dek beyik dağ dünyäde yokdur,
Gara yer leññeri yaratgan hakdır,
Üç ay boldı meniñ habarım yokdur,
Ya öldümi ya mırada yetdimi?

Sende yazlar gışlar ajdarlar, şirler,
Üstünden geçipdir erenler-pirler,
Saña yüz tutana Harazmin diyrler,
Dağ üstünden Şıralı beg ötdümi?

Elkissa, Harazmin sözünü gutardı ve dağıñ üstüne çıkdı. Dağıñ üstünde bir beyik, ullakan gücüm bardı. Harazmin gücümüñ sayasına barıp yatdı, uka gidende, Şıralı düşüne girdi. Düşünde dar teyinde eli arkasına dañılgıdığı muña ayan boldı. Harazmin tisginip turup, atına münüp, at gamçılap, İspihan şäherine aralaşdı. Munuñ öñünden bir yaşulı adam çıkıp: “Ey yigit, sen niräniñ adamsı? Sen bu yerin adamlarına meñzemeyärsiñ” diyip soradı. Ol hemme agdayını, Şıralınıñ ızından çıkışını habar berdi. Onda bu adam:

-Ey yigit, Şıralı şu gün dara asılyar. Dar teyinde golı baglı- diydi. Ondan soñ Harazmin: “Hoş, baba, men Şıralını ya alayın ya öleyin diyip ugraberdi. Bu yaşulı: - Yigit, onuñ yalı pikiriñ bolsa ızına gaydıber. Söyün şa ulı yurduñ patıçasıdır. Saña yeke yeñdirmez, abrayın bilen görünmän gaydıberseñ govı bolar- diydi. Harazmin:

-Ey baba, men ızıma gaydandan ölenim govı – diyip cogap berdi.

-Ey yigit, meniñ hem doganıma Şıralınıñ atası Alım şa birnäçe garakçılar talacak bolan vagtda azat eden eken. Ol: “Men Şırala haysı yol bilen yağsılık edip bilcegimi bilmeyärin” diyip yördi. “Sen sonuñ yanına hem barıp bir habarlaş” diyip. Soñ Harazmin bu babanın öyüne bardı. Atdan düşman: “Hanı doganıñ?” diyip soradı. Yañkı doganını çağırıp geldi. Harazmin zındanbaşı bilen gepi bir yere goydular. Harazmin: “Seniñ başga kömegiñe alla yalkasın. Men şundan barıp, dar teyinde bir oyun, topalañ turzarın. Sen hem şol vagt Şıralınıñ atı nirede hem bolsa yetir” diydi. İkiisi gepi bir yere goydular ve bir çukura tükürdiler. Hoş! Harazmin hem barıbersin bakalı, indi habarı Şıralı bilen Gövherden eşideliñ. İl-halk arz etdi. Gövheriñ enesi-de arz etdi. Söyün şa: “Şıralınıñ elini çözmän, şu gün ağşama çenli Gövher bilen gürleşmäge yol bermeli” diydi. Bular ağlaşıp, bu günü hem geçirdiler. Ertesi: “Şıralını asıñ, cellat, darın yüpünü çek!” diydi, Şıralı: “Hoş, Gövher can razı bol!” diyip, gözünü yumup durdı. Gövher hem gan yaş aglap, saçını yayıp, yüzün yırtıp, “dadı-peryat” diyip gıgırdı. Gövheriñ kenizleri hem dıkılışıp gelip ağlaşıp durdular. Cellatlar hem darın tanapını çekdiler. Şol vagt Harazmin hem at oynadıp geldi.

Görse, Şıralı darda asılgı. Doğrı gelip, darıñ tanapını gılıç bilen çapdı. Gövher bolsa bihuş bolup yıkılıp galdı. Harazmin darın tövereginde çarh urup, cellatları ve şanıñ yasavullarını, başga-da ençe adamları gılıçlap, yer bilen yegsan edip, darıñ yanına hiç kimi getirmedi. Harazmin darıñ tanapını çapanda, Şıralı şalkıllap yere gaçdı. Munı görüp duran Badam yeññe Gövheriñ kenizlerine: “Şıralınıñ elini çözün!” diydi. Gızlar derrev Şıralınıñ elini çözdüler. Şıralı ölmän eken. Derrev munı huşuna getirdiler. Şol vagt zındanbaşı hem Şıralınıñ atını kemsiz eerläp yetirdi. Şunluk bilen, Şıralını essine getirip atlandırdılar. Şıralı atına mündi-de hayran bolup:

-Meni dardan azat eden kim? -diyip soradı. Onda gızlar:

-Bilemzok, Şıralı, bir yiğit gelip, seni dardan azat etdi-diydiler. Onyança Söyün şa hem Gışık Sarı bilen goşunlarınıñ hemmesini yığnap, Harazminiñ üstüne çozdular. Harazmin hem aç gurt yalı bolup, gelenine yeke özi cogap berin durdı. Köp goşun, uruşyan kim-kimdigini bilmän, öz-özlerini hem gırdılar. Soñ Şıralı hem “alla” diydi, goşunıñ bir yan çetinden at goydı. Şol barşına öñünden Gışık serdar duş geldi. Munuñ hem boynunıñ çıkan yerine kakıp goyberdi. Gışık serdarıñ kellesi yaş oğlanıñ elinden pökgi gavunıñ gaçışı yalı bolup pökgüldäp yere gaçdı. Bir çetden Harazmin, bir çetden Şıralı edil çepbesagına bolup, cöven oran yalı etdiler. Şanıñ goşunı basğı tapıp, bilmedi. “Gaçan gutular, duran tutular” bolşup gaçdılar. Şanıñ özi hem gapdalında bir yanaşık yurdu bardı, şoña gaçıp gitdi. Yığın gaçansoñ, Şıralı bilen Harazmin duşuşıp, gucaklaşıp görüşdüler. Soñ Şıralı Pirnazarıñ gürrüñini hem aytdı.

Harazmin hem zındanbaşınıñ dost bolup eden işlerini aytdı. Bular dönüp, Gövheriñ yanına gelip durdular. Şıralı beg at üstünde Gövhere gözläp, bir baş keleme söz aytdı:

Bugün şanıñ goşunını tozdurdık,
Gövher canım, öyke-kine etmegin.
İki dogan bolup duşmanı urduk,
Söver yarım, öyke-kine etmegin.

Bagışlaver, yarım, bolsa hatamız,
Ozal bize cebir etdi atañız
Bugün özge yurda gaçdı atañız,
Näzli dilber, öyke-kine etmegin.

Döndi ozal vada eden sözünden,
Dar teyinde yaş akdırdı gözümden,
Harazmin ızlayıp geldi ızımdan,
Söver yarım, öyke-kine etmegin.

Atañ meniñ yürek -bagrım dağladı,
Dar teyinde iki elim bağladı,
Gazap edip, öldürmegi çağladı,
Vepadarım, öyke-kine etmegin.

Yaradanıñ özi boldı penamız,
Hapa bolsañ, biz hem beter yanamız,
Şıralı diyir, bolsa geçgil, günämiz,
Söver yarım, öyke-kine etmegin.

Elkıssa, Şıralı sözünü gutardı. Onda Gövher Şırala bakıp: -Ey, meniñ gözümüñ guvancı, depämiñ täci atamdan geçenim gatı irdi-diydi. Gövher gız Harazmine gözläp, Harazminden hoşal bolup, bir gazal aytdı.

Berekella, tüyse dermen, goç yigit,
Şıralını azat eylediñ dardan.
Aşıklara hossar bolan, beg yigit,
Başımız gutardıñ gamdan, gubardan.

Yarım bilen doganlığıñ hak eken,
Her tarapdan öz yüregiñ ak eken,
Seniñ dek mert bu cahanda yok eken,
Söver yarım azat eylediñ dardan.

Harazmiñ, yarıma doganlık etdiñ,
At oynadıp öler vagtında yetdiñ,
Bugün aşıklara mähremlik etdiñ,
Şıralını azat eylediñ dardan.

Zıندانbaşam är işini bitirdi,
Şıralınıñ atın bezäp getirdi.
Bu beglere kuvvat ber diyp oturdı,
Meniñ yarım azat eylediñ dardan.

Pirnazar hem yarım günäsin geçdi,
Şaga duşman bolup zindana düşdi,
Söyün şa goşunı basılıp gaçdı,
Şükür, yarım azat eylediñ dardan.

Yarım yeke idi dört dogan boldı,
Erenler medetkär; alla yar boldı,
Gövher dier, yarım men diyp hor boldı,
Şükür, begim, azat eylediñ dardan.

Elkıssa, Gövher sözünü gutarıp: “Ey Harazmiñ, berekella eden işiñe , Şırala hak dogan ekeniñ doganlığıñı bercay etdiñ. Senden biz ol dünyä, bu dünyä hoş” diyip, kân sünci sözler aytdı. Soñ bular Şıralı, Harazmin, zıندانbaşı bilen birlikde zindana barıp, Pirnazarı boşadıp aldılar. Şıralı beg şu yerde Pirnazara bakıp, bir gazal aytdı:

Bu deme şükür et, Pirnazar gardaş,
İkimize azatlığıñ günüdür.
Bu işler kısmatdır, etmegin göz yaş,
İkimize azatlığıñ günüdür.

Bir yandan Harazmin, men hem bir yandan,
Meydanı doldurdık gırmızı gandan,
Söyün patışa gaçdı bu ispihandan,
Çık zındandan azatlığıñ günüdür.

Agalar, dogrımı aydayın size,
Dar teyinde Alı göründi göze,
Yaradanın özi rehim etdi bize,
Şükür eylegin, azatlığın günüdür.

Pirnazar hem dostum Harazmin bolup,
Barsak “Hövesdara” oynayıp, gülüp,
Şıralı diyr, yörün, susalı şerap,
Dört dogana azatlığın günüdür.

Elkissa, Şıralı beg sözünü gutardı. Soñ bular dördüsi hem birigip “Hövesdara” bardılar. Gövher gız hem kırk kenizi bilen buların ugrunda boldı. Soñ Pirnazarı yurda şa edip, tagta çıkarmakçı boldular. Pirnazar “Maña şalık gerek däl. Men şalığı öñki günümce hem görmeyärin. Men gızımın yanında bolmak” diydi. Soñ bular Söyün şaga: “Yurduña gelip, täci-tagtıña ee bol” diyip habar etdiler. Ol Şıralının ayagina yıkıldı. Soñ bular maslahatlaşıp, Söyün şanı tagtına çıkardılar, yurdunu özüne tabşırdılar. Kırk gün bu yerde boldular. Harazmin öylerine gitmegi pikir edip, Şıralının yanına gelip, rugsat sorap, bir gazal aytdı.

Gadırdan doganım, eşitgin arzım,
Bugün gidem, maña rugsat ber indi,
Bugün rugsat berip şat eyle bizem,
Gider boldum, maña rugsat ber indi.

Rugsat berseñ, bugün ugrayan ile,
Pirnazar bilen men düşmüşem äla,
Sen hem maksat tapdın Gövher can bile,
Hoşluk bilen bize rugsat ber indi.

Mırat tapdık biz hem aşıklık ızlap,
Atam rugsat berip agladı bozlap,
Sülgün can hem galdı maña yol gözlöp,
Gadırdanım, maña rugsat ber indi.

Rugsat berseñ sagat durmanam munda,
Sülgün can yol bakıp galıpdı onda,
Tä baryançam sabır-takat yok mende,
Şıralı beg, bize rugsat ber indi.

Saña il, bizi hem gutlasın yollar,
Gılıç ura-ura bükülde biller,
İller meñ adıma Harazmın diyrler,
Gol göterip ak patañı ber indi.

Elkissa, Harazmin sözünü gutardı. Soñ Şıralı Harazmine rugsat berdi. Gövher gız hem Harazmine baş-ayak serpay etdi. Gövher bilen Şıralı, Harazmin bilen Pirnazarı yola ugratdılar. “At-yarag, goşun gerek bolsa alıp git!” diydiler. Harazmin

“Gerek däl!” diydi. Soň bularyň kıbla tarapında “Çınarlı çeşme” dien bir çeşme bardı. Şol çeşmä bardılar. Şıralı beg bulara rugsat berip, bir gazal aytdı:

Bugün rugsatıňny berdim,
Bargıl, Harazmin gardaşım,
Pirnazar hemra yanıñda,
Hak bolsun dogan yoldaşım.

Duşmanlara gılıç urduñ,
Doganıñ dardan gutardıñ,
Är işini sen bitirdiñ,
Rugsadıñ berdim, gardaşım.
Çekdiñ ençe ahı-zarı,
Sen hem söyün Sülgün yarı,
Açılsın köñlüñ gubardı,
Rugsadıñ berdim, gardaşım.

Doganlık eylediñ gelip,
Gam çekmegil, gül dek solup,
Bugün senden hoş vagt bolup,
Rugsadıñ beryän, gardaşım.

Är yigit sen iş bitiren,
Can gaygırman söweş guran,
Gulup saña pata beryän,
Rugsatdır saña gardaşım.

Yarın gözlär aşık bolan,
Gidersiñ Pirnazar bilen,
Şıralı hem Gövher bilen,
Rugsadıñ berdi, gardaşım.

Elkissa, Şıralı beg bulara rugsat berip, bular bilen hoşlaşdı. Harazmin bilen Pirnazar yola rovana boldı. Şıralı bilen Gövher ızına gaydıp, “Bagı-hövesdara” geldiler. Soň Gövheriň köñli hoş vagt bolup, bir gazal aytdı.

Yokdan bar eyleyip, yaradan alla,
Şükür, meni mıradıma yetirdi.
Şeyda bilbil ee boldı gülüne,
Pikir-köñlüm bir vısala yetirdi.

Yaradan rehm etdi men dek hassaya,
Uzagına şeyle bolsun ılaya,
Şükür edeyin men keremli hudaya,
Çın edermen bir merdana yetirdi.

Ençe vagtlap gözden akdý gan yaşım,
Gam bilen gussadan gutuldy başım,
Şükür, yaza döndi dumanly gışım,

Aşıkları zovkı-sapa yetirdi.

Başımdan ayrıldı gaygı bilen gam,
İndi ses çıkanok şa boldı-da sem,
Gövher dier, şükür edeyin dembe-dem,
Aşıkları miradına yetirdi.

Elkıssa, Gövher gız sözün gutardı. Ağşam yatdılar. Ağşam yatırka, Şıralının düşüne mollası girip: “Ey guzım, Şıralı, gülün eliñe düşen bolsa gel-de yurduña ee bol” diydi. Şıralı tisginip turdı. Görse, düşşi ekeni. Bir ah çekdi veli, Gövher gız tisginip oyandı. Ol Şırala garap:

-Şıralı canım, mırada yeten bolsañ, nämä ah çekyärsiñ? -diydi. Onda Şıralı:

-Ey Gövher can, atam ölensoñ menem bir yurduñ eesi bolup galdım. İzimde iki doganım galdı. Şolardan ayrılanıma indı üç yıl boldı. Şoña ah çekyän. Meniñ bilen gitseñ, indı ikimiz biziñ yurda gitsek-diydi. Onda Gövher gız:

-Ey begim, onuñ üçin hiç ah çekme, men sen öli yeriñde öli, diri yerinde men hem diri. Maña sensiz behiştten yer yokdur. Seniñ bilen dovzaha barsak hem razıdırın. Sen bolmasañ, men bağı, dünyäni nädeyin-diydi. Onda Şıralı Gövhre gözläp:

-Ey Gövher can, biziñ yurda gideli – diyip, bir gazal aytdı:

Bugün tutgul, yarım, yoluñ şayını,
Yör gideli, biziñ ile, Gövher can!
Biz nädeli ağır yığın, goşunı,
İkimiz gideli ile, Gövher can!

Şükür, hak eşitdi biziñ dadımız,
Aşık bolup köpdür yanan odumuz,
İki yıllık yoldur biziñ yurdumuz,
Yör gideli, biziñ ile, Gövher can!

Ençe vagtlap köydüm zarıña seniñ,
Gelip men bent oldum tarıña seniñ;
Eşit, gulak goygul, zarıma meniñ,
Yör gideli, biziñ ile, Gövher can!

Erkek lıbasında at mün şaylanıp,
Köp pikir etmegil, indı oylanıp,
Söver yarım, dag-deryadan aylanıp,
Yör gideli, biziñ ile, Gövher can.

Yörgün indı erkek lıbasa girip,
Atañdan hem rugsat alalı barıp,
Ayrılıkda köen gövnüm göterip,
Yör gideli, biziñ ile, Gövher can!

Yolumızı açık eylesin huday,
Söyün şaga nesip eylesin bu cay,
Biziñ yurda barıp turalı bir toy,

Yör gideli, biziñ yurda, Gövher can!

İlime gitmesem durabilmenem,
Sensiz yalnız ile barabilmenem,
Senden özge yarı göze almanam,
Yör gideli, biziñ ile, Gövher can!

Bilbil menem, goyman özge yat güle,
Rehm eyle, Gövherim, sen hem bu hala,
Şıralı diyir, bugün düşeli yola,
Yör gideli, biziñ ile, Gövher can!

Elkissa, Şıralı sözünü gutardı. Şıralı yaraglarını dakınıp, atını bir kemsiz bezäp atlandı. Gövher hem erkek libaslarını geyip, bir govı atı bezäp atlandı. Soñ Cemal dien gıza hem erkek libasını berip: “Çap, atlan, seni hem özüm bilen alıp gidyän” diydi. Cemal gız hem “Ey bili can, sen öli yerde men hem öli, ayrılıp asıl galasım gelenok” diydi. Gepiñ gısgası üçüsem atlanıp, Söyün şanıñ gaşına bardılar. Şıralı Söyün şadan rugsat sorap, bir gazal aytdı.

Gövher bilen gidyän Tövriz şährine,
Biziñ rugsadımız ber indi, şahım!
Yene şa sen İspihanıñ şährine,
Bizi yollap şu rugsat ber, şahım!

Gövheriñ yolunda kân çekdim zarı,
Kân cepa görkezdiñ gelenden bari,
Cemal gız hem kırk kenizler serdarı,
Üçimize şu gün rugsat ber, şahım!

Gelip şu gün rugsat sorayas sizden,
Bolsa geçersiñiz günämiz bizden,
İsleseñ görüşmek hem bolar tizden,
Gövün açıp, şu gün rugsat ber, şahım!

Rugsat sorap geldik biz, şahım, size,
Ozaldan yazılan kısmatdır bize,
Gövher gızıñ bilen Cemalı bize,
Şıralı diyir, rugsat ber bize, şahım!

Elkissa, Şıralı sözünü gutardı, Söyün şa: “Ey, Şıralı oglum, meñ bilmezlik bilen bir hata iş edipdirin. Sen ol işleri gövñüñe alma. Sen gitmegil. Meniñ hem Gövherden başga ogul-gızım yok. Sen munda gal-da täci-tagta, malı-mülke, hemmesine özün ee bolup gal” diyip, bir gazal aytdı:

Eşit sözüm, munda galgıl, Şıralı,
İl- ulusım, malı-mülküm seniñki.
Kineleri taşlap, bir toy guralı,
Şadıyanlık toy-tomaşa seniñki.

Takdırıdır öyke etme, eden işimden,
Habar algıl, meniñ gözüm yaşından,
Gövher canı ayırmagıl gaşımdan,
Pikir, zehin-ıgtıyarım seniñki.

Ey oglum, Şıralı, eşitgil sözüm,
Eden günäm kändir aşakdır yüzüm,
Sizlerden özge yok meñ ogul -gızım,
Hemme bagtım, täci-tagtım seniñki.

Aydan sözlerime ee bolmadım,
Rakıp meni aldan eken, bilmedim,
Gövher gitse, menem boldum-bolmadım,
Gitme mundan, bar dövletim seniñki.

Öyke-kinäñ barın senem taşlagıl,
İspıhan ilinde yazlap, gışlagıl,
Gitme oglum, meniñ köñlüm hoşlagıl,
İspıhanıñ bag-bakcası seniñki.

Şıralı beg, ogul ornunda göreyin,
Seniñ üçin toy-tomaşa gurayın,
Söyün şa diyır şalıgımı bereyin,
Köşgi-eyvan, bag-bakcalar seniñki.

Elkissa, Söyün şa sözünü gutardı. Şıralı galmaga razılık bermedi. Soñ Gövheriñ enesi gızınıñ yanına gelip, gızını gucaklap, bir gazal aytdı, ol-da cogabını berdi.

Enesi:
Yalñız balam, eşit meniñ nalışım,
Sensiz maña yalan cahan gerekmes.
Gitme gızım, dökme gözümnden yaşım,
Sensiz maña bu İspıhan gerekmes.

Gövher:
Ene can, gitme diyp, tutmagıl yolum,
Şıralıdan köñül üzebilmenem.
Men bir gülem Şıralıdır bilbilim,
Bilbilimden köñül üzebilmenem.

“Gövün üzmen, gider men” diyp sözleme,
Bugün gızım, ahırzaman eyleme,
Eneñiñ gözüne yaşlar aylama,
Sensiz maña yalan cahan gerekmes.

Ene, soñkı sözüm, añ, aydyan saña,
Yalandan hem gitme diymegil maña,
Tövrizde yar söymän gelipdir maña,

Yardan galıp munda gezebilmenem.

Gulak goy, Gövher can, bir söz bar mende,
Şu sözümi kabul biläygin sen-de,
Şıralı sen diyse, galaysın munda,
Gitme, Gövher, sensiz dünyä gerekmes.

Şudur sözüüm, ene, gitmesem bolmaz,
Bir dien sözümi tutmasam bolmaz,
Men yarıñ köñlüne yetmesem bolmaz,
Şıralıñ köñlüni bozabilmenem.

Men neneñ umıdım üzeyin senden,
Dienimi etmän gitseñ sen mundan,
Gaygı-gam horluklar basar her günden,
Sen bolmasañ pahı cahan gerekmes.

Atını oynadıp köşgümden bökdi,
Men diyip atamıñ azabın çekdi,
Dar teyinde gözden ganlı yaş dökdi,
Men yardan köñlümi üzebilmenem.

Dokuz ay, on günläp içde göterdim,
Sızdırıp damardan ak süyt getirdim,
Bakıp seni bar mähnetden ötürdim,
Sensiz maña bağı-eyvan gerekmes.

Razı bol, ene can, beren süydüñe,
Men yetebilmenem seniñ dadıña,
Rugsat bergil bugün köñül şadına,
Yar çeken cebrine dözebilmenem.

Badam dier, balam, nalama menden,
Bildim indi dönüp galmayşıñ ondan,
Sizler hak aşık siz, rugsatdır menden,
“Gal gız” diyip dızap durmam gerekmes.

Hudayım salandır ışk yola başı,
Şıralıdır Gövher gızıñ yoldaşı,
Yaradan yazandır bize bu işi,
Yarsız munda bir gün gezebilmenem.

Elkıssa, bular sözlerini gutardılar. Ondan soñ Söyün şa:

-Ey oğlum Şıralı, sen meniñ dien sözlerim bilen munda galmar sen. Alla yarıñ bolsun -diydi. Onda Şıralı:

-Ey şahım, men hem atam ölüp, bir yurda ee bolup galdım. Meniñ hem agalarım, il-ulusım bardır. Men şu mırada yetenimi olara hem ayan etmesem, “Şırala näme bolduka, bir gız üstünde öldümikä, dirimikä?” diyip, olar bikarar bolarlar. Gitmesem bolmaz-diyip, bir gazal aytdı:

Arzım eşit, güzel şahım,
Men ile gitmesem bolmaz.
Meniñ sözüm iki bolmaz,
Bir sözüm tutmasam bolmaz.

Bedev bor altın-zer bilen,
Yol yöräp, gara der bilen,
Rugsat beriñ, Gövher bilen,
Tövrize gitmesem bolmaz.

Nesip çekip munda geldim,
Käte aglap, käte güldüm.
Dar teyinden azat boldum,
Yol şayın tutmasam bolmaz.

Başım dar teyinden çıkdı,
Alla maña berdi bagtı,
Men neyläyin täci-tagtı,
İlime gitmesem bolmaz.

Gövherdir köñlümiñ güli,
Mecnun kimin boldum дәli,
Goldadılar pirim Alı,
Men indi gitmesem bolmaz.

Gövher, Cemalı boynadıp,
Rakıplar için yaynadıp,
Guşganat atım oynadıp,
Daglardan ötmesem bolmaz.

Elkıssa, Şıralı beg sözünü gutardı. Söyün şa sözünüñ bitmeceğini bildi. Soñ tövregindäki adamlara: “Ey halayık, gol göteriñ, bulara yol patasını bereli. Şıralınıñ gözüne täci-tagt, dünyäniñ malı ilmeyär. Bu hak aşık bolup gelipdir. Bularıñ miradını alla berdi” diydi. Hemme cemende bulara gol göterip, ak pata berdiler. Ondan soñ

Söyün şa:

-Ey Şıralı oğlum, yol gatı daşdır, yanıña birneme goşun alıp git-diydi. Onda Şıralı:

-Maña goşun gerek дәl. Maña Gövher bilen Cemal yoldaş bolar. Goşun äkidip, men näme gelemde goşun bilen geldimmi? -diydi. Şıralı, Gövher, Cemal üçüsem atlanıp, yola ugradılar. Söyün şa, Badam yeññe ve başga adamlar, gız-gelinler buları ugratmaga yöriş etdiler. Bir meydan yol yöränlerinden soñ, Şıralı atınıñ başını çekip, sazını eline alıp, bulara garap, bir gazal aytdı:

Arzımı eşitgil, keremli şahım,
Uzadandan yoldaş bolmaz, gal indi!
Gözleseñ soñuna uzakdır yolum,
Uzadandan yoldaş bolmaz, gal indi!

Armanım yok, yetdim men Gövher gıza,

Gideris yüz urup biz bugün düze,
Ençe yağşılıklar etdiñiz bize,
Badam yeññe, hoş vagt bolup gal indi!

Alla saldı, ışk yoluna baş urduk,
Aşıklık coşgunın hetden aşırđık,
“Bağı-hövesdaram” size tabşırdık,
Kırk kenizler, siz salamat gal indi!

Gövher güldür, men Gövheriñ bilbili,
Şıralı diyir, şu gün gözledim yolu,
Eşidiñ sözümi İspihan ili,
Uzadandan yoldaş bolmaz, gal-indi!

Elkıssa, Şıralı beg sözünü gutardı. Söyün şa Şıralı, Gövher, Cemal bilen hoşlaşıp, bir gazal aytdı.

Mundan gider bolsañ, bir yat illere,
Bargıl, söver guzım, sag bolsun başıñ.
Hövesiñ yok bu baglara, güllere,
Bargıl, guzım, Gövher, sag bolsun başıñ.

Dienim etmersiñ, sözüm tutmarsıñ,
İspihanda galıp, mesgen tutmarsıñ,
Täci-tagtım, yurdum kabul etmersiñ,
Gitseñ, Şıralı beg, sag bolsun başıñ.

Ozalda yazandır alla bu işi,
Sag bargay siz, çekme Cemal käyişi,
Sen-sen guzım, Gövher canıñ yoldaşı,
Bargıl, Cemal guzım, sag bolsun başıñ.

Bugün İspihandan Tövriz göçersiñ,
Çölden, dagdan, deryalardan geçersin,
Ganat baglap, yat illere uçarsıñ,
Gitseñ, balam, bugün sag bolsun başıñ.

Söyün şa diyir gitsen cogapdır bizden,
Görüşmek barmıka yene-de tizden,
Bugün ayra düşüp, uçarsıñ gözden,
Bargıl, balam gitseñ sag bolsun başıñ.

Elkıssa, Söyün şa sözünü gutardı. Soñ bular yene-de yola düşüp ugraberdiler. Ondan soñ Söyün şa yene-de Şıralıniñ atını cılavlap tutup, bir gazal aytdı:

Sözümü eşitgil, Şıralı begim,
Äkitseñ Gövheriñ hor-zar etmegil.
Gövher candır bu dünyäde bar-yogum,
Agladıp gözlerin gubar etmegil.

Kıyamata çenli bolsun yoldaşın,
Akdırmagıl yat illerde göz yaşın,
Men saña tabşırdım könlümiñ hoşun,
Gövheriñ başında duman etmegil.

Gövher canım, yaz günleriñ gışlama,
Ayrılıkda köyüp bagrıñ daşlama,
Bivepalık edip, gızı taşlama,
Yürek-bağrım dolı arman etmegil.

Özge gızı söyüp dönderme yüzüñ,
O dünyä, bu dünyä bir bolsun sözüñ,
Zınhar nesihatım sen Gövher gızıñ,
Yüreginde dagı-düvün etmegil.

Söyün şa diyr, barı-yogum dünyäde,
Yat illerde aglatmagıl zıyada,
Yene taşlap gitme dagda, gayada,
Dogrıñ diygil, maña guman etmegil.

Elkıssa, Söyün şa sözüni gutardı. Soñ Şıralı şanıñ yüzüne bakıp: “Gızından hatırcem bolgun!” diyip, bir gazal aytdı:

Söyün şa, gızıñdan hatırcem bolgun,
Mende bivepalık bolmaz ölinçäm.
Käyinmän rugsat ber, käyinmän gülgün,
Gövher gızdan yüz övürmen ölinçäm.

Hak aşıgam, men dönmenem sözümden,
Hatırcem bolgunıñ şahım, gızıñdan,
Dönsem ayrılayın iki gözümnden,
Yüz övürmen ahırzaman bolınça.

Maña degdi, şahım, ıskıñ yalını,
Söymenem men özge gızı-gelini,
Unutmanam aşıklığıñ yolunu,
Ölenler dirilip gaydıp gelinçä.

“Balam özümnden” diydiñmi ey, şahım,
Yar yolunda kändir meñ çeken ahım,
Hemmäni bir gözde görmegil, şahım,
Men dönmenem ömür gülüm solınça.

Bu dien sözleriñ şahım, hatalı,
Cepa çekip, niçik yolda yatalı,
Şıralı diyr, bizler pirden patalı,
Taşlamanam süññüm toprak bolınça.

Elkıssa, Şıralı beg sözünü gutardı. Gövheriñ kırk kenizi, enesi, atası hiç haysı ızından galman, kân yollar yörediler. Soñ Şıralı: “Ey Gövher can, sen hem bulara yañadan bir hoşlaşık sözünü ayt!” diydi. Gövher hem ata-enesi, kırk kenizi, il-halkı bilen hoşlaşıp, bir baş keleme söz aytdı:

Köp yol yöremäñler mundan zıyada,
Vagtı yetdi, hossarlarım, gal indi!
Barıñızın ömri bolsun zıyada,
Meniñ üçin kân käyinmäñ, gal indi!

Men sizde görmedim ähdi-vepanı,
Şırala görkezdiñ zulüm-cepanı,
Sag boluñ, yördüñiz yoluñ köpünü,
Ähdi yalan, zalım atam, gal indi!

Men diyp cema çekdiñ, canıña dözüp,
Ak süyt berdiñ, säher ukular bozup,
Men gidyärin kısmatımı hak yazıp,
Mähribanım, kábäm enem, gal indi!

Magşuk menem, ısk yoluna baş urdum,
Bugün yarım bilen Tövrize yördüm,
“Bagı-hövesdarı” size tabşırdım,
Gider boldum kırk kenizler, gal indi!

Men gider men uzak yollara düşüp,
Suvsuz çölden, beyik daglardan aşıp,
Rugsat beriñ, bizler bilen hoşlaşıp,
İlim-günüm, halayıklar, gal indi!

Seyr eder men bag-bakcanıñ ıskına,
Zine-zine çıkar erdim köşgüne,
Gövher dier, düşdüm yarın ıskına,
Seyil etdigim “Bag-hövesdar” gal indi!

Elkıssa, Gövher gız sözünü gutardı. Ondan soñ Şıralı: -Ey halayık, bu yol bir-iki günde yörelip gutarcak yol däl. Uzađandan yoldaş bolmaz-diydi.

Bular şeylelik bilen, hoşlaşıp, ızlarına gaytdılar. Gövher, Şıralı, Cemal üçüsi niredesiñ Tövriz şahri diyip, yola rovana boldular. Bular az yöräp, köp yöräp, näçe menzil yol yöräp, Hemedan şaherine bardılar. Şıralı Gövher bilen Cemalı tirkeşdirip, Mömin şanıñ erk galasınıñ gapısında düşdüler. Şanıñ dervezebanı gelip:

-Ey yigitler, nä iş bilen geldiniz? -diyip soradı. Onda Şıralı:

-Mömin agam barmı? -diyip, könenen tanış yalı sorandan soñ, dervezebanam “Bar” diyip cogap berdi. Onda Şıralı:

-Bar bolsa, bärık çıksın, gıgır! -diydi. Dervezeban:

-Patışa her geleniñ önünden sömpüldäp özi çıkıp yörmeyär. Sözüñ bolsa maña ayt-da gidiber. Patışa it däl ahırın, her geleniñ, her gaydanıñ önünden çıkıp yalı-diydi. Şıralı: Men muña birden zor edip gılıç urmayın. Söz bilen aydışıp göreyin” diyip pikir etdi ve:

-Meniñ hem sözümel yalı çörek däl ahırın, her seniñ yalı gapı saklap yatan ite taşlap gidip geçiberer yalı- diydi. Onda Dervezeban:

-Nätseñ şeyt-diydi. Şıralı:

-Ey yigit, sen çağırıp gelmeseñ, maña yol beräy, men özüm habarlaşarın-diydi. Onda ol yiğit:

-Men saña yol bermerin- diydi. Şıralı “Sovul yolumdan” diyip, bir gazal aytdı:

Men bugün barmışam şanıñ yanına,
Yigit, beyleräcik sovul yolumdan.
Öldürmäge haypım geler canıña,
Yigit, beyleräcik sovul yolumdan.

Gahrım geler seniñ dien gepiñden,
Sen-ä yeke, gorkman seniñ köpüñden,
Häli gardaş, gılıç iner depäñden,
Vagtiñ barka, yigit, sovul yolumdan.

Burgut dek gısımlap aların canıñ,
Dökerin pürkürdip gırmızı ganiñ,
Tovuk soyan yalı yoların boynuñ,
Hälem bir çemiñ bar, sovul yolumdan.

Şanıñ çıkmacagı seniñ ne işiñ,
Vagt geçensoñ peyda bermez käyişiñ,
Gövräñden ayrılar kädı dek başıñ,
Canıña rehm etseñ, sovul yolumdan.

Däliredinmi ya-da garrap buyduñmı?
Acalıñ yetdimi, ölüm söydüñmi?
Yalançıñıñ şemalından doydıñmı?
Canıñ elimdekä sovul yolumdan.

Şıralı diyir, şükür kändir hudaya,
Mıradıma yetip geldim bu caya,
Dost, deñediñ gapı gezen gedaya,
Kelläñi keserin, sovul yolumdan.

Elkissa, Şıralı sözünü gutardı. Dervezeban bu sözi eşidip, ayak altı, yeñ yedi bolup, şanıñ garşısına barıp:

-Ey keremli şahım, galanıñ dervezesiniñ agzında üç atlı gelip dur. İçinden bir yigit çıkıp, maña haybat atdı. Şa çıksın ya-da meni goyber diyip dur-diydi. Onda şa:

-Nähili adam, haysı milletiñ adamlarından? -diydi. Onda dervezeban.

-Men-ä bilmedim, sorasam maña aytmadı- diydi. Onda Mömin şa:

-Goyberiñ, gelsin! -diydi. Dervezeban gelip:

-Şanıñ yanına barsan, cogapdır, aga-diydi. Soñ Şıralı geçip, şanıñ garşısına bardı. Çök düşüp, salam berdi. Mömin şa salamını alıp, Şıralınıñ yüzüne gözlöp, bir gazal aytdı.

Mömün:

Habar bergil, haysı yerden geler seň?
Balam, seni bir görene meňzetdim;
Haysı ilden, haysı ulusdan bolar sen?
Guzım, seni bir görene meňzetdim.

Şıralı:

Gelişim İspihan, barışım Tövriz,
Belent dagdan aşıp geldim, soltanım;
İspihan geçende men erdim yalnız,
Alsaň bugün mihman saňa, soltanım.

Bakdım oglum, çala tanap yüzüňi,
İspihan hem Tövriz dien sözüňi,
Yanıñdakılar däl, yeke özüňi,
Guzım seni, bir görene meňzetdim.

İşkiñ deryasını boylap gark boldum,
Ozal baranımda yeke-täk boldum,
Almaz bilen ajdarhanı üç böldüm,
Soň atıñ üstünde yördüm, soltanım.

Bir yigit Tövrizden yetişip erdi,
Gelip biziñ bilen gapışıp erdi,
Ol yigidiñ adam şıralı erdi,
Balam, seni bir görene meňzetdim.

İspihaniñ şası şertin buyurdı,
Ähdi-vepa edip bize söz berdi,
Gazap edip dar teýine buyurdı,
Dardan boşap munda geldim, soltanım.

Yagday-ahvallarıñ habar ber, bilseň,
Senden habar sorcak, dogrudan gelseň,
Tiz aslıñ beyan et, Şıralı bolsaň,
Oglum, seni Şıralıga meňzetdim.

Dogrudan geleyiñ, çak etdiñ bildin,
Geçende köenim yadıña saldıñ,
Meniñ kıyamatlık atam seň bolduñ,
Köp düşmanı gırıp geldim, soltanım.

Mömün şa diyr, soňkı soragım saňa,
Yoldaşlarıñ özüñ beyan et maňa,
Dogrıñ diyginiñ oglum, ataňa,
Guzım seni Şıralıga meňzetdim.

Men Şıralı -Garıp, Gövher, can Senem,
Cemalam yanına “yör” diydi senem,

Şahım, saña dogrımı diydim menem,
Gövher, Cemal bilen geldim, soltanım.

Elkıssa, bular sözlerini gutardılar. Ondan soñ bular bir-birini tanaşıp, bir-birini gucaklaşıp görüşdiler. Mömin şa Şıralı bilen görüşüp:

-Ey oglum, yüzüñ-ä açık, Gövher canı eliñe alıp gelene meñzeyärsiñ? -diydi. Onda Şıralı:

-Hava şahım, guşumı elime tutandırın-diydi. Soñ bular hoş vagt bolup, meyhana bardılar. Mömün şa bulara edip bilen hezzet-hormatlarını etdi. Ençe sılaglar etdi. Şeylelik bilen, bu yerde ençe vagtlap dem-dınçlarını aldılar.

Dördüncü gün ertir irden Şıralı beg:

-Ey şahım, “Yol eesi yolda yolda yağşı” diyipdirler. Bize rugsat berseñ, biz gitsek-diydi. Mömün şa:

-Oglum, gider bolsañ, menden biter yalı kömek bolsa sora- diydi. Onda Şıralı:

-Ey şahım, meniñ senden soracak zadım yok-diydi. Şeylelik bilen, bular üçisi hem şadan rugsat alıp, yola rovana boldular. Bular şu gidip barışlarına Şıralınıñ ayagı gabarıp yatırka, hezret Alı piriniñ Guşganatı beren yerine geldiler. Bu yerde Şıralınıñ ayagı rabarıp, çeken horlukları yadına düşüp, bir muhammes okadı.

Atım yolda galdırıp, gelip erdim men munda,
Ençe dagdan, çöllerden ötüp erdim men munda,
Yöräre mıdar bolman, atıp erdim men munda,
Goldadılar erenler hem Alı pirim munda,
Guşganat yetdi gola, soñra şatlandım munda.

Tövrizden çıkıp erdim İspıhanı soraglap,
On dört yaşda “yar” diyip, yüregim ıška daglap,
Gövheri Leyli diyip, özümi Mecnun çağlap,
Bu çöllerden geçipdir gice-gündiz gan aglap,
Alı pirim yetişip, boldı medetkär munda.

Men ant içip dönmedim ıskın ağır yolundan,
Düşümde kırk çiltenler şerap berdi golundan,
Aşırdım Guşganatım köşgün beyik yolundan,
Dar teyinde Harazmin habar aldı halımdan,
Gövher, Cemal gız bilen yine geldim men munda.

Şükür, ölsem dünyäde hiç armanım yok meniñ,
Goldadı çarıyarlar yolum kılıp ak meniñ,
Üç ay zındanda aglap, bağrım boldı çäk meniñ,
Yolum düşüp geldim men yine üstünden seniñ,
Yolunda destan düzüp, geldim yetmäne munda.

Dagı-düvün armanlar çıkandır bugün tenden,
Gülüp-oynap, çaylaşıp geçeriş yine senden,
Gızıl gülüm golumda şatlık artar gün-günden,
Şıralı diyir, ayrıldı gam bilen gussa menden,
Alı pirim bizlere yine medetkär munda.

Elkıssa, Şıralı beg muhammesini gutarıp, munda düşüp dem-dınçlarını alıp, yene yola rovana boldular. Bular bir gün sāher çağı baryarkalar, Gövheriñ yüregine bir betgüman düşdi. “Men İspihan dek şāherden, “Hövesdar” dek bağıñ içinden, özüm yalı gızlardan, kırk kenizimden ayrılıp Şıralınıñ ızına düşüp barsam, munuñ hem menden başga yarı bar bolsa” diyip pikir edip gelyardı. Şıralı gözlese, Gövher geplemān, zat etmān, tukat görnüşde gelyār. Şıralı arkasından sazını kakıp alıp, Gövhere bakıp, bir bāş keleme söz aytdı:

Nāme tukat görüner sen,
Dilberim, nām boldı saña?
Gövnüñe bir guman geldi,
Ya gövnüñ inanmaz maña?

Yollarda şat bolup güldün,
Süyci sözdāp gövnüm aldıñ,
Bugün nā betgüman bolduñ,
Gövher can, nām boldı saña?

Yürek-bağırımı daqlama,
Özüñi gayrı çağlama,
Gözden yaş döküp aqlama,
Gövher can, nām boldı saña?

Şatlanalı, gel, gün-günden,
Yokdur özge yarım senden,
Ya gövnüñ galdımı menden,
Gövher can, nām boldı saña?

Göter nikabiñ, aç yüzi,
Beyle yandırma sen bizi,
Yaşlandırma gara gözi,
Söygülim, nām boldı saña?

Elkıssa, Şıralı bu sözi gutardı. Ondan soñ Gövher gız Şırala bakıp bir gazal aytdı. Şıralı cogap berdi.

Gövher:
Bir habar sorayın doğrudan gelseñ,
Menden özge söver yarıñ barmıdır?
Doğrı sözüñ aytgıl, sözüñ bar bolsa,
Menden özge hırıdarıñ barmıdır?

Şıralı:
Inansañ sözümiñ doğrusı şudur,
Senden özge derdi-zarım yok meniñ,
Senem gövnüñdāki sıırıñı bildir,
Senden başga söver yarım yok meniñ.

Seniñ bilen ıskıñ yolunu açdım,

Atam-enem, ilim-günümde geçdim,
Ganatlı guş yalı, yaynadım, uçdum,
Dogrıñı diy, özge yarıñ barmıdır?

Çöl-beevan söküp, geldim ızından,
Incalman aglar men, töhmet sözünden,
Umıdım şumudı, Gövher can, senden,
Senden özge intizarım yok meniñ.

Men atam-enemiñ gövnün almadım,
Dienin etmedim, senden galmadım,
Gövnün hıyalıñı bilebilmedim,
Menden özge hırıdarıñ barmıdır?

Ugruñda kân gezdim men yana-yana,
Örteme, ot salma bu şirin cana,
Göz yaş dökmek üçin tapma bahana,
Senden özge zülpi-tarım yok meniñ.

Gövnümde gümanım, aydıp sınandım,
Rastıñ diydiñ, men sözüñe inandım,
Puşman edip, bu sözüme gınandım,
Gövher aydar, sözlän sözüñ barmıdır?

Şıralı diy, sözüñ candan ötendir,
Yalñışdıñ, diendeñ barı hatadır,
Haysı yerden gövne guman yetendir,
Senden özge alma-narım yok meniñ.
Elkıssa, bular sözlerini gutardılar. Ondan soñ Gövher:

-Ey Şıralı begim, men sizi sınap aytdım. Siz meniñ sözlerimi gövnüñize
almañ -diydi. Onda Şıralı:

-Ey Gövher can, dogrıñı ayt, gövnüñe nâme guman geldi? -diyip soradı.
Gövher hem Şıralıñın inanışından: “Men munı beyle edip yörün” diyip, Şıralıñın
boynundan gucaklap, bir gazal aytdı:

Sınamakdan ötri aytdım bu sözi,
Men yarıñ yoklugına inandım
Gamgın bolma, yarım, açılın yüzüñ,
Hakıkı sözüñe valla, inandım.

Atam- enem, ilim yadıma düşdi,
Akıl-huşum barı serimden uçdı,
Gelyärdik, rövnüme betgüman düşdi,
Valla, seniñ sözleriñe inandım.

Bilmezlikde hata diydim men size,
Inandım men indi hakıkı söze,
Öyke etme, yör gideli Tövrize,
Seniñ sözleriñe indi inandım.

Tova kıldım, günäm geçmegiň gerek,
Ayıby yok, dogrı diyilen sorag,
Piriň hezret Alı, müneniň Bırag,
Gövher dier, indi saňa inandım.

Elkissa, bular sözlerini gutarıp, gülşüp, gucaklaşyp, öpüşip yola rovana boldular. Bular şu gidişlerine az yöräp, köp yöräp, Alım şanıň guburına yetişdiler. Şıralı beg şu yerde atasınıň guburını Gövhre görkezip, bir baş keleme söz aytdı.

Tövriziň çetine yetişdik indi,
Şu gümmez atamıň gabrı, Gövher can!
Tövriz daş degildir, üç günlük yoldur,
Şu gümmez atamıň gabrı, Gövher can!

Atları gıssaglap, haydap süreli,
Atamıň guburın barıp göreli,
Yörgül Gövher, zıyarata baralı,
Şu gümmez atamıň gabrı, Gövher can!

Şu gabırda göydüm atam lășını,
Aglap kân akdırdım gözden yaşımı,
Şu yerde görüpdim seniň düşüňi,
Bu gümmez atamıň gabrı, Gövher can!

On dört yaşda, Gövher, men seni söydüm,
Yar, seniň ugrunda örtendim, köydüm,
Atamıň hakına bir dessan diydım,
Şu gümmez atamıň gabrı, Gövher can!

Elkissa, Şıralı beg sözünü gutardı. Soň bular Alım şanıň guburına barıp, zıyarat kıldılar. Alım şanıň hakına birnäçe ayat okap geçdiler. Bular, şeylelik bilen, Tövriz şäherine bir günlük yol galanda, bir beyge çıkdılar. Bu beygiň üstünde bir çörden yasalan merthana bar eken. Munuň içinde bir kel oğlan semiz toklını soyup, et rovrup dur eken. Şıralı bu oglana:

-Ey oğlan, sen haysı şäherden, kimiň mallarını bakyärsiň? - diydi. Bu oğlan:

-Men özüm Tövrizden, mallar bolsa Nuralı begiň mallarıdır-diýdi. Onda Şıralı:

-Ey oğlan, sen Nuralınıň mallarını bakyan bolsaň, Nurala bar-da söyüncile! İniň Şıralı İspıhandan gelip alıp gelyär diy! -diydi. Bu oğlan hem “Nuralı şanıň Şıralı dien inisi daş yurtlara bir gıza aşık bolup gidenmiş” diyip eşider erdi. Bu oğlan muni eşidenden şähre tarap gösterdi ökcäni. Tövriziň erk galasınıň gapısına barıp, gatıraga-da gıgırıp, şaga inisiniň gelenini habar berip, bir gazal aytdı:

Nuralı beg, çık gapıňa,
Buşluk, seniň iniň geldi!
Söyüncimi bergil maňa,
Buşluk bugün iniň geldi!

Açık soval aldım ondan,

Habarın gönderdi menden,
Bir yar bilen İspıhandan,
Buşluk, seniñ iniñ geldi!

Beyik-beyik dagdan ötüp,
Her elinde bir gül tutup,
Mırat-maksadına yetip,
Dolup -daşıp iniñ geldi!

Aytsam habarım saz bilen,
Gış geçip bahar, yaz bilen,
Yanında iki gız bilen,
Buşluk, şu gün iniñ geldi!

Beyik dagdan aşı-aşı,
Ceyhun kimin daşı-daşı,
Gelip düşdi biziñ goşa,
Buşluk, şahım, iniñ geldi!

Söyüncilap geldim saña,
Zıyada kel diyrler maña,
At üstünde tutup heñe,
Buşluk, gardaş, iniñ geldi!

Elkıssa, munuñ adına Zıyada kel dier ekenler. Bu gelip, Şıralınıñ gelenini Nurala habar berdi. Nuralı şa: “Ey kel, sen meni aldap, yalandan iniñ geldi” dien bolsañ, men seniñ müñ canıñ bolsa-da bir canıñı goyman. Sen kimden eşitdiñ, meniñ inimiñ geleni yalandır” diydi. “Biziñ goşda otır” diyyärsiñ. Onı Söyün şanıñ dara asanını bir kerven görüp gaydan ahır-ı diydi. Kel şeyle diyip duransoñ, Nuralı, Pıralı, Dana molla ve başga-da kovum-gardaşlar, İl-gün “Şıralı gelin getiryärmişin” diyip, hemmesi öñünden çıkdılar.

İndi habarı Şıralı dagıdan eşideliñ. Gövher bilen Cemal gız erkek lıbaslarını çıkarıp, öz geyimlerini geydiler. Soñ bular duşuşdılar. Nuralı Şıralı bilen gucaklaşıp görüşdiler. Nuralı beg hem öylenen eken. Nuralınıñ ayalı Şıralınıñ gelnecesi Gövher, Cemal ikisiniñem elinden tutup, buları gelin-gızlarıñ içine eltdi. Bolup galdı bir şadıyanlık. Şol vakt Pıralı beg Şırala bakıp, bir baş söz aytdı.

Gözden uçan körpe inim, Şıralı,
Sag-salamat, aman-esen geldiñmi?
Tapdıñmı mıradıñ, habar soralı,
Sag-salamat, aman-esen geldiñmi?

Işk yoluna düşdüñ on dört yaşıñdan,
Ne vakalar geçdi seniñ başından,
Tövrizi sil aldı gözde yaşımdan,
Aman- esen, sag-salamat geldiñmi?

Arada bir kerven habarıñ berdi,
Gelip, dertli yüregime tıg urdı,

Diydi, iniñ dar teyinde can berdi,
Körpe dogan, sag-salamat geldiñmi?

Diydi: -İniñ çaya basdırdı Söyün,
Diydi: -İniñ dara asdırdı Söyün,
Diydi: -İniñ başın kesdirdi Söyün,
Yalan eken, sag-salamat geldiñmi?

Kimler zıyan berdi yörän yoluña,
Kimler rehm etdi zebun halıña,
Laçın guşuñ düşen eken goluña,
Sözle, süytdeş, sag-salamat geldiñmi?

Pıralı dierler, şükür edey haka,
Yalñız gitdiñ, gaydıp gelmediñ yeke,
Gövheriñ azabın köp çeke-çeke,
Cemal gızam biziñ üçin aldıñmı?

Elkıssa, Pıralı beg sözünü gutardı. Ondan soñ Şıralı beg hemme il-halkınıñ
öñünde sazını eline alıp, haysı yagdaylarda Gövheri alıp gelenini beyan edip, bir
gazal aytdı.

Başdan geçenleri beyan eyläyin,
Beyik-beyik dagdan aşdım, yaranlar,
Öñki atım galdı yolda yaraman,
Hezret Alı maña duşdı, yaranlar.

Guşganatı berip, gılıç tut diydi,
Sag-salamat mıradıña yet diydi,
Öler vagtıñ bizi eyle yat diydi,
Telbe gövnüm gaynap coşdı, yaranlar.

Yörüş etdim uzak yola atlanıp,
Köñül coşdı yüreklerim batlanıp,
Barar idim bir meydanda şatlanıp,
Beg oğlu beg bize duşdı, yaranlar.

Beg oğlu beg mündi şeyle hıyala,
Segsen atlı gılıç tutuşıp yola,
Salar boldı meni ağır ahvala,
Başarabilmedi, gaçdı, yaranlar.

Ganımları aç gurt kimin ürküzdim,
Hemedan şasına zorum görkezdim,
Mömün şanıñ pikir-hıyalın bozdum,
Gövheriñ ışkına düşdüm yaranlar.

Şeydip, men kân yöräp İspihan bardım,
Söyün şa yanında arz edip durdum,

Dokuz tagzım edip, salamım berdim,
Şa meniñ sözüme düşdi, yaranlar.

Pelek bize ençe işler gayırdı,
Şahım bizi ajdarhaga buyurdı
Barça halayıklar gözleyip durdı,
Könlümde hıyalım coşdı, yaranlar.

Medet dilâp yaradanıñ özünden,
Gılıç urdum ajdarhanıñ gözünden,
Gan akdırdım Sapar dağıñ düzünden,
Ajdarha yatan bir lâşdı, yaranlar.

Soñra gitdim Pirnazarıñ ızından,
Barıp, habar aldım Sülgün gızından,
Göreşdik biz ozal sorap özünden,
Alı gola kuvvat goşdı, yaranlar.

Üç gün dınman serdar bilen çekişdim,
Soñ Harazmiñ bilen dogan okaşdim,
Serdarıñ leşgeri bilen çapışdim,
Köpüsi gara yer guçdı, yaranlar.

Pirnazarı tutup, şaga getirdim,
Soñra atım köşk üstünden ötürdim,
Şanıñ dien şartlerini bitirdim,
Şanıñ pikri hetden aşdı, yaranlar,

Şahımerdan bent eyledi yolumı,
Rakıplar al bilen dañdı golumı,
Şa gırmak isledi ömür gülümü,
Şeyle bet hıyala düşdi, yaranlar.

Başım gamlı üç ay zındanda yatdım,
Hesrete, külpete, gam-gussa batdım,
Cana dözüp, ıskın yolun berk tutdum,
Taktır dar teyine düşdi, yaranlar.

Rakıplar keç etdi meniñ işimi,
Cellatlar gıgırıp, aldı daşımı,
Gövher men diyp, dökdi ganlı yaşını,
Gışığıñ şatlığı coşdı yaranlar.

Atını oynadıp, Harazmin yetdi,
Doganlık vadasın şeyle berk tutdı,
Dar yüpün gılıçlap, ol azat etdi,
Rakıplarınıñ aklı çaşdı, yaranlar,

Söveşende iki dogan deñ durduk,

Kellelerin hızırdadıp düşürdik,
Üstün çıkıp, Söyün şanı geçirdik,
Tagtından, bagtından gaçdı, yaranlar.

Harazmin, Pirnazar gitdi yoluna,
Şanıñ taci-tagtın berdik eline,
Şıralı beg telvas edip iline,
Bugün siziñ bilen duşdı, yaranlar.

Elkıssa, Şıralı beg sözünü gutardı. Ondan soñ bular şadıyançılık bilen şähre bardılar. Nuralı beg kırk gice-gündiz toy-tomaşa etdi. Dana molla Şıralı beg bilen Gövhere nika gıydı. Şıralı beg agası Pıralı bege hem Cemalı nikalap berdi. Nuralı beg: “Yene yigrimi gice gündiz toy bar” diyip, iline car çekdirdi. Altmış gice gündiz toy-tomaşa etdi. Ondan soñ Şıralı beg vagtı hoş, keypi kök bolup, baş keleme söz aytdı.

Bu yalançı, köne yalan dünyäniñ,
Cepasını çekdim, arman galmadı,
Gel, köñlüm, gınama bu eziz canıñ,
Her niçe gınadıñ, arman galmadı.

Çekdim bu dünyäniñ cebri-cepasın,
Ganım duşmanlarıñ gırdım köpüsün,
Men bilmedim bu dünyäniñ vepasın,
Yalançıda hiçbir arman galmadı.

Guşganatım köşk üstünden uçurdım,
Almazımı ajdarhadan geçirdim,
Söyün şahı İspıhandan geçirdim,
Köne dünyä, sende arman galmadı.

Çakdan aş a goşun bilen söveşdim,
Mıradıma yetip, daglardan aşdım,
Gardaşlara, il-günüme govuşdım,
Yaranlar, dünyäde arman galmadı.

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

ORCİD	
Adı Soyadı	Mustafa ŞENCAN
Doğum Yeri	
Doğum Tarihi	

LİSANS EĞİTİM BİLGİLERİ

Üniversite	Afyon Kocatepe Üniversitesi
Fakülte	Eğitim Fakültesi
Bölüm	Türkçe Öğretmenliği

YÜKSEK LİSANS EĞİTİM BİLGİLERİ

Üniversite	Çankırı Karatekin Üniversitesi
Enstitü	Sosyal Bilimler Enstitüsü
Anabilim Dalı	Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı

YANABCI DİL BİLGİSİ

İngilizce	Düşük Seviye
-----------	--------------

İŞ DENEYİMİ

Çalıştığı Kurum	Millî Eğitim Bakanlığı
Görevi	Öğretmen
Çalışma Süresi	16 yıl

KATILDIĞI

Kurslar	Hizmetiçi eğitim kursları
Projeler	4006 Tübitak projeleri

İLETİŞİM

Adres	
E-Posta	